Svenska siare och skalder eller grunddragen af svenska vitterhetens häfder. Intill och med Gustaf III:s tidehvarf tecknade af P.D.A. Atterbom. Första delen

Bokutgåva

Bokhandlaren N. W. Lundequist, Upsala 1841.

Nehmt dies mein Blumenopfer, heil'ge Manen! Wie Göttern, biet' ich euch die eignen Gaben; Mit Euch zu leben, mit den grossen Ahnen, Ist, was mir einzig das Gemüth kann laben.

A. W. v. Schlegel.

Till

de trogna Ungdomsvännerne

ARVID AUGUST AFZELIUS

SVENSKA FORNSÅNGENS, FOLKVISANS, FOLKSAGANS

TOLK, UPPDAGARE, FÖRNYARE

OCH

SAMUEL JOHAN HEDBORN

NATURENS, BARNDOMENS, ANDAKTENS SKALD

En röst från glada dagar helsar Er,
Med dessa Bilder och Florinnas ord."
"*Hvad anblick liknar den af varelser,*
Som delat med oss första fröjd och smärta?
Så ofta, särskildt eller ock tillsamman,
Jag er får se, mig tycks, att lifvets ström
Sig kastar i en plötslig bugt tillbaka,
Och börjar loppet ur sin perlekälla;
Att åter titta fram, i morgonstrålar,
Emellan blommor, skära såsom de."

INNEHÅLL.

——

FORN-SVENSKA BILDER.

Underlig visdom
var dig i drömmen sjungen;
men du såg det Sanna.
SOL-SÅNGEN.

FORN-SVENSKA BILDER.

I.

Vishet.

VALAS QVÄDE.

I.

Lyssnen, J alla!
Heliga väsen!
Högre och lägre
Slägter i Nord!
Valfaders under
Vill jag förtälja:
Fornsången, tidigt af Sierskan spord.

Jättar jag minnes,
Arladags födda,
Vet deras visdoms
Gåtor och svar;
Minns nio verldar,
Minns nio himlar,
Och när blott telning verldsträdet var.

II.

Morgon var tidens,
Ymer sig rörde:
Böljor och stränder
Sågos ej till;
Icke fanns himmel,
Jord eller växter;
Skymning på Ginunga-svalget låg still.

Söner af Bör nu
Spände sitt ljushvalf,
Skapte derunder
Midgård så skön;
Sol då från sunnan
Sken på dess bergsal,
Örter och löf klädde stengrunden grön.

Solen från söder,
Månens förbundsvän,
Himmelska hästar
Tyglade lätt;
Icke dock sol, ej
Måne och Stjernor,
Än visste banor och bostäder rätt.

Makterna alla
Gingo till rådstol,
Heliga Gudar
Talades vid:
Nattens och dagens
Skiften de nämnde,
Täljde för året dess vexlande tid.

Öfverst på Ida
Asarne möttes,
Byggde sig tempel,
Strålande hof;
Profvade krafter,
Hamrade gullmalm,
Smidde sig vapen, att främja sitt lof.

Lekte med gyllne
Taflor på vallen;
Hvart de sig vände,
Gull var för hand:
Plötsligt då kommo
Jungfrur till borgen,
Mäktiga trenne, från Jättarnes land.

III.

Makterna åter
Gingo till rådstol,
Heliga Gudar
Samråddes der:
Hvem, ur den dräpte
Hafsjättens lemmar,
Skulle nu skapa Dvärgarnes här?

Krafter att verka,
Krafter att lida,
Menniskolika,
Skapte de då:
Modsogner, Durin,
Dvalin och andra,
Söner af Lofar, otaliga små.

Namn på dem alla
Noga jag känner,
Vet, hvar de äga
Syssla och ro:
Några i mullen,
Några i bergen,
Andra i luften och böljorna bo.

IV.

Men ur det samqväm
Hem kommo trenne
Mäktiga Asar,
Milda i blick:
Funno ett maktlöst
Par der på stranden,
Ask och Embla, i armaste skick.

Blinda för solen,
Döfva för vinden,
Stumma, i träd-hamn,
Stodo de fast;
Lifvande Anden,
Talande Tanken,
Blodet och fagra färgen dem brast.

Asarne lade
Händer å träden,
Mannen och Qvinnan
Skaptes deraf:
Anden gaf Odin,
Tanken gaf Häner,
Blodet och färgen Loder dem gaf.

V.

Ask vet jag stånda,
Yggdrasill kallad,
Stänkt på sin topp ur
Silfverklar dam;
Dagg strör i dalar
Kronan, som susar
Grön öfver källan, å himmelshög stam.

Dädan, från Urds brunn,
Salen vid trädet,
Komma tre höga
Vishetens mör:
Rista gemensamt,
Rista på sköldar
Allt, hvad som händt och som hända bör.

Lagar de stifta,
Lifslott de kora,
Tälja för tidsbarn
Ödets beslut:
Urd är den ena,
Andra Verdandi;
Skuld träder fram, der de två gått förut.

VI.

Dråp uti verlden
Minns jag det första:
Det var, då svärdvunnen
Gullveig blef bränd;
Tre gånger brann den
Tre gånger födda;
Lefver ännu dock, till olycka sänd.

Rikdomens bergfru,
Hvar hon vill gästa,
Ulfvar hon tämjer,
Listig i sätt;
Seidkonster kan hon,
Sjelf dock förtrollad;
Gamman för onda menniskors ätt.

Då gingo alla
Makter till rådstol,
Heliga Gudar
Talades vid:
Skulle af Asar

Gäldas det våldet?
Eller för offrande böter ges frid?

Upp sprang nu Odin,
Sköt ibland folken;
Då brast den första
Mordstriden ut:
Bruten var Asars
Borgmur; kring fälten
Ströfvade Vaner med hotande spjut.

Åter till rådstol
Makterna gingo,
Heliga Gudar
Frågte hvarann;
Hvem hade luften
Blandat med lågor?
Hvem gaf åt Freya en Jotun till man?

Thor kom i vrede:
Sällan han töfvar,
När han ur fjerran
Illfunder ser;
Glömda dock blefvo
Eder och löften,
Heliga aftal gällde ej mer.

VII.

Spåmön vet ock, hvar
Heimdall gömt hornet:
Under det höga
Askträdets blad!
Stridt öfver Valfaders
Pant störtar vatten –
Fatten J än hennes ord, eller hvad?

Ute hon satt, när
Asarnes Gamle
Kom, och i ögat
Skarpt honom såg:
”Fresta mig icke!
Allt vet jag, Odin!
Ser ock det öga du dolt under våg.

Nu till sin klara
Källa, den vida,
Går ju hvar morgon
Mimer åstad;
Dricker der mjöd af
Valfaders-panten.” –

Fatten J än hennes ord, eller hvad?

Då gaf han Valan
Gullked och ringar,
Visaste qväden,
Spående syn;
Sedan kring alla
Verldar hon skådar,
Nederst i djupet, och högst ofvan skyn.

VIII.

Så såg hon långvägs
Komna Valkyrjor,
Redo att rida till
Göta-land främst;
Härgudens tärnor,
Väna i vapen;
Skuld med sin runsköld, i spetsen, förnämst.

Såg jag ock Balders,
Vänsälle Gudens,
Blodiga öde:
Lönligt å träd,
Skuggad i dalen
Mistelten växte;
Ämne til dödspil, fast fager och späd.

Höder den afsköt –
Nattgammal endast,
Hvässte den dräptes
Broder[1] sitt stål;
Tvådde ej händer,
Redde ej lockar,
Förr'n han bragt Balders bane på bål.

Frigga i Fensal
Ständigt dock gråter,
Gudarnes Moder
Blifver ej glad!
Fallen är Valhalls
Väktare gode ...
Fatten J än mina ord, eller hvad?

IX.

Såg jag ock Lokes
Svikfulla skepnad,
Bunden, i heta

Källornas lund;
Sigyn hos maken,
Sorgsen, men trogen,
Sitter vid bädden på skälfvande grund.

Östanfrå, genom
Giftiga dalar,
Slid-älfven brusar,
Gyttjig och skum:
Nordanut skönjas
Nattliga fjällar;
Väldiga Jättars malmrika rum.

Fjermast från solen,
Med nordvända portar,
Ståndar på Likstrand
Borgen för qval;
Droppar af etter
Städse der dugga,
I dess af ormryggar flätade sal.

Der uti tunga
Strömmar de vada,
Männen af mened,
Hordom och mord;
Nidhögg dem suger,
Ulfven dem sliter –
Fatten J ännu Sierskans ord?

X.

Bidar på Loke
Halfbrända Häxan,
Hon, till hvars älskog
Förr han blef tänd:
Svek af den snöda
Månget han lärde;
Sjelf dock förut i sitt sinne förbränd.

Öster i jernskog
Sitter den Gamla,
Ulfvarnes Moder,
Natten så lång:
Af hennes ungar
En skall, i trollhamn,
Sluka upp sjelfva månen engång.

Girigt han fega
Menniskor äter,
Gudarnes säten
Stänker med blod;

Solen då svartnar
Midt under sommarn,
Vinden förändras till skadlig från god.

XI.

Sitter allt upprest
Häxornas Herde?
Slår han, å högen,
Harpan med fröjd? –
Gal då i skogen
Eldröde hanen, –
Fjalar han heter, – från dunklande höjd.

Nu gal hos Asar
Gullkam, och väcker
Alla de hjeltar
I Härfaders gård:
Djupt under jorden
Gal ock en annan,
Sotbrun, som håller i Hel-hemmet vård.

Gällt framför Gnipas
Häll tjuter Garmer;
Freke ur fjättern
Flyr, vid hans skall! –
Än mer vet Vala:
Längre fram ser hon, –
Ända till Gudarnes afton och fall.

XII.

Bröder bröders
Bane varda,
Sysslingar slita
Slägtskaps band;
Hård är verlden;
Hordom mycken,
Split-tid, svärds-tid,
Sköldar klufna,
Vind-tid, varg-tid,
Skoning ingen,
Båda verldens brand.

XIII.

Ur-trädet antänds,

Jätt-söner dansa,
Klangen från Gjallar-
Hornet blir spord;
Högt blåser Heimdall,
Häfver basunen;
Odin ber Mimers hufvud om ord.

Forn-trädet suckar,
Loke är lössläppt;
Yggdrasill skälfver,
Ståndar dock än:
Allt börjar rädas
Helhem, när Surturs
Låga sig närmar till gudar och män.

Skäller ur hålan
Garmer än högre;
Fjättrarna remnat,
Ulfven är fri;
Hrymer från östan
Åker på hafssvall,
Ormen der vältrar i jätt-raseri.

Dönar nu vågen;
Skriar nu örnen, ,
Blek, vid sin lik-kost;
Döds-skeppet syns:
Nagelfar skjuter
Gungande kölen,
Tåget af Muspels söner begyns.

Sunnan de komma,
Hafvet dem vräker,
Loke vid rodret
Styr öfver fjärd;
Talrika fränder,
Vidundren alla,
Följa med Loke och Ulfven på färd.

Hvad sker bland Asar?
Hvad sker bland Alfer?
Ting de hålla, vid
Jättverldens dån!
Utanför klippdörr
Dvärgarne qvida –
Asarnes Vise! månn' än J förstån?

XIV.

Surtur från söder,
Med svajande flammors

Svärd nu fördunklar
Härgudars sol!
Fjällarna braka;
Hjeltar få Hel-sot;
Himmelen remnar, från pol till pol.

Nu griper hjertsorg
Hlina ånyo:
Odin sig väljer
Ulfven till strid; –
Strålande Frey går
Fram emot Surtur; –
Friggas gemål sjelf faller dervid.

Då kommer starke
Segerguds-sonen,
Tigande Vidar,
Att mord-djuret slå:
Svärdet han stöter
Djupt i dess hjerta;
Herrlige fadern hamnar han så.

Då kommer sonen
Af Odin och Hlodyn,
Verlds-ormen dräper
Väldig hans arm;
Fältet på kämpar
Töms dock, när, nio
Fjät ifrån ormen, han dignar med harm.

XV.

Nu svartnar solen,
Nu sjunker jorden,
Nu hvärfs från fästet
Hvarenda stjerna;
Kring alltlifs-trädet
Upphvirflar röken,
Högt leka lågor
Med himlen sjelf.

XVI.

Sierskan skådar
Stiga ånyo
Jord utur hafvet,
Ständigt grön:
Forssarna falla;
Ännu dock flyger

Fjäll-örnen, spanande fisk, öfver ön.

Asar församlas
Åter på Ida,
Tala om forntids
Väldiga dåd;
Draga de runor
Nu sig till minnes,
Hvilka dem tydde Fimbul-Tyrs råd.

Se! uti gräset
Skimra de gyllne
Taflor, som bära
Skriften så klar;
Gudarnes Höfding,
Ätten af Fjolner,
Hade dem ägt i urtidens dar.

Osådda skördar
Åkrarna vagga:
Balder skall komma,
Huldrik och glad;
Bygga med Höder
Borgen tillsamman –
Fatten J än hennes ord, eller hvad?

Då kan ock Häner
Välja sig rike:
Brödernes söner
Bo i hans stad;
Strålarne fylla
Vindhem, det vida –
Fatten J än hennes ord, eller hvad?

Sal ser hon stånda
Fägre än solen,
Gulltäckt, på Gimles
Saliga höjd;
Der är för goda
Drottar och skaror
Tillredd evärdlig boning af fröjd.

Kommen är Gudars
Högste till verlds-dom,
Han, som står ofvan
Öde och tid;
Domar han fäller,
Tvister han sämjer;
Stiftar för evigt sin heliga frid.

Dimmig nu bortflyr
Flygande draken,
Hastar åt Mörkrets

Obygder ner;
Nidhögg, med likrof
Lyftadt på vingen,
Far genom rymden – och synes ej mer.

II.
Kamp.

RAGNARS BJARKAMAL.

Svängde till kamp vi svärdet!
Svunno ej många tider,
Sedan vi Ormen slogo,
Sökte Götalands ungmö:
Thora till brud vi togo;
Tillnamn kämpar mig gåfvo
Lodbrok, då jag den leda
Ljung-ål dräpte med spjut-udd,
Stack i den starka draken
Stålets ljungande tunga.

Svängde till kamp vi svärdet!
Sällspordt ung, med en måltid,
Öster i Öresundet,
Ulfvens ätt gaf jag hugnad;
Gulbenta örnen gladde
God förtäring tillfyllest,
Hvar mot de höga hjelmar
Hårda klingorna sungo;
Valens vågor då svällde,
Vadade korpen i blodet.

Svängde till kamp vi svärdet!
Svingades högt våra lansar,
Tjugu år då vi täljde,
Tumlet af strid bar oss vida;
Manstarkt mötte i Dynas
Mynning oss åtta Jarlar,
Alla fälldes till furstlig
Föda åt ulfven och gamen;
Svett dröp rödlett i svullna
Sjön, af döende kämpar.

Svängde till kamp vi svärdet!
Sviksam var ej Valkyrjan,
Då vi till Härfaders hemsal
Helsingar talrikt sände:
Upp vi rodde åt If-ån,
Uddens skärpa der röntes;

Varma vågornas rodnad
Vällde längs öfver floden,
Branden gaf skall mot brynjor,
Brusto för yxan sköldar.

Svängde till kamp vi svärdet!
Såg man då ingen flykta,
Förr, än på hafvets hästar
Herröd föll uti striden!
Aldrig klyfver med Egils
Åror käckare höfding
Sedan, på slika långskepp,
Sjöfågelns mark till hamnen;
Hårdt bar hjelten det stora
Hjertat fram uti kampen.

Svängde till kamp vi svärdet!
Svenner kastade sköldar,
Bitande bågsträngs-djuret
Brösten af kämpar sökte;
Skar då på Skarpaskäret
Skärejernet i leken:
Rödfärgad vardt randmånen,
Förr'n Rafn Konung blef slagen;
Flöt der af hjeltars hjernor
Het på brynjorna blodsvett.

Svängde till kamp vi svärdet!
Sällsamt gny gåfvo spjuten,
I tinan på Ulleråker
Upsala-Konungen fälldes:
Gullprydt gick der hans hirdfolk,
Giriga falken att mätta;
Lik ljusens spetsar på sköldar
Skrefvo runor vid hjelmbrak,
Vin ur hjernklyftor vida
Vätte de styfva nackar.

Svängde till kamp vi svärdet!
Styrde åt Einderis öar:
Efter kommo då korpar,
Kraxande gällt öfver fälten;
Häxornas hästar sin gästning
Höllo snart mellan liken;
Vanskligt nog att sig vakta
Var, då vid solens uppgång
Spända bågarna sände
Strängmör till hvirflande ringdans.

Svängde till kamp vi svärdet!
Sköldar blodades många,
Borta vid Borgundarholmen:

Brynjor sprungo då sönder;
Sky af pilar, med skurar,
Slet de klingande ringar;
Vullner föll der på valen, –
Var en konung den störste!
Strödd låg kring all stranden
Stålberedd rofdjurs-qvällsvard.

Svängde till kamp vi svärdet!
Striden rasade länge,
Innan Freyer hann fällas,
Flaminga-rikets konung:
Häftigt i Högnes gyllne
Harnesk, främst uti kampen,
Bet den blåa och hårda
Blodiga sår-ingräfvarn;
Mången mö fick begråta
Morgondrabbningens utgång.

Svängde till kamp vi svärdet!
Stäfja månde vi hopar,
Hvilka på sjökonungs-skidor
Sunnan för Englanäs lågo:
Seglade dagar sex till
Slaget, der hären möttes;
Män höllo Odda-messa,
Medan solen, som upprann,
Såg, hur för våra vapen
Valthiof på platsen fälldes.

Svängde till kamp vi svärdet!
Sjudande dagg från klingor,
Brådt, uti Bardafjärden
Började ymnigt droppas;
Högar af lik fick höken,
Hamrade skjortor många
Sprängdes, när bågar smällde,
Svärdblåst hvinande framfor,
Ormen af stål bet ondsår,
Etterhvass och förgrymmad.

Svängde till kamp vi svärdet!
Skådade tälten fladdra,
Hvilka vid Hadingaviken
Hlaka för kampspel upprest:
Skönja kunde då kämpar
Klufna med brak stridsmånar,
Hjeltars hjelmar, i spjutens
Hårda dön; det var annat,
Än att på blötmjuk bolster
Brud uti famnen trycka.

Svängde till kamp vi svärdet!
Storm i Nordhumberlandet
Lade i hopar liken,
Längs öfver marken bredda –
Hopp vid drabbningens härskri
Hökens broder då gladde;
Slidans törne fick träffa
Tappraste männers hjertan;
Ljudligt blef Hamders lifråck
Lossad, och fanorna glänste.

Svängde till kamp vi svärdet!
Såg jag, att hårfager mors-pilt,
Möars kämpe, en morgon
Måste från valen vika?
Väl! ej var, som att taga
Vinets käril af tärnan,
Då Örn Konung, i Alsund,
Efter förmåga sig värjde;
Kändes ej, som att kyssa
Korad högsätes-ungmö.

Svängde till kamp vi svärdet!
Skarpt högg eggen ånyo,
Klarljudt mot Hildurs klädnad
Klungo de skinande lansar;
Alltid framgent på Anguls
Åldriga ö vet minnet,
Hvar på näset vi hjeltar
Hårdt framgingo i svärdslek;
Dagen gick upp, då sårens
Drake blef röd i flygten.

Svängde till kamp vi svärdet!
Sväfvar för kämpen väl döden
Närmre, om än han i Odins
Oväder ställs bland de främsta?
Låter än också han lifvet,
Lärt har han aldrig, att rädas!
Äckligt är det, att egga
Elända fega till stridsfröjd;
Blödiga hjertan i barmen
Båtar ej modets gamman,

Svängde till kamp vi svärdet!
Slik färd kallar jag billig,
Att under svärdens samklang
Sven går rakt emot svennen:
Karl för karl icke vika,
Kämpars lag var det länge;
Villigast väna qvinnors

Vänner till pilstorm ila.

Svängde till kamp vi svärdet!
Syns mig nu visst, att Ödets
Frejdande bud vi följa,
Falla för Nornors domar!
Ej tilltrodde jag Ella
Ämnad min död att bjuda,
När blod-falken jag fett gaf,
Förde köl öfver sjövåg,
Föda i Skottlands fjärdar
Fyllest åt ulfvar skänkte.

Svängde till kamp vi svärdet!
Svåra nu det mig gläder,
Bänkar hos Balders fader
Bredda vet jag för gäster:
Der ur de krökta djurshorn
Dricka vi ölets råga;
Ej öfver qvaldöd klagar
Kämpen i Fjolners boning,
Icke skall jag med smärt-ord
Stiga till Odins taffel.

Svängde till kamp vi svärdet!
Snart skulle Aslögs söner
Väcka med skarpa vapen
Valsälla Hildurs lekar,
Visste de blott för visso
Våra väldiga dödsqval,
Finge de bud, att en orm-flock,
Full af etter, mig sliter! –
Moder jag gaf mina barn dock,
Modiga hjeltar hon födde!

Svängde till kamp vi svärdet!
Snart mot döden det lider,
Ormen våldsamt mig ängslar,
Ödlan i hjertat bygger!
Väntar jag dock, att Vidrers
Vred-skott Ella skall träffa:
Svullna af harm mina söner
Ser jag vid faderns banfall;
Ej skola käcka kämpar
Kora sig hvilans säte.

Svängde till kamp vi svärdet!
Samlat, till en och femti
Hufvudslagtningar, härar
Har jag med pilars ombud:
Minst jag trodde, bland männer
Mera stark skulle finnas

Annan konung i kampen, –
Kunnig i strid från min ungdom;
Vänliga Asars val dock
Visst ej höfves begråta.

Önskom då nu, att ända!
Enkom till hemmet mig Disor
Bjuda, från Odins borgsal
Brudar, dem han mig tillsändt;
Glad skall å gyllne högbänk
Gudarnes frände dricka!
Liden är lifvets timma;
Leende vill jag dö!

III.
Kärlek.

HELGE OCH SIGRUN.

(Fragment.)

SIGRUN.

Gack, grymme broder! Helges baneman!
Ditt halfva rike, all din bjudna gullskatt,
Föraktar jag, som Dig. – Min Helge föll!
Och Segerfadern sjelf, hans stamfar sjelf,
Fann billigt, att så måste ske. – Välan!
Hvad qväder oss den Höges sång?2 ”Allt dör,
Din hjord, och dina fränder, och du sjelf;
Ett enda dock, som aldrig dör, jag vet:
Det goda ryktets dom om den, som dog.”
Och Helge sågs bland alla furstar upphöjd,
Som asken mellan törnen, eller hjorten,
Den unga, då han öfver andra djur
Sig lyfter stolt, med daggbestänkta grenhorn.
Man sagt mig, att jag sjelf Valkyria är:
Nu slår mitt hjerta väl nog tungt dertill;
Men ej det glömt sin börd – – Upp, mina män!
Upp, att tillreda Helge Volsungs grafhög!

Ej den stund jag sitta
Skall vid Seva-fjällen,
Att mig lifvet mera
Lemnar någon fröjd;
Utom då vid grafven
Glimmar nattlig låga,
Och på luftig stridshäst

Syns min Konungs bild.

Afton. Helges hög. Sigruns tärna, gående förbi, ser Helge rida in i högen, med många män.

TÄRNAN.

Är det sveksyn,
Som jag skönjer?
Eller stundar
Surturs brand?
Rida dödmän,
Sporra hästar?
Ha Einheriar
Nu fått hemlof?

HELGES VÅLNAD.

Ej det är en sveksyn,
Som du skönja tyckes,
Icke Gudars afton,
Om än oss du ser;
Och fastän vi sporra
Snabba hästar ännu,
Ej till jordisk hemfärd
Ha Einheriar lof.

TÄRNAN

till Sigrun.

Skynda, Sigrun,
Seva-drottning,
Om stridshöfdingen
Se du djerfves!
Högen öppnas,
Helge sjelf kom:
Ärren blöda;
Att du stillar
Sårens flöde,
Fursten ber.

SIGRUN

ingående i högen, till Helge.

Nu jag så gläds at
Gengångarns möte,
Likasom Lidskjalfs
Korpar åt ljus ...

Gif mig en kyss,
Konung och Make!
Förr, än du blodiga
Brynjan klädt af!

Helge! af rimfrost
Stelt är ju håret;
Helt är i valdagg
Badad din kropp;
Kall är din hand,
Frände af Högne!
Hur skall för slikt jag
Skaffa dig bot?

HELGES VÅLNAD.

Sigrun! du blott vållar,
Du från Seva-fjällen,
Att så Helge badas
I en bitter dagg.
Solklar Söders dotter,
Gullbekrönta Sköna!
När du går att sofva,
Hvar gång gråter du!

Gråter heta tårar,
Tårar, som mig bränna:
Hvarje droppe blodig
Duggar på mitt bröst;
Det infallna, kalla,
Af din grymma klagans
Qval igenomträngda –
Icke så far fort!

Sorgeqväden ingen
Sjunge öfver Helge!
Bor ej fager Drottning
I den Dödes hög?
Kom! att än tillsamman
Mjödets skum vi njuta!
Lif och land jag mistat;
Du är dock mig qvar!

SIGRUN
efter att ha bäddat en säng i högen.

Här jag har dig, Helge,
Åter hvila tillredt;
Bädd, som fordom, brudbädd
För min Volsungs-son!
Ej jag fruktar, Konung,
I din famn att sofva;
Ljuft som förr, min Hjelte,

När du lefde här.

HELGES VÅLNAD.

Nu må aldrig något
Nekas troligt vara,
Tidigt eller senspordt,
Omkring Seva-fjäll:
När uti en dödmans
Famn du dristar sofva;
O, hur hvit i högen, –
Lefvande ännu!

— — — — — — — — — —

SIGRUN.

Örnen rörs i asken ...

HELGES VÅLNAD.

Drömmars ting är afblåst,
Ande-husen stängas,
Skyn jag ljusna ser.

SIGRUN.

Ej ur Mimers-brunnen
Blickar Odins öga;
Långt är än till dager,
Konung och Gemål!

HELGES VÅLNAD.

Tid det är, att rida
Röda vägar åter,
Låta trafvarn bleka
Trampa luftens stig –
Sigrun! jag må hasta
Himlabryggan uppåt,
Innan Valhalls hane
Segerfolket väckt!

Så förtälja män, att Sigrun lefde ej länge sedan. Men en gammal sägen är, att Helge och Sigrun blefvo återfödda, och upplefde ännu en gång.

* * *

SWEDENBORG.

Vid öckenbrynet af den heta sanden
En ö, med gröna träd, min blick förnöjde;
En stund jag, trött, i palmens skugga dröjde,

Och vid den klara källan släckte branden.

Men fjerran ur de inre, helga landen
En underbar musik sin helsning höjde:
Jag gick, och snart ett skyhögt tempel röjde,
Hvars hierophant mig vinkade med handen.

Hans eldblick, ej fördunklad genom åren,
Ser det, som är, som var och blir; Naturen
Af andeverldens kraft för honom fylles.

Cheruber fästa på de hvita håren
En myrtenkrans, i englaparker skuren;
Och templets chor af Lifvets Sol förgylles.

EMANUEL SWEDENBORGS Lära om Lif, Kärlek och Skönhet.

Inledning.

Es ist nicht die Zeit, alte Gegensätze
wieder zu erwecken, sondern das
ausser und über allem Gegensatz
liegende zu suchen.
Schelling.

Tre svenska män hafva företrädesvis tänkt djupt, stort och skönt öfver det Sköna: Swedenborg, för hvilken Kärleken var allt; Ehrensvärd, för hvilken Konsten var allt; Thorild, för hvilken Naturen var allt; – och enhvar af dem fästade alltså med öfvervigt sin uppmärksamhet vid ett visst hufvudstycke af det Gudomligas gäng till uppenbarelse såsom Skönhet. Klart bör nämligen vara, att det Sköna utgår ur Kärleken, framgår ur Konsten, och, mellan dessa båda ändpunkter, genomgår Naturen; eller att det erhåller af Kärleken sin själ, af Naturen sin kropp, och af Konsten sin fulldaning. Ty å ena sidan förhåller sig så med all gudoms-artad sjelfmedvetenhet, och således äfven med vår andel deraf (eller med allt hvad vi kalla Idee), att Kärleken är sjelfva det lif, hvarigenom den upplåter och öfverlåter sig, eller skapande fortsätter sig; å andra sidan åter innebär Naturen alla villkoren för dessa meddelningars sinnliga åskådlighet; hvadan det Sköna måste på dess grund fatta fotfäste, för att bereda sin slutliga företeelse i fullkomnad eller fullständig sinneform. Ingenting är derföre begripligare, än att de män, hvilka vi nämnt, voro i sina synpunkter på engång olika och lika. Swedenborgs synpunkt för allting var det af Kärleken bestämda förhållandet mellan Sanning och Godhet; Ehrensvärds, det af Konsten bestämda förhållandet mellan Snille och Ideal; Thorilds, det af Naturen bestämda förhållandet mellan Kraft och Harmoni: men äfven den andres Konst och den tredjes Natur hade, liksom den förstes Kärlek, till sitt innersta innehåll Gud, såsom all Skönhets källa och urbild. Och detta ingalunda i någon död ontologisk skepnad, någon blek tankvålnad, någon pur abstraction med de inkräktade namnen ”Idee” eller ”Absolut”; utan såsom en verklig och himmelsk skaparkraft, som fyller både Naturens och Konstens rymd med sinnebilder, sköna i den mån de äro Guds eller återstråla honom.

Det förstås, att för enhvar, som så känner och tänker, är Naturen sjelf ett gudomligt konstverk: nämligen Guds allraförsta uppenbarelse och omedelbara poesi. Hvadan ock för Ehrensvärd Konsten var intet annat, än Naturens egen bildande Genius, sådan, som han i menniskosnillet kommer till full sjelfbesinning och sjelfverksamhet; äfvenså för Thorild Naturen intet annat, än all-yttringen af en evigt verldslifvande alstringslust, som, i outtömligt skiftande daningar, åsyftar det rikaste möjliga mått af skönhet och af derifrån till alla varelser utströmmande sällhet.

Med liknande ord blef en tanke, lik denna, aldrig af Swedenborg utsagd; hvartill en af orsakerna var, att han

aldrig betraktade det Sköna annorlunda, än i förbigående. Hvad för Ehrensvärd var hufvudsak helt och hållet, och för Thorild hardt nära, var för honom endast bisak. Icke dessmindre har han utsagt samma tanke, fastän med andra ord. Det följande skall derföre visa, hvad flertalet af vara läsare visst icke förmodat: att den ryktbare Theosophen har en vigtig betydelse äfven för Konstläran och Vitterheten.

Författaren af förevarande uppsats anade denna betydelse redan i sin första ungdom, då de trenne ofvannämnde, såsom Tänkare, och Bellman, såsom Skald, voro dels oförstådda, dels åtminstone blott halft förstådda storheter. Väl fanns om Bellman mycket vackert sagdt, i det ypperligt skrifna Kellgrenska Företalet: men intet ord om det egendomligt utmärkande, som särskiljer honom, såsom Bellman, från alla andra snillrika, musikaliska, gladlynta och populära vise-sångare; detta företal kunde passa ungefär lika väl på t. ex. Béranger. Ehrensvärds bok, föga känd, af få läst, af ännu färre begripen, låg i bibliotheken såsom en genialisk curiositet. Thorild var ansedd för en vild svärmare, en ömsom i tomma declamationer, ömsom i cyniska bouffonnerier utfarande fantast, – föröfrigt icke alldeles utan hufvud, men högmodsdrucken ända till sinnesrubbning. Sämst var likväl beställdt med Swedenborg; som allmänneligen gällde för ”helt rätt och slätt – en fåne.” Han hade dertill blifvit stämplad genom Kellgrens skaldestycke ”Man äger ej snille för det man är galen,” och de bekanta dithörande ”Anmärkningar,” hvilkas hufvud-ändamål är att rättfärdiga detta domslut. Den derstädes förekommande demonstrationen om ”det eviga hvitas fyrkant” m. m. är qvickt uppfunnen, och skulle i en Novell taga sig dråpligt ut såsom profbit af någon till dårhushjon förvandlad philosophs sätt att docera öfver sitt system; men med Swedenborgs lära och föredrag har den jemntupp lika mycket sammanhang, som bevisningens samtliga beståndsdelar äga sins emellan. Näppligen kunde den genom mången annan förtjenst aktningsvärde Anmärkaren förmoda, att just åtskilliga af de satser, hvilka han anfört till denna bevisnings ytterligare bestyrkande och i afsigt att rätt förvånande ådagalägga Swedenborgs galenskap[3], skulle femton år derefter synas en yngre Vitterhetsidkare både så förståndiga och så förträffliga, att denne, i sin ordning förvånad öfver Anmärkarens förvåning, genom dem bragtes till en stor föreställning om den ”det eviga hvitas fyrkant” bevisande ”fånen”, och lockades till läsning af hans bannlysta skrifter. Sådant inträffade med dessa raders författare; och alltifrån den tidpunkten önskade han, under sina samtidiga likartade bemödanden för Bellman, Ehrensvärd och Thorild, att kunna äfven till Swedenborg sträcka en åtgärd, som skulle framställa den misskände Vise i ny och rigtig dager.

En uppgift, likväl, vida svårare att lösa, än någon af de andra! Ej under, att dess vågande förekom brydsamt. Otvifvelaktigt var företagets uppskjutande äfven derföre en lycka, att det ej hade då kunnat verkställas utan de polemiska inblandningar, som föranleddes af svenska vitterhetens dåvarande ställning. Sådana äro ej nu att befara; men det förekommer mig, ännu i dag, betänkligt ändå,

---

Årtionden hafva förflutit, sedan röster, som icke utgingo ur kretsen af Swedenborgs anhängare, först hördes nämna honom med prisande utmärkelse. Under denna tidslängd har, temligen allmänt, sättet att anse och omtala Swedenborg ändrat sig till hans fördel. Bland dem, som i bedömmandet af litterära ämnen äga säte och stämma, finnes numera, om någon, åtminstone icke mången, för hvars ögon han ej är ett stort och genom sin personlighet äfven vördnadsvärdt snille; behäftadt med åtskilliga sällsamheter, men ingalunda med dårhusvanvett. Det vill till och med synas, som vore man benägen, jemväl utom de såkallade ”Swedenborgarnes” församling, att åt hans theologiska läror inrymma en större giltighet, än vi, för vår räkning, kunna dem tillerkänna. Likafullt är han ännu, i allmänhet, föga känd från sin egentligen theosophiska sida; och allraminst såsom tänkare öfver det Sköna. Det är derföre hufvudsakligen i sistnämnda afseende, som han kommer att här betraktas.

Ehrensvärds och Thorilds åsigter äro väl icke genast tillgängliga; men dock vida genare, än Swedenborgs. Ty icke nog, att hans æsthetiska verldsåsigt ej förr kan rigtigt uppfattas, än man gjort sig rätt bekant med hans allmänna; dertill kommer ock, att han ingenstädes har åt den förra egnat någon särskild skrift eller

afdelning. Det dithöriga måste sammanletas ur en mängd vidlyftiga verk, författade på latin – och på en visserligen enkel, men högst mångordig. Det träffas kringspridt i framställningarna af hans hufvudläror: särdeles i hvad han säger om Lifvet såsom Kärlek, och Gud såsom bådas urbildliga, samt i sin urbildlighet menskliga, enhet; om alla varelsers skapande till mottag (receptakler) af dessa, och om Menniskans bestämmelse att vara det företrädesvis, genom Vilja och Förstånd; om det Goda och det Sanna; om skapelsens Sphärer, Grader och Motsvarigheter; om förhållandet mellan Lifvets olika, men genom oändligen fortsatt analogi och symbolik till ett helt sammanbundna kretsar, – den Himmelska (eller Gudomliga), den Andliga och den Naturliga; – men synnerligast likväl i de utvecklingar, der han dels framställer Äktenskapet såsom sinnebild af den i Gud eviga förmälningen mellan Kärlek och Visdom, äfvensom af den deri grundade förmälningen mellan Honom och hans Församling, dels förtäljer om Englarne, om Himmelen och dervarande lefnads lycksalighet; ty behandlingen af dessa ämnen föranleder honom, att mera enkom skildra den objectiva älsklighet, som uppkommer, när Böjelser, älskvärda genom att vara från Himmelskt utgående och till Himmelskt återsyftande, afspegla sig i ett Yttre hvaraf de rent motsvaras. Till framgifvandet af ett särskildt och ordnadt Helt, som fullständigt innehölle hvad man rättmätigt kunde kalla Swedenborgs Ästhetik, fordras alltså, utom ansträngd uppmärksamhet, ett vida rymligare mått af tid, än för det närvarande är oss förunnadt. – Emellertid vilja vi lemna det lilla bidrag, som vi under nuvarande omständigheter äro i stånd att åstadkomma. De, som fortsätta hvad vi börjat, skola ej uteblifva.

Skuggsidan af den tidsanda, som herrskade under den sednare hälften af Swedenborgs lefnad, har tillräckligt ofta blifvit skildrad i sin ytliga sinnlighet, sin lättfärdighet, sin tvifvelsjuka, sitt sjelf-missförstående i det eljest lofvärda bemödandet efter sanning, klarhet och smak, sin benägenhet att så väl i Poesi och Konst, som i Tro och Vetande, försmå, ja förhåna allt djup, – ändtligen sin fullt stadgade öfvertygelse, att endast det materiellt handgripliga och njutbara vore det Vissa. Med allt detta behöfva vi derföre nu lika litet sysselsätta oss, som med det anklagade tidehvarfvets vackrare egenskaper; dem visserligen ingen opartisk betraktare förbiser. I en omständighet voro mellertid dess bättre egenskaper ständigt lika dess sämre: i den, att behandla menniskolifvets bestämmelse som en lek; än brottslig, än oskyldig, – men äfven i sednare fallet sjelfsvåldigt yrande på en volcan, der i afgrunden redan med hot den förstörelse gäste, som brådt skulle göra slut på vin- och älskogs-festerna. En underbarare motsats till sådan tidsanda kunde ej företes, än den man, som, med det bland Europas Lärde då alltredan vidtfrejdade namnet Emanuel Swedenborg, omkring midten af adertonde århundradet plötsligen framstod såsom Theosoph och Andeskådare, påkallande allmän uppmärksamhet för en mystiskt religiös och speculatif lära, i hvilken han oförtäckt beropade sig på positiva uppenbarelser från Gud sjelf, från Englarne, och öfverhufvud från den bortom menniskornas jordiska sphär förborgade Andeverlden. Han utvecklade denna lära i ett stort antal skrifter, dem han utgaf, temligen skyndsamt efter hvarandra, just under de mellersta decennierne af detta öfver sin ”upplysning” skrytande tidehvarf; till hvilken häpnad för alla de ”upplyste”, kan man lätt föreställa sig; men också till mycken oro för de qvarvarande lutheriskt- renlärige af gamla stammen. Ingendera begrep, hvad så i hast kommit åt den skarpsinnige, mångkunnige, bedagade, och äfven såsom en hedersman allmänt vittsordade Vetenskaps-idkaren. Är han ett djefvulens redskap till införande af nytt kätteri? frågade man å ena sidan. Är han en svärmare? eller en bedragare? eller har han rentaf tappat vettet? frågade man å den andra. Det sista tycktes sannolikast, och blef allmännast antaget. Det syntes ock bäst förklara möjligheten, hur en utmärkt Mathematicus, Mechanicus, Mineralog, och så vidare, hade kunnat ett, tu, tre förvandla sig till skådare af Ande och Andar.

Likväl var det rykte, som han dittills vunnit, icke förvärfvadt blott för hans Mathematik, hans Mechanik, hans Mineralogi, och öfverhufvud hans Naturforskning. Han hade äfven visat sig vara en speculatif Naturforskare, en Philosoph; och såsom sådan, i utförliga arbeten, framställt en verlds-åsigt, i hvilken – vid närmare påseende – den följande theosophiska ligger förberedd. Redan der visar sig Verlden uppfattad såsom ett ur andlig sjelfnödvändighet framgånget och af densamma ordnadt Natursystem, uppkommet från en i det Oändliga gifven Centralkraft, som innerst är Intelligens, Vishet, Kärlek; och hela det i sin form till

någon del mechaniska, men i sin själ afgjordt dynamiska, organiska och tillika allegoriska sätt, hvarpå han redan der ådagalägger, huru Verldslifvet, uppifrån sitt Första ända ned till sitt Yttersta, bildar sig och sammanhänger genom idel alstrande och hvarandra förklarande Analogier, Correspondenser eller Motsvarigheter, påminner ovillkorligt om den än mera förandligade skepnad, hvari hans lära sedan ställde sig rentaf på den bibliska uppenbarelsens grund och betraktade sig såsom en rak fortsättning af denna uppenbarelse, utan att likväl afkläda sig sitt ursprungliga speculativa kynne. Europas Lärde, som hade åt Swedenborgs äldre skrifter egnat högaktning, ja beundran, måste dock i allmänhet hafva läst dem på ett temligen ytligt vis, när de funno hans sednare – eller theosophiska – åtskilda från de förra genom ett svalg, som blott kunde fyllas medelst antagandet af en i hans inre timad fullkomlig omhvälfning. Har man sig bekant, hvilken den verkliga grundåsigten i hans äldre arbeten är, så finner man icke språnget från dem till dessa sednare så stort; eller man skönjer då fastmer, att det i sjelfva verket ej är något språng, utan blott en ur den synliga verlden in i den osynliga sträckt fortsättning af den väg, som hans forskning redan hade tagit; en fortsättning af Analogiens och Motsvarighets-kedjans väg till fullständig omfattning af Naturverld, Andeverld och den ännu högre tredje, som lifvar, beherrskar och till ett med sig gemensamt Helt sammansluter de tvenne nyssnämnda. Hufvudskillnaden är, att hvad han i de äldre skrifterna hade ställt på en mathematisk, logisk, philosophisk grund, uppflyttade han i de sednare på en bibliskt-mystisk, – af honom sjelf ansedd för likartad med Apocalypsens; hvadan han ock, i och med detsamma, ansåg sig, i likhet med Apocalypsens författare, genom särskilda öfvernaturliga meddelningar (omedelbart gudomliga befallningar, ande-syner, engla-samtal) uppmanas och undervisas till de nya framställningar, i hvilka hans lära antog sin förändrade skepnad. Det myckna förvånande, hvari denna var inklädd, bragte snart den förra i förgätenhet; och – i fall man här får dömma efter utseendet – nästan lika mycket hos Swedenborg sjelf, som hos alla andra. Också måste visserligen erkännas, att hans lära, under sitt sednare stadium, höjt sig till utvecklingar och tillämpningar, på hvilka hon icke tänkt under sitt förra. Men likafullt kan man i den nya skepnaden med lätthet igenkänna en från den äldre bibehållen schematism, som till den nu fulländade utbildningen förhåller sig såsom embryo. En så väsendtlig förändring i kunskapens basis och medel, som den nyss angifna, skulle tvifvelsutan äfven tillvägabringa betydliga förändringar i kunskapens innehåll; men dessa äro dock i mindre mån, än man öfverhufvud förmodat, omskapningar af sjelfva det i detta innehåll objectiva. De utgöra snarare blott en dess transfiguration från en lägre, en inom den jordiska naturverldens omgränsning befintlig ståndpunkt af andelif och andesyn, till en högre, innerligare, för menniskor i allmänhet fördoldare, – en derigenom, för dessa, lika underbar som främmande.

Just härigenom kom innehållet att bjertare, än förut kunnat ske och eljest skulle skett, slå läsare-hopen i ögonen; och påminner man sig, hvilken ställning till både Religion och Speculation de, som voro den tidens tongifvare, allmänneligen innehade, så begriper man lätt, att det ingalunda var endast Visionerna, med hvad dertill hörde, utan i lika fullt mått sjelfva det i läran speculatift doctrinära, som innan kort föranledde hos den såkallade ”stora” allmänheten den mening, att Swedenborgs skrifter vore magasiner af allt slags förryckthet. Från den ”hvita fyrkanten” utgick dessutom såsom axiom, att de äro för allt sundt menniskoförstånd otillgängliga genom ett dem alldeles eget mörker, ett deras framställningssätt företrädesvis utmärkande chaos, grundadt, icke (liksom understundom hos andra svärmare) i oklar djupsinnighet af verkliga tankar, utan i föreställningarnas oafbrutna vansinnighet, deras fullkomliga o-tanka, deras absoluta nonsens. ”De äga”, påstår den Kellgrenske Anmärkaren, ”en sig ensamt tillhörig gåfva, att oskiljakteligen förena den grammatikaliska oredan med den logiska, ordens mörker med meningarnes. Tvenne phraser bredvid hvarandra i Swedenborgska skrifterna hafva lika så litet gemenskap, som om de sades af två personer, af hvilka den ena ej hört hvad den andra talat.” Men det första, som man ej kan undgå att varsna, när man med hvilken som helst af ifrågavarande skrifter verkligen anställer försöket att läsa den, är detta föregifvandes grundfalskhet. ”Alla andra svärmare”, säger bemälte Anmärkare, ”pläga dock rasa med en viss ordning, pläga dock härma en viss slutkonst, och draga mer och mindre rimliga följder af orimliga principer.” Men det råkar just att vara ”ordningen” och ”slutkonsten”, som, framför ”alla andra

svärmares” skrifter, utmärka Swedenborgs; och näppeligen kan man tro, att denne Anmärkare gjort sig närmare bekant med Swedenborgs ”mystiska arbeten”, än med hans föregående vetenskapliga, om hvilka den dom fälles, att de förråda ett hufvud, ”ej berättigadt att räknäs ibland snillen”, och ”mera vittna om minnet af hvad han lärt, än om redigheten af hvad han tänkt.” Tvärtom: den, som företager sig läsa de Swedenborgska skrifterna, skall, till sin högsta förundran, finna dem vara författade just med en mathematico-logisk reda, conseqvens, symmetri, en ratiocinerande method, ja, en i sjelfva det mest mystiska fortfarande rationalistisk nykterhet, hvilken väl mest röjer sig i de bibliskt-exegetiska detaljerne af correspondens-tydningen, men äfven i det hela sätter på Swedenborgs föredrag sin afgjordt herrskande prägel. Jemnför man det sedan med t. ex. Böhmes, så visar sig denna prägel, onekligen, mera prosaisk än poetisk. Och likafullt är äfven hos Swedenborg en ocean af poesi: men det poetiska ligger här oftast blott i saken, nämligen än i sjelfva tanken såsom sådan, än i de syner som förtäljas; mera sällan i stylen, i tonen, i coloriten, hvarmed han undervisar och berättar. Visserligen förekomma härifrån undantag: särdeles bland Synerna; der ämnet ofta nog upphöjer föredraget till en lyftning, jemnlik Apocalypsens och Profeternes, – efter hvilka, vid sådana tillfällen, hans skrifart ovillkorligen format sig. Men jemväl då är, liksom öfverallt, hans föredrag egentligen ganska lättfattligt; och har tillika, öfverhufvud, en viss egen fryntlighet, en episk naivetet, en patriarkalisk språksamhet. Det hufvudsakliga fel, som vidlåder Swedenborgs framställningssätt, och som vid läsningen af hans arbeten ej sällan tröttar, består i – förmycken tydlighet; eller deri, att nyssnämnda språksamhet ofta nog tänjer ut sig till öfverflödig mångordighet, och oftare, än behöfligt, återupprepar, eller omsäger, hvad läsaren tycker sig hafva redan ljusligen inhämtat. Nekas må icke, att det väsendtliga af Swedenborgs skrifter skulle kunna sammanträngas från sin massa af qvartband till några få, och att de då blefve genast mycket allmännare läsbara. En ej mindre förtjenst af synnerlig läsbarhet i detta hänseende, än af innehållets synnerliga läsvärdhet, äga skrifterna *Sapientia Angelica de Divina Amore* och *Delitiæ Sapientiæ de Amore Conjugiali*. Den af alla hans skrifter skönast skrifna är likväl en annan, som ej plägar räknas till antalet af de theosophiska, men betecknar öfvergången till dessa från de naturforskande och philosophiska verken. Det är den ur den innerligaste förening af all hans naturkunnighet och all hans speculation födda, på engång platoniserande och christliga lärodikten *De Cultu et Amore Dei:* till sin syftning, en framställning af hans lära från dess dåvarande ståndpunkt; till sin form, ett mellanting af afhandling och roman (i sin sednare hälft mestadels dialogiserad), om Jordens upprinnelse, om Naturens och Menniskans gyllne ålder, om Paradiset, om Adams och Evas födelse, ungdom, uppfostran, kärlek. Detta är af alla Swedenborgs verk det enda, hvari skönhets-elementet, såsom sådant, öfverväger; det är skrifvet, icke blott med en glänsande och klangfull latin, utan framförallt med en poetisk inspiration, som, på ett dussin skalder fördelad, vore tillräcklig att fästa dem på Diktens himmel såsom stjernor af första storleken. I de sednare skrifterna begagnar han språket, mestadels, blott såsom en protocollist eller referent till hvad han anser sig enligt ännu högre ingifvelser meddela; och det Poetiska har der liksom dragit sig tillbaka in i föremålen, hvilka så oinskränkt tagit hans personlighet i besittning, att han nästan blott passift återspeglar det.

Godt! torde våra läsare utropa: den Kellgrenske Anmärkarens hufvud-kännetecken på svärmeri, att ”man icke vet hvad man säger”, tyckes inträffa så föga på Swedenborg, att denne (om er skildring är tillförlitlig) snarare vet det förmycket; det ser sannolikt ut, att man har misstagit sig om hans framställningssätt. Men innehållet? – På denna fråga är just vår uppsats ämnad till svar. Härvid böra vi dock genast tillkännagifva, att den enkom theologiska sida af detta innehåll, der Swedenborg befinner sig i strid med vår evangeliska Kyrkas dogmatik, allsicke här angår oss. Äfven i allmänhet betraktad, är den sidan för oss den minst vigtiga; ty der visar sig långt mer, än annorstädes i Swedenborgs lära, allt sådant, som ögonskenligen har bestämts genom beroende af samtid, uppfostran och flerahanda enskilda omständigheter [4]. Så till vida måste vi gifva hans theologiska motparter rätt, – ehuru dervid utgående från en annan ståndpunkt än deras, – att vi ej uti hans behandling af Treenigheten, af Paulus, af Luther finna den djuptänkthet, som han i så mycket annat ådagalägger; och att dessa ämnen, äfven utan särskildt understöd af nya himmelska uppenbarelser, hade bort

kunna uppfattas grundligare af en man, hos hvilken väl dessa uppenbarelser, men hvarken ett stort snille eller en stor christlig fromhet, kunna omtvistas. Ser man i honom likväl blott den snillrike tänkaren och den fromme Christne, så hör jemväl han tillgodonjuta den ursäkt, som billigtvis kan anföras äfven till mildring af domen öfver samma tidehvarfs såkallade ”fritänkeri”: nämligen den andefattiga, kärlekslösa, ofördragsamma, mumietorra beskaffenheten af det, som då ansågs för kyrklig renlärighet. Det religiösa tänkandet, ja hela det religiösa lifvet liknade en sofvande Bethesda-dam, hvilken den engel, som sedermera dit nedsteg från Poesiens och Philosophiens rymd, eller igenom denna från en högre än bägges, ännu ej hade försatt i helsogifvande rörelse. Dock förspordes der allaredan en förebådande oro, befrämjad genom en kunskaplig och vitter själsodling, som mera upplöste än upplyste, mera förintade än skapade. Swedenborg, stående mellan försoffningens och förstörelsens makter, kunde ej vilja sluta sig intill någondera; men i sin ensliga ställning profeterade han om den i antåg varande Engeln, som alltsedan har småningom kommit oss närmare. Möjligt är, att han, i sina lyckligaste och ljusaste ögonblick (eller, om man så hellre vill ha det uttryckt, i sina *lucida intervalla),* såg af denne Engels anlete mer, än både de höglärde och de halflärde bland hans bedömmare förmoda. Möjligt är, att detta mer, som öfverstiger den vanliga Philosophiens synförmåga, föranleder, icke en vetenskapens nedsänkning, utan tvärtom en dess upphöjning; och att det gifves en verklig Theosophi, – om än emot den Swedenborgska åtskilligt kan vara att invända. Det vissa är, att ju mer vi betrakta hans skrifter blott i deras förhållande till Philosophi och Ästhetik, desto afgjordare måste vi yttra, att de innehålla, bland mycket slagg, ännu mera gediget guld. Skulle det då ej vara tid, att äfven på dem tillämpa det apostoliska rådet: ”pröfver allt, och behåller det bästa”? Den heliga sinnesstämning, hvari han uppfattat sin verldsåskådning, den höga art, hvari han framställt allt det väsendtliga deraf, äro en guda-ingifven siare fullkomligt värdiga; hans ”syner”, eller af honom såkallade Memorabilia, täfla, jemväl i skönhet, esomoftast med sina bibliska förebilder, och mången deribland, om den befunnes i Dantes eller Miltons verk, skulle längesedan vara kring den europeiska culturverlden utbasunad med hänrycktaste lofprisning.

”Ja! men just dessa Syner, dessa Memorabilier, – i dem ligger knuten: huru skola de förklaras?” – Upprigtigt svaradt: vi vela det icke. Det enda veta vi, att efter alla förklarings-försök, som hittills kommit till vår kunskap, qvarstår saken lika oförklarad. Att dessa syner, hvilka redan Thorild sade vara ”ofta skönare än Platos”, ingalunda enligt Swedenborgs egen mening skulle tagas såsom skaldedikter; att han sjelf ärligt var öfvertygad om deras objectiva verklighet: derom vittna tillfyllest, utom hans skrifter, der han så mångenstädes på oförtäcktaste vis 5 gifver sin synpunkt tillkänna, hans välbekanta personliga karakter och en hop antecknade enskilda utlåtelser. Hans egentlige anhängare betrakta dem ur samma synpunkt, som han. Svårligen torde dock någon annan beqväma sig, att i lika oinskränkt betydelse omfatta denna åsigt; enkannerligen derföre, att så ofta i dem förekomma inblandningar af en dertill alltför påtagligt subjectif halt. Å motsatta sidan vore det antagande, att Swedenborgs andeskåderi var ingenting annat än vanvett, numera, eller i både den vetenskapliga och den vittra bildningens nuvarande ställning, blott en platt dumhet; ehuru det kunde ursäktas, på sin tid, hos äfven goda hufvuden, som, uppfostrade af Locke, Voltaire, D’Alembert, och omedelbart kommande från dessa, nödvändigt måste skatta de gammalmodiga Swedenborgska qvartbanden knappt värda en blick, och, vid ett flygtigt ögonkast, med yttersta afsmak studsa tillbaka för deras sällsamheter. – Således har man, att välja emellan, blott tvenne antaganden qvar.

Det ena är: att man här träffar den colossalaste hittills bekanta företeelsen af en prosopopée, som ur djupet af en fantasi-rik speculation framgått så ovillkorligt, så plastiskt och så fullständigt, att tänkaren sjelf såsom objectiva uppenbarelser och väsenden ansåg de bilder, i hvilka ett helt verldsomfattande tanksystem ställde sig framför honom såsom meddeladt ifrån dem, änskönt det i sjelfva verket var hans eget. Det är, onekligen, ett antagande som låter höra sig. Man påminner sig härvid somnambuler, magnetiska clairvoyanter, med mera, och hoppas dermed den region vara – åtminstone i allmänhet – uppdagad, inom hvilken Swedenborg är att finna. Likväl möta äfven härvid brydsamheter. En sådan är t. ex. den, att andeskåderiet yttrar sig hos Swedenborg, alltifrån sin början, i den klaraste och oafbrutnaste sammansmältning med hans medvetande

om den vanliga verlden och allt dess tillbehör, samt tillika såsom städse förenadt med den yppersta helsa (så till kropp som själ); hvari han ock, under den lugnaste, gladaste, renstämdaste sinnesförfattning uppnådde en hög lefnadsålder. Det underbaraste var för honom ej mera ovanligt, än det hvardagligaste; skiljegränsen mellan bådas områden var för honom allsicke till; det förras meddelanden mottog han med fullkomligt samma sinnesnykterhet, som det sednares; hans varseblifning kunde fortfara, under engla-syner och ande-samtal, att vara lika öppen för den jordiska (eller såkallade ”verkliga”) verlds-omgifningen, – ända till den minsta småsak deraf. En annan brydsamhet är den, att då Somnambulismen och hvarje dermed beslägtadt visions-tillstånd företer en öfvervigt af de i ganglie-systemet herrskande physiskt-psychiska krafterna, hvilken för enhvar skarpsynt betraktare visar sig bestämd, ja kufvad af menniskonaturens förhållande till eller sammanhang med sin telluriska grund, tyckas deremot de Swedenborgska synerna (åtminstone alla de vigtigare) omisskänneligt uttrycka öfvermakten af ett jemväl der sin fulla dag-sansning bibehållande cerebral-system, och af de ljusa, de pneumatiskt-psychiska krafter, genom hvilka menniskan erfar, icke blott sitt lifs grund-förhållande, utan framförallt dess ur-förhållande; d. v. s. sitt sammanhang med sitt eviga ursprung, eller med det rent Ideala, Andliga, Gud, Kärleken, Friheten. Lätt är för öfrigt, att inse den nära frändskapen mellan denna brydsamheten och den förra.

I följd af dessa omständigheter, till hvilka snart flera kunde bifogas, torde någon känna sig frestad, att från det antagande, som sist var i fråga, öfvergå till ett annat; hvari man väl icke tillerkänner Swedenborgs ”memorabilier” samma och lika mycket bevisande objectivitet, som de enligt honom sjelf och hans anhängare äga, men icke heller en så blott och bar subjectivitet, som dem enligt det förutnämnda antagandet tillkommer. Denna mening, som också kan låta höra sig, innehåller ungefär: att icke alla skådningar af det slag, som betecknas med det allmänna namnet ”visionärt”, äro subjectiva phantasmer; att det gifves deribland sådana, som icke bero af de till den somnambula klassen hörande synernas villkor, utan uppkomma genom magien af högre lifsberöringar; att de härstamma från den natur, som är öfver menniskan, icke från den, som är under henne; att de vexelverkningar eller ömsesidiga inflytelser, som, i det innersta af vår tillvarelse, sammanbinda dess nuvarande lifs-grad med dess följande, äro af reellare art, än man i allmänhet förmodar; att de kunna för vissa (antingen i allo, eller åtminstone härutinnan) utomordentliga personer, under vissa utomordentliga omständigheter, objectivera sig på ett sätt, som väl är ett subjectift derigenom, att det står i ett särskildt fölhållande till skådarens personlighet, men dock tillika ett objectift derigenom, att det lika mycket, som från varelsen inom honom, utgår från en varelse utom honom; att de, såsom ägande ett rentaf andligt upphof, nödvändigt måste uppkomma i en inifrån utåt gående rigtning, d. v. s. medelst en inre skådnings eller förnimmelses förvandling till en yttre, utan att detta bevisar något mot det förnumnas objectiva verklighet; att en verklighet, sådan som den nyss beskrifna, tillhör åtminstone ett stort antal af de Swedenborgska synerna; men att den ändock, utan vidare, eller såsom blott så beskaffad, icke får uppfattas såsom likbetydande med gudomlig uppenbarelse (i biblisk mening), – om den än kan innebära spridda beståndsdelar deraf. Äfven enligt detta antagande måste nämligen det skådade eller förnumna, då det ej kan till skådårens person komma annorlunda än gående genom dess subject såsom ett medium, oundvikligen derifrån erhålla mycket af sin beskaffenhet; denna är, sannolikt, jemväl i sitt öfriga bestämd af en ursprunglig frändskap (affinitet) med det förnimmande subjectet. Och således kunna visserligen äfven inom denna visions-krets de meddelningar, som nyssnämnda subject mottager, ofta (kanske oftast) vara endast fortsättningar och återspeglingar af dess egna föreställningar; så att om personen är t. ex. ett hugstort snille, en djup tänkare, en högstämd vis, samt tillika en andaktsrik och bibellärd christen, blifva dessa återspeglingar, praktfulla hägringar, hvilkas bilder bekräfta hans verldsåsigt, emedan de egentligen från den leda sin upprinnelse. Icke dessmindre gifves, enligt det antagande vi nu framställt, en obestridlig möjlighet, att mången sådan bildsyn, om den ock är en förstorande och förskönande återspegling af skådarens egen verldsåsigt, likafullt kan vara en från en innerligare och högre verld, än vår nuvarande naturs, meddelad positif bekräftelse derpå.

Men hvilka ibland dem äro det? Till och med vid de syner, som leda sin börd från en lägre natur, torde

förblifva outredbart, huruvida de alltid äro så helt och hållet blotta drömformer, hörande under prosopopéens omfång. Huru skall man då vid den högre arten af syner, om ock der i allmänhet närvaron af ett Objectift måste erkännas, kunna rigtigt skönja gränsen mellan det i dem blott Subjectiva och detta i dem tillika Objectiva? *That is the question.* – Man ser, att också detta antagande inleder oss i svårigheter; många andra att förtiga, så är den sistnämnda så stor, att den, på vår nuvarande ståndpunkt af tillvarelse, utom tvifvel måste anses för oöfvervinnlig.

Valet mellan dessa tvenne antaganden lemna vi nu åt läsaren. I alla fall gäller för dem båda, att i äkta Religion och äkta Religions-philosophi äga vi de ledsagande makter, genom hvilkas bistånd vi, redan inom den naturverld, som ännu i mången hänsigt skymmer vår blick, kunna ”pröfva andarne, om de äro af Gudi.” Hvad de eljest – i sig sjelfva – äro, kunna vi ej med full säkerhet bedömma: men väl hvad de säga; – så vidt det rörer väsendet af mensklighetens innersta sanningar. Och vid denna kärna af deras utsagor hålla vi oss. Med villkor, att läsaren delar vår öfvertygelse i denna synpunkt, ha vi ej det ringaste emot, om han, liksom den nyaste författaren om Somnambulism, kallar Swedenborgs ande-umgänge ”eine durch schwärmerische Exaltation im höchsten Grade entbundene Tagesvision voll geistreicher theosophischer Gedanken,” och finner, att alla dess underbarheter ”sich sammt und sonders sehr leicht als schwärmerische Gestaltungen der Gesichts- und Gehörhallucination erklären” 6. Det skall vara oss kärt, om saken härigenom för honom är utredd. Hvarken Swedenborgs syner, eller öfverhufvud gåtan af hans personlighet, ha vi företagit oss att afhandla. Vårt föremål är hans lära.

En enda anekdot i afseende på hans andeskåderi kunna vi dock ej afhålla oss från att förtälja, emedan ingen af de hittills bekanta lika naift skildrar det honom egna obesvärade sättet att liktidigt lefva i det Naturliga och Öfvernaturliga. Händelsen tilldrog sig med en utmärkt Finsk Lärd, som, i alla sina dagar, snarare trodde för litet än för mycket. Denne Lärde begaf sig, såsom ung Magister, på en utländsk resa; och kom till London, der Swedenborg då vistades (liksom i allmänhet under sina sista lefnadsår). Ehuru så långt ifrån Swedenborgian, att han tvärtom ansåg den vidtberyktade Visionären för en ärke-fantast, tyckte han sig likväl böra besöka den underbare gubben; ej blott af nyfikenhet att se honom, utan äfven af erkänsam aktning mot en man, som i allt annat var ett Nordens lärdomsljus och ett mönster af sedlig förträfflighet. Ankommen till det hus, der Swedenborg bodde, blef han införd i en sal af en ålderstigen fryntlig betjent, som ingick i ett rum innanföre att anmäla den främmande, och strax återkom med ursäkt för sin Herre, såsom i detta ögonblick hindrad af ett annat besök, men hvilket förmodades ej länge räcka; hvarföre man bad Herr Magistern sitta ned en liten stund – och lemnade honom i salen ensam. Då han, händelsevis, erhållit sin plats nära vid dörren till det inre rummet, kunde han ej annat än höra, att der hölls en ganska liflig conversation, och det under gående genom rummet fram och åter; hvadan han ömsom blott på afstånd förnam ljudet deraf, ömsom så i sitt grannskap och tydligt, att hvartenda ord kunde uppfattas. Han märkte, att samtalet fördes på latin, och att det angick Roms Antiqviteter: en upptäckt, hvarefter han, som sjelf var stor latinare och starkt i dessa antiqviteter bevandrad, omöjligen kunde neka sig att lyssna med spänd uppmärksamhet. Något underlig blef han till mods, när han, alltigenom, hörde blott en enda röst tala; mellan pauser, än längre, än kortare; efter hvilka rösten tycktes ha erhållit svar, och fann i svaret anledning till nya frågor. Att den hörbare af de samtalande var Swedenborg sjelf, tog han för afgjordt; och gubben förmärktes vara högst belåten med sin gäst. Men hvem denne var, kunde han ej utspana; blott att talet egentligen beträffade sakers och personers tillstånd i Rom under Kejsar Augusti tid: och particulariteter derom förekommo, dem han med ovillkorligt stigande interesse sökte uppsnappa, emedan de voro honom alldeles nya. Men bäst han, mer och mer fördjupad i sjelfva ämnet, höll på att glömma det förunderliga som var förknippadt med dess behandling, uppslogs dörren; och Swedenborg, igenkännlig enligt portraiter och beskrifningar, trädde ut i salen med ett glädjestrålande anlete. Han helsade den från stolen uppstigne ankomlingen med en vänlig nickning, men blott i förbigående: ty sin hufvudsakliga uppmärksamhet fästade han på en för denne osynlig varelse, hvilken han, under bugningar, ledsagade ut genom rummet och den motsatta dörren; sägande dervid, på den mest vackra och flytande latin, åtskilliga förbindligheter, och

utbedjande sig dess snara återkomst. Omedelbart derefter inträdande ånyo, gick han rakt fram till sin sednare gäst, och tilltalade honom med en kraftig handtryckning: ”Nå, hjertligt välkommen, Herr Magister! och ursäkta, att ni fått vänta! Jag hade, som ni märkte, besök.” – Den resande, häpen och förlägen: Ja, jag märkte det. – Swedenborg: ”Och kan ni gissa, hvem?” – Omöjligt. – ”Tänk, min Herre: Virgilius! Och vet ni: det är en förbålt hygglig karl. Jag har alltid haft god tanke om den mannen, och han förtjenar det. Han är lika modest, som snillrik, och på ett älskvärdt sätt underhållande.” – Så har jag också föreställt mig honom. – ”Rigtigt! och han är sig alldeles lik. Det tör, kanhända, ej vara er obekant, att jag i min första ungdom sysselsatte mig mycket med Romersk Litteratur, och till och med hopskref *Carmina,* som jag lät trycka i Skara?” – Jag vet det, och alla kännare värdera dem högt. – ”Det fägnar mig; lika godt! åt det hållet gick min första ungdomskärlek. Många år, många andra studier, befattningar och tankar, ligga mellan den tiden och nu. Men Virgilii så oväntade visit väckte upp en hop ynglingsminnen; och när jag fann honom så artig, så meddelsam, beslöt jag nyttja tillfället, att fråga honom om saker, hvarom ingen kunde bättre gifva besked. Han har ock lofvat mig att komma tillbaka, icke långt till.... Men, låt oss nu tala om annat! Det är så länge, sedan jag råkat någon från Sverige; och en ung Academiens dertill! Kom hit in, och sätt er hos mig! Hvarmed kan jag tjena er? Men gör mig först reda för hvarjehanda der hemma, gammalt och nytt.” – Och derefter, – så fortfor detta uppträdes vittne och sagesman för en sin förtrogne Vän, från hvars läppar vi mottagit berättelsen, – derefter förnam jag, under hela tiden af min samvaro med den besynnerlige gubben, hvilken jag sedan besökte flera gånger, icke det minsta förvånande; utom hans oerhörda lärdom, i alla grenar af mensklig kunskap och forskning. Han vidrörde sedermera aldrig någonting Öfvernaturligt eller Visionärt. Så förryckt han än syntes mig i begynnelsen, skildes jag dock ifrån honom med största tacksamhet, så för hans alltid i högsta grad lärorika samtal, som för hans alltid, i råd och dåd, lika osparda välvilja – och öfverhufvud med största beundran; fastän blandad med beklagande, att, i en viss punkt, en skruf hos den vördnadsvärde mannen var så rentaf lossnad eller bortfallen,

Denna anekdot är jemväl derföre märkvärdig, att den framställer Swedenborg i en belägenhet, der han just midt under ett ande-besök erhöll ett besök af vanlig art. En omständighet, som förklarar, hvarföre han, som eljest i sitt umgänge ingalunda var utlåtig om sådant, här, öfverraskad, och med intrycket af Virgilii älskligheten ännu helt varmt, rentaf glömde bort, huru vidunderligt alltsammans skulle förefalla den unge främlingen. Annars var hans sed, att om sina andesyner bibehålla sträng tystnad; och allramest i umgänge med dem, som han fann profana till sinnesart och enfaldiga till omdöme. Gjörwells anteckning om sitt samtal med Swedenborg är derpå ett intyg. Dylika, i fall de försökte att med honom anställa förhör, hänviste han med få ord till sina skrifter; försäkrande, att ”allt, hvad der står att läsa, är bokstaflig sanning.” Invände man, att man omöjligen kunde tro det, svarade han: ”derpå undrar jag icke”; och ledde samtalet på andra ämnen. Också visar det nyss anförda, att han snart, eller sedan de första ögonblicken förbigått, åter iakttog sin sedvanliga tystlåtenhet om alla sin innersta verlds företeelser.

Men, såsom sagdt: det är hans lära, som vi här behjerta; och äfven af den egentligen blott en viss sida. Å denna sida betraktad, skall hon slutligen allmänt befinnas, i den mån hon blir sannfärdigt känd, värderik för vetenskapen, skönhetsrik för skaldekonsten, och ärorik för siarens fädernesland. Den, som förmår granska denna lära i dess helhet, är ännu icke kommen; men troligen skall också hans omdöme bli, att Swedenborg, stor i allt, är hög och rörande äfven i sina förirringar. Deri liknar han Karl XII, hvars gunstling han i sin ungdom var, och om hvars snillegåfvor, kärlek till vetenskaperna och afsigter för svensk nationalbildning han afgaf, tjugu år efter Hjeltens död, det till hans häfdatecknare [7] ställda vittsord, som så skarpt afsticker mot den gängse föreställningen om nämnde Konung såsom en rå krigare. Besinningsvärd är ock samtidigheten af dessa tvenne, i olika rigtningar, lika höga och ensamma naturer: bägge, sinnebilder af det innerligaste och förträffligaste, som ur den Skandinaviska Nordens sköte kan framgå; men ock af all nordisk storhets böjelse, att inom sig sjelf sammanstörta genom sitt öfvermått. Sådana personligheter likna dessa Medeltidens ofullbordade domkyrkor, hvilkas enda grundfel är en syftning, som var för omätlig att verkställas af menniskokraft, och som derföre gifver den både vördnad och häpnad väckande anblicken af

ett Stort, hvars plötsliga afbrott gör det än mera outgrundligt. Så djupa toner, som Swedenborgs, hafva sedan Eddans tid ej varit hörda i Svithiod; – åtminstone med undantag af den Heliga Birgittas Själsbekännelser, vid hvilka ej heller någon tillbörlig uppmärksamhet blifvit fästad; – och sägas kan äfven om honom, såsom det heter i Sämunds Sol-sång, att "underlig visdom vardt honom i drömmen sungen", hvarunder han, ganska ofta, "såg det Sanna."

Det följande torde lämpligast kunna indelas i ungefär dessa fyra hufvudstycken:

I. Philosophemer; ur Swedenborgs äldre skrifter, eller från hans ännu icke visionära tid.
II. Stycken ur hans Theosophi. 1. Lifvet och Gud. 2, Kärleken och Äktenskapet. 3. Oskulden och Skönheten.

Meningen med den första uppsatsens benämning är, att man der icke bör vänta sig någon fullständig öfversigt af Swedenborgs Philosophi, utan blott en öfverblick; helst af sådana hufvuddrag, i hvilka de theosophiska åsigterna redan ögonskenligen förebådas. Också må här anmärkas: att hvarken utrymmet, eller vårt ändamål, har medgifvit annat, än ett enkelt framställande af sjelfva satsernas innehåll. Den, som vill göra sig bekant med hans skarpsinniga och lärda bemödanden att stadfästa dem genom en vetenskaplig bevisning, hvartill han låtit alla kunskapsarter sammanverka och skatta, har urskrifterna att tillgå.

I.
Philosophemer.

Hvarje väldanad menniskosjäls innersta åstundan är den efter Vishet. Sträfvandet derefter, är både den ädlaste böjelse och den heligaste pligt: ty, ju visare menniskan är, desto hjertligare dyrkar hon Gud, och desto älskligare blir hon inför hans kärlek.

Men den ursprungliga och fulla Visheten *(Sophia)* kan icke af menniskor ägas. Genom sin varelses mått, och än mera genom ett vidlådande Ondt, är menniskan dertill förmycket inskränkt. Hennes är blott Kärleken till Vishet *(Philosophia)*; hvadan henne framför annat åligger, att denna kärlek må vara sann, och att beflita sig om den kunskap, som blifver frukten af en sann vishetskärleks blomning.

Sådan kunskaps närmaste föremål och innehåll är det Natursystem, som vi kalla vår Verld; med sina trenne riken: det minerala, vegetabila och animala; samt med menniskan, såsom sin medelpunkt. Men verklig kunskap derom är omöjlig utan vetenskapliga medel. Dessa medel, som i sin verksamhet böra förenas, äro: Erfarenhet, Mathematik och Ratiocination (eller den rena förnuft-betraktelsens slutledningskonst). Att rätt förena dem, är att rätt philosophera. Erfarenhetens betraktelsesätt yttrar sig i den analytiska methoden, som från det yttre söker väg till det inre , eller från verkningar, dem sinnenas vittnesbörd intyga, till orsakerna och till de ändamål, som äro sjelfva orsakernas principer. Förnuft-skådningens betraktelsesätt yttrar sig i den synthetiska methoden, som börjar från tingens inre och går till deras yttre, eller från deras principer till de sinnliga verkningarnas orsaker, och ändtligen till dessa verkningar. Denna method går således samma gång, som hvarje andesjäls verkliga lif; som hvarje bildnings eller skapelses tillvägabringande (t. ex. plantans inifrån sitt frö, eller kroppens inifrån själen); ja, som verlds-skapelsen sjelf. Den synthetiska methoden är fördenskull, i all philosophisk forskning, den förnämsta; utan hvilken den andra betyder intet.

Genom de nämnda kunskapsmedlens förening komma vi till den insigt, att Verlden har ett Upphof, som är Enkelt, Oändligt eller Obegränsadt, och Alltbegränsande; hvars innersta och ursprungligaste väsende innefattar ett evigt Ändamål, som derföre gör sig till en evig Orsak för en ändlös Verkan, med den afsigt, att

deraf må uppkomma ett mot Ändamålet svarande och till Ändamålet ledande praktiskt uttryck *(Usus*: Gagn, eller Nytta, i sin högsta bemärkelse). Men i detta Verlds-upphof är en tvåfald: der visar sig nämligen dels Ändamålets Princip, uppenbarad såsom den rena Orsaklighetens; dels blotta Verkningens Princip, såsom lifvad af den förra och utgörande dess kropp, samt fördenskull den förra underordnad och tjenande. Vid något eftersinnande finnes, att den förra är den enda egentligt eviga; emedan den rentaf består och lefver af sig sjelf. Såsom sådan är den en evig – Själ, samt (såsom evig) sjelfmedveten och sjelfviljande; således till hela sin beskaffenhet Andlig, eller Ande. Den sednare, beroende af den förra, är derföre evig blott så långt, som den kan göras delaktig af den förras evighet; hvars krafter den inkläder i ett kroppsligt omhölje. Såsom sådan är den till sin beskaffenhet Naturlig, eller frambringande allt hvad vi kalla Natur. Äfven i denna uppenbarar sig alltså Verldslifvets innersta Enhet: men från den Centralkraft, hvilken, såsom all Andlighets Ur-Ande, är Lifvets källa, eller Gud sjelf såsom Ur-Ljus, utgår uppenbarelsen då endast medelbart; och deremot omedelbart från den Centralkraft, som inom hvarje ändlig verldskrets, såsom dess Sol, afbildar den gudomliga Ur-Solen. På motsatt vis förhåller sig, inom denna naturliga verld, all uppenbarelse, som sker i och igenom det Andliga: den utgår endast medelbart från denna sistnämnda kraft, och deremot omedelbart ifrån den förra.

Hvar och en särskild verlds-sol – och således vår jordiska – föreställer, såsom ett särskildt Lifs- Centrum, den Innersta eller Gudomliga: men ingen af dem är den Sol, som hon föreställer. Deraf kommer, att allt det Naturliga, då det betraktas såsom blott sådant eller endast i och för sig sjelft, är (liksom ock dess sol) någonting dödt; men också, att det (och just förmedelst den naturliga solen) oupphörligt mottager inverkningar från det Andliga, samt genom dessa inverkningar oupphörligt försättes i lif och alstringsmakt.

Natur-principen, således lefvande och lifvad i den mån, som han af Ande-principen inspireras, frambringar, såsom sin verksamhets första yttring, det första Begränsade; ett väsende, som är det första Natur-väsendet, eller Naturens lifs-punkt. Medelst denna punkt utströmma nämligen från Centralkraften, i oafbruten spiral-rörelse, de verkningar, beskaffenheter och nya förorsakanden, hvilka, såsom elementariska och formativa, göra Naturens verklighet, i hela dess mångfald, tillvarande och synlig. Detta åter, hvarigenom den verkande Urkraften ständigt fortsätter sig från det, som af all tillvarelse är det Första, Innersta och Högsta, ända ned till det, som af all tillvarelse är det Sista, Yttersta och Lägsta, kan ej annorlunda ske, än i oupphörlig följd af Ordningar *(ordines, series)* och Grader. Hvarföre? Emedan det Oändliga Upphofvet är Ande, Förstånd, Vishet; och emedan ingen Natur förmår på en gång, eller i en enda verksamhets-yttring, afbilda hela dess innehåll. Ordningarna äro sammanfattningar, graderna äro mått af Natur-tillvarandets fortgående specificering till särskilda Varelser; hvarje ordning omsluter ett oberäkneligt antal af grader, i hvilka dess egendomliga skaplynne framträder såsom lyftande sig steg-vis från mindre till större fullkomlighet.

Vore ej ordningarna, och likaså graderna, sinsemellan olika: då skulle ingen dylik specificering kunna uppkomma. Men olikheten hindrar dem ej, att vara sins emellan likartade, eller analoga. Tvärtom: denna deras egenskap är lika ursprunglig, som den förutnämnda; och just från deras likartighet erhåller hela specificationen, på hvarje sin punkt, den betydelse, som utgör dess verkliga lif. Ty, såsom likartade, sammanhänga de alla genom en vexelverkan, som öfverallt yttrar sig i ömsesidig Motsvarighet; enligt den för samtliga Verldslifvet gällande grundlagen: constabilierad Harmoni. Följden och uttrycket af denna lag är, att Tillvarandets alla företeelser stå till hvarandra i ett gemensamt förhållande af sådan Motsvarighet, eller af hvad vi kalla Correspondens: så att dels inom hvardera ordningen allting inbördes motsvarar hvartannat, – med den skillnad blott, som beror af gradens fullkomlighet, – dels öfverhufvud de föremål och varelser, som befinnas i en högre ordning och grad, motsvaras af dem, som befinnas i en lägre. Häraf sker ock, ehvart vi vända vår betraktelse, att hvart och ett Lägre häntyder på ett sig motsvarigt Högre, af hvars betydelse dess egen förklaras. Och synbart är således, att endast uppdagandet af detta förhållande, hvarigenom de egentligen bägge samverka till hvarandras förklaring, gifver nyckeln till en sannt philosophisk kunskap. Det tillvarande Hela, såsom sammansatt af allmänligheter och synnerligheter, kan

ock just derföre begripas: ty de förra spegla sig i de sednare, och de sednare afspegla de förra.

Frågas nu: hvadan kommer Analogien, och alltså dess uttryck i den allmänna Correspondensen eller Motsvarigheten? så är derpå, i sjelfva verket, redan svaradt. Fullständigare, lyder svaret så: att Tillvarandet är, i alla sina serier och grader, en i oändlighet individuerad fortverkning af den ur Natur-principen framgående första substansen: hvilken, såsom sådan, har omedelbart emottagit en form, der Ande-principen för alltid intryckt sin prägel; och, i följd deraf, aldrig kan förvandla sig till någon skepnad, der ej grunddragen af denna första form – i ett eller annat skick – igenkännas. Med detsamma, som den i nyssnämnda substans gifna lifspunkten fortsätter sitt innehålls utvecklingar och särskillnader, ända till den yttersta möjliga kretsen af tillvarelse, fortplantar han äfven, från sitt första till sitt sista, denna sin från sig oskiljaktiga urform. Deraf sker, att serier och grader finnas, eller att de äro hvad de äro: nämligen bestämda ordningar och mått, utan hvilka slätt ingen individuering vore möjlig. Deraf sker vidare, att den fortsättning af särskilda verksamheter, i hvilken det första natur-väsendets allmänna verksamhet yttrar sin fortsättning, utsträcker sig till en oafbruten kedja af idel Ändamål, Orsaker, Verkningar och Nyttor, saint genom slik kedja ledes till fullbordadt befrämjande af den afsigt, hvaraf och hvarför denna kedja i sin omfattning, eller det Verlds-Hela, är till. Deraf sker ännu vidare, att jemväl det Minsta innebär och gifver, på sin grad och varelsepunkt, en föreställning (representation) af det Största; och då egenskapen af slik föreställning äfven är alla Mellanlänkarnes grundegenskap, måste de förhållanden, i hvilka de stå till hvarandra, sjelfnödvändigt blifva analogiska. Slutligen sker ock af samma skäl, att i bemälta naturlifs-kedja visar sig en tvåfald af rigtningar: nämligen, å ena sidan, ett ständigt nedstigande från det eviga Upphofvet; å andra sidan åter, ett ständigt uppstigande dertill. Sanningen är, att endast i uppstigandet röjer sig hvarje lifs ursprungliga böjelse och betydelse; så att det endast derigenom (hvart och ett enligt sin ordning och grad) hembär till sitt Upphof ett tacksamt uttryck af dess afsigt. Men sanningen är ock, att uppstigandet befordras just genom sjelfva nedstigandet, och förutsätter det: ty fåfängt skall man söka något Lägre eller Ofullkomligare, som icke är till för ett Högre eller Fullkomligare, hvartill det förhåller sig såsom möjlighetsvillkor och verklighetsgrund. I sjelfva nedstigandet är derföre, alltigenom, uppstigandet inneburet; eller det gifves å sjelfva den nedstigande sidan ingen varelse, som icke, betraktad ur behörig synpunkt, är i någon rigtning och mån en uppstigande. – Detta är hemligheten af Naturens väsende, äfvensom af dess sammanhang med Menniskan, och genom henne med allt Det, som är högre än hon.

Naturens Princip, så långt som den åt alla sina daningar meddelar det lif den sjelf undfår, förhåller sig till dem, i sin medelpunktliga företeelse skådad, såsom synlig källa för Ljus och Värma, d. ä. såsom sol. Sjelf försatt i verksamhet af den Andliga Princip, som är den enda egentliga Verlds-Solen, traktar den ständigt att bilda sig till en liknelse af denna, eller att sammanfatta sina krafter till frambringande af en motsvarig afbild. Men skall en oandlig enhet kunna repräsenteras genom någon ändlig, så kan det endast ske genom ett oändligt antal af ändliga enheter, eller afbilder; i hvilka samtligen den nyssnämnda concentriska verksamheten meddelar Naturens första (eller ursprungligaste) substanser och krafter. Alla dessa enhets-bilder blifva då, enhvar för sig, medelpunkter åt verldar, dem de ur sig framföda, och dem de alltsedan, lysande och värmande, omhulda med föräldra-vård, under det att dessa i barnslig lydnad kretsa omkring dem, än i närmare, än i fjermare banor. Genom sina sphärers beröringar, sammanflätningar och samverkningar bilda dessa verlds-medelpunkter och verlds-kretsar, såsom solar och stjern-systemer, ett helt, som är den fullkomligaste af Naturlighetens former, den himmelska; hvilken, i sin åskådlighet, är hvad vi kalla Firmament. Ett namn, som har sin orsak, dels i formens orubbliga varaktighet eller oföränderligt stadgade skick, hvaraf allt annat lif grundlägges, ordnas, uppbäres; dels deri, att alla dess beståndsdelar ömsesidigt befästa (firmera) och stadfästa (constabiliera) hvarandra i en harmonisk samvaro, der allas njutning består i att vara till för hvarandra och för det hela. Ingen har der, eller tillegnar sig, något såsom sitt eget, annorlunda, än att den ur ett Gemensamt mottager någonting såsom sitt, för att återbära det till detta

Gemensamma; väl såsom någonting på eget vis användt, men användt till det Gemensammas tjenst. Enhvar sträfvar, efter sin bästa förmåga, att tillbakalemna, eller vidare fortleda, hvad den mottagit, till alla de öfriga, till samtliga Universum; hvarföre de aldrig stänga sina bloss inom sina egna sphärer, utan kringsprida deras ljus det längsta de förmå, – ända till de aflägsnaste och minst genomträngliga kroppar. – Det är framförallt härigenom, som den himmelska formen är alla andra formers urbild och förebild.

Föröfrigt kan på strängaste sätt bevisas, att denna form är den af alla naturformer fullkomligaste. De allmänna naturformerna äro deri hvarandra lika, att de befinna sig, enligt en viss ordning, i ett stigande uppåt, hvars orsak och beskaffenhet är, att hvardera formen, i och med detsamma den utvecklas till sin högsta fullkomlighet, öfvergår eller förvandlar sig till en följande. Angifna i ordningen af detta uppåt-stigande, äro de allmänna naturformerna dessa: den angulära formen (den egentligen telluriska och geometriska), som, utvecklad till sin högsta fullkomlighet, blifver sphärisk; den sphäriska, som, likaledes utvecklad, blifver spiral; den spirala, som, i liknande utveckling, blifver vertical; slutligen denna verticala, som, då den till sin högsta fullkomlighet utvecklas, blifver just den omtalta cælesta eller himmelska. Hvar och en i ordningen följande utgör den föregåendes mätare, och upptager inom sig ett mer af oändlighet eller evärdlighet, hvarvid den ock. bibehåller ett mindre, än den föregående, af ändlighet och ofullkomlighet. Den himmelska formen är derföre alla de andra öfverlägsen, emedan den innefattar det största antalet af oändligheter och det minsta af ändligheter.

Noga taget, måste man tillägga, att de rentaf naturliga allmänformerna lykta sig redan med den verticala. Ty redan i denna form, som ock kunde kallas den nästintill-himmelska *(infra-caelestis),* begynner – så till vida, som den är den himmelskas närmaste förberedelse och inledning – öfvergången till ordningar, som äro högre än samtliga Naturlighetens; och den himmelska formens väsende är, att helt och hållet vara denna öfvergång. Den sistnämnda formen är alltså den ständiga förmedlings-länk, hvaraf det Ändligas former sammanbindas med den, som omedelbart är det Oändligas egen, – den öfver-himmelska *(supra-caelestis)* eller andliga formen; som härflyter, icke (liksom de naturliga) ur det lifvade Lifvets ljuskälla, utan från den sol, som är det lifvande (eller i och af sig sjelft lefvande) Lifvets. Genom den himmelska formen går hvarje meddelande af krafter och inverkningar från denna sol och dess verld; på sådant vis, att en samvaro af alla dessa former, och just i här angifna upp- och nedstigande följd, är, liksom i det hela af vårt Universum, så jemväl i den minsta del eller det minsta sammandrag deraf.

Innehållet af dessa former antager föröfrigt, – emedan det är ett lefvande, – en oräknelighet af förändringar i företeelser och inbördes förhållanden. Människosjälens ideer äro dock de andliga uttrycken för allt det, som i dessa förändringar är väsendtligt och beståndande; så långt, som ideerna äro klara och sanna.

Forntidens Vise hafva ej utan skäl antagit, att tingens skapelse började med ett Verlds-ägg, som äfven blifvit kalladt Chaos, och innehöll alla de elementer till vår verld, hvilka småningom bragtes till den skönaste ordning. Sådan är verkligen verldens och vår jords upprinnelse. Planeterna äro, i bokstaflig mening, barn af sina Solar; och den, hvilken vi bebo, blef, liksom dess syskon, framfödd af vår sol, såsom ur ett ägg eller en lifmoder. I och med tidens begynnelse, var solen: till en början, ensam; men länge dröjde icke, förr än hon omgaf sig med ättlingar. Ty de utstrålningar, utandningar och utdunstningar, som från henne genast började utströmma, måste, så länge ännu i den närmaste rymden utom henne ingenting fanns hvaråt de kunde rigta sig, oupphörligt till henne återvända; och deraf uppkom en sammanpackning omkring henne, ett dimmigt omhölje, som blef en mer och mer förtätad hvitaktig massa. Då utstrålningens och utandningens verksamhet härigenom innestängdes, men icke dess mindre fortfor, följde deraf en tilltagande stockning rundtom hela kretsgränsen, eller att massan hårdnade till en skorpa, ett skal, hvaraf nämnda verksamhets alla gäsande och alstringslystna krafter omslötos, äfvensom utkastet till deras åsyftade alstring. Men det ögonblick kom, då krafterna uppnått sin högsta spänning och utkastet sin fullmognad: då brast

skalet eller skorpan; och de lefvande verldskroppar, af hvilka vår jord är en, framstörtade i rymden, såsom egna verldar, ehuru beroende af sin moder; som derföre alltid, förblifvande deras banors medelpunkt, äfven förblifver deras lefnadsskiftens ordnerska och herrskarinna. Och, emedan i allting det Minsta formas och rättar sig efter det Största, så gäller för alla verldens och jordens varelser den grundlag, att endast ur lifmoder, ägg, frö (hurudan än föröfrigt dessas art och skepnad må vara) kunna framgå till lif: blott med den skillnad i förhållande, att vid solens hafvande tillstånd och barnsbörd verkade den alstrande värman inifrån utåt och först sedermera utifrån inåt; hvaremot den verkar omvändt vid de vegetabila och animala varelsernas, för hvilka solen är det gemensamma yttre lifs-villkoret.

Det tillhör en åt Naturen egnad philosophisk betraktelse, att uppdaga, genom rigtig sammanbindning af erfarenhetens åskådningar med mathematiskt-physikaliska insigter och förnuftig slutledningskonst, huru den jordiska verldsutvecklingen, från dessa första begynnelser, vidare fortgått, ända till sitt nuvarande utbildnings-tillstånd. Följande antydningar derom torde, för det syfte som föranledt dessa blad, göra tillfyllest.

De nyfödda verldarne kunde först småningom lemna sin moders närmaste grannskap; de behöfde, länge nog, hennes spenar. Men utandningen af hennes eldiga krafter var numera frigjord, eller till egentlig och fullständig utstrålning förvandlad: derigenom fylldes de hittills tomma afstånden omkring henne med lifsflägtar *(Auræ)* och dessa sålunda fyllda afstånd blefvo rymder, i hvilka de lifvande flägtarne jemnt fördelade sig såsom Lifsluft *(Aether)*. I denna, som sammanband dem alla i gemensam Atmosphär, befunno sig de späda verldskropparne omhöljda liksom med lindor. Men mera och mera för sig komna, gjorde de sig lediga till rörelser på egen hand, och stadgade småningom dessa rörelser till bestämda, samt tillika från solen aflägsnare, banor; så att i samma mån, som rymder uppkommo och ordnades, uppkommo och ordnades äfven tider. De förhållanden, som härigenom uppstodo, blefvo gällande, liksom för dem sjelfva, så äfven för det sällskap, hvaraf några ibland dem åtföljdes hemifrån, såsom af svenner eller tärnor. En sådan betjenar vår Jord: det är hon, som – enkannerligen nattetid – håller det moderliga ljusets bild i en spegel för Jordens ansigte. Så blef omloppet kring solen ordentlig vandring; sedan de först hade, liksom andra barn, omkring henne krälat, lärt gå, samt länge, i hastiga omsvängningar, dansat och hoppat. Ännu simmiga, veka, och nästan tyngdlösa (emedan de voro mera punkter än omfång), kunde de ej annat, än både till sin och sina rörelsers skepnad antaga kretsform; dertill bragte dem så väl deras egna unga krafters centripetenta bemödanden, som följden af deras ställning till solen och hennes moderliga dragning.

Rigtande nu vår uppmärksamhet egentligen på Jorden, finna vi: att i snabb spiral-gång måste den späda jordmassan hasta sina tidigaste omlopp, för att med möjligaste skyndsamhet hinna vända åt solens inverkningar alla punkter af sin ännu outbildade och nakna kropp, om ur de primära elementerna skulle utveckla sig alla de secundära, hvilka såsom vattniga, saltiga, metalliska o. s. v. endast genom mångfaldiga jordens skiften och förändringar kommit till varaktigt frambringande af det skick, hvari vi nu omgifvas af Naturens trenne riken. Men då allt i Naturen så väl består, som uppstår, blott genom tvåfalden och föreningen af activa och passiva krafter, blef till sådan utveckling och utdaning nödvändigt, att icke blott den atmosphär (Äthern) var till, som är de activa krafternas egentliga spelrum; utan att äfven, genom en dessa motsatta krafters ytterligare förmälning, en ny atmosphär uppkom, som är de passiva krafternas egentliga. Denna är den omedelbart jordiska Luften (*Aer*). Ätherns afbild, brås den på Äthern och vill likna den; också frambringar den, i en viss modification, alla företeelser af ljud, liksom Äthern, i en viss modification, frambringar alla företeelser af ljus. Men den har tyngd och täthet, och kan derföre ej blott mottaga solens eldiga utflöden, utan jemväl, genom dessa egenskapers ömsom större, ömsom mindre mått, temperera dem; äfvensom inverka på allt jordlif med den spänstiga tryckning, som är nödig, för att sätta och bibehålla det i ett skick af lefnadskraftig motspänstighet.

I samma mån åter, som denna Jord-atmosphär, genom sin täthet och sitt temperativa lynne, afskilde eller

söndrade sig såsom någonting eget ifrån Verlds- atmosphären eller Äthern, omkläddes dymedelst, genom de tyngsta delarnes nedfällning, den hittills mera flytande än fasta jord-kärnan med en motsvarighet till det verlds- ägg, hvarur hon sjelf framgått: nämligen med en till klotformig skorpa mer och mer hårdnande slöja, som småningom condenserades i tilltagande mått; allteftersom nya beståndsdelar tillkommo, än utifrån, än inifrån, och i sednare fallet liksom uppdykande till denna yta, ur hennes ännu gäsande och sjudande inre. Denna jordskorpa, – den egentligen handgripliga Materien,mognade likväl icke för det syfte, att sönderbrista till framfödande af nya verldskroppar – i stort: de mottagna solariska krafterna hafva uppnått sitt mål, använda sin verksamhet för Jorden sjelf, och hembära öfverskottet såsom en tacksamhetsgärd till modren. Hon stannade vid det värf, hvaråt Jorden, i alla sina punkter svällande af lif, nu öfverlemnade sig: att upplåtas endast till framfödande af nya verldskroppar i smått, oskiljeligt förenade med henne sjelf: så att, innan kort, jordytan var öfverströdd med ägg-artade begynnelser till samtliga innehållet af hennes trenne riken; det minerala såsom innebärande i omhölje det vegetabila, och det vegetabila såsom innebärande i omhölje det animala; alltsammans till den samfäldta bestämmelse, att nya krafter, verkningar och nyttor skulle, i oafbruten följd och stegring, ur de redan gifna framgå. Och nu först hade Jorden antagit utseendet eller anletet af Jord. Men i detta hennes första skick var allt det, som nu hos henne är kallt, ännu varmt; så de strömmar och bäckar, som genomspelade hennes hy såsom ådror, uppsprungna ur heta källor; också var hon då ännu öfverallt omkringgjuten af en ljum morgondaggs-dimma, som vidmakthöll luftens fostrande blidhet.

Så långt hade nu de tre principerna: Ljuset, såsom den solariska, Äthern, såsom den intermediära, och Luften, såsom den terrestra, genom sin samverkan bragt Jordens organisering; och hon befann sig i sin barndomsålder, begåfvad med hvarje förmåga, att gå sina kommande åldrar till mötes. Ty äfven hennes eget lefnadslopp har, liksom hvarje annat till Naturverlden hörande, icke blott skiften af år och dagar; utan, med detsamma, jemväl i stort den vexling och följd af lefnadsåldrar, som i smått motsvaras af årets fyra tider och dygnets fyrdelade stunder. Det förestod henne derföre nu, att ur sin barndom träda in i sin ungdom; och det genom en öfvergång, som blef hennes jungfruliga ålder. Af denna återvänder en årligen fortfarande afbild, ehuru flygtig och söndrad, i hvad vi kalla Vår, eller sommarens början. Men hos forntidens Vise och Skalder, hvilka, jemnförde med oss, lefde i närmare gemenskap med Himlen, träffa vi den fullständigare bilden; i en af deras heliga sägner, dem man fåkunnigt anser endast för sagosnack. Det är hågkomsten af ett tidehvarf, som de benämna det Gyllne, eller Saturni; då Jorden, smyckad af beständig vår, beboddes och omedelbart styrdes af idel himmelska makter och dygder. Ett sådant tidehvarf har verkligen, och bevisligen, varit till. Vi hafva funnit, att den späda Jorden, tillväxande i krafter till större sjelfbestånd, mer och mer aflägsnade sig från Solen, med vidgade afstånd och omlopps-kretsar; ända till de yttersta för henne bestämda, vid hvilka hon alltsedan förblifvit. Men det kan visas, att hon, under tillryggaläggandet af dessa stadier, måste komma att intaga ett, som blef af den mellan-beskaffenhet, att de årliga omloppsringarne der hvarken (liksom hennes tidigare) företedde någon öfvervigt af snabbhet och sammandragning, eller (liksom hennes nuvarande) någon öfvervigt af långsamhet och utsträckning. Hvilken måste följden deraf bli, om ej den, att de fyra årstiderna då väl framträdde såsom sådana, men så tätt i hvarandras spår, eller med den skyndsamhet och innerlighet af ömsesidiga inflytelser, att vårens krafter hvarken hunno uppglödgas af sommarens, eller afkylas af höstens, eller underkufvas af vinterns? Alla fyra samverkade, tvärtom, till den gemensamma lifsvärmans temperering, och, med detsamma, till hvarandras. Hvadan uttrycket af slik temperatur blef, i sjelfva verket, en beständig vår: och denna afspeglade sig äfven i förhållandet af dygnets skiften; der morgonstundernas friska blidhet, endast mildt förhöjd af middagsvärman, som nämligen redan måttades af den i sin begynnelse tillstädesvarande aftonsvalkan, efter några ögonblicks natt återvände med en morgonrodnad, af hvilken den försvinnande aftonrodnaden kysstes. Likaledes kan visas, att, vid den tidpunkten, icke blott tider och rymder befrämjade detta vårliga skick, utan äfven stjernorna, månan, och jordens egen närmaste luftkrets. Stjernorna, genom ett oafbrutet lysande under de korta nätterna; månan, genom ett vida ymnigare och mäktigare sken (en följd af hennes då större närhet till solen); atmosphären,

genom den ständiga klarhet och stormfrihet, som föranleddes af allt det förutnämnda, och som lät den vexelverkning mellan jord och luft, som behöfdes för utvecklingen af alla i jordens sköte svällande lifs-frön och lifs-ägg, yttra sig endast såsom vederqvickande dagg och lena vindflägtar.

Och härmed är äfven syftemålet betecknadt, hvarföre åt Jorden skänktes den lott, att genom ett så beskaffadt vår-tidehvarf öfvergå från sin barndom till sin ungdom. En så kärleksrik sammanverkning af Verlds- alltets naturkrafter var nödvändig, först öfverhufvud för möjligheten af jord-varelsernas allraförsta födelse, näring och fostran, och sedan i synnerhet för framkomsten af de större arter, hvilka endast under det villkoret kunde utrustas med tillräcklig kraft, att, såsom fortfarande äfven sedan detta jordens första vårlif upphört, sjelfva både fortplanta sig och sträcka sin lifstid långt utom gränsen af den ålder, hvari ännu (ehuru kortvarigt) hvarje lefvande väsende bär en den ursprungliga vårens liknelse. Så framgingo efter hvarandra, i sina af de inre ändamålen bestämda ordningar, Örter, Buskar, Träd: på samma gång ständigt blommande och ständigt gifvande frön, i hvilka de ingöto sin egen natur såsom bildningsdrift, för att sedan överantvarda dem åt den Stora Modrens vidare omvårdnad. Egentliga utgångshemmet var en särskildt dertill egnad trakt, högländt genom sitt läge närmare till äthern och solen, en vidsträckt omfattning af lundar och blomstergårdar, med otaliga källor, från hvilka strömmar och bäckar, lekande med sina fagra stränder i dröjande svängningar, fördelade sig åt alla sidor och utåt den öfriga jorden. Detta var den vidtberömda lustparken, Paradiset kallad: der nu snart, ur nya ovarier, som (i den tidpunkten) danades genom de nyssnämnda varelsernas directa åtgärd, framgingo nya varelse-arter, att med sjelfrörlighet, och öfverhufvud med ”lif” i egentligare mening, motsvara den syftning för hvilken de föregående uppkommit. Så infunno sig Krypen och Insekterna, Fåglarne, Djuren: de första, framburna ur Örternas eller Gräsens modersköten; de andra, ur Buskarnes eller Dungarnes; de tredje, ur Storträdens och Skogarnes; alla, i uppstigande ordningar, företeende sinnen, som mer och mer röjde analogier af förstånd, äfvensom anleten och gestalter, hvilka mer och mer uttryckte böjelser af själ, med deremot svarande kroppsformer. Också de af vatten öfverhöljda delarne, täflande med fastlandet i begär att föda och fostra, framburo varelser, hvilkas särskilda slägter kommo efter hvarandra, i en ungefär liknande ordningsföljd. Och sålunda närmade sig till sin fulländning den herrliga kedjan af länkar, genom hvilka den lifvande verldskraft, hvarmed, åt alla rigtningar, ett Andligt berör ett Naturligt, oafbrutet stiger upp till ett Innersta eller Högsta såsom sitt Första, hvarifrån den förut har stigit ned till ett Yttersta eller Lägsta såsom sitt Sista. Men afsigten med nedstigandet var, att öfverallt förbereda de fullkomligare individnationerna genom ofullkomligare, – hvilka dock njuta sitt varelsemått (sin möjligaste fullkomlighet) just i lotten att tjena till slik förberedelse, eller till villkor för de fullkomligares tillvaro; och denna afsigt innebar, att återstigandet uppåt skulle fortsättas ända till frambringandet af sådana varelser, som klarast uppenbara, och med frigjord syftning sträfva att likna, allas gemensamma gudomliga Upphof. Tänka vi oss nu, i sitt hela, denna omsider till sitt ursprung återgående och sig der sammanslutande kedjegång af ändamål och nyttor, som städse förvandla sig till orsaker och verkningar, för att ur dessa, såsom medel, städse låta nya och högre nyttor utveckla sig till uppenbarelse af nya och högre ändamål: så följer af sig sjelft, att de framkommande varelserna skulle, i mån af sina ordningars och graders stigande i fullkomlighet, blifva städse fullständigare sinnebilder af nämnda Upphof, eller af den Gudomliga Anden; hvilken, såsom sväfvande öfver sitt verlds-hela med en ordnande inflytelse, hvars närvaro är lika verklig och verksam i det Minsta och mest Synnerliga, som i det Största och mest Allmänliga 8, med skäl kallas ”Försyn”, emedan han inneburit och innebär alltsammans i en evig förutsigt. I den första ungdomsförtjusning, hvarmed Naturen då alstrade, och med prägeln af de andliga inflytelserna ännu så ur-frisk och varm, frambragte hon äfven flerfaldiga slags blomster, fåglar, landt- och vatten-djur, som, dels genom sin storlek och styrka, dels genom någon enkom symbolisk skönhet, närmare betecknade sitt ursprung och det Hela. Så t. ex. blommor, på hvilka himlakretsarne sågos afbildade, med sina sphärer i olika färgor, och öfver dem en krona; fåglar, som på vingarne buro miniaturtaflor af paradiset, eller af någon dess del m.m. De förnämsta af sådana arter finnas icke mer; endast aflägsna slägtingar. I allmänhet är menskliga föreställningen, numera, för vanmäktig att föreställa sig några rätt klara bilder af de skönhetens och ljuflighetens under, till hvilka detta Paradis,

oförgätet men aldrig återskådadt, inbjöd alla sinnen.

Se vi oss nu tillbaka: så står visserligen redan framför oss ett Helt, hvari den alltgenomgående typen af Verlds-ägg, såsom alla varelsers urbegynnelse, är omisskännlig genom ständigt fortsatta motsvarigheter; med hvilka så förhåller sig, att enhvar af dem är ett omhölje, som i en enda ursprunglig sammanfattning innebär den outtömliga mångfalden af hvad derutur skall utvecklas, och att hvarje utveckling blir, i sin ordning, ett nytt omhölje för nya, och ännu särskildare, utvecklingar. Så voro för allt, hvad i vår jords ört- och djur-riken har dels ur frö, dels ur egentligt ägg sedermera framgått, Paradisets blomstergård och djurpark det första omhöljet; dessa åter ägde sitt första omhölje, sitt gemensamma ur-ägg, i sjelfva Jorden; denna åter sitt i det stora Solariska Ägget, hvarur Jorden, med alla sina syskon, framkommit; och slutligen ägde detta makrokosmiska ägg sjelft sin utgångspunkt och förebild i den Oändliga och Gudomliga Själ, inom hvilken icke blott vårt solsystem, utan tillika alla verldars verld, från begynnelsen varit till i en förutskådande sammanfattning, såsom i ett evigt nu, en evärdlig närvaro. Men just för denna Själ fanns likväl, ännu, ingen fullt egendomlig motsvarighet. Ty uti allt det hittills frambragta var ännu endast Natursjäl *(Vis genitrix seu plastica, Animæ assimilanda);* äfven på sin höjd – eller i djur-riket – utvecklad endast till *anima bruta,* endast till analogiska förberedelser och drömlika tillstymmelser af egentligare själsegenskaper. Ännu saknades en varelse, som kunde hänföra skapelsens herrligheter till en egen själ, till sjelfmedvetande och andlig förnimmelse; någon, som ur sådan förnimmelse-förmåga, och således ur Förstånd, kunde från alla dessa harmonier dömma till den Skönhet, från alla dessa Skönheter till den Ljufhet, från alla dessa ljufheter till den Godhet, som är Lifvets mening och sanning; någon, som af umgänge med denna Godhet kunde mottaga Sällhet. Ännu var ej kommen den Jordens Son, den Andesjäl *(Mens)* i Menniskoskepnad, som skulle från det jordiska paradiset kunna betrakta det himmelska, äfvensom från detta tillbaka det jordiska, och alltså i en inre åskådning på samma gång omsluta dem båda, för att af bådas förening njuta det rikaste möjliga glädjemått. I hela Naturen, äfven i dess allraminsta delar, framlyste å ena sidan uttrycket af ett meddeladt eller undfånget Gudomligt: men ock, å andra sidan, en längtan, att i och med detta uttryck få erbjuda sig åt ett väsende, som vore sjelfva den innersta sammansmältningen af Lif och Natur, eller sjelfva fullbordandet af samtliga Natur-kretsarnes återvändning från ett Sista till ett Första, hvilket omfattar dem alla i sammandrag; emedan blott ett så beskaffadt väsende kunde till det Gudomliga hembära, för sig och de öfriga varelserna samfäldt, en odödlig tacksägelse. Kort sagdt: Menniskan, ehuru nu fullständigt genom Naturen förberedd, var ännu icke till: och skapelsen väntade sitt smycke, den skapande gudomliga verlds-åskådningens första och sista syfte. Alla de menniskan förebådande härolderne uppfatta sitt lifs innehåll och form endast i förhållande till en dunkel naturtillvaros trånga och oföränderliga ståndpunkt. Henne allena skulle förlänas makt, att, uppåt blickande, dricka ljus ur Glädjens och Kärlekens rena källa, och i denna skönja den klara speglingen af sitt lif såsom det helas; under det i samma spegling Lifvet sjelft möter henne såsom allt Lifs Gifvare, till föremål för en saligt bäfvande dyrkan.

Det är visadt, att på Jorden, som i sjelfva verket öfverallt var paradisisk, likväl fanns en trakt, som företrädesvis var sådan och deraf erhållit namn. Men äfvensä fanns inom Paradiset en särskild nejd, med det klimatiska läge samt all deraf följande fördel och skönhetsprakt, att den i förhållande till det öfriga Paradiset intog samma plats, som Paradiset i förhållande till den öfriga Jorden; alltså en nejd, som utgjorde sjelfva Paradisets Paradis. I dess medelpunkt stod ett Frukt-träd, af alla, som på jorden funnits, det herrligaste; ty det var högsta företeelsen eller uttrycket af en för gången af varelsernas ur-daningar gällande lag, hvarom redan förut en vink blifvit gifven. Lagen var, att i samma mån, som tingens oorganiska begynnelser öfverväldigades af de organiska, och trädde nedom dessa i bakgrunden såsom blotta grundvillkor, måste den i de lägre organismerna verkande naturbildningen stegra sig ända till en act, genom hvilken de på direct vis gjordes till de i verldsplanen åsyftade högre organismernas vehikler och modersköten. Derföre hade för det ändamål, som nu var i fråga, enkom uppvuxit ett träd, hvari växtrikets hela förmåga så var stegrad, att de

finaste, de utsöktaste af Naturens krafter och essentier voro i detta träds safter inneslutna, och framsvällde till en frukt, som blef det sista och förnämsta af de ägg, ur hvilka varelsernas slägter framgingo. Det var ett mikrokosmiskt verldsägg, som fullständigt motsvarade det makrokosmiska, hvarutur hela den jordiska natur-verlden hade framfödts; och som derföre (eller i kraft af slik motsvarighet) innebar en medelpunkt, der Naturen, med en i denna punkt lika sublimerad som concentrerad verksamhet, kunde omedelbart från den Gudomliga Andesolen, hvilken å sin sida concentrerade sin verksamhet åt samma punkt, mottaga en inblixtrande lifs-stråle. I och genom denna stråle ingöt sig i ägget ett varande, eller lif, af öfverhimmelsk form, att sammanbinda ändligheternas naturverld med oändlighetens andeverld, medelst ett väsende, danadt på samma gång för Jordens Universum och för Himmelens. Och så yttrade sig härvid genast den från begynnelsen mellan det Andliga och det Naturliga constabilierade harmoni, att i samma ögonblick, som gnistan af detta undfångna högre själslif började röra sig, infunno sig, såsom beredvilliga tjenare, de physiska substanser och functioner, som skulle utbilda dess egendomliga natur-verktyg, eller kropp, till frisk och skön enlighet med dess ändamål. I gnistan bodde nämligen redan deras herrskare, och befallde dem oefördröjligt understödja sitt brinnande begär till en utveckling, som ej kunde verkställas utan föregående utveckling af det kroppsliga omhölje, till hvars välbildande och fullbildande han uppmanade dem. Ty ankomlingen från andeverlden kunde ej töfva att handla i öfverensstämmelse med sitt väsende; hvilket skulle uppenbara sig såsom sådan, eller såsom Ande – det är: såsom föreställning om Ändamål, eller såsom Afsigt och Vilja, med förstånd att befrämja ändamålet genom medel, som, i egenskap af orsaker och verkningar, blifva bidragande nyttor. Utgående från sin första lifspunkt, liksom ur en liten stjerna, började han derföre yttra sin närvaro genom vibrerade radier, dem han böjde i ringar till likhet med himmelens kretsar, och sålunda formade en himmel i afbild, en Olymp, ämnad till rena Intelligensers boning; och vid denna Olymps tinnar och kretsgränsor fästade han en otalig mängd känsliga trådar, hvilka han utdrog till uppränning för en ätherisk väfnad, hvars mellanrymder han fyllde med tyngdbegåfvade elementer och vätskor af mera jordisk art. Så tillvägabragtes ändtligen, dels genom sjelfva det konstrika sammanslingrandet af fibrer och nerver, dels genom det helas emot jorden graviterande beskaffenhet, den dyrbara organismen af en fullbordad menniskokropps lemmar och innandömen. Alltsammans trappsteg, på hvilka den odödlige anden skulle från sin Olymp, eller från det öfverst inom sin kropp uppbyggda Naturens högsta skådetorn, stiga ned till det jordiska paradiset, för att derifrån åter till det himmelska och urbildliga paradiset uppstiga.

Sådan frukt bar det vidtberömda träd, som under namnet af Lifvets Träd qvarlefver i de äldsta menniskohäfdernas hågkomst; ett namn, med rättmätigaste skäl erhållet och bibehållet. De gynnande inflytelser, under hvilka den knoppats, befordrade jemväl dess mognad: denna blef ett ömhets-föremål, i hvars omvård samtliga jordens och himmelens makter täflade; än genom framräckandet af allt, som kunde tillhjelpa och förkofra, än genom undanhållandet af allt, som kunde hindra och skada. Så skedde omsider, när mognadstiden var full, att den bärande grenen, liksom tyngd af en öfversvallande drufva, sakta nedsänkte åt marken sitt gyllne klot, till en af väntande himlavarelser omgifven blomsterbädd. Under den ljusrikaste stjernglans från en natthimmel, i hvars bryn genast morgonrodnan uppsamm, öppnades då plötsligt det sista verldsägget: det uppläts inifrån af den nya verlds-medlemmen sjelf, genom ett lätt bemödande, som lyktades med att indricka de af den skäraste jordluft förmedlade lifsflägtar, dem Skaparens egen Ande inblåste i hans lungor. Och så låg den nyfödda första Menniskan der: naken, men beklädd af sin oskuld, som omgöt anlete och gestalt med strålande skönhet; baklänges, med ansigtet vändt mot himlahvalfvet, och dit uppåt höjande, med en märkbar läpparnes rörelse, de öfver bröstet sammanknäppta händren, – att inviga sin begynnande lefnad, om icke med en medveten tacksägelse, åtminstone med en sinnebildlig, till sin och alla Andars Fader.

Det är bekant, att Djurens barndom, alltifrån deras födelsestund, utmärker sig framför Menniskans genom större kroppsfärdigheter, eller en större instinktens makt öfver kroppen, att försätta dess rörelser i motsvarighet till sina behof och ändamål. Deras företräde i detta fall grundar sig likväl just på deras

underlägsna lott: den nämligen, att födas till uttryck af blott och bar natursjäl; i hvilken, såsom sådan, intet personligt sjelf-lif innebor. Menniskan deremot födes till handlingar, i hvilka en egen själ skall, såsom sina, uttrycka en oändlig vilja och ett oändligt förstånd; och detta är orsaken, hvarför hennes kropp, såsom ändlig, kan blott i långsam tillväxt utveckla sin förmåga att vara sinneverktyg åt en själ, som icke – liksom Djurens – qvarstannar inom en viss för alltid oöfverskridlig krets, utan sjelf i oändlighet *(in infinitum)* tillväxer. Men i stället att menniskornas allraförsta uppfostran nu måste ske utifrån inåt, eller började från de yttre sinnenas intryck, medelst hvilka, mer och mer, de innersta och högsta krafterna väckas, skedde den förstfödda menniskans omvändt, eller inifrån utåt; på det vis, att Själen då, omedelbart af himmelska inflytelser närd, genast mäktade ana sin utveckling med en liflighet, som genast försatte henne i full utöfning af sina rättigheter såsom de kroppsliga organernas beherrskarinna. Visserligen genomgingos äfven de första barndoms-tillstånden: men på en vida kortare tid, och ett vida mindre värnlöst sätt, än sedan blifvit vanliga; dertill samverkade energien af nyssnämnda divination, i förening med de himmelska frändernes ledning och den oinskränkt dem lydande Naturens huldhet. Så förmådde den späda varelsen, liksom i mimisk handling föreställande den inneboende anden, utan andra menniskors tillhjelp inhämta sin första näring (af den moderliga grenens saft), krypa, lära sig gå o. s. v. Alltigenom begagnades de lednings- och locknings-medel, hvilka mest passade för hans dubbelnatur. Så t. ex. bragtes han att gå, dels genom det lustretande skimret af allahanda öfver honom hängande frukter, dels genom bilder af andra barn, som i öfrigt voro honom lika, men flögo, och derföre, bäst de nalkades, åter uppåt aflägsnade sig; deras bevingade lekbroder tyckte han sig vara, så snart han lyftade sig upprätt i bemödandet att följa dem. Och så dröjde ej länge, innan han vandrade öfver Paradisets ängder, med säkra steg och åt himlen rigtad blick, den han ej oftare ville sänka, än han måste fästa den på jorden för att välja sin kroppsföda.

Men kraftigare mättade och styrkte honom den själaspis, hvarmed han börjat näras alltsedan sin framkomst. Man säger med skäl, att ”ideerna ej äro oss medfödda”: ty vi kunna ej redan från vår spädaste ålder urskilja hvad som är godt och sannt; liksom i allmänhet djuren strax ifrån födelsen veta, hvad med deras natur öfverensstämmer. Hos honom deremot var det inre sinnets kunskapsväg den ursprungligen öppna; hvilket ock skulle om djuren kunna påstås, i fall hos dem verkligen detta sinne vore ett ”inre”, ett andligt, – kort sagdt, något annat, än ett inom blotta instinkten stannande natursinne. Adams efterkommande dela med honom egenskapen af ett andesinne, egnadt till ändlös förkofran i ljus och insigter; men hans företräde yttrade sig deri, att hans första erfarenhetskunskap blef den, som omedelbart genom detta sinne förvärfvades. Dit gingo ock rakt alla fostrande inverkningar; – den nykomne var nämligen ingalunda öfverlemnad blott åt sig sjelf. De samma himmelska vänner, som kring hans födelsebädd vakat med facklor, att intet annat ljus, än det högsta, skulle tända hans lefnadsbloss, hade ock strax derefter besökt hans innersta, och med glädje sett det vara på i konstrikaste vis inrättadt till sitt härberge. Framförallt hade de i dess öfversta rymd med fägnad skådat den omtalta olymp, som, danad till liknelse af stjernhimmelns form och af det makrokosmiska verldsägget, skulle bli alla mottagna intelligensers boning. I sin fröjd uppfunno de en lek, tillförne i himlarne okänd, men nu kallad Paradis-leken: den bestod deri, att de med osynliga ringdansar, som sammanslingrades till skenbara, men noggrannt ordnade och inåt gemensam medelpunkt svingande labyrinter, genomsväfvade det nybyggda templets alla gångar, uppställde sig kring den späda invånaren såsom hopflätade till ett enda väsende af öfverhimmelsk harmoni, och förde honom ur hans eget centrum in i ett ännu innerligare, der de framställde sin myndling inför sjelfve Lifgifvarens mildt välkomnande anlete. De förnyade numera sina påhelsningar, tidigt och sent: så att han än vakande, än slumrande och drömmande, hörde deras samtal och sjelf i dem deltog; stundligen tillväxande i krafter och visdom.

Lycklig den, som kunde rätt meddela inbegreppet af dessa samtal! Honom vore gifvet, att leda sina medbröder till djupet af gudomlig undervisning och höjden af mensklig kunskap.

De intelligenser, hvilka från den Högsta Själen *(Mens Suprema)* sändes att för alltid hos den förstfödde qvarblifva såsom hans egna, förenade sig i hans varelse till ett så innerligt samlif, att de alla snart utgjorde blott en enda Själ, en den Högstas afbild; således begåfvad med förmågan att i oändlighet förändra sin form, och dymedelst äfven sitt väsende, såsom ett-varande med formen. Om denna med sin form identiska substans bör nämligen märkas, att den, såsom varande idel verksamhet, är just så långt fullkomlig, som den är obegränsad i sin formskiftlighet. Ty ju högre, ursprungligare, förnämligare substanserna äro, desto talrikare och oändligare sätt äga de att förändra sina former: så att i de högsta öfverstiger förändringarnas mångfald all möjlig beräkning. Den nyssnämnda själsgåfvan var alltså en förmåga till ständig omvexling af oändliga verksamheter. Och då dessa äro just de, som kallas Tänka, Dömma, Sluta, Välja och Vilja, så säga vi, kortare yttradt: att Själen begåfvades med Förstånd – för att af åtrå till Godt begripa det Sanna; och med Vilja – för att af begrepp om Sannt eftertrakta det Goda,

Men till de hithöriga krafternas ordnande och utvecklande var ej blott den högsta – eller allmänna – urbilden verksam; utan dertill verkade äfven, på ett särskildare och närmare vis, den för hvarje menniskopersonlighet egendomliga ur-själ *(Anima Mater),* som emellan urbilden och afbilden är sjefva öfvergångs-länken, hvarigenom den sednare sammanbindes och evigt sammanhänger med den förra. Till denna vår själs själ förhåller sig den, som uppenbarar sig i vårt vanliga menniskolif, såsom en blott ställföreträdande (en *mens vicaria et succenturiata);* men är såsom sådan, och till detta kall af henne utrustad, en tank-själ *(Mens Intellectualis).* Den bildande ur-själen började sitt värf med att låta nykomlingens syn och öfriga sinnen träffas af naturverldens glädtigt hvimlande företeelser, hvilka mötte honom närmast i blommorna, i träden, i djuren; alla inom den första uppfattningen samfäldt invecklade liksom i ett ägg, – men nu ett andligt,– hvarutur de, genom hans besinning, framgingo i bestämda serier af tydliga föreställningar. Emedan hon alltifrån begynnelsen ägt sitt ändamål i sigte, hade hon omgifvit sig med den skuggande, men likväl ännu (och särdeles i ögonen) genomskinliga klädnad, som icke blott gör hvad vi kalla vår kropp, utan också gör, att denna kropps form är ett troget (fastän materiellt) aftryck af själens egen. Det är i anledning af själens sammanhang med sin kroppsform, som de Verldsvise än i dag fråga och tvista, om icke själen sjelf är materiell, eller utsträckt, rumfyllande, med en af tid mätbar verksamhet o. s. v. Fåkunnigt! Alt Materia är blott af och för det Själiska eller Andliga; hvadan ock vår kropp har allt sitt lif till låns af vår själ, och är, utan den, en block, ett intet. Klart är fördenskull, att i den mån, och så länge, som själen är i samband med sin kropp, eller är i den närvarande och verkande, är hon ock i denna kropps verld – den naturliga verlden – och således äfven, på visst sätt, i rummet och tiden: men att hennes eget väsende tillhör sjelfva evigheten; derföre kan hon ock i hvarje ögonblick, genom sina tankar, öfverflyga dera båda. Klart är vidare, af samma skäl, att hon efter skillsmessan från denna kropp (genom Döden) måste inträda i full delaktighet af de ännu högre lifsformer, hvilka vi sett vara de, som så afklädt sig alla egenheter af naturlig lekamlighet, att de, i stället för denna, antagit en rentaf andlig; och att alltså de tillstånd, i hvilka hon då förnimmer sig, visserligen motsvara naturverldens rum och tid, men äro till sin beskaffenhet rent andliga. För menniskans inledande eller förberedande plats på jorden medförde, mellertid, den af ur-själen sjelf stämplade kroppsformen den fördel, att möjliggöra all mensklig själs-verksamhets första och grundläggande moment, i hvilket denna verksamhet yttrar sig såsom varseblifvande sinne-själ *(Animus* eller *Mens lnferior),* på en gång sinnlig och öfversinnlig. Ty just derigenom kunde den förutnämnda högre själen, såsom dymedelst närvarande äfven vid den sinnliga åskådningens yttersta gräns eller nedstigande liksom till dess tröskel, genom sin mottagande omfamning och sin till högre lif förädlande kyss upphöja, hvad hon vidrörde, till beståndsdelar af sitt eget väsende. Så upphöjdes, i och med sjelfva mottagandet, Naturbilderna *(Imagines)* till Tankbilder *(Ideæ),* och Modificationerna till Sensationer; de sednare såsom oskiljeligt förenade med Tankbilderna, och således äfven i och genom dem gradvis uppstigande. Ty alltefter som tank-verksamheten yttrade sig antingen mera såsom åskådning och bildskapelse, eller mera såsom en deröfver på sig sjelf återgående besinning, blef det Tankbildernas art, att vara dels en skådande Tankas, i hvilka framträder

föreställningens gestalt *(Ideæ Imaginationis),* dels en tänkande Skådnings, i hvilka tillika framträder föreställningens väsende *(Ideæ Cogitationis)*; samt att med ständig fortgång lyfta sig, i grader af ljus och omfång: från Syn9 och Minne till Begrepp (som i sin fulla verklighet är omdömes-begrepp, *(Ratio);* från Begrepp till fullständig Förståndsform *(Intellectus);* och slutligen från fullständig Förståndsform till likaledes fullständig Viljeform. – Sålunda var nu menniskans andliga organism färdiggjord. Betrakta vi den ännu nogare, så finna vi, att Förståndsformens särskilda skepnader, så långt de uppfatta och omfatta någon sann verklighet, äro dels enkla, dels sammansatta: i förra fallet kallas de Sanningar; i sednare fallet, Kunskaper10. Viljeformerna åter, så långt äfven de gifva sig en sann verklighet till innehåll, omsluta inom sig alla de föregående till ett hel-uttryck af numera fulldanad Förnuft-själ, eller af Förnuft, – och af ett det Goda älskande Förnuft; samt kallas då Visheter.

Lätt skönja vi föröfrigt, när vi påminna oss de allmänna lifs-former, om hvilka långt för detta talats, att Ursjälen, som har sitt lif omedelbarligen från den Högsta Själen sjelf, företer den öfverhimmelska formen; Tanksjälen åter, som lifvas ifrån den nyssnämnda, den himmelska; och den lägre eller varseblifvande Sinnesjälen, som lifvas ifrån de bägge förra gemensamt, den näst-himmelska, – nämligen den högsta formen af de naturliga, eller den, hvarigenom andeverld och naturverld sammanbindas. Äfvenså, när vi från förhållandet mellan den mottagande själsvarelsens beskaffenheter vända oss till förhållandet mellan de mottagna föremålens eller intryckens, visar sig den allmänna motsvarighet, att allt det, som i den första och lägsta mottagnings-arten framträder till uppfattning såsom Harmoni, framträder i en annan och högre art (eller krets) till uppfattning såsom Skönhet, för att slutligen, i en tredje och högsta mottagnings-art, framträda till uppfattning såsom Godhet. Hvarvid synpunkten i första hänseendet är en frisk och klar Sinnlighet, som erfar det renaste Välbehag; i andra, en frisk och klar Insigt, som erfar den renaste Ljufhet; i tredje, en frisk och klar Åtrå, som erfar den renaste Salighet eller Glädje. Och såsom hvarje grad af lif har sin innnerlighet, sin fullkomning, sin förklaring uttalad eller utvecklad af den nästföljande graden: så äger all Harmoni sin innerlighet, sin fullkomning och förklaring i Skönheten, och all Skönhet sin i Godheten; hvilken sistnämnda ensam uppenbarar fulla motsvarigheten till Viljans rätta mål och fullkomlighet.

Men hvilken är denna? – Möjligaste likhet med en Kärlek, som är all Viljas upphof, och så beskaffad, att han, från evighet till evighet, är all god Viljas högsta föresyn,

Vi stå här vid ingången till sjelfva det djupaste och högsta af allt, hvad den urbildliga Själen vet och meddelar: att på liknande sätt, som i Naturens Ljus är ej blott Glans, utan äfven Värma, är ock i Andens ej blott Lif, utan äfven Kärlek; och att denna är just – Lifvets Eld, som genomspelar själens egen gestalt såsom dess lifsblod, från hvars hjerta alla förmågor till Harmoni, Skönhet, Godhet och Glädje strömma; emedan från denna eld all sann skådning hämtar sin klarhet, och all sann handling sin ingifvelse. Derföre blef i själens ursprungligaste sjelfkänsla, tillika med lifvet, ingjuten en strimma af odödlig kärleks-böjelse: hvars rena lynne är, att söka förening med något älskadt föremål, till innerligaste ömsesidighet af samlif och samverkan; hvadan det fullständiga uttrycket af denna böjelse visar sig vara, att intet Jag kan känna sig rätt lyckligt, utan att med ett annat eller andra, genom natur från sig åtskilda, genom själ med sig befryndade, finna sig i en enhet, hvari det åt dem hängifver sig sjelft, för att befrämja den möjligaste ömsesidiga fullkomning, i samverkan af godhet och samlif af sällhet. Men ingen Kärlek gifves, som icke består i åtrå till något i hans föreställning Godt, och i vilja att verkställa denna åtrå, eller att förskaffa sig detta Godas närmaste möjliga gemenskap. Godt är allt sådant, som i afsigt, verkan och ordning öfverensstämmer med det Gudomligas innersta lif, och som, emedan det dymedelst äfven öfverensstämmer med det Menskligas innersta lif, yttrar sig i oafbrutet befrämjande af detta sednares utveckling till det förras liknelse. Häraf är tydligt, att intet annat, än det Goda, kan vara verlds- skapelsens första och sista syfte, äfvensom hela verlds-alltets egentliga kärna; att hvarje sanning är endast så långt viss, hvarje kunskap endast så långt profhaltig, som den har Godhet (eller ett verkligt Godt) till innehåll; att vi begåfvats med Förstånd, endast för att kunna söka det Goda och urskilja det från blotta falska skenet af Godt (det Onda, hvarom särskildt längre fram):

men ock, att endast så långt, som vi röna oss dragas af det Godas egen ljuflighet, genom en hos oss motsvarande sympathi, eller så långt, som i vår själ en rätt brinnande böjelse af kärlek är deråt rigtad, kan Förståndet upplysas af obedrägliga vissheter, eller komma i verkliga sanningars besittning. Det Goda är sålunda Verldens objectiva Centrum, hvarifrån, liksom radier till peripherier, alla sanningar utgå; eller – hvilket är detsamma – hvarifrån alla krafter, ända ned till de minsta punkter af varelse, utgå i oafbruten ringkedja af orsaker, verkningar och nyttor, såsom medel till otaliga ändamål, af hvilka det allrainnersta (eller ändamålens ändamål och alltså ur-princip) är en på idel Godhet rigtad och således med det Goda sjelft ett-varande Kärlek; som, i sådan egenskap, är Verldens subjectiva Centrum – eller Gud Sjelf. I samma mån fördenskull, som vi äro i en liflig känsla och skådning af detta förhållande, blifver oss verlds-skapelsens hela mångfald en enda lefvande allegori, sammansatt af sinnebilder, der vi öfverallt, om än på olika sätt enligt krafternas, ordningarnas och gradernas olikheter, se det Helas eviga andemening genomskina; så att all naturlig eller yttre- sinnlig verklighet, med de behag och njutningar den äger att erbjuda, har sin egentliga betydelse, eller sjelfva själen af sitt interesse, blott och bart från sitt andliga och himmelska innandöme.

Och härmed kan äfven bestämdt angifvas åtskillnaden mellan Adams kunskapssätt och vårt. För honom, som lefde i Godhetens och Kärlekens omedelbara fullkänsla, var i och med sjelfva natur-åskådningen tillgängligt, hvad vi söka genom ett mödosamt uppstigande från sinnenas erfarenhet till rena förnufts-forskningar, i sträfvan att ordna en massa af sanningar till vetenskap: ljuset af det himmelska paradiset genomstrålade på alla punkter det jordiska, med en omisskännlig närvaro. Af denna den ursprungliga känslans friska verldsåskådning återstår oss blott en ofullkomlig qvarlefva: nämligen i sjelfva den sinnliga förnimmelsen, så ofta vi erfara behagliga natur-intryck (t. ex. välljud, vällukt o.s.v.), vid hvilka meddelandet af deras behag äfven är ett omedelbart meddelande af behagets orsak, såsom förnimmbar i omotståndlig lockning. Först småningom, och långsamt, öppnas deremot våra själar för de högre inflytelser, genom hvilka vi – om vi älska det Sanna för det Godas skull, eller såsom medel dertill – ändtligen komma till insigt, att alla naturliga sanningar eller verkligheter innebära andliga och himmelska; en omständighet, hvarifrån allt metaphoriskt eller figurligt språkbruk leder sin upprinnnelse. Om vi t. ex. säga i naturlig mening ”Ljus,” så säga vi dermed i en inre mening ”Förstånd,” och i en ännu innerligare mening ”Vishet”; och så kunna vi genom blotta stegrade transpositioner af ord, som beteckna naturliga ting, uttrycka serier af högre och högre satser. Genom slik transposition kan t. ex. denna naturliga sats: ”Den harmoni, som härflyter af varelsers förening, gifves icke utan en harmonisk förenings- princip i en högre natur, som sammanbinder det särskilda på ett allmänt sätt, och det allmänna på ett särskildt,” förvandla sig till denna moraliska: ”Den endrägt, som härflyter af välvilja mellan menniskor, gifves icke utan en endrägts-princip i en högre välvilja, som sammansällar de särskilda menniskorna på ett allmänligt vis, och deras allmänna samhälle på ett synnerligt.” Fortsättes transpositionen, så blifver, af denna andliga, men ännu blott moraliska sats, följande religiösa eller himmelska: ”Den sällhet, som härflyter af kärlek mellan själar, gifves icke utan en kärleks-princip i Himmelen, eller i Gud, af hvilken de enskilda själarne på ett allmänligt vis, och i sin allmänna samlefnad på ett synnerligt, dragas till hvarandra.”

Den själsmakt, som för själens öfriga krafter och egenskaper är den samfäldt moderliga, hade på bästa vis fullbordat sitt uppdrag; och sedan hon åt dem inrymt den tillämnade boningen, med särskild hänvisning till deras i dess öfversta rymd belägna konungaborg och högsäte, dragit sig sjelf undan till ett med denna borg sammanhängande mindre rum, för att i närheten lönligt, men förnimmeligt, vistas. Dessförinnan hade hon dock helsat dem med ett tal, likt en förmanande moders till sina döttrar: hvari hon, under åtskilliga erinringar om deras betydelse och stundande värf, öfverlemnat dem till fritt bruk alla kroppens organer, endast med förbehåll af de allrainnersta åt sig sjelf; lofvat att till bevarande, till återställande, till förkofrande af deras ordnade samlif skyddande vaka, särdeles om nattetid, när de lågo försänkta i hvila; och framförallt inskärpt i deras hågkomst pligten af innerligaste hängifvenhet åt deras eviga upphof, den

Allkärlek, hvars strålar äro lika många sanningar, och hvars lågor äro lika många godheter. En högtidlig helsning, gifven icke utan tårar; emedan hon anade, hvilka frestelser och lidanden dem förestod att genomgå.

Liksom i en dröm eller syn hade den Förstfödde, – numera yngling, – afhört hennes tal, och tyckt sig välkomna de i palatset inflyttande döttrarna med ett eget: der han upprepade det förras hufvudinnehåll med tillägg, hämtade ur sin uppgryende besinning, och invigde deras förening med sig till en enda, oskiljelig menniska; hvilken, fri genom dem att förstå och söka det Goda, skulle genom dem iståndsättas att oändligt införlifva sig med den nyssomnämnda Gudomliga Kärlek, som älskar att i den menskliga varelsen skåda en spegelbild af sin egen sällhet. Han tyckte sig af dem emottaga en konungsspira, såsom deras och natur-skapelsens monark. Och när han uppsåg, fann han sig ånyo i den paradisiska lundens midt, under ett lummigt träd, ej långt från sitt moderliga, och ej mindre majestätligt, än detta. Hänryckt samtalande med sitt sällskap, i fröjd öfver inblicken i det verlds-helas mening och anordning, såg han sig omkring, och förmärkte sig med ens omhvärfd af den hvitklaraste sky, full af sväfvande gestalter, som glänste likt stjernor och morgonrodnor: det var en krets af himlavarelser, som vaktade trädet, att han ej skulle få taga något af dess frukter. Orsaken förstod han icke; men väl, att trädet vore ett särdeles heligt: hvadan han kallade det Kunskapens träd om Godt; – ännu obekant med det Onda.

Men då han inom sig började fråga, hvarifrån och huru allt detta vetande om Godheter och Nyttor strömmade in till hans innersta: se! då fann han sig plötsligt, med alla sina förenade själsmakter, upplyftad i den Högsta Kärlekens eget sköte, och hörde den, i en rund af ännu skönare himlaväsenden, tilltala sig ungefär så: ”Du ser mig – och efterfråga ingen källa vidare; jag älskar dig och din begynnande vishet; intet starkare band mellan kärlek och kärlek gifves, än visheten. Jag är Kärleken Sjelf, och jag omfamnar dig – känn, hvad godhet, hvad salighet är! ty godt och saligt är endast det, som är till att älska och älskas. Vet, att blott en enda verklig Kärlek finnes: i mig ser du skepnaden af hans väsende; han är både min och din Fader; genom mig blifver äfven du hans bild; och emedan vi således båda äro af Honom, är du icke min son, utan min broder. Uppfyll din själ med alla de godheter, som derifrån flyta; och fatta nu, att så väl kunskaperna om dem, som de sjelfva, icke äro af ditt, utan af mitt. Endast hvad du äger af mig, är lefvande, är alstrande, bär frö, och uppgår i frukt; icke så, hvad du hämtar af dig eller af din egen vilja. Mig tillhör att gifva; dig att mottaga. Fåfängt skulle du försöka att taga, utan att det lände till din skada; det är derom, som detta fagra träd skall påminna dig. Vet föröfrigt, att mitt eget paradis, min himmel, jag sjelf, ej någonsin äro dig fjerran. Om du än icke alltid med samma klarhet, som i denna stund, skådar vår närvaro: så glöm dock ej, att min himmel är öfverallt, såsom alltings Eviga Inre, – i det minsta som i det största, i det lägsta som i det högsta; och alltså tillstädes äfven inom dig sjelf, enär och ehvar du på mig allena rigtar din åtrå. Du skulle skönja det ständigt, om ej en slöja täckte din syn: men hon är tunn, ett skirt flor blott, och kan, liksom nu, när du redligt och ödmjukt det åstundar, i hvarje ögonblick dragas till sides. I dig sammanträffa Naturens ljus och Andens ljus; du är, genom omedelbar delaktighet af all Kärleks Kärlek, gjord till de naturliga och andliga tingens föreningsband: fyll din bestämmelse! älska, njut, stig i lif, – från vishet till vishet, från salighet till salighet”.

Visadt har blifvit, huru det af vår varelse ursprungliga, som gör den till en personlig, är den själ, som vi kallat Ursjälen, eller Själen-Modren; äfvenså, huru hon genom eradiationer, hvilkas positiva verkningskrafter framdanat motsvarande former till medel, har först omedelbarligen sammanbildat de ur henne framgående förmögenheterna till en andlig kropp, som dymedelst blifvit Själ i vanlig mening, och sedan medelbarligen, genom dennas art att ytterligare fortsätta eradiationerna, sammanbildat en lekamlig kropp, till ett både för den öfriga själen och sig sjelf gemensamt natur-verktyg. Det är hon, som genom sin ställning till alla Själars Själ mottager, och i alla våra själs-functioner sprider, det andliga ljus, hvilket aldrig

skulle utifrån, eller genom de yttre sinnena, kunna förvärfvas. Hon lefver nämligen just i och genom de från sjelfva Andesolen utgående radier, hvilka, såsom väsende-fyllda fortsättningar och bestämningar af dess verksamhet, concentreras i henne, för att, sedan de sålunda framalstrat en motbild (i smått) till den ljuskälla, hvars flöde enhvar af dem såsom bäck innebär, från denna nya (ehuru jemnförelsevis oändligt lilla) andesol vidare framalstra; och först den sammanfattning af andligheter och naturligheter, utan hvilken hennes varelse blefve formlös – d. ä. icke vore till. Att Lifvets källa är andlig, och att allt egentligt Lif bibehåller denna egenskap, eller – hvilket är detsamma – att Andlighetens källa är allt Lifs källa, borde icke vara svårt att inse: ty hvad är lif annat, än medvetenhet om ändamål, yttrad i en verksamhet, som af sådant medvetande bestämmes? Men slik förmåga kan icke finnas i ett physiskt väsende; den kan blott tillhöra ett intelligent. Hvad inom djuren deraf förekommer, i deras så kallade "instinkt", är en så ofullkomlig skuggbild, att det icke höjer dem öfver området af Natur-tillvarelsen; denna åter, såsom sådan, är skapad, icke till ändamål, utan blott till ändamåls medel. Men allt intelligerande väsende är, hvad det är, endast i kraft af sin andlighet. Hvad det, inom menniskan, i sin första åskådnings-act emottager, är visserligen naturbilder: men dessa sublimeras, förmedelst mottagandets gradvis uppstigande sätt att bearbeta och begagna dem, till fullkomnad immaterialisering; de afkläda sig, vid hvarje steg uppåt, flera ändligheter; de blotta dervid, mer och mer, ett i dem sjelfva inneboende högre. Huru kunde detta ske, om de icke genast grepes och genomträngdes af inifrån mötande andliga krafter, som komma från en rymd, hvarutur, enligt högre och lägre lifsformers bestämda ordningar, andliga inflytelser nedströmma till de sednare från de förra? Dessa inflytelser äro Ursjälens, eller taga genom henne sin väg; innerst, från en ordning af tankar, som äro deraf de renast andliga, att de äro rena ändamåls-tankar, d. v. s. sådana, som äga ändamålen sjelfva, och enkannerligen de allrahögsta (eller allrainnersta) ändamålen, till sigte och innehåll. I menniskans själ äro alltså dessa tankar de, som tillhöra det i vår varelse rent ursprungliga; de äro vår ursjäls egna – och, såsom sådana, ideer i fullkomligaste mening.

Blott förmedelst de alltgenomgripande praktiska sjelfbekräftelser, hvilka sådana tankar gifva sig i mån af sin utvecklings verklighet, kunna vissheter upphöjas till visheter. Den förstfödde mannens erfarenhet omslöt ännu ingen samling af dylika sjelfbekräftelser; men jemväl utan den var möjligt, att inse det allmänna af deras innehåll. Ty genom fortfarande inre samtal med dessa tankar af högsta ordningen, och under fostrande himlamakters bistånd, kan äfven en oskyldig själ förvärfva sig insigter, som på förhand taga frukten af framtida erfarenheter i besittning, utan att störa oskuldens frid, eller uppgrumla dess klara lifskänsla.

Härvid blef först och främst att skönja, huru vi egentligen alltid, så till handling, som önskan, bevekas och rigtas af utom oss liggande ändamål, hvilka till sig, såsom till något eftersträfvansvärdt eller godt, upptända våra böjelser; och huru sedermera dessa böjelsers framträdanden i handling, såsom orsaker och verkningar, synas oss, med sina uppkommande nyttor eller skador, vara yttringar och följder af vårt eget godtycke. Vi anse oss handla af oss sjelfva; men handla egentligen af någon åtrå till ett ändamål, som drager oss – det vill säga, af någon vår kärlek: ty det formala af allt slags kärlekar, att han är medvetenhet (eller åtminstone känsla) af något åsyftadt ändamål, förenad med en obegränsad vilja att uppnå hvad han eftertraktar. I sin uppfattning af ändamålet är han värma, i sin lystnad att hinna det hetta, i sin förenande sammanträffning dermed låga; hvarföre ock det vanliga språket ganska rigtigt kallar kärlek "eld," hans åtrå "flamma", och bibehåller för bröllopp alltjemnt den urgamla sinnebilden "bloss" eller "fackla." Strida om oss och inom oss kärlekar, som äro hvarandra motsatta – ty detta kunna de vara, emedan de (såsom snart skall utredas) i allmänhet äro af tvåfaldig art: då väga vi mellan bäggedera, ända tills den enas eller den andras inflytelse har segrat; och vi hemfalla då under dess lydnad. Denna kärlek har då blifvit vår; och i sig sjelf är vår Vilja ingenting annat, än energien af vår kärlek, såsom till sin rigtning bestämmande och bestämd.

Om vårt förhållande till den andliga solen gäller, i högre mening, detsamma, som om vårt förhållande till den naturliga: att vi lefva endast uti och af dess utstrålningar. Åtskilda i väsende och verkningar äro visserligen, oaktadt sitt föreningsband af det högsta gemensamma syfte, Andens verldsljus och Naturens;

och denna åtskillnad skulle, om så fordrades, kunna visas af mången omständighet. Så t. ex. mäktar vår själ, i betraktelse, afsöndra sig från alla de yttre föremålen och fördjupa sig i en åskådning, som är hennes alldeles egna, och hvari hon ser sin inre verld långt klarare, än någonsin eljest; äfvenså tvärtom: hvadan kan sägas, att de båda verldsljusen, i collisions-fall, vexelvis undantränga hvarandra eller försätta hvarandra i skugga. Ofta ser det yttre ögat som mest, när det inre ögat ser som minst, – och omvändt; för att ej upprepa det redan ådagalagda, att medelst Naturljuset skåda vi blott utvärtes former, hvaremot vi medelst Andeljuset skåda de invärtes formerna, som äro nyttor och godheter. Ja, under frånvaron af jordverldens sol, såsom nattetid, och hos blinda (till och med blindfödda), kunna själskrafterna lefva och verka med en styrka, som esomoftast är en desto väldigare, ju mindre det jordiska ljuset intränger med sitt hvimlande och spridande innehåll. Derföre funnos hos forntida folkslag tänkare, som, för att oafbrutet tillhöra ett högre ljus, frivilligt afhände sig den kroppsliga synförmågan, Men slik åtskillnad hindrar dock icke de bägge verldsljusen, att äga alla de likheter, som deras allmänna motsvarighet innebär. Den första likheten är, att så i den andliga solens strålar, som i den naturligas, äro alltid både ljus och värma, tillsammans, oskiljeligt; så att det bor tillskrifvas, icke dem, sådana de äro i sig sjelfva, utan endast ställningen eller ståndpunkten af vårt mottagande, vår uppfattning, när vi af dem erhålla blott ljus och ingen värma (d. v. s. ljus med en så ringa värmegrad, att den står hardt nära till och snart öfvergår i sin motsats). I detta fall uppkomma så väl i andlig måtto, som i naturlig, höst och vinter; med alla deras följder, kylans, afdomningens, dvalans, dödens: i motsatta fallet åter, å båda sidorna, vår och sommar. Också visar oss den andliga solens verksamhetsrymd, att jemväl der äro sensation och känsla den väg, hvarigenom det för vår själ Objectiva kommer till oss och in uti oss; och att det äfven i tankans åskådning företer sig först såsom bilder, hvilkas inre förhållande till Sanning, Nytta; Godhet mer och mer utvecklar sig, tilldess omsider den insigt hunnit vinnas, att hvarje sanning är en bild af den allena Fullkomlige, och hvarje Godhet en bild af den Kärlek, som utgår ifrån och återgår till Honom. En insigt, hvarmed själen slutligen finner sig, i sitt hela, sjelf vara en bild – af den Högste genom Kärlek. Men just då erfar hon som allramest, att andligt ljus ger förstånd af det Sanna endast så långt, som andlig värma ger känsla af det Goda och vilja att lefva in sig i dess utöfning. Af blotta Ljuset kan man, i bästa fall, komma till en begreppsformel, som någorlunda rigtigt betecknar det Goda. Men att så af det Goda beröras, att det genomtränger och fyller oss med sitt lif,– detta är Värmans, är Kärlekens verk. Och då blifver vår själ en jordmån, der, ur Ljusets och Värmans jemnrika samverkan, uppstiger en paradisisk vår.

Gud är, i sin ande-himmel, lika litet orsaken till fåkunnighet och kärlekslöshet, som jordens sol, i sin natur-himmel, är orsaken till mörker och köld. Slika dystra förhållanden uppkomma, andligen så väl som lekamligen, blott genom föremålens egen beskaffenhet och ställning; om de äro från Ljuset (mer eller mindre) bortvända, eller för dess strålar (mer eller mindre) ogenomträngliga. Men ande-varelserna äro, hvad natur-varelserna icke äro, ändamåls-väsenden rentaf eller omedelbart: ty lifvets högsta ändamål är så till vida inom dem sjelfva, att det är (eller åtminstone kan vara) i deras medvetenhet. Derföre bero – i det hänseende, hvarom här talas – deras beskaffenheter och ställningar af ingen annan, än dem; af deras sorgfällighet, eller deras uraktlåtenhet, att rätt älska och rätt förstå. Denna förmåga af vändning åt eller ifrån, förmågan att mottaga eller icke mottaga, eller blott otillräckligt mottaga, är vår Frihet.

Ingenting gifves i Naturen, som icke hämtar sin form, och således sin särskilda kroppsgestalt, från någon Själ; detta gäller om djurrikets, om växtrikets, ja (till viss mån) om stenrikets väsenden. Dessa väsendens själar äro likväl blotta nyttor: hvilka förete sig såsom ändamål, och äfven äro det i förhållande dels till dem sjelfva, dels till hvad inunder dem är; men dock, vid närmare skärskådning, befinnas i förhållande till de egentliga ändamålen vara endast villkor, förberedelser, medel. Af denna bestämmelse erhålla de sin egen ändamåls-enlighet. I människosjälarna åter äro nyttorna upphöjda till sjelfständiga ändamål, genom kallelsen att omedelbart deltaga i sjelfva det högsta ändamålets befrämjande. Det är dem derföre möjligt, att med en viss sjelfständighet behandla de Inflytelser, hvilka både ofvanifrån och nedanifrån på dem inverka. Måttet af denna sjelfständighet, väl icke stort nog, att (i händelse af missbruk) störa det Helas gudomliga

verldsordning, är dock tillräckligen stort, att afgöra deras eget förhållande till Verldsordningen; d. ä. deras eget öde.

Allt skapadt lefver af Inflytelser. En sats, hvarvid genast uppstå frågorna: huru? och hurudana? – Äfven det i själen ursprungliga, – sjelfva *Anima,* lefver icke af sig sjelf; utan af inflytelser, dem hon mottager och åt samtliga själskrafterna till sjelfverksamt begagnande meddelar. Att så är, har längesedan blifvit oss klart. Men mottagandet innebär den uppgift, att mottaga endast behöriga inflytelser, och (hvilket vill säga detsamma) endast i behörig ordning.

Behörig eller rigtig är ordningen, när inflytelsernas väg är en de högre lifsformernas inverkan på de lägre, fortsatt ifrån dessa ned till de lägsta. Då yttrar sig inflytelsernas väg och gång i enhet med samma ordning, enligt hvilken ock allt Högre är allt Lägres ursprung; samma ordning, enligt hvilken vi derföre, alltigenom, kunna endast ifrån det Högre rätt skåda och begripa det Lägre, men icke tvärtom. Försöker man t ex. att ifrån den sinnliga åskådningens naturbilder *(imagines Visus)* begripa den halfsinnliga åskådningens fantasi-bilder *(ideas Imaginationis),* samt ifrån dessa den osinnliga åskådningens rena tankbilder *(ideas Cogitationis),* och så vidare, så felslår vårt bemödande alldeles; ehuru visserligen de sistnämnda redan befinna sig inom de föregående, och dessa inom de förstnämnda, – men såsom outvecklade och orediga. – Ögonskenligt äro samtliga Lifvets och Själens grundformer potenser *(potentiæ),* d. ä. mottagande förmågor, som genom ordningen af gudomliga ur-verksamheters inflytelser försättas i actual-tillstånd; d. ä. i sjelf-kraft eller egen verksamhet. Så inflyter i Ursjälen det Gudomliga Lifvet, såsom rentaf sådant, eller omedelbarligen: och fortsätter alltsedan medelbarligen sina inverkningar; först såsom Ursjälens inflytelser i Tanksjälen; sedan såsom Tanksjälens inflytelser i Sinnesjälen och Kroppen. Hvad denna sista beträffar, så vore han eljest – så vida han eljest kunde tillvara – intet annat, än en stillastående och snart sönderfallande machin; eller hvad han blir, då han, i hvad vi kalla ”död”, öfverlemnas åt sig sjelf. Men liksom hans muskler sättas i rörelse af inverkande själskrafter, så sättas jemväl själskrafterna i rörelse af ursjälen, och denna af de radier, genom hvilka hon af alla Själars Själ oafbrutet beröres.

Obehörig eller origtig deremot är ordningen, i fall den, omvänds: hvilket sker, då allt sådant, som hos Menniskan sjelf är Naturkraft, tillåtes, i en otyglad reaction, bryta in på de högre krafternas områden, för att göra de lägre krafterna gällande med öfvervigt; och detta i likaledes fortsatt gång af inverkningar, sträckt ända upp till sjelfva de högsta krafternas helgedom. Man ser, hvilken fullkomlig uppnedvändning härigenom måste uppkomma. Om vår själs närmast med Naturen sammanhängande förmögenheter och böjelser, i och med sina blotta naturtankbilder, tillskansa sig öfverväldet: då störas och förvirras derigenom äfven de andligare tankbildernas serier, och en allmän förbistring uppstår, ett mörker, hvari förbryllade själsmakter kringirra; ofta med sjelfgjorda ljus och lyktor, spörjande efter Sanningen, den de icke finna, och slutligen betviflande förhåna. De höras då ropa: ”Lefvom efter vårt godtycke, ty vi äro fria!” med spotska tillägg: ”Hvad är Vishet? Hvad är den Själ, hvarom så mycket pratas? ja, hvad är Lifvet? Hvad är den der Kärleken, som utgör alla dessa svärmeriers lösen? Icke skönja vi, som likväl äro så skarpsynta, deras heliga eld och eldstad! Men här skall bli upplysning; tändom upp än flera lampor! Vi äro de insigter och visheter, för hvilka de andra orättmätigt utbasunat sig”. Och härvid råka de, likt furier, i håret på hvarandra om företrädet, – enhvar under gränslös sjelfbeundran; tills omsider en ofvanefter kommande högre andekraft, som ser och handlar icke från de naturliga, utan från de andliga ändamålens synpunkt, ånyo kufvar de upproriska till tjenarinnor.

Men huru kan dylik oordning inträffa? Huru kunna lägre, och endast till tjenst bestämda makter, erhålla sådant herravälde? – Blott derigenom, att vår ledande kärlek blifvit sjuk, eller tagit en falsk vändning. Ty alla vårt lifs tillstånd, –glädje, sorg, hopp, fruktan, paradis, ödemark, – bero af vår kärleks tillstånd; och om

än våra särskilda böjelser och lustar kunna betraktas såsom lika många särskilda kärlekar, äro de dock samtligen modificationer af en enda herrskande, som enligt sitt lynne bestämmer och rigtar dem. Herrskande kärlekar åter gifvas blott två: nämligen kärleken till det Bästa, och kärleken till det Sämsta (hvilket då likväl anses för det Bästa, eller det mest Eftersträfvansvärda). Det Bästa kan ej vara annat, än det evigt Goda; det Sämsta deremot, såsom varande det ifrån Guds väsende skarpast söndrade och längst aflägsna, är det Godas evärdliga motsats – det Onda. Af alla möjliga kärlekar, är alltså kärleken till det Goda den högsta, och kärleken till det Onda den lägsta. Alla de öfriga utgöra ett mellanslag, af oändlig mångfald; men tillhöra, mer eller mindre, den ena eller den andra. Också bära vi mer eller mindre, i all vår diktan och traktan, enderas bild: ett bevis, att dessa kärlekar äro verkliga väsenden, och ej tomma dröm-tankar; ty något, som icke är till, kan icke af någonting liknas eller i bild uttryckas. Allt har tillvarelse af och genom en idee, som yttrar sig i mångfaldig skepnad; och deraf följer, att ingenting är till, som icke erhåller sin form ifrån en idee, eller är enligt en idee formadt. Der ingen idee är, der är ingen skepnad och förnimmelse af idee möjlig. Så skulle ock, om det Goda och det Onda ej vore ideer af verkligt innehåll, allsingen dithörig förnimmelse och föreställning kunna finnas. Men utan förstånd på sannt och falskt, utan vilja till godt eller ondt, funnes ingen förnuftig själ; således icke någon vår tillvarelse; icke heller någon af denna härflytande eller med denna sammanbunden. Kort sagdt: vi vore då icke ens skuggor och ihåliga tankspöken, utan rentaf – intet.

Vår kärlek, hurudan den må vara, blifver alltså vår själs lif; eller, i andlig måtto, dess lifsluft och lifsblod. Men om så är: hvad bör då vara oss vigtigare, än att klart urskilja beskaffenheten af den kärlek, åt hvars välde vi hängifva oss? – Sjelfva flerfalden af kärlekar kan, redan såsom blott sådan, förvilla; då vår uppmärksamhet så lätt förströs af det omnämnda mellanslagets (esomoftast tvetydiga) hvimmel: och deraf kunna uppkomma misstag, hvilkas första upphof är en förbryllad inbillning, en den imaginerande själskraftens missledning till skefva och falska förespeglingar. Dylika befordras ock desto mera deraf, att hvar och en kärlek föregifver sig vara eller tillhöra kärleken till det Bästa, och härmar den likasom med ett pantomimiskt spel; under det att härmningen likväl ofta är ett bedrägligt låtsande. Den kärlek nämligen, som är denna motsatt, kan ej annorlunda verka, än på ett motsatt vis. Och derföre måste han kallas vår fiende: emedan han, då den förre är alla godheters, och genom dem alla sanningars källa, sjelf deremot är alla ondskors, och genom dem alla falskheters upprinnelse. Han innästlar sig i skuggan af vårt förstånd; der är hans verkstad, och der tillreder han, med finaste slughet, sina lockande bländsken, sina lömska försåt. Det listigaste bland dessa är hans påfund, att med öfvertygelsen om sin icke-tillvaro fullborda okunnigheten om sitt väsende; ty klart är, att han ingenstädes kan lefva tryggare och mäktigare, än hos dem, som låtit honom inbilla sig att han icke lefver.

Betraktom nu vår motståndare så skarpt, att ingen mask, ingen förklädnad längre båtar honom!

Visadt är, att i Menniskans själ sammanträffa till sammanverkning en oändlig Andeverld och en ändlig Naturverld; hvilka ock äro de, som i religiös betydelse pläga kallas ”Himmelen” och ”Verlden;” äfvenså, att bägges centrer, oaktadt sambandet, äro sins emellan lika åtskilda, som deras ljus och värma. Tillika är visadt, att, emedan menniskosjälen räcker till för om- och uppfattningen af båda, kunna dess böjelser, just derföre, öfverlemna sig antingen mer åt den enas, eller mer åt den andras inverkan. Men huru kunde från sednare hållet någon egentlig, ja mäktig (och ofta öfvermäktig) inverkan vara möjlig, om icke äfven i Naturverldens egen medelpunkt en Ande innebodde? Så förhåller sig ock verkligen; och denne ande är ursprungligen ämnad att förmedla; nämligen, att med en från sjelfva Natur-sidan utgående förmedling möta den förmedlande verksamhet, som från den motsatta sidan utöfvas genom ett vida högre medlar-väsendes inflytelser. Alla andliga väsenden, alla själar och sinnen äro (i sin bestämmelse) idel förmedlande lif *(vitæ mediatrices);* det vill säga, idel verktygliga orsaker *(causæ instrumentales),* hvilkas sammanhang är ett helt

af förmedlingar, åsyftande att den Högsta Kärleken skall blifva allt i alla, och således det Jordiska förenas med det Himmelska, genom Honom. Ställd i spetsen för en skara af fränder, är den ande, om hvilken vi nu tala, ämnad att vara ”denna Verldens Furste,” men blott för att hålla dess krafter i beredskap till det angifna eviga ändamålets tjenst. Sådant är det stora värf, som han erhöll till uppdrag, och hvartill han blef med motsvarande förmögenheter utrustad. Men emedan han ändock sjelf är ett blandadt andligt och naturligt väsende, har han låtit sig berusas af beundran öfver sin storhet; och i denna berusning eftersträfvar han en större, än honom någonsin kan eller bör tillkomma. Han vill lyda blott sig sjelf, och för slik vilja öppna ett oinskränkt spelrum. Med få ord: han vill, från Verldens ståndpunkt, eröfra Himlen; och ställa sig i spetsen, icke blott för sina andar, utan för alla och det Hela. Härmed har han söndrat sig från den Högste, genom uppror mot den Enfödde, och affallit; i den förvända inbillning, att kunna skapa sig ett oafhängigt verldsrike. Ehuru sålunda från det sanna Lif-vet söndrad, lefver han dock, liksom allt annat, af dess strålar: men icke tillika af dess värma, eller af dess kärleks milda alstringslåga, utan af sjelfkärlekens torra, ödsliga flamma, ändlöst upphetsande och ändlöst brän-nande. Deraf hans fortfarande benägenhet till uppror: änskönt han är bunden i kedja öfverallt, hvar en verklig vishet har bostad. Och emedan han alltså vill herrska endast för sitt väl, som består i hans egenkärleks och blinda lystnads framgångar, genom hvilka – så långt de sträcka sig – Jord och Himmel från hvaran-dra söndras: så är han det Ondas Kärlek i egen person; kämpande mot det Godas Kärlek, som vill herrska endast för det Helas väl, – nämligen för Himlens och Jordens förening till ett gemensamt Paradis,

Men hvilken är den trakt af vår varelse, der den nyss skildrade Anden har sitt egentliga hemvist? – Mennisko-varelsen innebär modellen af Universum; och på följande vis. Den moderliga Ursjälen, med sina egenskaper och verkningar, repräsenterar – inom de sig anvista gränsorna nämligen – sjelfva den Högsta Skaparsjälen; från hvilken hon undfår det lif som hon vidare meddelar, då hon genom sina radier danar den förstående och viljande själ, hvars kropp hon danar genom från dessa radier utgående fibrer. Tanksjälen åter, i sitt förstånd och sin vilja, repräsenterar sjelfve den Högstes Kärlek, d. ä. den Högstes Enfödde, hvars beläte hon är förmedelst Ursjälens åtgärd; och slutligen repräsenterar Sinnesjälen, genom sin intermediära ställning mellan Ande och Natur, just den nyssomtalte Verldsfursten och hans antydda bestämmelse. Men dessa repräsentationer äro inga tomma allegorier: lika verkligt, som vi här lefva, kringvandra vi såsom små Universa, och bära så Himmel, som Verld, inom oss i sammandrag. Alltså är det Högsta Väsendet, sjelfve Helighetens Fader, med sitt lif, verkligen tillstädes i det af vår själ Ursprungliga; hans Enfödde, eller vår sanna Kärlek, med sitt lif, verkligen tillstädes i vår viljande Tanksjäl; och Verldsfursten, med sitt lif, verkligen tillstädes i vår Sinnesjäl. Härvid bör märkas, att om vår varelse är i rigtiga förhållanden eller i sitt rätta skick, härbergeras den sistnämnde gästen utan olägenhet och oordningar; ty af den Kärlek, som då äger och uppfyller allt det högre af själen, är han bunden, och begagnad såsom en portvakt, med skyldighet, att dels slå första bryggan mellan det Yttre- sinnliga eller Naturliga, och det Inre-sinnliga eller Andliga, dels genom natur-medel befrämja de för högre ändamål uttänkta och anordnade orsaker, hvilka honom af viljan åläggas att försätta i verkningar, såsom nyttor ledande till himmelska syftens vinning. I sådan egenskap bindes han af en sträng nödvändighet; hvarvid han dock, om han insåge sin sanna fördel, skulle befinna sig bäst. Verklig frihet att vilja, göra och låta, kan ej finnas annorstädes, än inom lifvets högre rymder, – och således inom de högre af själens; under dem, finnes blott laglydnad – eller uppror. Besynnerligt kan synas, att de gamle Hedniske Vise klarare, än i allmänhet de Christne, insågo vår själs och kropps egenskap att vara liknelse och sammandrag af Universum. Men det är ett mästardrag af den list, hvarmed denne skuggornas höfding söker förblinda själens ögon; att de hvarken må rätt skönja Guds himmel, eller hans afgrund, och allraminst närheten af båda.

Ty ehuru tjenstvillig och underdånig han visar sig, i vår själs sunda skick, är han dock aldrig att lita på. Herrsklystnad gäser och svek lurar i hans inre, alltifrån den tidpunkt, då han förbländade sig sjelf, och vågade försöket att upplyfta sig på en thron, icke ämnad åt honom. Två äro vägarne för inflytelser i vårt inre: den högre (medelst Ursjälen), och den lägre (medelst Sinnesjälen); men den förra är honom

otillgänglig; på den kan endast Ljusets Herre komma till oss. Återstår således den sednare; hvars ändpunkter äro vända åt hans egen verld, och med den sammanbundna. Tyglas han ej der, genast vid ingången till Tankan och Viljan, så kunna dessa bådas oskulder lätteligen förjagas, liksom dufvor för gladan: emedan deras väsende, skärt som den moderliga Animas eget, är idel huldhet och menlöshet. De rädda sig till sin moders förborgade hem, hvars port de bakefter sig tillstänga; och Tanksjälens krafter, numera öfverlåtna åt sig sjelfva, underkufvas derpå af Verldsfursten utan möda. Han inrättar då der sin olymp, sin himmel, sitt verlds-hela, men alltsammans såsom uppnedvända motbilder till de verkliga: ty den myndighet, som i vår varelses inre tillhört Ursjälen, förlänar han åt Sinnesjälen, och förklarar denna för rättmätig verlds-öfverhet. Så liksom stjelper han om hela den menskliga mikrokosmens väsende, och sätter i de sanna ideernas ställe blotta lustar och lidelser; men förklädda till ideer och intelligenser, begåfvade med dessas namn, och med anspråk att gälla för dessa. Sedan hans rike sålunda blifvit sammansatt af idel fåvitskor, som dock anse sig för visheter, äfven när deras yrsel stigit ända till ursinnighet, – förstås af sig sjelft, att medlemmarne af detta samfund icke känna och värdera några andra godheter, än physiska angenämheter, inga andra behof och begär, än flättjor och brånader, inga andra sällheter, än kroppens och dess sinnens njutningar; och vid sin gudomlighet, som är deras sjelfmedvetande, svärja de högt och dyrt, att intet dåraktigare vurmeri gifves, än det, att föreställa sig något annat och högre slag af godt och sällt. På sin inkräktade thron vakar äfven sorgfälligt ärke-sykophanten, att ej någonting skall insmyga sig ofvanifrån, som medbringar en strimma af himmelskt ljus. Sker ändock sådant: då tänder han genast sina facklor, af underjordisk eld, och utsläcker den; sedan utfärdar han till alla sig hängifna intelligenser och sinnen en kungörelse, att nu äro de försatta i frihet. Men hvilken frihet! Under godtyckets irrsken, den hårdaste träldom, – alltsedan Tanksjälen sjelf upphört vara fri. Ty ingenting är i sanning vårt och fritt, utom vår förnuftigt tänkande själ och dess vilja; deraf endast kallas vi Menniskor, och särskiljas från Djuren.

Mellertid är han dock i ständig farhåga: det är honom ej obekant, att de sanna intelligenserna dragit sig undan i ett för honom oåtkomligt fäste. Han lyssnar orolig, om de tilläfventyrs föra något hviskande samtal med hans: ty han vet, att ehuru oskyldiga och enfaldiga de äro, skall en enda från dem kommande sanning upplösa tusen af hans sophismer till munväder, en enda gnista från deras ljus släcka tusen af hans lampor. Derföre befaller han ock sina förtrognaste nymfer, att med möjligaste skicklighet harma de himmelska visheternas utseenden, och aldrig annorlunda visa sig i det allmänna, än prydda i hvit och skinande klädnad. Stundom händer likväl, oaktadt all hans försigtighet, att de verkliga visheterna komma i löndom till samtal med dessa låtsade och förförda, återkalla i deras minne deras bättre fordom, och afslöja för deras syn både deras närvarande och framtida ställning. Då rodna dessa af en omotståndlig blygd, börja ängslas, utbrista af en stigande smärta i veklagan, sprida sin oro bland medsyskonen, och föranleda en den högre själsportens gläntning, hvarigenom en stråle faller på de mera förhärdade, som fly undan i dunklare skrymslen, dit ändock det ovälkomna ljuset följer efter och pinar dem. Detta kallas Samvets-qval. De högre visheterna, fortsättande samtalet, blotta för deras förnimmelse mer och mer fulheten af deras sminkade anleten och dysterheten af deras hycklade glädje, äfvensom deras fullkomliga okunnighet i afseende på Lif, Himmel, Natur, Själ, Kunskapsväg, Godhet och Sällhet. Frågande: "hvad är att lefva, om ej att förstå hvad som är sannt? känna11 hvad som är godt? skåda hvad som är skönt? och hurudana äro edra sanningar? edra godheter? edra skönheter?" hålla de framför de olyckliga skådespelarinnorna speglar, der dessa se sig oförställda i bilder, för hvilka de förskräckas, tillika med de verkliga huggorms- och Gorgo-gestalterna af sin Furstes tjensteandar; de sistnämnde sådana de äro jemväl i och med de inflytelser, som de utöfva på det kroppsliga själs-omhöljet.

Härmed infinner sig nämligen ock den kunskap, att första upphofven till alla de kroppen störande och vanställande tillstånd, hvilka i sin högsta stegring kallas Sjukdomar, äro de andliga lidelser och lidanden, de kranka passioner, som uppkomma från det ögonblick, då hos den första menniskan den lägre själen får makt öfver den högre, och väldet åt Verldsfursten öfverlemnas. Följden deraf blifver ärftlig; det kan ej undvikas: dock står i hvar och en menniskas val, att anropa ett bistånd, hvarigenom hon, i stället att förkofra detta

bedröfliga arf, lemnar det fastmera ifrån sig förminskadt. Hvarenda kropps-sjukdom är, eller var, upprinneligen en själs-sjukdom. Det gifves jemntupp lika många kropps- sjukdomar, lika många arter och mellan-arter af sådana, som det gifves själs-sjukdomar, eller otyglade sinnesjäls-lustar; de äro ingenting annat, än motsvarigheter som dessa tillskapa,– deras lekamligt modellerade sjelfbeläten12. Derföre äro ock lika många döds-orsaker, som sjukdoms-orsaker. Derföre kunna ock vanskapliga gestalter, med pinsamma sensationer, beledsaga andarne efter deras afsked från den naturliga kroppen: ty det andliga lifvets skepnad eller utseende, hvaraf här det naturliga lifvet är idel liknelse, bibehåller sin allmänna beskaffenhet. Åtskillnaden är blott den, att andliga skepnader, såsom immateriella, bestå endast i åskådligheter af själens tillstånd och tillstånds-förändringar; hvilka således i den rena andeverlden aldrig kunna förete sig bedrägligt, eller annorlunda, än i oförställda, ja oförställbara, afbilder eller sinnebilder; med former, som – åtminstone i sina grunddrag – förekommit redan i den naturliga åskådningen, men der såsom materiella, och således icke för vår själsblick lika genomskinliga. Af det anförda är tydligt, att ännu i vårt nuvarande jord-lif skulle en fullkomlig själshelsa uppenbara sig i en fullkomlig kroppshelsa, om vår själ aldrig tilläte någon annan kärlek, än den högsta, beherrska sig. I alla fall vinnes genom närmandet till detta frihets-tillstånd en sådan makt öfver jemväl den afgjordaste kroppsliga sjuklighet, att själens sundhet dels förminskar den, dels segrande genomglänser den, med en ögonskenlig antydning om den eviga helsa, som stundar.

Dylika undervisningar äro, begripligtvis, ingalunda i Verldsfurstens smak och interesse. Ehvar han, i någon af honom underkufvad själ, upptäcker att sådana meddelas: der samlar han alla sina krafter och härar, fördubblar frestelserna, ränkerna, försiktighetsmåtten, öfverväldigar eller bortjagar de böjelser och tankar, som börjat från honom affalla, och stänger ånyo den förutnämnda porten, med starkare bommar; hvarefter han i jubel, med de sina, firar sin triumf. Ty sedan alla sanningar blifvit sålunda ånyo fördrifna, är hans rike återställdt i sitt förriga oskick; hvilket är sådant, att för invånarne i andeverldens himmel synes enhvar så beskaffad själ, i sin kropp, stå och gå liksom på hufvudet, men hufvudlös. Då öfverdrages själens hela synvidd af fördubbladt mörker, en natt, som likväl icke hindrar de herrskande svartandarne från den försäkran, att just nu är dagsljus i sin middagshöjd, och att insigter, att kunskaper och vetenskaper aldrig herrligare blomstrat. Men de vetenskapliga forskningarna taga den utgång, att man slutligen icke ens vet, om Lifvet är något annat än Natur, eller om en verklig skillnad är mellan menniskornas och djurens själar. I allmänhet stannar man vid att dyrka Naturen, eller någonting som man kallar så; ovetande, att det, som då under Naturens namn dyrkas, är just den förfärlige Menniskohanden sjelf, Mandråparen ifrån begynnelsen; af hvilken allt blott naturligt och åt döden egnadt lif kommer. Föröfrigt är klart, att såsom denne höfding, när han ohöljdt framträder i sin trotsighet och list, drifves af hat emot den sanna Kärleken, kan han ej heller alstra och befrämja annat, än hat. Alla kärlekar af det slag, som från honom utgår, äro fördenskull, i sin egentlighet, lika många hätskheter: dels mot menniskan allmänneligen; dels emellan sig sjelfva, inom hvarje särskild mennisko-varelse; dels ändtligen emellan menniskorna såsom samlefvande i sällskap och stat. Det är dem en glädje öfver all glädje, att egga till borgerliga misshälligheter, politiskt vanvett, partier och tyranni, allt slags orätträdigt örlig; så att man söker dräpa hvarandra ömsom med lekamliga mordskott och mordhugg, ömsom med andliga, – eller smädelser; och så stor är omsider galenskapen, att man ofta menar sig genom skymfande tillmälen och nidlögner, muntliga eller skriftliga, befordra samhällets förbättring. Den allt detta uppmuntrande och deröfver hånskrattande Herrskaren begagnar dervid i främsta rummet tvenne ståthållare, som äro hans yppersta under-fältherrar: de heta Kärleken till oss Sjelfva, och Kärleken till Verlden. Endast nödtorfteligen hejdas deras oväsende af borgerlig lag; förgäfves, om ej den gudomliga verlds-ordningens lag tillbakahölle det inom vissa oöfverskridliga gränsor. – Bland själar, som stå under de dunkla makternas välde, är vanligt, att tala mycket lärdt och prydligt om hvad de kalla sin ”lefnads öden”, om ”lyckan” och ”lyckans skiften”. De märka nämligen, att deras tillvarelse hvälfver sig, genom förändringar som likna Naturens årstider och dagstunder, från vår och morgon till vinter, till afton och en oundviklig natt, som för deras ögon begrafver och lyktar alltsammans. Förborgadt är dem sättet, huru dessa vexlingar kunna så tempereras, att deraf uppkommer en beständig själarnas vår, en morgonfröjd som ännu

varar om qvällen, en afton som genast i ny och skönare morgon öfvergår. De särskilda företeelserna af sitt jordlif inbilla de sig, mellertid, kunna länka och styra genom sin egen klokhet; der denna ej räcker till, sägas de vara verk af en blind Slump. Det allmänna äter af händelsernas gång tillskrifva desse Vise ett så kalladt Öde, omenskligt och obevekligt; mot hvilket de väpna sig, ömsom med en flärd af lättsinnighet, ömsom med en flärd af själshöghet; bäggedera, i sin kärna, förtviflan.

En enda fråga återstår att besvara. Huru har den Högste, huru en verklig Försyn, kunnat tillåta sina afsigter och lagar så gäckas? tillåta, att en upprorisk ande så fått härja hans menniskoverld, med uppsåt att underkasta den sitt tyranni? Är ej planen af hans uppenbarelse dermed förstörd? och hvilken Honom värdig utveckling af verlds-skådespelet är numera tänkbar?

Förekomma dessa vansinniga och brottsliga tilltag hade han visserligen kunnat: men endast, om han velat, i stället för andar och menniskor, skapa machiner. Hindra deras fortsättning kunde han visserligen också; men endast genom att tillintetgörande vända sig, ej blott mot deras anförare, utan ock mot alla de väsenden, som deltagit i dennes dårskap och brott. Också kunde hans rättfärdighet, eller den lefvande lagen af hans vishets eviga ordning, ej undgå, att mot all denna oordning antaga en hämmande och straffande ställning; hvars förhållande till de varelser, som blefvo dess föremål, oundvikligen måste af dem erfaras såsom vrede, fastän den i sig sjelf var blott den eviga Ordningens lagskipande sjelfnödvändighet. Men se! mellan hans åskor, och dessa föremål, kastade sig då hans Kärlek: hans Enfödde, eller den af allt, som lefver, först födde; från evighet, och före verldens skapelse, af honom aflad; eller ur hans innersta framgången, för att emellan Gud, och ett Annat än Gud, vara det evigt förmedlande och evigt förenande sambandet. Detta ”Andra än Gud” är, först och främst, Guds egen Himmel, och vidare den med Natur omklädda Andeverld, hvars sins emellan motsatta väsende-hälfter likaledes blott genom denna Kärlek samverka, i ett af det gudomliga verlds-ändamålet anordnadt sammanhang. Nu var just detta sammanhang brutet, genom det sätt, hvarpå den förutbeskrifne lägre Medlaren, den egentligen till Naturens och Fantasiens Genius ämnade Anden, hade uppfyllt sitt värf; och för den Högste skulle således intet annat hafva återstått, än att dömma allt det, som från Honom affallit, till den eviga dödens natt – så framt ej hans Kärlek hade kommit emellan. Sin skapelse kunde han göra till intet; sin Enfödde, sin Kärlek, sitt Hjertas Tolk kunde han icke tillintetgöra. Midt i den började drabbning, der han mot det Ondas dämoner slungade sina ljungeldar, uppträdde inför hans ögon den älskande Sonen, tog i famn det af undergång hotade menniskornas slägte, erbjöd sig att mot Verldsfursten kämpa för dem, och att dervid äfven, med dem och för dem, lida följderne af deras missförhållande; på deras vägnar och på ett sätt, hvarigenom det rätta förhållandet skulle återställas. ”Jag besvär dig, Fader”, sade han, ”att besinna deras svaghet, deras obetänksamhet, deras kortsynthet, och att icke låta mig vara ensam i verldsrymden”. Då kunde den Allsmäktige ej emotstå; han förbarmade sig, och beviljade sin Kärleks bön.

Det blef då, för dennes skull, utlofvadt, att så lång tid skulle med vårt slägte och dess verld hafvas misskund, som de behöfde för att genomlöpa sina förutbestämda lefnadsåldrar; en besinnings- och pröfnings-tid, som kommer enhvar af dess medlemmar till godo. Äfvenså blef honom full makt uppdragen, att efter behag lägga fienden under sina fötter, och fängsla den ränkfulle med varaktiga kedjor, dem endast han sjelf kunde lossa. Och ehuru den bedröfliga erfarenhet nu fanns i menniskornas lif, att Himlen kunde anbefalla något, som Naturen kunde motsäga: så skulle detta lif ändock få utveckla sig såsom ett odödligt, – fastän dess jordiska lott hädanefter förblefve en af dödlighet och odödlighet blandad.

Så räddades för det menskliga jordlifvet, allmänneligen och synnerligen, möjligheten af historisk fortgång; och en utsigt var gifven, huru den disharmoni, hvaraf det hädanefter skulle följas liksom kroppen af skuggan, kunde upplösas i en harmonisk förklaring och afslutning. Tre äro detta lifs källor: Kraft *(Vis);* Förmåga *(Potentia);* och Inflytelse *(Influxus).* Den första är verkandets källa; den andra, mottagandets; men

den tredje är det egentliga lifgifvandets, – emedan hon förenar det verkande i den förra med det mottagande i den sednare, eller de principala krafterna med de instrumentala; hvilka, såsom sådana, blifva organiska. Är inflytelsen af lätt art och ordning: då har den sitt ursprung i den kärlek, som är, liksom den djupaste, så äfven den renaste affectionen af förening mellan verkande och mottagande krafter; och vi känna då, enligt vår varelses mått, i vårt inre alldeles detsamma, som sjelfva den Eviga Kärleken känner, – nämligen en åtrå som eftertraktar ingenting med större ifver, än ett samband, hvari hans väsende brinner, icke för sig, utan för ett annat, och anser för sitt eget endast det, som detta andra med honom delar och återmeddelar. I detta samband är således ett såsom två, och två såsom ett; eller enheten kan der tillvara endast såsom ömsesidighet, och ömsesidigheten endast såsom enhet. Det är ock detta, som all jordisk kärlek – t. ex. i tvenne älskandes omfamningar – sträfvar att uppnå och uttrycka. Men hvad der är en ofullkomlig sinnebild, – och esomoftast en bild, hvari är mera sinnlighet än sinne, – det är här saken sjelf; eller det deri grundade förhållandet, å ena sidan till Gud, å andra sidan till Menniskor. Då bäfva vi ej heller för tusentalet af de gräsliga odjurs- och vidundersskepnader, i hvilka Verldens Furste förskapar sig att skrämma oss, sedan vi genomskådat beskaffenheten af hans tjusgestalter. Trygga genom den Högsta Kärlekens vishet, som är med oss, kunna vi till och med leka med Motståndarens vrede och sticka vårt hufvud in i hans lejongap, utan att han mäktar tillfoga oss den ringaste skada. Ja, han är så länge nödsakad, att återgå till sin bestämmelse, och använda sin gemenskap med sinnesjälen blott att befordra dennas ursprungliga åligganden: som äro, att förestå vår lekamlighets fibrer, blod, lifsandar; att till vår tankas bearbetning öfverföra Naturlifvets betydelser, genom Fantasiens verksamheter, än såsom blotta åskådningar och inbillnings-lekar, än såsom lustar eller begärelser, af hvilka de passioner uppblossa, som kunna bli vapen både för det Goda och emot det Goda; ändtligen, att åt våra handlingar, utgångna från en af sann kärlek lifvad vilja, gifva den natur-botten och natur-kropp, hvarförutan de, äfven med all möjlig insigt af de högsta ändamålen, skulle förblifva orsaker utan verkningar.

I detta vår själs sunda tillstånd äro ämnet och formen af våra handlingar likgiltiga: hufvudsaken är deras anda, deras stämning, deras afseende på lifvets högsta ändamål. Måttet af detta afseende är måttet af deras värde. I sådant tillstånd begripa vi ock, huru orimligt det är, att en sällhet skulle finnas, som ej vore dygdig, eller en dygd, som ej vore säll. Dygd och Sällhet äro blott olika namn på ett och samma. Dygd är, att på samma gång, som man med det ursprungliga af sin själ lefver i betraktandet af gudomliga ändamål, med sin tanka och vilja lefva i beredandet af de nyttor, samt med sitt sinne och sin lekamlighet i utöfvandet af de verkningar, genom hvilka dessa ändamåls afsigter befrämjas. Men just allt detta är äfven Sällhet; – den enda. Vi lefva då, redan i denna jordiska kropp, såsom himmelska andar, och kunna derföre, redan nu, med Himlens invånare pläga umgänge och samtal. – Föröfrigt må man veta, att i den mån, som vi uppfyllas af den verkliga Kärlekens vällust, återförvandlas icke blott kunskaperna, utan äfven passionerna, till oskulder. Man må vara viss, att ingenting ligger den Högstes Enfödde närmare om hjertat, än att höjden af himmelsk lycksalighet också skall varda höjden af jordisk: ty jordverlden är skapad för himla-verldens skull; och vår kropp, med allt sitt tillbehör, är ämnad att föreställa det jordiska paradiset, – liksom vår själ, med allt sitt tillbehör, det himmelska,

---

Utan lefvande erfarenhet häraf, hade den förste Mannens uppfostran icke varit fullbordad; att gifva honom denna erfarenhet, var det enda, som återstod i hans undervisning. Derföre tillfördes honom ett annat Jag-Sjelf, en Maka; men med egenskaper och gestalt af Qvinna.

Vi hörde nyss, att Dygd och Sällhet äro ett; och detta vill säga detsamma, som att Sanning och Sällhet äro ett: ty Dygd är ingenting annat, än Sanningen såsom bekräftande sig genom handling. Men det är just enheten af Sanning och Sällhet, som sinnligt åskådas i allt, hvad vi kalla Skönhet; och Qvinnan är företrädesvis Skönhetens repräsentant. Hon är detta likaså, som Mannen företrädesvis är Styrkans och

Höghetens: nämligen, att liksom hos Mannen det Starka och Höga betecknar ett lif, hvarigenom Sanningen skall förhöjas till Vishet, så betecknar hos Qvinnan det Sköna ett lif, hvarigenom Sanningen skall förljufvas till Sällhet.

Från himmelska känslor och böjelser är behaget en lika oskiljelig egenskap, som t ex. vällukten är från rosen. Men detta behag antager äfven – liksom i rosen – figur för ögat. Det himmelska behaget, så ofta det redan på jorden kan förnimmas eller åskådas i sin skära nakenhet, är Skönhet. Der det i kroppslig mennisko-form träder Mannen till mötes, är det Qvinna; en gestalt, som på samma gång är Behagets och Qvinnosjälens yttre motsvarighet. I och genom Eva blef ock derföre Skönheten sjelfva "sinne-bilden" af det Oskyldighetens tillstånd, hvari de första menniskorna förenade barnslig menlöshet med en från de högsta inflytelser flödande kunskap. Af detta tillstånd, å sin ena sida närmast förenadt med Barndomens, men just fördenskull ock, å sin andra sida, med Odödlighetens, är allt det rörande, som ännu i dag beledsagar Skönhetens företeelser, en qvarlefva.

Allt slags Skönhet har sin första upprinnelse i Ordningen, – nämligen Fullkomlighetens Ordning; eller samtliga lifs-formernas rigtiga förhållanden sins emellan och till det hela. Hon är, i hvarje skön varelse, det utåt genomskinande af denna gudomliga ordning; en yttre fullkomning, i hvilken den inre motsvarigt uppenbaras; ett utvärtes helt af harmonier, som uttrycker ett invärtes sådant, der hvarje högre lifs-form behörigt lifvar och beherrskar den lägre hvari den afbildar sig, och der denna lägre finner sig lycklig, att i trogen egenskap af dylik afbild äga sin enda sanna verklighet och betydelse. Hvarest således en lekamlig skepnad möter oss, der, förmedelst alla mellanlänkarnes ostördt härtill sammanstämmande verksamhet, äfven den lägsta lifs- formen, i hvartenda sitt grand, ögonskenligt återspeglar den öfverhimmelska form, i hvilken intet annat är, än Evigt, Evärdligt, Väsendtligt, Urbildligt: der möter oss kroppens fullkomlighet såsom en liknelse af sjelfva lifvets fullkomlighet, eller såsom genomglänst af den; och derigenom skön.

Ehvar lifvets allmänna former sammanverka till en sådan kropps-fullkomlighet, måste alltså denna endrägts uttryck blifva en enhet af harmonisk omskiftlighet och harmonisk sammanstämning; och i denna enhet består det gemensamt egendomliga af Skönhetens skepnader. Vill man t ex. i ett skönt qvinno-anlete betrakta, huru, i slik hänsyn, bemälta former sammanverka och yttra sig: så inses detta lika lätt, antingen betraktelsen uppstiger från den lägsta formen till den högsta, eller nedstiger från den högsta till den lägsta. I förra fallet bör nämligen vara klart, att i anletets yttersta och ytligaste form, den, som för dess öfriga är den samfäldta och omfattande, – eller grund-contouren, – företer sig den sphäriska formen; i den mera innerliga, som visar sig förnämligast i fibrernas rörlighet kring ögonlocken och läpparna, och som der, genom en på engång regelbunden och regelfri föränderlighet, vexelvis tecknar dragen af löje och smärta, – den spirala; i den ännu innerligare, som, alltefter omvexlandet af själens lidelser, målar på hyn, liksom på en förlåt, lifsandarnes uppstegringar eller nedstämningar, med färgor och mellanfärgor uppkommande från blodens rörelser, – den näst-himmelska eller den öfversta naturliga, hvars beherrskare den öfver fibrer och blodkärl omedelbart rådande Sinnesjälen är; i den följande, som under dessa färgläggningar af rosens purpur, elfenbenets hvithet o. s. v. insmyger strålarne af en flamma, hvaraf hela målningen höjes och brinner i andeljusets eld, – den himmelska, öfver hvilken vår Tanksjäl och dess kärlekar herrska; slutligen i den högsta, som är just det hela anletet lifvande Ljusets egen, – den öfverhimmelska, eller Ursjälens; om hvilken vi sett, att hon är i andeverlden omedelbart hemmastadd. Likaså klart bör vara i sednare fallet, eller när vår betraktelse genast börjar vid den högsta af nyssnämnda former och derifrån stiger utföre, att den första formen (eller den öfverhimmelska) enkom uttrycker Lifvets ljus; den andra (eller himmelska) enkom dess värma; den tredje, med sina färgor, energien af det naturlif, som genom de båda förra blifvit med andelif förenadt; den fjerde, med sin teckning, det i rörligheten af denna energi tillika fasta eller fastbestående; ändteligen den femte och sista, med sin oval-rund, det samfäldta af allas öfverensstämmelser. Men hvad är, i båda fallen, uttrycket af detta samfäldta, om icke just den enhet, hvarom vi talat? eller alla de anmärkta beskaffenheternas harmoniska sammanstämning, i och genom sjelfva deras flerfald och omskiftning, till

anletets fullständiga egenhet af skön daning, skön karakter, skönt tycke?

Sådan är den ordning, hvilken, såsom ett ur sjelfva det Kroppsliga omedelbarligen framlysande Gudomligt, gifver oss Skönhetens föremål och intryck. Och emedan allformen af denna ordning är den enda, som liknar den Högste Sjelf och hans kärlek: så är mennisko-formen den enda, i hvilken fullständig Gudomlighet, och således äfven fullständig Skönhet, kan uppenbaras. Derföre kunna äfven himmelska varelser ej skådas i annan gestalt, och ej antaga någon annan; endast på den igenkänner man alla andars gemensamhet i ursprung och slägtskap.

Man skådar ett Skönt eller Fagert, så ofta man skådar nyssnämnda ordnings väsende fullt i någon gestalt uttryckt: ty man skådar då den fullkomlighet, som uppkommer af alla väsendtligheternas oafbrutna och ostörda öfverensstämmelse, ifrån de innersta till de yttersta. Så t. ex. öfverensstämma de i det fagra anlete, som vi nyss betraktade, genom en oafbruten fortsättning af motsvarigheter: motsvarigheten mellan lifvet och dess förklarande värma; motsvarigheten mellan dennas glans och de färgor, hvilka den genomstrålar; motsvarigheten mellan detta färgspel och den rörliga linear-teckningen genom fibrer; tills de omsider alla sammanfattas i ett bildverk, formadt enligt lagarne af naturens utsöktaste harmonier. Men ett framförallt fordras till denna enstämmighet: närvaron af sjelfva den eviga förenings-principen; utan Kärlekens närvaro i lifvets innersta radier, skulle hon aldrig vara till. Endast ifrån honom, af hvilken Lifvet erhåller sin morgonrodnad och vår, hämtar ock Skönheten sin harmoni, sin blomning, sitt naiva *(germanum)* i lynne och daning. Huru kunde hon vara älskvärd, ja älskligheten sjelf, om icke just Kärleken vore det, som innerst ur all fägring framlyser? Endast kärlek framlockar genkärlek; om än förhållandet härvid är ett omedvetet och tigande: och i genkärleken, – så länge den är oskyldig och ren,– äga vi slagrutan, liksom för Godhetens källåder, så jemväl för Skönhetens.

Svårt bör nu icke vara att finna, hvari det Fula har sitt upphof. I all fulhet uttrycker sig Ordningens omvändning eller bakvändning, från en Lifvets till en Dödens ordning. Ovishetens och Ondskans art är, att sätta ändamålen för menniskolifvet i det Naturliga, såsom blott sådant, och att eftertrakta inga andra nyttor, än denna blotta naturlighets båtnader och nöjen. Men dermed bekomma de själskrafter öfverhand, hvilka, såsnart de söndra sig ifrån och kufva de högre, visa sig vara mer djuriska, än menskliga; och deraf föranledas kroppsliga motsvarigheter, der det Menskliga är mer eller mindre förbytt till ett Djuriskt. Men allt detta strider mot menniskans egentliga väsende, och det menniskoartade kan aldrig helt och hållet afklädas; derföre uppstår nu ett vidunderligt mellanting af mennisko-vulet och djur-vulet, någonting Monstruöst eller Missfosterligt; som, i sin höjd, är det Fulas högsta grad, och med detsamma förebilden för alla dess lägre grader. – För invånarne af den rena andeverlden, hvilka i blinken genomskåda varelsernas omhöljen, eller egentligen ej se dem i andra omhöljen än sådana, som omedelbarligen motsvara deras inre, bära dylika menniskor skepnaden af de djur och andra naturliga ting, hvilka de i andlig måtto likna: de varsnas då t. ex. än såsom ugglor flygande i mörker, än såsom begrepplöst pladdrande papgojor, än såsom lyktgubbar irrande från träsk till träsk; ehuru alltid med hemskt bibehållna rester af mennisko-utseende. I nyssnämnda verld beror således all Fulhet, liksom all Skönhet, endast af andevarelsens invärtes beskaffenhet; hvilken deri noggrannt afspeglar sig. I den jordiska verlden är, numera, förhållandet icke detsamma; om än långt oftare och mer, än man vanligen föreställer sig. Det har, i detta afseende, gått med Fulheten och Skönheten på samma sätt, som med Sjukdomen och Helsan.

Det lefvande begreppet af Skönt ligger visserligen i allmänhet till grund för Menniskans gestalt; men klarast och skärast uttrycker det sig dock i Qvinnans. Det utgör nämligen, i sjelfva verket, grundbegreppet af hela hennes väsende. Egenskapen af skön måste derföre alltid hos henne visa sig såsom en väsendtligare, och på ett omedelbarare vis, än hos Mannen. Hennes kropp är enkom dertill inrättad; genom sin större spädhet, fyllighet, lenhet, lättrörlighet, och denna ömmare strålglans af blick, denna spelande skiftning af hvithet och rodnad, der alla känslor och lidelser snabbare genomskimra. Själen af allt detta är den inre fägring, till hvars

trogna bild all yttre fägring var ämnad. Dock förmår den inre fägringen ännu, ehuru mycket eller litet den är af en yttre beledsagad, stadfästa sig till en evig jungfrulighet; oberoende af den kroppsliga, äfvensom af årens antal och förändringar,

---

I det nu anförda är den ledsagarinna skildrad, som blef Adam gifven; ty med henne mötte honom Skönheten, sådan den var i sin morgon. Men det är tillika hufvud-innehållet af den undervisning, som hon sjelf, såsom flicka, förnam i Paradisets lunder; då hon, första gången såsom fullväxt, speglade sig i en af dess käljor, öfver sin egen tjusande bild glad och förvånad.

Några stadier aflägsen från den park, i hvilken Adam föddes, var en annan; med ett utseende alldeles likt dennas, och med ett liknande lifs-träd i sin medelpunkt. Dit hade Adam kommit en qväll, kringvandrande i Edens aftonskymning, och sökt, öfverraskad af natten, hvila under dess lummiga grenar. I sömnen syntes honom då en skapnad, lik hans, och ändock olik; fagrare, ljufvare, vänare, än alla dittills sedda. Gripen af en omotståndlig längtan, ville han sluta den i sin famn: men den undflydde då, liksom upplöst i en hvitglänsande sky; hvarvid han, under en häftig sträckning för att hålla den sköna skapnaden qvar, kände en plötslig smärta, och tyckte att ett refben rycktes ur hans sida, liksom från hans hjertas grannskap. Slutligen vann han likväl sin önskan, och höljde den hulda varelsens anlet med kyssar, dem hon ljuft suckande mottog, af en ny flammas rodnad ännu dubbelt skönare blifven. Hastigt vaknande, fann han med djupaste saknad, att allt blott varit – en dröm. Men han var okunnig om, att hvad han i drömmen omfamnat, var en gren, som bar och till hans läppar nedsänkte en ägg-frukt, lik den, hvarur han sjelf hade framgått; äfvenså, att hvad han kysst, var just detta ägg; och att han, i sina kyssar, hade genomblixtrat det med en lifsanda af sin egen. Strålen från hans kärleks eld, meddelad af dem, åstadkom samma verkan, som strålen från sjelfva Andesolen hade åstadkommit vid hans egen upprinnelse. På liknande sätt, som han sjelf tillförne, mognade ock, föddes och närdes den nya mennisko-varelsen. Och denna var Eva – den första Qvinnan.

Fostrad med samma omsorg, som han, af omgifvande himmelska väsenden, hade hon uppnått sin lefnads vårblomning, då hon, såsom nyss berättades, vid en paradisisk källas brädd med häpen glädje fann sig vara så vacker. Hvad synnerligast hade väckt hennes förundran, var det genomskinliga af denna fägring, eller den omständighet, att anlete, blickar, rörelser genast uttryckte hennes själs allrainnersta känslor och tankar. Den förnämsta bland de himmelska vännerna sade henne då, att deri visade sig själens egen ursprungliga fägring, som kallas Oskuld; att hemligheten af Oskyldighetens tillstånd vore bibehållandet af den lifvets ordning, som har sin urbild inom Skaparen sjelf; och att denna öfverensstämmelse, såsom "Guds beläte," äfven innebure Skönhetens hemlighet.

Derefter sades henne ock, att detta beläte lefde i ännu en varelse till, som vore ämnad till hennes Make; att han vore henne gifven, för att lysa henne med sanning och vishet; att hon vore honom gifven, för att värma honom med godhet och sällhet; att han ej vore fjerran, och att de ville smycka henne till hans brud; – ord, vid hvilka hennes anlet blef ännu likare rosorna i hennes lustgård. Och nu gafs en vink åt den på afstånd annalkande Adam, som länge fåfängt sökt sina minnens och saknaders mål, men just nyss, af gudomlig skickelse förd, hade ånyo hittat vägen till den lund, der han så ljufligt slumrat. Nu såg han åter drömmens bild, – men vaken. Med ett utrop: "af mitt bröst, af mitt lif!" skyndade han fram, att fatta hennes hand; och ett samtal började, utan ord, utan ljud, sådant som själarne tala, när jordens språk befinnes otillräckligt.

En anmärkning må slutligen tilläggas; ehuru dess innehåll numera, för uppmärksamma läsare, näppligen bör kunna vara nytt.

Det sätt, hvarpå menniskor i dylika stunder meddela hvarandra sin innersta mening, liknar närmast de

himmelska intelligensernas eget. Dessa tala egentligen genom bildliga föreställningar *(repræsentationes vivas, per imagines),* eller genom att för åskådningen framställa lefvande bilder, som för dem sjelfva äro verkliga på samma gång som betecknande, och ur hvilka meningen glimmar fram med oinskränktaste klarhet. Bildernas verklighet består till och med endast i denna egenskap. Men just dessa samma bildliga framställningar, hvarmedelst i ett enda ögonblick flera serier af ting kunna uttryckas, hafva så väl inom oss sjelfva, som utom oss, liknande motsvarigheter: inom oss i vår Fantasi; utom oss i vår Naturverld. Ty så väl den förra, som den sednare, är ett språk, lika rikt, som lifligt; men ett språk, icke i ord, utan i bilder. Den första och rikaste tank-skapelsen i vår själ är alltid en bild, och innebär alltid ett mer, än den påföljande reflexionen mäktar i ord uttrycka; ofta ett mer, än vi hinna uttala inom en hel dags förlopp. Så till vida kunde påstås, att orden – muntliga eller skrifna – äro en blott nödhjelp; men de tjena till, dels att leda vårt inre till någon viss åskådning, dels att i vårt inre stadfästa den. Hvilken, som rätt förstår de Gamles myther *(fabulæ),* bör ej t. ex. i deras Pallas kunna genast skönja Visheten såsom alla kunskapers drottning, i deras Hippokrene sanningens flödande klarhet, i deras Pegasus tankans makt att höja sig till öfverjordisk flygt? Men i förmågan af bildspråk, och således äfven i förmågan af dess uttydning, voro desse Gamles själar närmare till Himlen, än våra. De visste derföre ock, att sådana bilder, upprinneligen, äro fortsatta meddelningar af den högre verldens eget bildspråk.

Häraf följa två sanningar: den ena, att ord utan lefvande skådning alltid äro blott ett tomt munväder; den andra, att i Naturen och Fantasien är en symbolik, som, rätt begripen, upplåter ingången till den Himmelska Andeverldens 13 sanningar. Den har nämligen uppkommit af dem; och högre väsenden meddela sig genom den ännu.

II.
Stycken ur Swedenborgs Theosophi.
I.
Lifvet och Gud.

Det vigtigaste föremålet för mensklig besinning är det Gudomliga Ordet: ty detta är Visheten Sjelf i sin egenskap af Gudomlig; eller Gud, sådan han yttrat och fortfarande yttrar sig i sin Vishet. Detta Ord, genom hvilket allting är gjordt eller skapadt, talar ock visserligen till oss ur allting. Men enkannerligen, eller närmast, har det meddelat sig i de uppenbarelser, på hvilka vår Christna Församlings tro är grundad: den personliga, i Stiftaren af denna tro; och den skriftliga, som förvarar hufvuddragen af hans lefnad och lära, äfvensom af de förebildliga inledningarna dertill. Den sednare är den Skrift, som alltså med fullaste skäl kallas den ”Heliga”: emedan hon är sjelfva den Gudomliga Visheten, talande till menniskorna ur denna genom henne föranstaltade skriftliga uppteckning.

Af de tvenne egenskaper, som utmärka denna heliga urkund framför alla andra skrifter, är den ena, det nyssnämnda evigt visa innehållet; den andra, dess alltigenom bildliga uttryck eller framställningssätt. Utan att äga nyckeln till denna bildlighet, förstår man Ordets mening endast till en ganska ringa del, ja, egentligen allsicke. Dess verkliga mening är nämligen en inre, – en ande-mening; till hvilken den yttre eller bokstafliga meningen förhåller sig alldeles liksom kropp till själ. I den mån allena, som någon fattar denna inre mening, skönjer han, med oupphörligt stigande vördnad, att der innebäres en verldsomfamnande förklaring öfver Lifvets ändamål, väsende och sammanhang.

Redan i den uppenbarelse, der det allmänna Verldslifvet återspeglar detta evinnerligt lefvande och lifvande Ord, möter det oss såsom ett – ifrån det största till det minsta – symboliskt, allegoriskt, paraboliskt: der allt Naturligt innesluter ett Andligt, och derigenom äfven ett inom det Andliga inneslutet Himmelskt. Redan der visas oss alltså den följd af allt lifs gudomligt bestämda analogi och syftning, att till detta Himmelska

förhåller sig det Naturliga, och ännu klarare det Andliga, såsom från lägre ståndpunkt motsvarande lifs-yttring och lifs-form, – kort sagdt, såsom motsvarighet, och således såsom antydning; så att intet Himmelskt gifves, som icke genom ett Naturligt förebildas, och intet Naturligt, som icke anspelar på ett Himmelskt och har sin betydelse, sitt sanna väsende just i att vara denna anspelning, denna det Himmelskas sinnebild. Det vore då otänkbart, eller omöjligt, att icke samma förhållande skulle öfverallt igenfinnas i den omedelbarare och högre meddelning af den Eviges Vishet, hvari den tilltalar oss på vårt eget menniskospråk, på de blad, som derföre allmänneligen erhållit namnet "Guds Ord." Också röjer det sig, vid en icke alltför flygtig läsning af detta Ord, så påtagligt, så bekräftadt af mångahanda omständigheter, framställningar och särskilda utlåtelser, – hvaribland i främsta rummet Christi egna, – att det ej kan alldeles undgå ens någon vanlig läsares uppmärksamhet; hvadan det så mycket mindre kan döljas för dem, som läsa med ledning af ofvanifrån instrålande upplysning. För dem är ögonskenligt, att Ordet har i sitt framställningssätt, från dess begynnelse till dess ända, inom sin yttre mening en tvåfaldigt inre, och således, i det hela, en trefaldig: den naturliga, som är det blotta bokstafliga och jordiskt-historiska omhöljet; den andliga, som meddelar oss de högsta för oss tillgängliga sanningar i afseende på vårt förstånd och vår kärlek till Nästan; den himmelska, som meddelar oss de högsta sanningarna i afseende på vår vilja och vår kärlek till Gud. Dessa bägge invärtes meningar kunna mer eller mindre lifligt anas; men till klar insigt upplåta de sig endast för den, hvars inre sinne öppnas genom ett ljus från Herren sjelf. Sådant ljus nekas aldrig någon, som redligt och ödmjukt traktar derefter; och föröfrigt skall detta djupare förstående, numera, sprida sig allmännare, sedan Ordets Gifvare behagat lemna en särskild anvisning dertill, en förklarande utläggning, genom en tolk för det värfvet enkom utkorad och utrustad 14. Väl är det, äfven nu, långt ifrån, att den himmelska meningen är oss öfverallt lika tillgänglig, som den andliga: så mycket öfverstiga de himmelska tingen det menskliga förståndets nuvarande begrepps-förmåga; och jemväl der, hvar detta, genom gudomlig nåd, mäktar lyfta sina tankar upp till ljusets högsta höjder, tryta i det nuvarande mennisko-språket ord, att med rigtig beteckning uttrycka hvad de förnimma. Slik omständighet hindrar dock icke, att ju menniskans insigt i Ordets sanningar kan tillväxa i en oändlighet, som svarar mot outtömligheten af dess eget vishetsdjup. Hon äger derföre i Ordet den andliga Jacobs-stege, på hvilken hon, redan såsom här på jorden lefvande, kan erfara huru englar stiga upp och ned mellan henne och den öfverst på stegen talande Herren; och det nu sagda är ingalunda någon vanlig såkallad allegori. Det är en äfven bokstaflig sanning, att hon, under Ordets rätta läsande, vistas i englars sällskap, och att de inflytelser, som hon då erfar, bestå i ett ömsesidigt utbyte mellan henne och dem af tankar öfver läsningens heliga innehåll. Ty så älska Englarne Ordet, och så älska de Menniskan, att de alltid, – ehuru i hennes nuvarande tillstånd osynligen, – begifva sig dit, hvarest de se att det läses i lefvande kärlek och tro, eller i en sannt gudaktig sinnesstämning. Att de äro visare än Menniskan, härrör just deraf, att de, i följd af sin större och ständiga närhet till Herren, äga en ständig upplysning om Ordets fulla betydelse.

Att fråga: hvarföre det Gudomliga Ordet icke har framställt sig utan allt bildligt omsvep, eller rakt och endast i sin egentliga mening? vore detsamma, som att fråga, hvarföre det i allmänhet finnes Natur, eller hvarföre själarne i vår verld blifvit omklädda med kroppar. Så länge Ordets bokstaf är till, är dermed ock gifven en hieroglyph af dess anda, och en möjlighet, att till andan intränga; en möjlighet, desto större, som denna bildskrift öfverallt består af idel motsvarigheter till sitt eviga innehåll, hvilka för en af sann andakt lifvad själ äro lika lättfattliga som sinnrika, emedan de allestädes äro tjenliga för den Ordet alltigenom utmärkande egenskap, att på samma gång handla om det enskilda som om det allmänna, på samma gång tala till enhvar menniska och till hela slägtet, – eller, med färre ord sagdt, i andlig måtto vara allt för alla. Det ifrågavarande omhöljet äger fördenskull, redan såsom blott sådant, en omätlig dyrbarhet; och äfven den deri medföljande verldsliga kunskapen är vigtig, genom sitt underfulla förhållande till den andliga, hvaraf den helgas och förklaras. Det myckna historiska, som i den Heliga Skrift förekommer, är väl, till det mesta, ett rent historiskt; eller ett sådant, der man äger att efter sjelfva ordalydelsen taga det om personer, ting, händelser förtäljda. Men man bör märka, att äfven såsom sådant är det idel sinnebild; och att derigenom

dess timliga verklighet, den längesedan försvunna, som eljest kunde synas oss ganska likgiltig, upphöjes till en andlig och ständigt fortvarande. Hufvudsakligen gäller detta om den del af Skriften, som kallas det "Gamla Testamentet," d. ä. det Gamla Förbundet, emedan den handlar om Guds förbund med Församlingar, hvilka varit på jorden före den Christna.

Hvad är Församling? En samling af menniskor, som i förstånd och vilja, i sanning och kärlek, i tro och gerningar, kort sagdt, i lära och lefverne sammansluter sig omkring Gud såsom Herren, på gemensam grund af hans uppenbarelse i Ordet. Ingen tidpunkt kan gifvas, då icke någorstädes på jorden en församling finnes, huru inskränkt än antalet af dess medlemmar må vara: ty endast inom den är Herren omedelbart närvarande på jorden; hvaraf följer, att ingen lifs-förbindelse mellan Jord och Himmel kan vara till, utan så långt den har sitt villkor i någon Församlings tillvarelse. Denna är således, ehvar den befinner sig, sjelfva grundvillkoret för hela menniskoslägtets bestånd: den förhåller sig till den öfriga menskligheten alldeles så, som hjertat förhåller sig till den öfriga kroppen.

Den första Mose-Bokens elfva första capitel äro lemningar af det Ord, hvari Gud meddelade sig åt de båda äldsta Församlingarna. Dessa äro de, som betecknas genom underrättelserna om Adam och Noach. Det historiska, som de nämnda capitlen framställa, är icke – liksom t. ex. i Konunga-Böckerna – ett rent historiskt: det har, ända in i de allraminsta omständigheter, en lika allmän, som djup, symbolisk beskaffenhet. Den Adamitiska Församlingen var af ett himmelskt sinnelag; med en förmåga att lefva i ständig förnimmelse af Lifvets Innersta (att äta af Lifvets Träd), hvilken ej skulle hafva upphört, om ej en dämonisk lockning från en makt, hvars förnämsta frestelsemedel är sinnligt förstånd, hade väckt en egen vilja, som genom sitt utbrott gjorde slut på Oskuldens ljusa och sälla tidehvarf. Detta affall, eller syndafall, hvarigenom de ursprungliga vägarne till menniskornas inre alltmera tillspärrades, medförde den följd, att slutligen Gud sjelf måste omkläda sig med jordisk (ehuru renad) sinnlighet, för att kunna äfven utifrån på menniskorna inverka. Mellertid blef kretsen af dem, hos hvilka ännu någon sann kunskap om det Gudomliga och Menskliga fauns, en ganska inskränkt. Den Noachiska Församlingen, af ett andligt sinnelag, ägde ej den nyssnämndas djupklara förnimmelse-förmåga; men en skatt af denna förras minnen och sanningar, till och med icke utan förkofran, öfverlemnades likväl genom henne åt den Mosaiska eller Judiska. Denna församling deremot hade ett sinnelag, så rentaf utvändigt eller naturligt, att den kunde nästan blott på ett mechaniskt vis äga skepnaden och syftningen af församling. Dock var det folk, som utgjorde den, just genom sitt egna lynne tjenligt framför alla andra folkslag, att, midt under den föröfrigt allmänna Hedendomens långa och onda tid, förvara Ordet och de genom Ordet alltjemnt i stillhet fortverkande förberedelserna till en bättre framtid; förmedelst ett i strängaste måtto lagbundet iakttagande af en förebildande gudstjenst samt åtskilliga dertill hörande samfunds-inrättningar och stadgar, hvilka egentligen voro bildliga omhöljen till himmelska och andliga mysterier, änskönt denna deras inre mening blef endast af några få heliga Siare rigtigt insedd. I följd af en sådan Juda-folkets bestämmelse, har också dess verldsliga historia, äfven då man deraf fattar blott det bokstafliga, ett värde framför alla andra folks, hvilket hon annars visserligen ej skulle äga: de jordiska mennisko-häfdernas allmänna betydelse, nämligen de menskliga viljornas och angelägenheternas ställning till Försynens ledning, visar hon oss liksom i ett lätt öfverskådligt sammandrag, på ett sätt, som är det påtagligaste, ja (så till sägandes) handgripligaste. Kort sagdt: den Judiska Församlingen var nödvändig såsom innebärande möjligheten, att den Christna Församlingen, närmast förebådad och förberedd af den siste bland de heliga siarne, Johannes Döparen, kunde stiftas af Gud i Christi person, såsom varande den på jorden i sin egen personlighet uppenbarade Herren. Och härmed blef Ordet fullbordadt, samt äfven, i hela sitt omfång, förklaradt.

Men jemväl i denna nya förklaring återstodo hemligheter, till hvilkas fattande menniskorna blott småningom kunde beredas. Den Gudomlige Stiftaren sade till sin församling uttryckligen: "Jag hafver ännu mycket säga eder, men J kunnen det icke nu bära;" med tillägg, att fullständigare meddelanden skulle framdeles erhållas genom "Sanningens Ande," som "icke skall taga af sig sjelf, utan taga af mitt och

förkunna eder.” Derföre finnes ock antydt redan i det Gamla Testamentets Ord, hvad på öppnaste vis är bebådadt i det Nyas, att från Himmelen skulle, i sinom tid, nederstiga ett Nytt Jerusalem: det är, en Församling, i hvilken den Christna skulle nyfödas; såsom der upplyftad till en så klar och full insigt af Ordets sanningar, som någonsin kan på jorden varda tillgänglig. Denna församling är likväl endast en förnyelse: derföre behöfves till dess inrättande ingen vidare föranstaltning, än att Herren lifvar och upplyser någon ny Siare med den utlofvade Anden; efter hvars ankomst skall, i afseende på hans Ord, detta hans utlåtande uppfyllas: ”den tid skall komma, att jag icke talar till eder med förtäckta ord; utan uppenbarligen skall jag förkunna eder om min Fader.” Ingenting annat åtskiljer denna nya christna församling från den äldre, än att dess innehåll är den inre och innersta sanningen af just denna äldres; blott så till vida är dess tro och lära en ”ny.” Andens bebådade ankomst och verkan yttrar sig icke i medbringandet af något nytt Ord; utan endast i ett upplåtande af menniskans invärtes sinne, eller själens innersta förnimmelseförmåga, för det längesedan uppenbarade, som med egen mun sagt sina yttranden vara idel ”ande och lif.” Om delaktighet af sådant upplåtandes ljus kan hvar och en vara förvissad, som läser Ordet med det rena och äkta sanningsbegär, hvars upphof är kärlek till det Goda och vilja att göra hvad Gud vill. Åt detta sanningsbegär, som älskar och vill det Sanna blott för det Sannas och Godas egen skull, underlåter Sanningen aldrig att meddela sig; och i detta sitt lefvande möte med Sanningen kallas det Tro, emedan det är lika oinskränkt i förtroendet till sin åtrås föremål, som i sjelfva sin åtrå.

Det säger sig alltså sjelft, att i den mån, som en högre upplysning om Ordets inre mening fullt genomtränger vår själ, måste vårt sinne lika mycket i begrepp och kunskap, som i känsla och kärlek, öppnas för dess heliga hemligheter. Vi fatta då alla de Motsvarigheter, i hvilka denna mening är på samma gång fördold och uppenbarad; och hvilka deri äga sin grund, att samtliga de naturliga tingen äro liknelser af andliga och himmelska urbilder: hvaraf följer, å ena sidan, att dessa, utom hvad de äro i sig sjelfva, tillika äro sina afbilders egentliga betydelser; å andra sidan, att afbilderna likaså, utom hvad de i sig sjelfva äro, tillika förhålla sig till dessa betydelser såsom kroppar till sina själar, eller såsom oförställda lekamliga anleten, blickar, åtbörder förhålla sig till de själiska rörelser och böjelser, som genom dem uttryckas. Men ögonskenligt bör alltredan vara, att med detsamma, som nyckeln blifvit funnen till de Motsvarigheter, i hvilka Ordet är sammanskrifvet, hafva vi jemväl funnit nyckeln till allt hvad Motsvarighet är, eller till all den Correspondens, hvari det Lefvande Verlds-Hela består, och hvarigenom det i oafbruten innerlig förbindelse sammanhänger. Med detsamma uppstiger således ock ur sin graf en urgammal Vetenskap, den af alla vetenskaper första, sista och yppersta: nämligen vetenskapen om denna Correspondens, eller om Motsvarigheterna öfverhufvud; en kunskap, som i allmänhet sedan Patriarkernes och Jobs tid varit utdödd.

Huru gick den förlorad? På det vis, att dess repräsentativa form blef rof för en uppkommande sinnlig behandling, hvars anda var en sinnlig vetenskaplighet och dess falska magi. Härigenom vändes den till idel misstydningar; ur hvilka oräkneliga slags afguderier upprunno. Ty snart måste man, sedan man borttappat de naturliga tingens mer och mer fördunklade inre betydelser, eller den klara blicken för deras andliga och himmelska förhållanden, falla på den inbillningen, att dessa ting i sig sjelfva vore heliga, vore gudomliga; och företrädesvis måste då de förträffligare, – såsom t. ex. solen, månen, stjernorna, vissa djur, ovanligt snillrika eller eljest kraftfulla menniskor, – synas berättigade till dyrkan.

De äldsta Församlingarna voro samtligen repräsentativa (hvilket man tydligen kan se af den mest bekanta, den Israelitiska); ty karakteren af all Correspondens är Repräsentation. Sådan var beskaffenheten af det Äldsta Ordet, eller det Ord, som blef menniskorna gifvet före det af Moses upptecknade, – i hvilket jemväl mycket af detta äldre Ord finnes bevaradt; äfvensom ock Moses uttryckligen, i sin fjerde boks tjuguförsta capitel, åberopar det äldre Ordets egna historiska böcker (vers. 14, 15) och dess egna profetiska (vers. 27–30). Från detta Ord, som ännu finnes på jorden, men såsom förborgadt i Asiens innersta [15], fortplantade sig

till de visaste af forntidens folkslag en kunskap om Correspondenserna, hvilken länge, såsom alla vetenskapers vetenskap, bibehöll sig; längst och förnämligast hos Egyptierne, såsom ännu i dag deras Hieroglypher intyga; dock qvarlefde äfven hos andra folk åtminstone spridda stycken af ett vetande om de naturliga tingens högre betydelser. Men de ceremonier och allahanda bildliga tecken, som tillhörde en i sin form rentaf repräsentatif vishet och gudsdyrkan, togos mer och mer af menigheterna, och slutligen äfven af de kunnigare, i betydelsen af väsendtligheter, som i sig sjelfva, eller genom sig sjelfva, ägde någonting gudomligt; tvärtemot de äldste Fädernes mening och afsigt. Att härmed vägen till Afgudadyrkan och Mångguderi var öppnad, är lätt att inse.

Sådant var all Hedendoms ursprung. Dess allmänna möjlighet låg föröfrigt i menniskornas sinnlighet och sinnliga lustar, af hvilka den renare skådnings-förmågan kunde skymmas; men till allmän verklighet öfvergick denna möjlighet först genom de sinnliga lustarnes uppstegring till sinnlig vetenskap. Från de förra erhöll den falska bildtolkningen sitt väsende eller innersta skaplynne; från den sednare sin gestalt, och dermed sin fasthet, sin varaktighet. Sålunda äro alla utvärtes afguderier, i sitt upphof, omhöljen för invärtes, hvilka i de yttre bekräfta sig genom sympathiskt val af sinnebilder eller uttryckssätt. Dessa inre afguderier kunna sammanföras under trenne hufvudslag: Egenkärlekens, Verldskärlekens och Vällust-kärlekens. Men liksom dessa, tyvärr, kunna insmyga sig äfven inom en Församling, som äger Ordet, om de ock då yttra sig utan alla de tecken, som i bokstaflig mening kallas afgudabilder och afgudatjenst: så kunna deremot hos sjelfva Hedningarne, ofta, finnas redliga böjelser för både det Goda och det Sanna. En öfvergångs-brygga från det hedniska mörkret till ljuset af en sann gudsdyrkan, är den till Österlänningarnes sinnlighet lämpade Mahometanska Religionen: hvilken Herrens Försyn derföre har tillåtit uppkomma efter den Christna Församlingen; med hvars tro hon, i all sin bristfällighet, dock har åtminstone så mycket gemensamt, som behöfves att omsider föra de tänkande af hennes bekännare till insigt af denna bristfällighet och aktgifvande på de Christnes högre kunskap. Denna åter kan först då visa sig i all sin höghet, när den hunnit genomträngas af den återupplifvade vetenskapen om Motsvarigheterna, och sammansmälta med den till en enhet, lika oupplöslig, som i vår församlings hela bildnings-tillstånd märkbar.

Inom den Adamitiska Församlingen var denna vetenskap allmän; man kunde, i en nu gängse terms fullkomligaste bemärkelse, säga ”populär.” Den var nämligen det vanliga sättet att tänka och tala. Lika ”naturligt,” som det för nuvarande menniskor är, att se allt, i Naturen och sig sjelfva, ur en materiell eller kroppslig synpunkt, var det för den tidens, att i hvartenda natur-ting skåda det ande-ting, som deri betecknar eller uttrycker sig. Hvarje berg, källa, blomma, träd, djur, påminte dem om något andligt, något evigt, hvars jordiska motbild denna skepnad var. Just detsamma är Englarnes satt att åskåda mångfalden af Guds skapelser. Derföre kunde ock, i den tiden, så innerlig gemenskap finnas mellan Englar och Menniskor, att de ofta umgingos med hvarandra äfven i synlig måtto; hvarom ock flera berättelser, såsom bekant är, i Ordet förtäljas. Tiden är kommen, att en verklig, en icke blott utvändig Församling skall återställas; och detta kan endast så långt ske, som den innerliga förbindelse mellan Menniskan och Himlen blifver återställd, hvilken icke är möjlig utan förnyad insigt i Motsvarigheternas helgedomar.

I sig sjelft borde ingenting vara begripligare, än att en sådan verldsåsigt, som den nyss beskrifna, är menniskans ursprungliga och rätta. Ty hvarje menniskas själ är en hel andeverld i smått, eller ett eget sammandrag af den stora andliga verlden, till hvilken hon fördenskull ej kan annat än stå i det nogaste motsvarighets-förhållande; och äfvenså är hvarje menniskas kropp en hel naturverld i smått, ett eget sammandrag af den stora naturliga, hvilken denna lilla således måste lika noga motsvara: hvadan tydligtvis följer, att likasom den lilla naturverld, som är menniskans kropp, ämnats att på det nogaste motsvara den lilla andeverld, som är menniskans själ, så måste ock i allmänhet den stora naturverlden vara en så noggrann motsvarighet af den stora andeverlden, att ingenting kan förekomma i den förra, som icke jemväl förekommer i den sistnämnda, – men här såsom andligt, eller med en form, der väsendet genast uttalar sig för åskådningen med fullkomlig renhet. Det är i anledning häraf, som t. ex. vattnet, det speglande,

öfverhufvud betecknar sanning (och således "källa med lefvande vatten" Ordets eviga sanning); växter och träd sådana egenskaper och verksamheter, som tillhöra förståndet; djur deremot sådana, som tillhöra begären och viljan; krälande djur, sinnliga välluster (och i spetsen för dem Ormen, såsom betecknande sinnlighetens egna art af klokhet och vetenskap); sol, kärlek; måne, tro; stjernor, de klara kunskaperna om kärlek och tro; klippa, tron i sin fasthet; eld, kärleken – vare sig god eller ond – i makten af sin inflytelse; guld, silfver och koppar kärlekens trenne gracier af himmelsk, andlig och naturlig; mat, det andliga lifvets näringsmedel; o. s. v. Visserligen är en skarp åtskillnad mellan tingen i den rena andeverlden, och i vår ännu blott halft andliga naturverld. Men skillnaden är dock endast den, att allt i den förra genast synes vara hvad det är, och ej i något afseende är annat än hvad det synes; hvaremot den sednare är så beskaffad, att tecknet har der ett visst slags oafhängighet af det betecknade; – en oafhängighet, som dock utgör just det i de naturliga tingen oväsendtliga, timliga, förgängliga.

Men hvilken är alla Motsvarigheters allrainnersta hemlighet?– Densamma, som är det Verlds-Helas allrainnersta: att Gud Sjelf är Menniska; eller att det eviga Lifvet, hvilket såsom evig Kärlek är Gud, just i följd af denna Lifvets och Kärlekens enhet är äfven Menniska; en personlig all Mensklighets Urbild, som af evighet är Gud-Menniska, eller Gud och Menniska i en och samma Person. Derigenom nämligen, – och endast derigenom, – är Menniskan gjord till Verldens allmänna och Naturens särskilda grundform, som i sig innehåller allt lifs väsendtligheter; hvilka derföre måste sjelfnödvändigt, äfven i alla sina öfriga företeelser, och det i Tillvarandets alla Sphärer och Grader, stå i det noggrannaste motsvarighets-förhållande till denna grundform. Derigenom – och endast derigenom – äro vi således ock satta i stånd, att skåda Gud såsom uppenbarad: redan i Naturen, emedan denna är, noga betraktad, sjelf nyssnämnda forms aftryck; närmare, inom oss, eller i vår Själ, vår Ande, som är dess omedelbarare afbild; och fullständigast i det Ord, hvars lefvande medelpunkt är alldeles densamma, som Verldens.

Lif och Kärlek äro ursprungligen Ett: ty Kärleken är, i sin eviga betydelse fattad, just Lifvets egen Sjelfnödvändighet. Det i allt slags lif ur-väsendtliga kan ej vara något annat, än en i viss rigtning sträfvande totalenergi af krafter, ett sig sjelfbestämmande och dermed i orsaklig verksamhet försättande ändamål, hvaraf allt det i den lefvande varelsen inneburna eller evolutiva erhåller sin syftning; hvilken, i mån af sin uppnådda afsigt, gifver förnimmelse af en uppnådd full och fullkomlig verklighet, och alltså innefattar ett för varelsen Eftertraktansvärdt eller Godt. Men just denna syftning, hvari ett ursprungligt ändamål åtrår att bekräfta sig genom uppnåendet af sin afsigt såsom af ett Godt, är Kärlek; hvadan bör inses, att i allt lif är Kärleken just – lifvet sjelft. Vidare säger oss all noggrann eftertanka, att ren Sjelfnödvändighet kan endast finnas såsom Personlighet; hvaraf följer, att Lifvet, i sin ursprungliga och egentligaste gestalt, är från evighet till evighet ett Personligt. Häri, att Gud, såsom det ursprungliga Lifvet, äfven är den ursprungliga Kärleken, och att han såsom den ursprungliga Kärleken är den ursprungliga Personligheten, ligger orsaken till Guds Mensklighet. Drifven af sin kärlek, att fylla dess åtrå med en verklighet ej mindre gränslös än den, kan han ej sätta sitt Goda i annat, än i att vara en allt-lifgifvande Godhet; och detta kan han blott så till vida vara, som han träffar lefvande motbilder af sin egen varelse. Derföre sammanfattar han i oändlighet sitt allväsende till en särskillnad, en begränsning, medelst hvilken han ur sitt Gudomsdjup framgår såsom ett personligt Individuum, som derutur, i och med sitt eget tillvarande, äfven i oändlighet hämtar tillvarandet af andra liknande, – eller skapar motbildliga väsenden, tillika med verlds-omgifningår, lämpade till dem och tjenliga för deras bestämmelser. Dymedelst åter är han sjelf Menniska – i Urbild, eller Menniskan i sin (absoluta) fullkomlighet: man kunde i strängaste mening säga, den enda verkliga Menniska som gifves; ty från denna undfå alla de andra sin verklighet till låns. Personlighetens form är nämligen identisk med Mensklighetens; och hurudana än dess åtskillnader i större eller mindre förträfflighet må vara, – alltefter dess ståndpunkt, såsom en materiellt naturlig, en andlig eller en rentaf himmelsk, – så är den likväl, i sjelfva de allmänna grunddragen, sig öfverallt lik och oföränderlig.

Detta är det allmänliga af sättet, huru Gud, i ett Helt af Verldar, är den alltlifvande medelpunkten såsom i ett lefvande system af Motsvarigheter, hvilka samtligen häntyda på Honom. Och så genomgripande går igenom alla dessa (högre och lägre) motsvarigheter det Menskliga såsom gemensam Princip och Form, att de tillsammans, eller såsom Universum, föreställa en enda, alla andra gestalter inom sig slutande, Menniskogestalt. Formen af Menniskan, och formen af Menniskans Universum, förutsätta hvarandra och innebära hvarandra; den ena kan utan den andra lika litet vara, som tänkas. Detta förhållande gäller allsicke mindre om de för oss osynliga verlds-kretsarne, än om den för oss synliga. Tvärtom: i den rena andeverlden yttrar det sin giltighet på ett ännu oinskränktare vis.

Också har Gud sjelf förkunnat i sitt Ord, att han ”skapade Menniskan till ett beläte, som Honom likt var”; hvarmed tydligen är sagdt, hurudan belätets urbild måste tänkas. Enligt samma Ord företedde han sig ock esomoftast, för utkorade medlemmar af sina äldre församlingar, under mennisko-utseende; dermed föröfrigt äfven förebådande den naturliga mensklighet, hvarmed han sedermera, till menniskoslägtets frälsning, skulle omkläda sig. Och i anledning häraf bör man erkänna, att skymtar af den rigtiga föreställningen – ehuru visserligen blott såsom skymtar – förekomma i sådana skepnader af Hedendom, der menskliga Guda-uppenbarelser åberopas.

Likväl är i samma Ord äfven sagdt: ”Mitt ansigte kan man icke se; förty, ingen menniska, som mig ser, kan lefva16”. Här menas Gud sådan, som han är rentaf i sig Sjelf och inom sig Sjelf – eller såsom ouppenbarad. Ville han framträda såsom sådan eller oförmedlad, så skulle den ohöljda närvaron af hans väsendes eld, fyllande allt verldslifs rymd, verka på alla onda varelser tillintetgörande, och på de goda, om icke förintande, åtminstone blott förbländande och bedöfvande. Såsom den inom sig sjelf varande Guden är och förblifver han derföre städse ofattlig, städse otillgänglig; och det lika mycket för Englar, som för Menniskor; emedan Englarne intet annat äro, än Menniskor i ett fullkomligare mått. Fattlig, begriplig, tillgänglig är han oss endast så långt, som han sjelf dertill gjort sig: det är, endast såsom uppenbarad. Men han har uppenbarat sig för oss jemntupp så långt, som vårt förstånds, vår kunskaps, vår älskande längtans gränsor någonsin kunna utvidgas eller sträcka sig. Han har uppenbarat sig vara evig Kärlek och Vishet, eller (hvilket är detsamma) evig Godhet och Sanning: samt dermed, såsom bådadera, vara Menniska från evighet till evighet; – en egenskap, hvarförutan det vore alldeles omöjligt, att Englar och Menniskor kunde med honom stå i förbindelse, från honom mottaga inflytelser, och till honom vända sig i hopp, i bön, i dyrkan. Det är egentligen den ouppenbarade Guden, som är Gud Jehovah; ehuru visserligen redan då i ej ringa mån förmedlad, genom flerahanda theophanier och framförallt genom det äldre Ordets meddelande. Den fullständigt uppenbarade Guden är likväl ingen annan, än Gud Christus; eller den Gud- Menniska, hvilken, såsom varande det äfven i jordisk mensklighet incarnerade Gudoms-Ordet, bar det namn, hvarunder vi dyrka, på samma gång, den gudomlige Frälsaren från det Ondas makter och den gudomlige Stiftaren af vår församling. Han är i Gud det, hvarigenom Gud uppenbarar sig; han är den Gud uppenbarande Guden, eller Uppenbararen, i och genom hvilken Gud framgår såsom Gud-Menniska i tiden; hvad som slår bakom eller ofvan honom, är den i evigheten Fördolde. Såsom utgången från Denne, är han, då han i sitt nyssnämnda förhållande till Denne betraktas, Son af Fader; och vi äro berättigade att uttrycka förhållandet med denna menskliga beteckning (hvilken han ock sjelf har lärt oss), just i kraft af Guds egenskap att Sjelf vara Menniska. Men fullständigheten af Guds uppenbarelse i tiden bekräftar sig genom en den Fördoldes och Uppenbararens, eller Faderns och Sonens, gemensamt utgående samverkan: hvilken såsom bådas Heliga Ande omfattar menniskorna med den kärlekseld och det sanningsljus, som ådagalägga, evärdligt fullare och klarare, Faderns och Sonens eviga Enhet i syftningen till alla skapade varelsers väl. – Detta är Guds Trefaldiga Personlighet; eller hvad man kallar Treenigheten. I hvar och en af dessa är Guds Personlighet hel: i Fadern äro både Sonen och Anden, ty han är bägges eviga väsende; i Anden äro både Fadern och Sonen, ty han är bägges i evig samverkan sig bekräftande enhet; men i Sonen äro ock både Anden och Fadern, emedan han eljest ej vore den personliga uppenbarelse, i hvilken Gud hel och hållen innebor. Häraf följer, att Sonen är sjelf de tre Personligheterna i sin enda och odelbara Person. Om således äfven ej utan skäl kunde sägas,

att Gudomslifvet är i Fadern (särskildt betraktad) företrädesvis såsom Makt och Lagens Vishet; i Sonen (särskildt betraktad) företrädesvis såsom Nåd och Kärlekens Vishet; i Anden (särskildt betraktad) företrädesvis såsom bådas omskapande eller andligen pånyttfödande Verkan: så bör likväl icke dessmindre finnas, att Gud måste i hvarje form af sin Personlighet vara allt detta; och att fördenskull i Sonen alla dessa egenskaper tillsammans äro, emedan "i honom bor all Gudomens fullhet." – Och denne Son är Herren Jesus Christus.

Följande till närmare upplysning. – Det eviga af Guds Mensklighet kunde, i sitt blotta himmelskt-andliga skick, försätta sig i förbindelse ej blott med Englarne, utan äfven med Menniskorna, så länge dessa voro sjelfva engla-artade. Men sedan detta deras första tillstånd upphört, måste ock all inre gemenskap mellan dem och Gud i den mån upphöra, som de, å ena sidan, alltmera hårdnade eller förstockades i sin naturlighet och förmörkades i sin sinnlighet, och han, å andra sidan, ej kunde på dem inverka, – såsom icke stående med dem i samband af någon mensklighet, så beskaffad, att den vore omedelbarligen beslägtad med deras egen. Just en så beskaffad mensklighet, eller en sjelf naturlig, – men redan från dess begynnelse i den renaste qvinnas moderqved genomträngd af idel gudomslif, – antog han fördenskull, vid en tidpunkt, då Ondskans välde på jorden hade upphunnit sin öfversta höjd; och genomgick, för att medelst en slik omedelbar yttre gemenskap med menniskorna kunna återställa en omedelbar inre, det jordiska menniskolifvets öden. Sättet af denna antagna menskligets aflelse har ej kunnat oss uppenbaras, emedan intet menniskoförstånd vore mäktigt att fatta det; för dem, som genom philosophiskt tänkande lyftat sig öfver den vanliga trånga föreställningen om rymd, och lärt sig begripa, att hvarje natur-grand innehåller en omedelbar närvaro af hela den oändlighet, som af mängden anses vara till endast såsom uppfyllande rymden, är det likväl – med ledning af denna analogi – ej alldeles otänkbart, huru en gudomlig personlighet kan instråla sig i en naturlig lifspunkt, hvarur framgår till utveckling ett denna personlighet omedelbart innehållande menniskoväsende, under det samma personlighet ändock, såsom en fortfarande allmänt gudomlig, tillika uppfyller sitt verlds-helas omfång. Den sålunda Enfödde, i kraft af sitt faderliga ursprung varande och förblifvande syndfri, var likväl, i sitt väsendes antagna jordiskt- menskliga del, blottställd för frestelser, strider, lidanden; de förstnämnda kommande från Helvetena, dem han gick att underkufva; de sistnämnda, kommande öfverhufvud från hans deltagande i alla en syndbesmittad menskligets qval, på dess vägnar, – änskönt han sjelf var, och under sin lefnad städse mera blef, upphöjd öfver deras orsaker. Ty hufvudsumman af denna lefnad, i låtande och görande, i lära och vandel, i föresyn och underverk, i död och uppståndelse, var det Ondas fullkomnade besegrande och det Godas fullkomnade förherrligande; båda tillsammans, ett Gudomliggörande af äfven den mensklighet, som han ifrån sin Moder hade genom den naturliga födelsen mottagit. Sedan hans värf var fullbordadt, och beségladt genom öfvervinnandet af den smärtfullaste död, hvilken i detta öfvermått af smärta tillika var en sinnebild af det gudomliga Ordets allmänna misshandlande genom menniskornas snöda otro och fåkunnighet, kunde han äfven med sjelfva sin naturliga, men nu i gudomlighet fullt uppgångna och förklarade mensklighet återvända till sin af evighet gudomliga; från hvilken han i denna sin naturliga menniskoblifning var utgången. Och detta skedde genom hans uppståndelse och hans himmelsfärd; hvarmedelst han åter var till oinskränkt enhet införlifvad med sin Fader, som i honom hade på jorden verkat såsom i en lekamliggjord och fulltrogen spegelbild. – Det innersta hos honom var ifrån begynnelsen Gudomligt; det yttersta hos honom var deremot, ifrån begynnelsen, det längst från Gudomligheten aflägsna, eller det jordiskt Naturliga: men hela hans lefnad bestod i, att gradvis afkläda sig alla deri medfödda ändligheter eller ofullkomligheter, och med detsamma gradvis ikläda sig alla Faderns oändligheter och fullkomligheter; ett tillstånd, som nödvändigt medförde, att han derunder skulle ömsom förnimma sig såsom redan med Fadern ett, ömsom åter såsom ännu från Fadern skild och behöfvande hans bistånd; hvilket han då med lika mycken ödmjukhet, som tillförsigt, åkallade. Ändtligen var hans menskliga varelse i alla sina delar, ända till och med sjelfva kroppen, af evigt Gudomsväsende genomträngd och uppfylld. Nu vorden Gud äfven till sitt yttersta och sista, liksom han förut var det till sitt innersta och första, steg han ur grafven och till himlen; och det med bibehållande af sin

naturligt menskliga kroppsgestalt, som numera sjelf var till himmelsk förklarad. Det var i denna gestalt, som han, efter sin uppståndelse, åtskilliga gånger bland sina lärjungar visade sig, och sista gången, för deras ögon, uppsväfvade för alltid ur förgänglighetens luftkrets.

Hvad han tillkännagaf med de betydelsefulla orden: ”det är fullkomnadt!” var detta fullbordande af hans gudomliga sändning, detta uppfyllande af hans värf såsom ett försoningens och återlösningens verk. Tempelförlåten, som dittills hade för folket undangömt det Allraheligaste, remnade vid dessa orden i tu: till ett tecken, att hädanefter vore Gud allom tillgänglig såsom fullt uppenbarad; i Honom, som i en numera obegränsadt gudomliggjord menskliget innefattar hela Treenigheten. Vår fader i egenskap af Gud, men ock vår broder i egenskap af Menniska, har han återlöst oss från Syndens makt, från Helvetets öfvervälde. Han har beredt åt menniskorna ett icke dessförinnan ägdt tillfälle, att genom tro och lefverne från det Onda befrias; och en möjlighet åt Gud, att kufva detta Onda utan att tillintetgöra de fallna varelsernas slägte. Det kan således inses, att så långt, som hvarje menniska uppriktigt bemödar sig att i sin vandel undfly alla ondskor och hålla sitt sinnelag öppet för alla godheters inflytelser från Honom, äro hennes synder, hennes fel både större och smärre, af Honom, inför den Gudomliga Lagens rättfärdighet, borttagna och försonade.

Af allt det anförda är klart, för det första, att Herren Christus är i fullkomligaste mening Gud; och för det andra, att efter denna i Christus skedda uppenbarelse har Guds gemenskap med både Menniskorna och Englarne blifvit en förtroligare, än den någonsin var förut; (vi säga, äfven med Englarne; ty jemväl de hafva, på menskligt vis, börjat sin tillvarelse från ett naturligt lif). Derföre har ock Guds styrelse af den jordiska Menniskoverlden, som är alla verldskretsarnes yttersta eller lägsta, derefter blifvit en ej mindre omedelbart personlig, än hans styrelse af den himmelska Englaverlden, som är alla verldskretsarnes innersta eller högsta; i stället för att hans inverkningar tillförne gingo till Jordens menniskor endast medelbart, genom Englaverldens sphärer. Korteligen: Gud har, genom menniskoblifningen i Christus, kommit oss i alla afseenden närmare.

*

Slutligen må tilläggas, att det rörande betraktandet af Herrens lidanden är tillåtligt endast så länge, som det icke utgör våra betraktelsers öfvervägande beståndsdel. Liksom han sjelf har besegrat qvalen, bundit Mörkrets andar, brutit Grafvens stängsel och nu ”sitter på Faderns högra hand:” så bör han ock nu hufvudsakligen tänkas i sin upphöjelse, i sin triumf. Vi böra, såsom han uttryckligen sagt, ”icke gråta öfver honom, utan öfver oss sjelfva.” Han är för vår dyrkan ett lika gladt, som heligt, ett lika upplyftande, som majestätligt föremål. Äfven denna dyrkan har han anbefallt oss, icke för sin skull, eller såsom skulle han deraf skörda någon vinst; utan för det, att under och genom denna dyrkan försättas menniskorna i ett tillstånd, hvari det Goda och Sanna, som från Honom oupphörligt flöda, kunna obehindradt inflyta i deras själar till upplysning och bättring.

Det allmänna af det sätt, hvarpå Verlden i sin helhet är till, innebär det särskilda af vår jordiska Naturverlds verklighet. Denna är, att vara en inledning till och ett bildligt hölje för de inre ordningar och grader, som utgöra den egentliga Andeverlden; med hvilken hon alltså står i oafbrutet samband. Och emedan hon öfverhufvud förhåller sig till denna inre verld såsom en kroppsligt-sinnlig motbild: så följer deraf, att så långt, som hennes Väsendtliga är upplyftadt på Menniskans lifsgrad eller införlifvadt med Menniskan, beledsagar det oss, ehuru efter döden förandligadt, in i den Andeverld, hvartill ingången då öppnas; ja, in i den Englaverld, hvilken såsom Himmel emottager alla de menniskor, som afgjordt beflitat sig om att lefva i det Goda och det Sanna. Ty deri består Naturens väsendtlighet, att hvarje andligt individuum, hvarje Person, utom Guds egen, har en i viss mån utom sig varande begynnelsepunkt, som visserligen är i sitt invärtes en andlig eller själisk, men i sitt utvärtes en naturlig eller lekamlig. Den allmänna sphären af dessa

begynnelsepunkter är Jordlifvet; eller – nogare sagdt – det med vårt jordlif förknippade Materie-lifvet; således öfverhufvud sphären af de jord-beslägtade verldskroppar eller sol-systemer, som tillsammans utgöra Naturverlden. Dennas function i Universum är, att, såsom den krets, der hvarje ande antager natur eller kläder sig i natur, dymedelst åt hvarje ande gifva det nödvändiga yttre grund-villkoret och fotfästet *(basis)* för den sjelfbekräftelse, i hvilken han sedan utvecklar sig till (god eller ond) personlighet. Sådant är de skapade varelsernas allmänna villkor, att de, för att ej strax vid sin upprinnelse väsenlöst förflyga (liksom t. ex. hvad vi kalla Drömmar), måste börja med att fixera sig genom physisk omhöljning. Den är derföre ock i allmän betydelse inplantningens och rotfästandets verld; de verldar, i hvilka menniskan sedermera inträder, kunna endast vara uppväxandets, mognandets, fullkomnandets.

Hvad nu åter beträffar dessa verldar: så är deras ställning till den naturliga, äfvensom sinsemellan, öfverhufvud den följande. Inom sjelfva Andeverlden är, såsom vi redan märkt, ännu en skillnad mellan verldar: nämligen emellan det Innersta af Andeverlden, och det Yttre af densamma. Det förra, såsom sådant, innefattar Himmel och Helvete: eller är det ena för de goda andarne, det andra för de onda; i förhållande till, och i följd af, hvarje andes innersta själstillstånd; hvilket här upplåter sig och förblifver i varaktig skepnad, inom en krets af åskådningar, som på det noggrannaste uttrycka beskaffenheten af denna själsförfattning. Deremot är det Yttre af Andeverlden en rymd af mellan-tillstånd: å ena sidan, emellan det Naturliga och det Innersta Andliga; å andra sidan, emellan detta sednares båda nyssnämnda motsatser. I sjelfva verket är det ett oegentligt talesätt, att menniskan efter döden ”kommer till” Andeverlden: ty såsom ande tillhör hon ständigt denna verld; hon lefver, till sin ande, alltredan i den, medan hon ännu till sin kropp lefver i Naturverlden. Flyttningen från den ena verlden till den andra består endast i friblifvandet af den andliga kropp, hvilken hon redan här på jorden bär inom den jordiska; eller deri, att i det ögonblick, då döden tillsluter den jordiska kroppens sinnen, öppnas den andliga kroppens; hvadan hon då genast finner sig varande i andeverlden, och ser denna omkring sig lika tydligt, som hon förut såg omkring sig den naturliga. Tillåtes det någongång menniskan redan före döden, att se och höra Andar eller Englar: så sker detta, icke genom deras återkommande till den naturverld, hvilken de för alltid lemnat bakom sig, utan genom ett den andliga synens och hörselns upplåtande för det tillfället. Stundom inträffar ock under sjukdomar, och särdeles under den sista, eller då menniskan ligger på sitt yttersta, att detta upplåtande begynner redan före den fullbordade skilsmessan från jorden. Sådant sker dock endast undantagsvis: det allmänna eller vanliga är, att döden måste föregå. Var då menniskans själstillstånd, vid bortgåendet från jorden, på afgjordt vis ett himmelskt (ett lif i det Godas kärlek och det Sannas ljus), så befinner hon sig ock genast bland himmelska varelser, i en rymd af himmelsk fägring, d. ä. i hvad vår christna troslära kallar Himlen; var det på afgjordt vis ett helvetiskt (ett lif i det Ondas kärlek och det Sannas förnekelse eller Lögnens bekräftelse), så befinner hon sig genast bland helvetiska varelser, i en rymd af helvetisk stygghet; var det – såsom händelsen med de flesta menniskor är – på något vid dödsstunden fulleligen afgjordt vis hvarken det ena eller det andra, så befinner hon sig i den omnämnda mellanrymden, bland väsenden i liknande belägenhet, – för att der ytterligare få bereda sig till det bestämda slut-afgörande, hvarpå hennes sedermera begynnande oändliga salighet eller oändliga osalighet beror. Lefvande i den förra – som är Himmelen – kallas hon Engel; lefvande i den sednare – som är Helvetet – kallas hon Djefvul; såsom invånare af den förberedande Andeverlden kallas hon blott i allmänhet Ande, – och föröfrigt god Ande eller ond, alltefter det öfvervägande i hennes väsendes beskaffenhet. Denna mellan rymd, betecknad i Ordet på flera sätt (såsom t. ex, genom det ”stora befästade svalget” mellan Rike Mannen och Lazarus), hafva fordne Hedningar menat med sitt Hades, och Katholikerne mena den ännu i dag med sitt Purgatorium 17; bägge i rigtig, men dunkel aning, som genom sin dunkelhet ledt till missförstånd.

Frågas: hvi är det Verlds-Hela skapadt? och hvarföre vidmakthålles det? så kan derpå ej lemnas annat svar, än det redan gifna: emedan Gud, såsom Evig Kärlek, sjelfnödvändigt har den egenskap, att älska andra varelser, och att vilja med dem vara ett på ett sätt, hvarigenom de, i sitt lifs mått, sjelfva blifva goda, visa, sälla. Men varelser, med hvilka detta egentligen kan ske, äro endast Menniskorna: derföre har, – i denna

mening, – allt blifvit skapadt för Menniskans skull. Skapelsen kan således, i sin allmänna sammanfattning, ej äga något annat ändamål, än att i Menniskan, och förmedelst henne, upplyftas, lycksaliggöras, förherrligas till Guds möjligast nära och innerliga gemenskap. I sådan afsigt har den tillvägabragts, liksom den ännu oupphörligen tillvägabringas, genom från Honom utstrålande verksamheter, börjande från de innersta, de högsta och fullkomligaste föremålen, och fortgående medelst de Grad-förhållanden, enligt hvilka det Hela är ordnadt, till de yttersta, lägsta och ofullkomligaste föremål, som för en gudomligt skapande kärlek och vishet kunna vara möjliga; en fortgång, som i och med detsamma är en ständig utvidgning till mångfaldiga sig utom hvarandra sammanslutande Sphärer eller Lifskretsar, hvilkas gemensamma centrum Han Sjelf är. Klart bör finnas, att i och med de yttersta möjliga föremålen, eller deras sammanfattning i den yttersta möjliga sphären, är den gräns gifven, utom hvilken skapelse-verket ej vidare fortgår; denna är alltså det Sista af Skapelsen. Men just denna sphär är den naturliga verlden, – vår nuvarande verld: i hvilken det första principala, som skapats, är de medelst det andliga urljuset frambragta solarne; det andra, de medelst dessa solar frambragta jordkloten; det tredje och förnämsta, den genom de förutnämnda förberedda och förebådade Menniskan. Man bör nämligen kunna upphöja sig till den tanke, att såsom gudomlig Vishet är Gud ett evigt Ljus, och såsom gudomlig Kärlek en evig Värma; samt att således båda äro hos honom evinnerligen förenta såsom i en evig Sol, af hvars utstrålningar, som äro idel lifgifvande väsendlligheter, all annan Tillvarelse erhåller sitt upphof, sin ordning, äfvensom de fortfarande medlen för sin utveckling och näring. Synbilden af denna Andesol visar sig ock i verklig sol-gestalt: nämligen i den sol, hvaraf den öfverjordiska verlden upplyses; och hvaraf vår sol framställer blott en matt och blek härmning. Den andliga solen är det första från Gud utstrålande; det honom sjelf allranärmaste; det ännu helt Gudomliga; en lysande infattning eller herrlighets-ring *(gloria)* omkring hans Gudamensklighet, hvilken vanligtvis döljes af dess strålar, men ock understundom synbart ur dem framblickar. Medelst verkningarna från denna sol, som i sitt väsende är intet annat än den eviga Enheten af Kärlek och Vishet, framalstras allt lif, som inom de himmelska, andliga och naturliga verldskretsarna gradvis uppkommer; och förmedelst den motsvarighets-lag, som framkallar allt slags Varande enligt ordningen för skapelsens gudomliga Ändamål, tändas från denna sol fördenskull äfven de jordiska solarne, för att, hvar och en i sina jordar eller planeter, väcka de för dessas värf behöfliga elementariska och organiska krafterna. Solarne bestå af idel eld (den naturliga ur-elden); jordarne äro samtligen, liksom vår egen, bebodda af menskliga väsenden. De nyssnämnda daningskrafterna äro att anse såsom döda, när de betraktas i jemnförelse med de öfverjordiska: men på sin grad äro de dock lefvande och lifvande; ty jemväl i den naturliga solens eld är, fastän på ett utvändigt vis, närvaron af det gudomliga lif, som i den andliga solens eld är invändigt närvarande [18]. – Och på detta sätt gifves möjligheten åt Naturverldens hela mångfald af ting och varelser, att, såsom skapad, inträda i sin verklighet; hvilken egentligen är en följd af den hos allt Andligt inneboende sträfvan, att omkläda sig med ett Naturligt, för att från detta sitt Yttersta och Sista, liksom från ett fotfäste hvarpå det stöder sig eller hvilar, kunna med fixerad individualitet uppstiga till sitt Innersta och Första, medelst rigtigt begagnande af naturlighetens medel till nyttor för eviga ändamål. Häraf kommer ock, å andra sidan, att sjelfva Naturlifvets grader bestå i en uppåt stigande kedja af dessa Nyttor: samtligen ämnade från begynnelsen att vara goda nyttor, d. ä. ledande till goda syftemål. Det gifves i Naturen visserligen äfven onda nyttor: men dessa äro icke der usprungliga; de hafva dit inkommit först genom det ondas utbrott hos Menniskan. Ty så snart engång det Onda såsom en andlig verklighet fanns, måste äfven från detta andliga uppkomma motsvarigheter, som antogo natur i den yttersta sphären af Skapelsen, och således uppträdde der såsom med kroppar omklädda ondskor. Jemväl häri visar sig alltså uttrycket af den allmänna lag, att den naturliga verlden är verkningarnas[19] verld, liksom den andliga är orsakernas, och en innerligare än båda (här den helvetiska, liksom eljest, i frambringande af godt, den himmelska) är ändamålens. Äfvenledes visar sig häri, att det onda är ett af menniskorna förvändt godt, liksom det falska ett af menniskorna förvändt sannt Ty från begynnelsen ämnades inga djur att vara grymma, inga växter att verka skadligt eller såsom giftiga o. s. v. Men allt, som omgifver menniskan förkroppsligadt i djur, växter, sten- och jordarter, med mera, är ursprungligen idel motsvarigheter till menniskans böjelser och till i dessa böjelser rotade tankar,

hvilka i dem äro föreställda såsom för sig sjelfva, i från menniskan söndrade bilder: och deraf har nödvändigt måst ske, att försämrade urbilder framkallat försämrade afbilder; ehuru man ej om dessa kan påstå, att de hafva försämrat sig i någon för dem sjelfständigt gällande, eller egentligt moralisk, mening. När man i förståndets ställe har blott instinkt, i viljans ställe blott drift, och öfverhufvud i andliga förmögenheters ställe blott naturliga (hvarföre ock dessa varelsers lif icke kan efter den naturliga döden fortfara), har man, i andlig betydelse, lika litet förmåga till ondt, som till godt. – Mellertid äro alla de egenskaper och lidelser, som i Menniskan äro sammanfattade, i Naturen öfverallt liksom kringströdda; hvadan ock Naturen och Menniskan kunna ömsesidigt igenkänna sig i hvarandra. Den Förra gör det utan medvetande, af en dunkel sympathi, och i ständiga syftningar åt Menniskan såsom sin medelpunkt. Den sednare kan göra det med sjelfmedvetenhet, och inse, att Naturens fullkomlighet var ämnad att bero af hennes egen. Också sammanhänger Gud med Naturen endast förmedelst Menniskan; och blott förmedelst henne, eller blott med en på henne ständigt rigtad hänsyn, är Naturen skapad.

En verklig vetenskap om Naturen vore den, som i behörig ordning, med klar insigt af det skapade lifvets samtliga grader och grad-förhållanden, ådagalade, huru ingenting i Naturen är ett betydelselöst bildspel för tom nyfikenhet, för död lärdom, och huru det allraminst kan vara något genom materiella krafter sjelfbestående; en inbillning, i hvars förmodningar, analyser och slutledningar är ungefär lika mycken "Naturkunskap," som det är verklig Gudsdyrkan i t. ex. Sol-dyrkningen, hvilken tvärtom framför all annan Hedendom kallas i Ordet enkom "styggelse," emedan den sätter det döda Verldsljuset i det allena lifgifvande Verldsljusets ställe. Den sanna Naturkunskapen utreder deremot, i hvarje sin gren, hvari den ändamålsenlighet består, som genomgår alla dess rika föremåls delar med så mycken vishet och skönhet, och som redan i och för sig vore tillräcklig att intyga, så väl huru föga Naturen kan sjelf vara sitt upphof, som hurudant det verkliga upphofvet måste tänkas. Denna kunskap utreder, huru allt i Naturverlden hänför sig i bild till Menniskan, eller utgör ett helt af uppåt stigande mennisko-likheter; hvars nyttor hafva sig inplantadt, att uppsträfva, nedifrån de allralägsta tingen, gradvis till Menniskan, för att genom henne vidare stiga till Skaparen och återvända till sitt Upphof. Hvart och ett tillvarelse-slag, betraktadt både för sig och i sitt sammanhang med de öfriga, syftar, med denna sträfvan, uppöfver sig till ett högre, hvartill det förhåller sig så: att detta högre är i andlig måtto ett tidigare, som framkallar det lägre till sin basis; men i naturlig måtto ett sednare, emedan det behöfver denna basis för att kunna framträda i företeelse. På slikt vis är i allt det jordiga och minerala en ögonskenlig syftning att vegetera sig *(se vegetandi),* d. ä. upphöja sitt skaplynne till ett lynne af vegetation, eller öfvergå till ett vegetabiliskt, ett växtligt; i allt det växtliga en ännu ögonskenligare syftning att vivificera sig, eller höja sig till sjelfrörlighetens lif (hvartill begynnelsen, i omedelbaraste sammanhang med växterna, sker i hvad man kallar insekter); i allt djurligt en ännu ögonskenligare att rationalisera eller humanisera sig; ändtligen i allt menskligt den syftning att divinisera sig, hvilken visserligen missförstått sig och derigenom blifvit det ondas och syndens upprinnelse, men i sin rena egentlighet innebär, att såsom Engel blifva Guds fullkomligt skära motbild. Skådar man nu tillbaka, så finner man, att hvarje högre grads innehåll förutsätter hvarje lägres, för möjligheten att sjelf framträda; änskönt det i den skapande tankan var till före det sistnämnda, och är sjelfva detta sistnämndas innersta väsendtlighet. Använder man det nu sagda på Menniskan särskildt: så inse vi klart, att hon, ehuru varande i andlig måtto det af Skapelsen tidigaste, likväl måste i naturlig måtto vara det sist skapade. Enligt samma analogi, hvarefter all kropp är basis eller naturgrund för all själ, och således det hela af naturverlden för det hela af andeverlden, är slutligen Menniskoslägtet sjelft den allmänna basen eller naturgrunden för Englaslägtet, för Himmelen. Nyss har visats, huru denna vigtiga omständighet har yttrat sig i det af all Menskligheten Högsta: nämligen i den tvåfaldiga uppenbarelsen af det Väsende, som är det sig uttalande Gudomliga Sanna, och som sjelft har kallat sig "Ordet", för att dermed beteckna denna egenskap. I den skriftliga af dessa uppenbarelser har den naturliga bokstafsmeningen till de bägge inre meningarna samma ställning, att vara deras yttre fotfäste, omfattning och sammanhållning; på det vis likväl, att Ordet är redan i denna sin yttersta form närvarande med sin fullhet. I den personliga uppenbarelsen likaså: der, såsom vi sett,

det antagna jordiskt-menskliga försattes i ett alldeles dylikt förhållande till det gudomligt menskliga. För att detta skulle kunna ske, omkläddes det gudomliga väsendets innersta så länge med allt lägre och lägre – eller alltmera yttre – andliga höljen, tills det, såsom förmedladt genom det af dessa höljen yttersta, kunde nalkas Maria och i hennes lif omkläda sig med en menniskokropp; hvarmed det blef iståndsatt till uppträdande inom den förderfvade Naturlighetens egen rymd, att igenvinna menniskorna från det Ondas makter åt det Godas. Det var då, som vår jord, sjelf ett ringa Bethlehem bland jordkloten, välsignades med en nåd, hvaraf alla de andra gjordes delaktiga. Men detta menniskoblifvande skedde i liknelse af det sätt, hvarpå Gud redan såsom Skapare förfarit, då han klädt sina skapande verksamheter i småningom sinnligare och liksom gröfre medel-orsaker, tilldess ändtligen den yttersta af alltlifvets kretsar uppkom, såsom en till materiella rum- och tidsförhållanden stelnad. Äfven det Högsta Andliga, äfven Han, måste, för sina eviga ändamål och i följd af dem, äga något Naturligt att stödja sig på. Så vardt vår Natur: och så framföddes, i denna yttersta sphär, Menniskan; för att i sig hopfatta alla sphärernas samlif till ett sammandrag, hvaraf Guds Personlighet motsvaras; eller för att göra slik motsvarighet verklig medelst uppstigande från den omkrets, som är det af allt lif Sista, till den midtpunkt, som är det af allt lif Första. Sådant är, att, på det för henne möjliga sättet, blifva ett verkligt "beläte" af Gud; hvilken, i omvändt förhållande, ständigt af sin eviga kärlek drifves, att från lifvets Första, – nämligen Sig Sjelf, – nedstiga till lifvets Sista.

Föröfrigt säges om denna vår jordiska Naturverld lika orätt, att hon tillvarit från evighet och skall i evighet tillvara, som att hon börjat vid en viss tidpunkt och skall vid en viss annan upphöra. Det förra pläga de verldsliga Philosopherne påstå; det sednare, de mera välmenta än klyftiga Theologerne. Rätta förhållandet är, att hon har varit, och skall vara, i all tid; ty hon och tiden äro skapade tillsammans, och oskiljaktiga från hvarandra. Hon är till inom Tiden; samt derföre äfven inom den materiella begränsning, som kallas Rummet, och som står med det nyssnämnda inom-varandet i sammanhang. Rymder och tider, såsom utom oss varande, d. ä. såsom oberoende af våra inre lifs-tillstånd, uppkomma blott genom det utom-hvartannat-hårdnade skick, som tillhör den naturliga verlden. De högre verldarnes lif deremot, såsom ett absolut inre, har icke Tiden och Rummet utom sig; utan är sjelft utom Tiden och Rummet: det vill säga, befinner sig endast i Evigheten. Visserligen gifvas äfven der motsvarigheter till hvad för oss är Tid och Rum: emedan annars ingen individuell tillvarelse skulle der kunna finnas. Men jemväl dessa äro der i blott andlig egenskap; och således endast såsom rena allmänformer af vår åskådning, så beskaffade, att de städse och allestädes äro ingenting annat, än allmänna objectiveringar af våra inre tillstånd. Åskådningen af våra tillstånds-förändringar, i deras följd, är der den enda tid, som gifves, och åskådningen af våra tillstånds-beskaffenheter, i samvaron af deras tillbehör, det enda rummet: båda innehållande denna invärtes följd och samvaro såsom uttryckt i motsvariga bilder, som rentaf bero af dem och lämpa eller omgestalta sig efter deras omskiftningar. Många erfarenheter intyga, huru mycket redan i vår nuvarande verld tiden och rummet bero af själens tillstånd; huru deraf bestämmes, om vi förnimma tiden såsom kort eller lång, huru vår fantasi kan låta oss genomflyga omätliga rymder o. s. v. Men i andeverlden erfares detta oinskränkt, och alltid af hela vår personlighet. Så t. ex. måste der alltid ske, emedan det endast är tillståndens olikhet som der gör förnimmelsen och företeelsen af afstånd eller rum-skillnad, att ehvar någon är med sina tankar, sina böjelser och önskningar, der är han ock genast, i full närvaro, med sin person. Längtar han efter en älskad väns närvaro: så berör den längtandes sinnestillstånd, i denna innerliga åstundan, den med sig likstämda varelsens; och i ögonblicket är vän hos vän, med glädjande ömsesidig åsyn. – Det andliga lifvet har således egentligen tiden och rummet inom sig; och rentaf i sin makt. Också är flyttningen till denna det Inres verld, från vår yttre, i strängaste mening en flyttning inåt; sedan det hårda skal, som kringsluter Evighetens kärna, genom döden blifvit bräckt. Härvid bör en gång för alla märkas, att orden inåt och uppåt, när dermed betecknas förhållanden mellan verldar och mellan verldars grader, äro liktydiga: inåt är då den mera osinnliga sidan, och uppåt den mera sinnliga, af ett och samma förhållande. Likaledes, i motsatt rigtning, orden utåt och nedåt. Derföre visar sig i andeverlden t. ex. en menniskas inlåtande i Himlen såsom ett stigande eller sväfvande uppåt; och tvärtom, hennes försättande i Helvetet såsom ett nedåtfallande eller

störtande. Och i anledning af det sist nämnda må tilläggas, att Tids-verlden, såsom sådan, har ingen ”yttersta dag”: men att en sådan dag gifves för hvarje Menniskas egna eller enskilda Tid; den är nämligen hennes jordiska lefnads slut, hvarmed öfven är förknippad den ”yttersta dom”, som hon genom sin dåvarande själsförfattning ådrager sig. Dessutom undergår hvar och en Församling en allmän gudomlig slutdom, vid tidpunkten af sitt fullbordade förfall och förderf: då rensas mellan-andeverlden från de invånare, som under onda tidlängder skockat sig der och på jordens menniskor utöfva skadliga inflytelser.

Ingen skapelse, såsom lefvande, är annorlunda möjlig, än i epocher, eller i ett fortgående af vissa stadier, från en begynnelse, till en fullbordan. Den bibliska skapelse-historien framställer dem i en skildring, hvars egentliga innehåll dock är en i majestätliga och sköna sinnbilder målad tafla af den genom åtskilliga tillstånd framskridande utbildning, medelst hvilken det inre och oförgängliga lifvet, hos enhvar af Guds ande fattad menniska, nyskapas ur det chaos, hvari det fallit genom synden, till en ordnad andlig verld, till ett Guds återställda beläte i föreningen af oskuld och vishet. Föreställningen, att det Verlds-Hela är skapadt ”af Intet”, är ganska rigtig, såframt man dermed menar, att ingenting har kunnat uppkomma liksom af något utom Gud varande grundämne; och således, att allting har frambragts endast från Gud och genom Honom. Hvarje annan mening derom är en omening. Verlden är skapad likaså af den fullständigaste substans, som genom den fullkomligaste form: nämligen af den eviga Kärleken genom det eviga Ordet. Detta är ock tydligen sagdt, på flera ställen, af Ordet sjelft. I Pauli missförstådda utlåtelse till Ebreerne (c. 11. v. 3) säges endast, att genom Ordet är ”allt det, som är, frambragdt utur det, som icke var” (eller ännu icke hade uppenbarats i tillvarelse). – Märkligt är, att Menniskans bestämmelse tillkännagafs redan genom sjelfva namnet Adam: som betyder jord, eller egentligen jord-ämnet i sin renhet. Ty hon är ifrån sin början den jordmån, hvari det Goda och Sanna insås af himmelska inverkningar, att uppväxa till skörd för Himmelen; men hvari visserligen äfven, om motsatta inflytelser segra, växter af helt annan beskaffenhet uppgro.

2.
Kärleken och Äktenskapet.

Ehuru äfven Menniskans individuum är, strax vid begynnelsen, i den hufvud-omständighet olika med Guds, att det har en begynnelse; att det icke har lif i och af sig sjelft; att det derföre icke heller har inom sig sitt lifs grund, på något ovillkorligt och fullständigt vis: så är dock uppenbart, att hon, i sin egenskap af Guds personliga motsvarighet, är bland alla de på jorden uppträdande varelserna den enda, som har fått sig meddeladt det egentligaste lifvet. Endast åt henne gafs nämligen Kärlekens lif såsom Förnuftets lif; det är: Viljans, Förståndets, Frihetens lif, i odödlig förmåga till Godhet och Sanning. Derföre kan ock endast hon varda omedelbart delaktig af gudomliga och gudomligt tillåtna inflytelser, som i alla sphärer, och på alla grader, till henne oafbrutet strömma. Ty hon är utrustad, att dels såsom handlande, dels åtminstone såsom föreställande, i sin själs spegling omfatta Skapelsens både högsta och lägsta föremål; att liksom i en miniatur förena hvarje tillhörighet af det Helas gudomliga Ordning; att således vara Himlens och Jordens föreningsband, omslutande bägge; att, sjelf på engång en liten Himmel och en liten Jord, genom sina krafters rätta bruk beherrska så väl den sednare (eller sin utvärtes menniska), som den förra (eller sin invärtes menniska), i motbild till den makt, hvarmed Gud, af sin stora Himmel, regerar sin stora Verld; att alltså befinna sig i ett förhållande mellan sin själ och sin kropp, hvilket afbildar förhållandet mellan Honom och Verlds-alltet. Men lika uppenbart är, att endast genom en mot den Gudomliga Kärleken svarande Genkärlek, endast genom ett Viljande, Tänkande och Görande, som är skäradt af denna genkärlek och i den Högsta Kärleken uppgånget till helgelse, kan Menniskan uppfostra sig (eller, nogare sagdt, låta sig af Herren uppfostras) till en sannfärdig och Gudi behaglig andelefnad; ett lefverne, hvari hon vandrar inför Hans anlete i goda böjelser, sanna föreställningar och rättskaffens gerningar. Ju lifligare denna genkärlek är, desto vidsträcktare eftersträfvar den, desto afgjordare hängifver den all mensklig sjelfhet åt ett Godt, hvari den

uppnår sitt Goda såsom allas: och i Menniskans andliga lif, eller hennes sanningslif, yttrar den sig då såsom kärlek till Nästan; i hennes himmelska lif, eller hennes godhetslif, såsom kärlek till Gud.

Man bedrager sig på det högsta, om man föreställer sig, att här yrkas en blöt och begrepplös känslosamhet, eller någon fromhet, som, emedan den är "enfaldig" i rätt bemärkelse eller på hjertats vägnar, äfven bör vara det på förståndets. Är den genkärlek, hvarom nyss taltes, en fullt motsvarig: så är deri lika mycken klarhet, som värma. Klarheten, ljuset hvarvid den ser, tillika med sitt mål och sin väg, betydelsen af vägens omgifningar samt medlen för dess fortsättning – allt detta är sanning; som icke är möjlig utan ett kraftigt bemödande i förståndet, eller i tankans verksamhet, till rik och harmonisk utveckling. Aldrig kan dock Vetandet, såsom det Sannas insigt eller såsom kunskap om det Sanna, i annat fall nämnas Vishet, än när det klara, som är dess kännemärke, visar sig komma från en låga, som lugnt, men mäktigt, brinner för det Goda, och således för de goda tänkarnes, äfvensom de goda böjelsernas, utöfning i goda gerningar. På hvilket sätt är Gud vis? om ej sålunda, att det Goda, som han inser, är hos honom både det Godas insedda eviga sanning och dess lika eviga oskiljaktighet från den böjelse, hvarmed han älskar det? Enheten af Godt och Sannt kan hos honom ej tänkas åtskiljelig från sjelfva hans bestämmande lifs-böjelse; deraf följer ett fullständigt medvetande af alla möjliga ur denna enhet uppkommande förhållanden mellan Godt och Sannt, och en lika fullständig afsigt att låta dem träda i verklighet. Det är den eviga föreningen af detta medvetande och denna afsigt, som utgör Guds Vishet; äfvenså är han just i följd af nämnda förening lika mycket Kärlek, som Vishet, och tvärtom; bådadera i gudomligt fullmått och jemnmått. Deraf måste således ock följa, att hos menniskorna, innerst betraktade, det egentligen är arten och måttet af deras kärlek, som bestämmer arten och måttet af deras vishet. Kunskap kan man visserligen erhålla, äfven med ett sjelfviskt och kallt sinnelag: men den blir derefter, och leder gerna till högmod. Häruti åter visar den sig desto mera fåvitsk, som det Sanna, hvaröfver man högmodas, endast är verkligt såsom mottag för det Goda; detta sistnämnda är det ursprungliga. Och i det Goda är man icke derigenom blott, att man ser det; är man deremot i det Goda, så yfves man än mindre: ty detta är lika ödmjukt, som fridsamt, – ehuru det just genom fridens vapen segrar. Äfven om icke till högmod, föres man lätt till åtminstone egensinnighet, ofördragsamhet, hårdhet, så länge man, full endast af kunskap, skådar allting blott med sanningens granskande, men ingenting med godhetens öfverseende öga. En sådan illiberal och kallt begrepps-slafvisk sanningskunskap är i Ordet sinnebildad genom Ismael, Abrahams oäkta son; med sin moder, den Egyptiska Tjensteqvinnan, utdrefs han och bodde i öcknen. Vishet erhåller man alltså blott i den mån, som man varmt och ljust älskar. Derföre är ock, af Himmelens egna trenne sphärer, Kärlekens Himmel den innersta, den högsta, eller alldeles densamma, som Godhetens.

Skapad till det fullkomligaste mottag för lif, är Menniskan i sin Vilja mottag för Kärleken, och i sitt Förstånd mottag för Visheten. Mot lifvets tvenne gudomliga grundbeståndsdelar svara således Viljan och Förståndet, såsom grundbeståndsdelarne af det Andesinne, hvilket just utgör förmågan af det högsta lifvets mottagande, eller just det hos Menniskan menskliga. Denna förmåga vore icke hvad hon är, om ej det mottagna kunde genom henne äfven fortsättas, tillbörligt användas, förkofras. På denna dubbelförmåga, och deri medborna skyldigheter, grundar sig fördenskull all christlig Ethik. Dess hufvudsumma är väl redan i vår framställning gifven; dock torde ännu en och annan dithörande omständighet behöfva fattas i närmare sigte.

Menniskans andesinne kan vara, alltefter den lifsgrad hvari hon befinnes, ett himmelskt, ett andligt, ett blott naturligt: viljande och förstående är det dock i alla trenne; och ingenting annat är oss (i högre mening) "medfödt", än anlaget till Vilja och Förstånd. Tydligtvis äro dessa, dymedelst, sjelfva det väsendtliga af den Själ, genom hvilken hon är Guds liknelse i en andlig form, som på jorden är den osynliga menniskoformen, och som till sin liknelse bildar den jordiskt synliga. Tillstädesvarande i alla denna yttresinnliga eller

kroppsliga skepnads delar, är själen dock närmast omgifven med något det allrarenaste af Naturens ämnen, en den allrafinaste lekamliga slöja, hvilken ock efter döden åtföljer henne, såsom fullt af andlighet genomträngd. Med denna själ, såsom andesjäl genom vilja och förstånd, är hon skapad för alla de Höjds-Grader i Universum, genom hvilka det skapade lifvet äger att uppstiga från sitt yttersta till sitt första, till det oskapade. Dessa äro öfverhufvud den Naturliga; den Andliga; den Himmelska: men hvardera innefattar ock särskildt trenne smärre eller sig underordnade höjds-grader, så beskaffade, att derigenom, på hvarje allmän-grads egendomliga ståndpunkt, den allmänliga Grad-trefalden afbildas; medelst en så uppföre, som nedföre hela grad-kedjan gående inbördes motsvarighet. Sjelfva trefaldens orsak är, att allt lifs innersta substanser, Kärleken och Visheten, kunna yttra sig i en fullkomlighet, som är antingen en himmelsk, eller en andlig, eller en naturlig; och som är, äfven i hvart och ett af de bägge sistnämnda fallen, så länge den för sig betraktas, ingalunda någonting ofullkomligt, – ehuru den visserligen inses vara ett mindre i fullkomlighet eller ett lägre fullkomligt, såsnart den betraktas jemnförelsevis. Derföre gifvas äfven i sjelfva Himmelen grader: hvilka, i egenskapen af höjds-grader, äro de ”tre himlarne”, som hos Paulus omnämnas. Deras motsvarigheter (eller de sjelfva i sina meddelningar) äro inom Menniskan alltifrån födelsen, – nämligen i sitt anlag; eller anlaget till dem är detsamma som anlaget till den andesjäl, hvilken såsom vilja och förstånd kan utbildas att mottaga godheter och sanningar af rent himmelsk art, men också stanna vid mottagandet af blott andliga, ja, vid mottagandet af blott naturliga; i hvilket fall ändock det lägre tillstånd, som här jemnförelsevis betecknas med ordet ”naturlighet”, är ett naturligt af förädladt skick, eller, noggrannast uttryckt, ett andligt- naturligt tillstånd. Bland de varelser, som tillhöra den i vanlig eller jordisk mening naturliga graden, födas många med mottagnings-förmåga blott för lifvet af dess yttersta eller lägsta grad; många, med förmåga jemväl för lifvet af dess andra; många, med förmåga för alla tre natur-gradernes. Men endast Menniskan är född med förmåga att mottaga, tillika med de trenne natur-gradernes lif, äfven dessutom samtliga de högres eller öfvernaturligas. Under sin lefnad här på jorden kan hon, i kraft af gudomlig inverkan och sina egna förmögenheters nitiska medverkan, lefva in sig allt djupare eller innerligare i godhet och sanning; hvilket är, att stiga från den ena höjds-graden till den andra, ända till den högsta. Sådant stigande är alltså möjligt under hennes jordiska lefnad. Efter döden icke så: den höjds-grad, som hon vid sitt afsked från jorden innehar, förblifver i all evighet graden af hennes tillstånd; och således, om hon då är en Himlens invånare, äfven graden af hennes himmel; d. v. s. den grad af himmelsk verld, eller den särskilda himmel, i hvilken hon, sådan hon numera har inom en viss sphär af godheter och sanningar fixerat sig för alltid, är i stånd att lefva och vidare utvecklas. Sålunda gifves en företrädesvis himmelsk himmel, en andlig himmel, och en naturlig – nämligen på andligt vis naturlig – himmel; äfvensom himmelska, andliga och (i nyssnämnda mening) naturliga englar. Ifrån den ena himmeln kan man icke stiga till den andra, eller från naturlig engel upphöjas till andlig o. s. v. Men hvarje himmel särskildt, eller hvart och ett af dessa engla-tillstånd, är icke dessmindre inom sig en rymd af oändligt stigande eller växande i himmelsk fullkomning. Ty fastän Höjds-Graderne äro åtskilda från hvarandra, finnas dock, ifrån de lägsta tingen upp till de högsta, inom hvarje höjds-grads egna omfång grader, som sammanhänga; dessa äro, i följd af sitt sammanhang (såsom t. ex. från svagare värma till starkare), att anse för Bredds-Grader; och medelst dessa grader kan, inom hvilkendera himlen som nämnes, utveckla sig en oändlig tillväxt i fullkomning och sällhet. Det följer häraf, att hvarje himmels invånare äro indelta i särskilda samhällen. I en verld, der all tillvarelse är ett obeslöjadt uttryck af sin inre verklighet, kunna samhällen bestå endast af likasinnade medlemmar. Alla de englar, som äro i samma sphär och grad af godhet och sanning, utgöra tillsammans ett dylikt samfund, och anse sig der gemensamt för slägtingar. Närmaste slägtingar äro de, hvilkas inre lifs-tillstånd äro närmast likartade; desse, om de ock under sin lefnad på jorden aldrig sett hvarandra eller hört hvarandra omtalas, igenkänna sig här såsom förenta genom det innerligaste frändskapsband.

Liksom för menniskorna såsom Församling, så är ock för hvarje särskild Menniska det mål satt till syfte, att förmedelst de trenne höjds-graderna uppstiga till Herrens närmaste närhet. Mellertid är äfven Menniskan född på den lägsta af de höjds-grader, till hvilka den himmelska verlden har urbilderna; och änskönt hon

redan här kan lefva så mycket i den andliga graden, som hon verksamt älskar det Sanna och sina Medmenniskor, och så mycket i den himmelska, som hon verksamt älskar det Goda och Gud, lefver hon likväl, på denna sidan om döden, med sin jordiska tillvarelse alltjemnt inom Naturlighetens grad. Hon är der född med ett kynne, som närmast sammanhänger med de naturliga beståndsdelar, hvilka hon vid denna tillvarelses början hufvudsakligen erhållit medelst modren (liksom hon erhållit de andliga hufvudsakligen medelst fadern). Hon har fördenskull, i mensklighetens nuvarande skick, en stor kamp att genomkämpa. Ty från sin naturliga sida är hon öppen för onda inflytelser: emedan till den hör en benägenhet, att hängifva sig åt det yttre-sinnliga, det jordiskt utvändiga och förgängliga, samt förblifva deri; hvadan hon lätteligen kan finna beqvämast och angenämast, att för alltid inom blotta naturlighetens grad qvarstanna. Detta slags obenägenhet och tröghet för de högre graderne, oaktadt hennes väsendes anlag att sträfva dit uppåt, är hennes arfsynd. Hon kan dock genom sitt förstånd lika väl mottaga, som icke mottaga, de högre lifs-gradernes ljus (hvilket föröfrigt äfven utan hennes medvetande utöfvar sin inflytelse): men både det ena och det andra beror af hennes vilja, och allenast af den; som af ingenting annat, än sig sjelf, kan böjas och bestämmas. Vill denna, på fullt allvar, se hvad hon bör välja och göra: så beredes derigenom förståndet, att tjena henne såsom öga och vägvisare; liksom, i annat fall, en ond vilja alltid leder förståndet att tänka falskt och uppfinna skenskäl till de snöda böjelsernas urskuldande eller bemantlande. Ett ondt, som ingår i förståndet blott, rotfäster sig icke hos menniskan; men det onda, som ingår i viljan, rotfäster sig, – och är derföre det, som gör henne den egentliga, ofta evärdliga skadan. Ty allt, så väl godt som ondt, hvilket under hennes jordiska lefnad ingått endast i förståndet, men icke tillika i viljan, försvinner ifrån henne med denna lefnad; det är för henne efter döden så, som hade det aldrig varit, eller som hade hon aldrig vetat något derom. Ingen kunskap, huru klyftig och lärd den än må vara, tillhör menniskan på väsendtligt vis och har i förhållande till henne något verkligt värde, utan så vida den kunnat ingå i viljan, och dymedelst förvandla sig till en lefvande – d. v. s. en i handlingar sig bekräftande – öfvertygelse. Endast så långt nämligen, som menniskan i gerningar utöfvar det goda, får det fäste i hennes vilja; och fäster det sig icke der under hennes jordlefnad, så sker det sedan aldrig. Hon har då sjelf dömt sig till ett förtappelsens rof: ty efter döden kan väl förståndet ännu förändras till ett bättre, men icke viljan.

Man ser alltså, att sådan, som Viljan är, – såsom det fria, det sjelfbestämmande uttrycket af menniskans innersta kärleks-beskaffenhet, – begagnar hon Förståndets krafter till medel för sin utbildning eller för befrämjandet af sin rigtning, och danar det derigenom, förr eller sednare, till sin fullständiga motsvarighet. Der detta förhållande är fullfärdigt, der är således antingen viljan god och förståndet sannt i fullt jemnmått; eller också, i lika fullt jemnmått, viljan ond och förståndet falskt. I förra fallet, är menniskan mogen för Himmelen; i sednare fallet, mogen för Helvetet; och egentligen lefver hon då, redan före döden, antingen i den himmelska eller i den helvetiska verlden. Det inträffar likväl esomoftast, att viljan är god, men förståndet oupplyst (i slik belägenhet äro t. ex. alla välsinnade Hedningar), eller att viljan är förderfvad, men icke nog djupt för att betaga förståndet all möjlighet till mottag af ett på henne inverkande ljus: då är hon mogen blott för den förberedande Andeverld, hvarom vi redan talat; och der tillfälle för undervisning, medelst högre andar, alltid gifves. Men i hvart och ett af dessa fall står fast, att i hvarje menniskas väsende äro Viljan och Förståndet att betrakta såsom makar, från hvilka, såsom barn, hennes Gerningar härstamma eller alstras. Till denna alstring är henne Friheten gifven: som, i sin allmänna form, är menniskans förmåga att bestämma sig för mottagandet och frambringandet af Godt eller Ondt; en förmåga, hvarförutan hvarken det Goda eller det Onda skulle i hennes varelse kunna verkligen införlifvas såsom hennes; emedan, såsom vi alltredan funnit, endast det, som hon af fri vilja – d. ä. af sin egen otvungna kärlek – mottager och gör, förblifver hos henne beståndande. Sådan är Frihetens form; lika i missbruk, som i bruk. Men i sitt sanna väsende är Friheten menniskans förmåga att upplåta sig för Guds ljus och ledning, genom den besegra alla onda inflytelsers och böjelsers makt, och i samma mån uppstiga till de högre lifs-grader, som, vid detta bemödandes oförtröttade fortsättning, allt klarare och varmare inom henne öppnas. Gud hämmar väl den menskliga frihetens missbruk så till vida, att han icke tillåter det bryta sin heliga verldsordning; men något

intrång på hennes utöfning gör han icke. Hans förhållningssätt i afseende på henne inskränker sig dertill, att å ena sidan aldrig låta henne vara alldeles beröfvad inverkande eggelser till Godt och Sannt, – hvaribland främst hans egen röst, som varnande ropar ur hennes innersta i ”samvetets” maning, så länge hennes invärtes ännu icke är till fullo af det Onda inkräktadt; samt å andra sidan alltid hålla beredd en jemnvigts-punkt mellan Himmelens och Helvetets inflytelser, på hvilken hon, huru mycket än de sednare synas vara henne öfvermäktiga, kan – såsnart hon det med rätt allvar åstundar – i hvarje ögonblick ställa sig, att från denna punkt begynna en förbättrad, ja, en (i andlig måtto) alldeles ny lefnad. Det första steget på den nya banan är att afhålla sig från det Ondas utöfning, för att sålunda inkomma i ett upplyst och sedigt lefverne; hvilket är den fullkomlighet, som redan på den naturliga höjds-graden kan uppnås. Detta är ock det enda, som egentligen står i menniskans egen makt (ehuru visserligen äfven detta blott under förutsättning af gudomligt bistånd). Hon inträder, såsnart hon dermed börjar, i det omskapelse-tillstånd, hvari viljan låter sig styras genom förståndets insigt af det Sanna och Heliga. Men fullbordadt ”nyfödd” är hon icke förr, än hon ur detta första tillstånd inträdt i ett annat, hvari hon, utan behof af öfverläggning och val, handlar af viljans egen rena kärlek till det Goda; så att hennes utvärtes menniska då är helt och hållet blifven med hennes invärtes menniska ett, i en oskiljelig himmelsk spegelbild. Allt det sålunda mera innerliga och positiva af godhet, dygd, vishet, allt det, som blott medelst de högre gradernes öppnande (eller hennes lifs uppstigande till dem) kan komma till utveckling, är, till alla delar, endast Guds verk i henne; hvad hon dervid gör, är blott att vara ett frivilligt verktyg. Att så är, bör hon ständigt inse och erkänna; änskönt hon alltigenom, såsom skapad till Guds afbild, i hvarje sitt görande eller låtande handlar likasom af sig sjelf. Strängt taget, är Gud den enda varelse, som af sig sjelf tänker, vill och handlar. Alla andra tänka, vilja och handla under inflytelser: i allmänhet, af hvarandra; särskildt, den lägre under inflytelser af den högre, och så, i otaliga leders ordning, ända upp till den Högste. Det motsatta, eller att de menskliga jagen äro med full ursprunglighet sjelfuppfinnnande och sjelfbestämmande, påstås endast bland Helvetets andar; hvaremot Himmelens, ifrån det ena englasamfundet till det andra, med en mun bevittna, huru föga någon, utom Gud sjelf, är berättigad att tillerkänna sig originalitet. Sjelfva Helvetet består, liksom i sin öfriga tillvarelse, äfven i sitt tänkande och viljande blott förmedelst inflytelser från Ljusets verld; fastän med den egenskap, att ideligen förvända dessa inflytelsers godhet till ondska och sanning till lögn. De öfverjordiska verldskretsarnes andar och ande-samfund utöfva fördenskull en oupphörlig inflytelse på jordens invånare och samhällen; hvarföre ock hvarje menniska enskildt är omgifven, och det i hvarje ögonblick, så af goda, som af onda andar, hvilka enkom till hennes personlighet befinna sig i ett närmare förhållande. Men likaså oafbrutet hålles den nyssnämnda jemnvigts-punkten i beredskap af Försynens allt af vägande vågskål.

Hvad är Försyn? Det är Guds alltstyrelse enligt den gudomliga ordning, hvaraf Gud förnimmer och vet både allt hvad som öfverensstämmer med och allt hvad som motstrider den; det sednare ungefär så, som man af harmonien och välljudet i ett musikstycke förmärker det osammanstämmande och illaljudande i en fuskares sätt att spela det. Försynen sträcker sin omvårdande blick ända in uti och ner till de allraminsta menskliga omständigheter, de enskildaste menskliga angelägenheter. Vanligast, ehuru ingalunda alltid, är dess inverkan omärklig; hvilket sker, dels för att ej lägga band på menniskans frihet i öfvertygelse och frivillighet i handlingssätt, dels äfven, att hon ej må öfverlemna sig å passif sorglöshet och oomtanka. Ingenting således, utom synd emot Herren, har den rättsinnade, den fromme att frukta för: om han än inser mer och mer tydligt, huru litet afseende Försynen fäster på allt slags förgänglig eller blott till jordlifvet hörande lycka, såsom t. ex. verldslig höghet, ära, rikedom, med mera dylikt; emedan i Försynens ögon det endast är verklig välsignelse, som medföljer efter döden och förblifver i evighet. Ingenting sker af en slump, ingenting af något öde, ingenting heller af något förutbestämmande oföränderligt nådeval. Alla menniskor äro från begynnelsen bestämda för Himlen. Det beror af dem sjelfva, att bestämma sig för något annat: och i det fallet först få de erfara Försynen såsom tvång; ty klart är, att sådant, som vill uppresa sig mot den gudomliga Ordningen, måste kufvas. Utvärtes motgångar och qval, såsom rentaf utvärtes (t. ex. sjukdomar, dödsfruktan, stora förluster i timlig bergning eller timligt öfverflöd o. s. v.), tillhöra visserligen icke

Försynens välsignelser: men af det skäl endast, att de nästan aldrig väcka till någon inre förbättring. De äro dertill vanligtvis otillräckliga: de tillvägabringa oftast blott ett flygtigt stillastående i de herrskande lustarnes fart, en skenbar besinning, en utvändig gudlighet; men allt detta försvinner, när anledningen upphör; och äfven om skenheligheten eller bigotteriet bibehålles, har dermed, i sjelfva saken, ett nytt ondt – hyckleriets – kommit till det fordna. Deremot höra till Försynens välsignelser, och till de största, alla verkliga Frestelser: d. v. s. sådana, som i menniskans innersta verkligen ingripa. Sådana äro alla smärtsamma pröfningar för hjertat, och alla starka lockningar att afvika från det Godas väg. Genom de förra kommer trons, genom de sednare viljans fasthet till ytterligare pröfning och stadga. Frestelserna tjena till att uppegga det inom oss doldt lurande Onda, att askan, som skyler dess gnistor, må bortblåsas, och den deraf uppblossande lågan, såsom numera åtkomlig för det ”lefvande vattnet”, eller för himmelska sanningars motverkan, i grunden släckas. Utrustad till herravälde öfver det i sin natur onda och falska, förvärfvar menniskan detta välde blott genom besegrade frestelser. De svåraste frestelserna äro de, som komma från Egenkärlekens lustar; och aldrig synes en menniska inför englarne så låg och liten, som när hon låter någon af dessa lustar hänföra sig. Men hatar hon, afskyr hon, trängtar hon ärligt att befrias ifrån de villor, dem Mörkrets andar inkasta i hennes tankar, fantasier, känslor: så är Herrens allsmäktiga bistånd i ögonblicket tillhands. Han strider då vid hennes sida; och hon försättes då snart i det nyfödda tillstånd, der hon erfar sanningen af hans yttrande: ”mitt ok är ljufligt, och min börda är lätt.” – I den förberedande Andeverlden gifvas ännu frestelser att genomgå: i Himmelen icke, ty der är det Godas seger afgjord; i Helvetet icke heller, ty der finnes ej mera någonting Godt, hvarifrån man kunde förföras att vika. Der förnimmes alltså äfven lika litet, som i Himmelen, den ur samvetet ropande stämman.

Och härmed äro de hufvudsakligaste dragen tecknade i skildringen af den lefnadsbana, hvarmedelst Menniskan inleder sin i evighet fortgående. Vi hafva insett, huru hon medelst denna bana, i den mån hon genom beredvilligt mottagande af himmelska inflytelser låter det högre lifvets grader inom sig öppnas, efter döden kommer att befinna sig i den Himmel, hvars sphär hon redan här på jorden burit inom sig; således i ett lycksaligt tillstånd, som då äfven i sina yttre föremål fullt motsvarar och betecknar den goda, ljusa, sköna själsförfattning, hvari hon lefvat och från jorden afgått; hvarvid hon ock inlåtes i sjelfva det innersta och egentligaste af sin der uppnådda lifs-grad, och skönjer, att äfven det fullkomligaste af andlig, ja till och med himmelsk grad, sådant det på jorden uppnåtts, är ett blott naturligt vid jemnförelse med den herrlighet, hvaraf hon nu genomströmmas och omgifves. Likaså hafva vi sett, huru hon medelst samma inledande lefnadsbana, i den mån hon motsträfvar och tillspärrar sig för den gudomliga nådens inverkningar, kommer att efter döden befinna sig i ett tillstånd af osalighet, som, emedan det är en numera ohöljd och från allt annat afskild fortsättning af den själsförfattning, hvilken hon på jorden hos sig utbildat, äfvenledes är i allt sitt yttre, i hela sin inrättning en trogen afspegling deraf; och alltså just det Helvete, hvars sphär utgjorde redan här hennes lifs innehåll och hemvist. Det har blifvit visadt, huru hon, efter döden, i ena fallet genast uppvaknar inom någon af Englaverldens, och i andra fallet genast inom någon af Djeflaverldens kretsar; – ty klart är, att jemväl i Helvetet finnas, såsom antipodiska motsvarigheter till de himmelska, särskilda grader och samhällen; alltefter särskilda beskaffenheter af ondskor och af sympathier, som draga likasinnade tillsammans inom den krets af Ondt eller Synd, hvari de sätta sin högsta kärlek och njutning. Också är den mellanrymd antydd, som upptager de för Himlen och Helvetet oafgjorda; hvilka der ännu erhålla tillfälle, att fästa, att fullborda sig i rigtningen åt Godhet och Sanning, eller i rigtningen åt Ondska och Lögn; hvarefter de, med detsamma, antingen i Himlen, eller i Helvetet, inflyttas. – Endast två anmärkningar, i afseende på dessa båda innersta och sista hemvist, torde ännu böra bifogas.

Den ena må beträffa Helvetes-qvalens evighet, och Guds förhållande till dem. Tydligtvis består denna evighet deri, att djeflarne, eller de förtappade, städse djupare lefva sig in i (eller införlifva sig med) det Onda och Falska; såsom englarne, eller de salige, ständigt djupare lefva sig in i det Goda och Sanna. Gud fördömmer ingen; de fördömde äro det derföre, att de sjelfve fördömt sig. Allmakten kan allt, utom att göra det Onda till Godt; Gud kan således ej frälsa den, som ej vill låta sig frälsas. Det är en lösligt philanthropisk

åsigt, att ondskan, eller syndalusten, ej har i onda menniskors väsende djupare inträngt, än att den skulle, liksom ett yttre påhängsel, en drägt, kunna dem afklädas genom Guds barmhertighet. Liksom det Goda blifver goda menniskors hela lif, kärlek och nöje, så blifver det Onda de ondas; der dessa äro i sitt nöje, der åstunda de i sjelfva verket vara, och just i helvetet äro de det ostördast och mest. *Trahit sua quemqve voluptas:* de dragas dit af sin okufvade lustas numera omotståndliga magi; de kunna endast der lefva; och den enda nåd, som kan af dem emottagas, är – förlängandet af deras tillvarelse, hvilken de, så usel och ohygglig den är, ej vilja förlora, emedan den dock egentligen är sådan de önska hafva den. Att de i denna tillvarelse oändligt pina både sig och hvarandra, ligger i saken sjelf. Gud skulle först då pina dem, om han upplyftade dem inom Himmelens kretsar: vistandet i dessa heliga sphärer, så motstridiga deras egna, skulle, (om det vore möjligt), förorsaka dem de gräsligaste plågor; hvilket ock klarligen synes af deras ångest, när stundom en himmelsk stråle faller ned i afgrunden och visar, för deras egen syn, dem och deras verld i det verkliga skick, hvaröfver de eljest fortfara att göra sig hvarjehanda illusioner. Möjligheten af dessa illusioner är den enda art af gudomlig barmhertighet, som till dem kan finna väg för att mildra deras tillstånd. Så t. ex. se de i sin egen vanliga åsyn ut som menniskor, och deras boningsrymd upplyses då af en dager, ungefär lik den jordiska: men i sin verklighet, inför englarnes ögon, är deras utseende idel spökens, furiers, vederstyggliga vidunders, deras omgifning full af eld och rök, och dagern i deras rymd ett sken likt det af glödande kol, eller af en i nedgången blodröd stormbebådande sol, hvilket, så ofta något ljus från himmelen dit instrimmar, genast slocknar och bytes till tjockaste mörker. Derföre är dem ingenting förskräckligare, än en sådan strimma; ty vid henne synes allt så, som det är. Men hos enhvar är anlete, gestalt, röst, åthäfva, endast motsvarigt uttryck af hans ondska eller syndalust; äfvenså är det blott sjelfviskheten, hatets, de onda begärens inom dem fortfarande och brännande låga, som åstadkommer synbilden af eld; och helvetets sol är detsamma falska ljus, hvilket de på jorden prisade såsom fördomsfrihet och redbar sanning, under det de hånade den verkliga sanningen med namnen vidskepelse och svärmeri. Det är således ej i något afseende Herren, som straffar dem; de sjelfve straffa sig, genom de nödvändiga följderne af det Ondas natur, såsnart den – såsom här – hunnit framträda fullt utvecklad och oförställd. Helvetets eviga ohygglighet och otrefnad härleda sig tvifvelsutan från samma skapande Makt, som Himmelens eviga fägring och trefnad: men blott sålunda, som (å ena sidan) lif, vällukt, glans, och (å andra sidan) förruttnelse, stank, orenlighet föranledas af ett och samma himlaljus, alltefter de föremåls beskaffenhet, i hvilka det mottages eller på hvilka det inflyter. Att de fördömde af Gud straffas, kunde sägas blott så till vida, som de af honom störas i sitt förnämsta gemensamma nöje; hvilket är, att tubba menniskor till ondt, och att så väl på jorden, som i mellan-andeverlden, med mångahanda försök antasta och oroa de välsinnade, de goda. Men deras hämmande härutinnan står i sjelfnödvändigt sammanhang med Försynens hela öfriga verldsordning. Bortser man härifrån, så ofredas de i sina lustar af ingenting annat, än af hvarandras ömsesidiga anspråk och intrång. Hvars och ens innersta njutning är nämligen här, att lefva endast för sig och sitt nöje, och att, för att deråt vinna ett obegränsadt utrymme, beröfva de andra så mycket, som möjligt, af deras. De ondaste äro der de andras förmän, och göra de andra till föremål för straffdomar, icke för att förbättra dem, utan af den tyranniska fröjden att plåga; sins emellan åter straffa desse hvarandra, genom kamp om öfverväldet och kufvande vexelvis.

Detta var vår ena anmärkning. Med den andra må vi möta den inbillning, att Himmelens sällhet, att Englarnes lif skulle bestå i ett overksamt och enformigt njutnings-tillstånd. Tvärtom: det är en allmän verldslag, att liksom hvarje sann Nytta har sitt medföljande Nöje, stigande i samma mån som nyttans utöfning, så har hvarje sannt Nöje sin medföljande Nytta, stigande i samma mån som nöjets njutning, så att båda egentligen utgöra ett; och klart bör då vara, att denna lag måste just i Himmelen gälla med sin största utsträckning och tillämpning. Der är alltså en oändlig mångfald af sysselsättningar, alltefter englarnes och engla-samfundens särskilda lynnen, särskilda gåfvor, särskilda rigtningar af syfte, kunskap, talent; men alla sammanstämmande deri, att på Kärlekens och Vishetens väg oafbrutet utbilda sig och hvarandra till ständigt större fullkomlighet. Deras förrättningar dela sig i sådana, som medelbarligen åsyfta Himmelrikets

förkofran, och sådana, som omedelbart befrämja den. Till de förra höra, att stundligen utsändas till de på jorden åt det Goda sträfvande menniskornas hjelp; att i mellan-andeverlden meddela undervisning åt alla dem, som der ännu vilja mottaga den, – och så vidare; alltsammans värf, till hvilka de äro utrustade med en vishet och makt, som närmast liknar den gudomliga. Hvad de sednare förrättningarna beträffar: så får man ej glömma, att för allt, som skådas i jordens naturverld och i dervarande väsendtliga tillbehör af menniskans dagliga omgifning, är den himmelska verlden just den fullständiga urbildligheten, – för sinnet förnimmelig med samma fasthet, åskådlighet, med mera, fastän ojemnförligt skärare, lifligare, skönare; och man bör då äfven veta, att på samma sätt, som allt väsende finnes der i sin upprinneliga verklighet och all gestalt i sin upprinneliga skönhet, hvaraf allt på jorden verkligt och skönt har erhållit sitt upphof, så finnas der jemväl urbilderna till alla sedliga samhälls-inrättningar och sällskaps-förhållanden. Eller: dessa sjelfva befinna sig der samtligen; men endast i det skick, som de äga i den oförfalskade godheten och visheten af de grundtankar, ur hvilka deras motsvariga afbilder i vår jordiska verld framgått. Den ledande himmelska principen i allt detta är Kärlekens: att göra hvarandra så mycket godt, som i evigheters evighet kan vara och varda möjligt; och således, att lefva endast i en oupphörlig inbördes befrämjan af allas stigande i godhet, visdom, sällhet. Hvadan den sanning är klar, som här visar sig i all sin herrlighet: att det kraftigaste bistånd, hvarmed Gud styrker Menniskorna till allsköns verksam lefnad för Himlens ändamål, är det, som meddelas genom deras bemödande att i sådan afsigt sjelfva bistå hvarandra.

———

Dock – det för dessa uppsatser tillåtna utrymmet är redan öfverskridet. Åt ett enda till den christliga Ethiken hörande stycke, af synnerligaste vigt, må vi likväl ännu egna några ögonblicks mera uteslutande uppmärksamhet.

Då vi nyss besinnat, att intet biträde kraftigare underhjelper menniskorna i sträfvandet att uppfylla menniskolifvets bestämmelse, än det, hvarmedelst de sjelfva biträda hvarandra: så står oss ingenting närmare att betrakta, än det förhållande, hvari enkom åt hvarje menniska ”en hjelp”, en i denna sträfvan företrädesvis bistående medmenniska, är gifven såsom Maka eller Make; detta det innerligaste af alla personliga samband, i hvilket fullkänslan af all sann och skön kärlek, så till Gud, som till Nästan, är sammanfattad. Englaverlden vore således icke Himmel, om hon ej innehölle urbilden äfven för detta samband, hvari Köns-tvåfalden, som genomgår hela det lefvande Universum, uppnår, såsom upphöjd från blott Natur-tvåfald till Ande-tvåfald, det högsta – och dermed äfven oförgängliga – uttrycket af den enhet, hvari den alltigenom, från lägre till högre varelse-grader, syftar att upplösa sig. Icke förr, än hos Menniskan, kan Köns-förhållandet förädlas och förklaras till detta sitt högsta enhets-uttryck, som då kallas Äktenskap; varande, på samma gång, de menskliga samhällenas djupaste naturliga rot och skäraste andliga helgedom.

I sin allmännaste andemening, är Äktenskap allt slags harmonisk lifs-förening mellan en viss Godhet och en viss Sanning, hvilka befinna sig i full motsvarighet; eller, öfverhufvud, hvarje äkta motsvarighets-förhållande mellan Vilja och Förstånd. I närmare bestämd mening, beteckna vi med namnet Äktenskap endast den mellan en Man och en Qvinna ingångna förening, som fått sig detta namn egentligen tillagdt; med högsta skäl, emedan den – ehvar den är hvad den bör vara – är det nyssnämnda förhållandets fullständigt menskliga incarnation. Hvad är nämligen, i denna betydelse, Äktenskapet? Just den fullständiga mennisko-formen af Kärlekens personlighet: så snart vi tänka oss den uppenbarad medelst menniskor, eller i ett menskligt förhållande. Det är då den eljest blott halfva mennisko-varelsens integrering eller fullfärdiggörelse till en hel; derigenom, att en manlig och en qvinlig mennisko-hälft med sådan kärlek ömsesidigt sammansluta sig, att deraf uppstår en bådas väsenden genomträngande och omslutande enhet, i hvilken de, såsom ett enda oskiljeligt väsende, sedermera genomlefva tiden och evigheten. Klart är, att i sådant fall befinna sig deras andesinnen, – båda hvart för sig bestående af förstånd, såsom mottag för Sannt, och vilja, såsom mottag för Godt, – i ett vexelförhållande, hvari de fullkomligt, och på ett concret vis,

uttrycka den allmänna öfverensstämmelsen af motsvarigheterna mellan Godhet och Sanning, eller mellan en god Vilja och ett sannt Förstånd. Det nu sagda gäller så mycket nogare, som det lätt kan inses, att hos Mannen företrädesvis herrskar Förståndet eller Tankan, och hos Qvinnan företrädesvis Viljan eller Böjelsen; hvadan följer, i strängaste sammanhang med det närmast föregående, att, då hvart och ett Sannt har sitt motsvarande Goda, äfvensom hvart och ett Godt sitt motsvarande Sanna, är hvarje rättskaffens Äktenskap en förening, der en Tanka, som funnit sin motsvarande Böjelse, sammansmält med en Böjelse, som funnit sin motsvarande Tanka; så, att slutligen den enas förstånd är äfven den andras, och den enas vilja äfven den andras vilja.

Hvilken är orsaken till skillnaden i Kön? – Fortplantningens ändamål endast? – Visserligen bland Djuren, eller öfverhufvud bland alla blotta Naturvarelser. Men hos Menniskan är med detta ändamål förenadt ett högre; ett ändamål, hvarförutan fortplantningen aldrig kunde bli en fortplantning af andar, en fortsatt plantskola för Himmelen. Den egentliga orsaken till könsskillnad bland Menniskorna är, att menniskovarelsen, hvilken icke (liksom Guds) förmår i en och samma personlighet omfatta alla sina grundväsendtligheter, skall ändock kunna i dem alla framträda och i dem alla utveckla sig; och det på ett sätt, hvarigenom dessa väsendtligheters behof af hvarandra kan lifligast uppenbara sig och ljufvast tillfredsställas. Man ser häraf, huru ytlig den föreställning är, att köns-skillnaden är en blott kroppslig; som derföre skulle, enligt ett inbilladt "renare" begrepp om själens odödlighet, försvinna med det i grafven qvarlemnade materiella omhöljet. Denna föreställning är, fullt ut, lika tanklös, som den nyss skärskådade föreställningen om de osaliges ondska såsom något dem vidhängande yttre, hvars sjelfnödvändiga följder alltså skulle när som helst, om blott Guds rättfärdighet tilläte det, kunna dem fråntagas, och för alltid utplånas, genom ett blott godtycke af hans barmhertighet Att afklädas könet, vore detsamma, som att afklädas personligheten, d. ä. upphöra: ty i Mannens varelse, så den själiska som den lekamliga, gifves ej det minsta, ej ett grand, vare sig af kropp, sinnesart, känsla, böjelse, tanke, lynne, som icke är manligt; och likaså i Qvinnans varelse ej ett grand, som icke är qvinligt. Menniskan är i sitt utvärtes Man eller Qvinna, derföre, att hon i sitt invärtes, ja i sitt allra-innersta, är ettdera; och hon är i sitt innersta väsende ettdera, derföre, att hennes naturs eviga väsendtligheter kunna endast genom denna Motsats komma till den fulla Enhet, hvari de, såsom älskande, bistå hvarandra till ömsesidig förädling och förljufning. Är alltså grundväsendtligheten af Mannens varelse, att lefva till närmast liknande bild af den Eviges Sanning och Vishet; och deremot grundväsendtligheten af Qvinnans varelse, att lefva till närmast liknande bild af hans Godhet och Ömhet, – eller af det, hvari hans Kärlek yttrar sig omedelbarast: så är dermed ock en ursprunglig nödvändighet gifven, som evigt drager dem till hvarandra.

Vi kunna nu inse, att det, som lockar Qvinnan till Mannen, och binder henne vid honom, är – innerst, eller i sin odödliga grund – en åtrå att hängifva sig åt Vishetens kraft och saligt hägnas af dess skydd; likaså, att det, som lockar Mannen till Qvinnan och binder honom vid henne, är – innerst – det af Ömheten hulda och älskliga, som uppkommer af Godhetens oskuld, och visar sig i en liflig utvärtes åskådlighet. Denna åskådlighet medför alltid, äfven i sina ringare grader, en behagande verkan; ehvar den är tillstädes i all sin ljufhet och glans, der gifver den företeelsen af hvad vi kalla Skönhet. Det måste, i följd häraf, erkännas, att Skönheten är företrädesvis en qvinlig egenskap; den är, hos den jungfruliga (och i allmänhet hos den jungfruligt sinnade) Qvinnan, det öfver hennes varelse gjutna återskenet, lika blidt som skärt, af Oskuldens kärlek till Visdom. Qvinnan söker hos Mannen ett Godt, hvilket hon egentligen älskar såsom ett sannt, ett uttryck af Vishet; Mannen deremot söker hos Qvinnan ett Godt, hvilket han egentligen älskar såsom ett skönt: d. v. s. ett uttryck af Godhet och Kärlek så omedelbart, att det just genom sin genomskinande omedelbarhet behagar och förtjusar. – Visserligen kan ej nekas, då Visheten sjelf ju ej är något annat än Kärlekens fulla medvetenhet och klara sans, att äfven i Mannen, så långt han äger vishet eller sträfvar dertill, har Kärlekens väsende incarnerat sig. Grundtanken af hans lif är ju, att föreställa just Kärlekens Vishet; och emedan ej förr, än deraf, uppkommer såsom motsvarighet Vishetens Kärlek, hvilken Qvinnan skapades att föreställa, så är Qvinnan – såsom Ordet förtäljer – uppkommen af Mannen och skapad af en del

ur hans väsende, som då ännu icke var utveckladt till uteslutande manlighet. Men ehuru således, tvifvelsutan, både Mannens form och Qvinnans form ämnats att uttrycka en åt Vishet rigtad och med Vishet förenad Kärlek, uttrycka de likväl i sin inbördes motsats, eller i sitt förhållande till hvarandra, denna grundegenskap på olika sätt; Mannens form uttrycker den nämligen mera såsom en Kärlek af Vishet, Qvinnans form åter mera såsom en Kärlek till Vishet: och härifrån kommer, att det älskande, såsom sådant, framträder hos henne klarast. Endast i Qvinnan incarnerar sig fördenskull det Ljufva och Hulda af Kärlekens väsende så, att det är ett genast vid första anblicken och i första känslan förnimmeligt: och derföre kan sägas med fullt skäl, att af Qvinnans kön eller form uppenbaras detta väsende företrädesvis såsom Behag, som i sitt utbildade och fullständiga hela är Skönhet; då det deremot af Mannens kön eller form företrädesvis uppenbaras såsom Kraft, som i sitt utbildade och fullständiga hela är Sanning. Huru skulle nu någondera kunna umbära den andra? Blott tillsammans utgöra de den hela Menniskan; lika skön som sann, och lika sann som skön.

Sådan är det menskliga köns-förhållandets allmänna inre betydelse. Äktenskap åter, i ordets rätta mening, är hvar och en förbindelse, hvari tvenne sålunda motsatta köns-personligheter, dragna till hvarandra af en för dem egendomlig motsvarighet och sympathi, sammansluta sig på det redan tecknade viset – och alltså på äkta vis – till en gemensam och enda mennisko-personlighet. Det är den fulla sjelfbekräftelsen af deras inbördes kärlek, såsom invigd åt evigheten genom ett band, hvilket Gud ursprungligen stiftat med afsigt, att i hvarje verkligt kärleks-par förena den högsta af alla nyttor med det sällaste af alla nöjen. Orsaken, hvarföre något verkligt äktenskap hvarken kan vara mellan en man och flera qvinnor, eller mellan en qvinna och flera män, är ock af det föregående tydlig. Det är den, att hvarje köns-individuum är ämnadt till personification af ett visst eget slags Godt (Godt såsom Sannt, eller Godt såsom Skönt); hvilket således, Ömsesidigt, endast kan förbindas med ett sig enkom motsvarande slag af sitt motsatta, – så vida någon verklig enhet och helhet skall vinnas. I annat fall knytes en förbindelse, som är andlig likgiltighet under ytan af kroppslig köns-vällust eller skörlefnad: emedan den i sitt invärtes ej mera eller bättre sammanhänger, än om man tänker sig ett förstånd sammanbundet med flera olika viljor, eller en vilja sammanbunden med flera olika förstånd. Huru det verkliga Äktenskapet är engifte, och huru heligt det såsom sådant är, synes bäst deraf, att Gud sjelf i sitt Ord betecknar såsom ett äktenskapligt förbund det innersta förhållandet mellan sig och sin Församling,– eller i allmänhet mellan sig och sin älskade Menniskoverld, som är ämnad att blifva denna Församling eller Kyrka, icke blott delvis (liksom nu), utan i hela sitt omfång. På mångfaldiga ställen i detta Ord finner man Herrens Församling, eller den Menskligheten, som är honom i tro och gerningar hängifven, kallad hans Brud och Hustru, hvars Brudgum och Man han ej försmår att vara. Detta är det ursprungliga Äktenskapet, hvari Gud, på grunden af Sin kärlek till Menniskan och Menniskans genkärlek till Honom, förenas med de honom älskande Himlarne, eller med den honom älskande Församlingen (i hvilken, redan på jorden, dessa Himlar innebo); och hvarje äktenskapligt förbund mellan Man och Qvinna har i detta äktenskap sin eviga urbild. Deraf Pauli djerfva analogi (Eph. c 5 v. 22–33), att Mannen bör, såsom Make, i sitt förhållande till Qvinnan söka vara en liknelse af hvad Herren är i sin kärlek till sina Heliga, eller i allmänhet till sin trogna Församling; Qvinnan åter, såsom Maka eller Hustru, sträfva enligt sin förmåga, att i sitt förhållande till Mannen vara en liknelse af hvad Församlingen är i sin kärlek till Herren. I henne, som var Herrens Moder i anseende till hans jordiska mensklighet, i Maria, möter oss sinnebilden af den genom sådan kärlek helgade Qvinnans och Församlingens himmelskt-jungfruliga fägring. Att så är, hafva Katholikerne anat; men på ett sätt, som de förvändt till afguderi.

Af allt det anförda följer: att hvart och ett äktenskaps-förbund, som är (hvad Ordet förklarar det böra vara) ett verkligt engifte, således är en ömsesidig fullständiggörelse (complettering) af tvenne sins emellan, såsom motsatta köns-personligheter, motsvariga mennisko- hälfter; att detta ömsesidiga förhållande är icke blott ett natur-förhållande, i hvilket fall äktenskaps-kärleken ej vore något högre eller innerligare än den rentaf naturliga och med djuren gemensamma köns-kärleken, utan framförallt ett ande-förhållande; att hvarje annorlunda beskaffadt äktenskap är endast ett sken-äktenskap, som lånat det sanna äktenskapets namn och

utvärtes skepnad, men är i sjelfva verket ett blott juridiskt eller (på sin höjd) civilt-moraliskt, hvilket gäller hvad det kan till upprätthållande af borgerlig ordning och ärbarhet, men omöjligen kan sträcka sin giltighet, eller sitt bestånd, utöfver jordlifvets gräns; att deremot hvarje äktenskaplig förening, der de förenade personligheterna verkligen äro sins emellan så motsvariga, att deras viljor och förstånd kunna fullt sammansmälta sig med hvarandra, samt alltså ett visst Sannt är i kärlek förenadt med ett sig enkom (till sitt lifs fullständiggörelse) motsvarande Godt, fortfar bortom grafven och tiden, såsom ett förbund mellan personer bestämda för hvarandra från evighet till evighet; – hvartill både möjligheten och nödvändigheten äro gifna deruti, att hvarje persons köns-form uttrycker det allmänna grundväsendtliga af hans personlighet och således qvarblifver jemväl efter döden, äfvensom att efter döden lika sjelfnödvändigt qvarlefver hvars och ens kärlek, såsom utgörande just hans innersta lif. Det säger sig egentligen sjelft, så snart man rigtigt uppfattat begreppen af Kärlek och Äktenskap, att alla sanna äktenskaps-förbund öfverlefva den jordiska tiden, för att inom den verld af renaste ljus och renaste sällhet, hvilken vi kalla Himmel, i oändlighet fortsättas, och med detsamma, i oändlighet, städse varmare, städse innerligare, städse fullkomligare sammanknytas.

Härvid äro två missförstånd att möta: det ena, att denna lära befrämjar förakt för Äktenskapets yttre skepnad, såsom sådan; det andra, att den fordrar en öfverensstämmelse mellan makar, som är förmycket idealisk, för att någonsin finnas i verkligheten. På det första svara vi: onekligen är den ifrågavarande yttre formen, äfven såsom blott skal, nödvändig och dyrbar; och hvarföre? Emedan en aldrig fullt utplånlig helgd utgjuter sig deröfver från den sak eller det väsende, hvaraf detta skal ursprungligen är sinnebild; och emedan det fördenskull, ehvar det i tänkesätt och handling aktas, förmår vara en begränsning, af åtminstone negatif art, att tillbakahålla eller tygla den egentliga skörlefnadens onda lustar, och att för de barn, som inom sådana förbindelser födas, hålla en uppväxnings-krets öppen, inom hvilken de, i denna hänsyn, skonas åtminstone för onda föredömen af det gröfre slag, som vid eftertankans uppvaknande genast faller dem i ögonen. Af samma skäl är ock, bland alla former af okyska förbindelser, Concubinatet den (jemnförelsevis) minst fördömliga; emedan det närmast ansluter sig till det yttre skicket af Äktenskap. Men erkännas måste icke dessmindre, att hvart och ett blott utvändigt äktenskaps-band, så länge det fortfar att vara detta, icke har inom sig det verkliga Äktenskapets lif, och således icke heller dess odödlighet. Så mycket större vigt ligger derpå, att man genom ingen annan ingång låter sig i någon äktenskaplig förbindelse inledas, än genom en böjelse af verklig, och genom Gud helgad, kärlek. Esomoftast sker, att man med denna förvexlar blotta köns-kärleken; som ock visserligen är det ämne, hvaraf den högre kärleken antager sin kropp. Men, utan sin själ, är denna kropp – hvad enhvar annan själlös kropp är: ett värdelöst ting, hängifvet åt döden; – och här, om dess böjelser i allmänhet tagit öfverhand, åt den eviga döden; emedan tydligt är, då hvarje menniskas kärlek (hurudan den ock må vara) qvarlefver på grafvens hinsida, att äfven Okyskheternas älskogs-former, med de lustar som skapat dem, fortfara der, och dana i Helvetet egna sphärer.

Tillvitelsen, att denna lära uppställt bilden af en äktenskaplig samlefnad, som är idealiskt oupphinnelig, bör likaså, vid någon besinning, återtagas. Väl är visst, att intet verkligt äktenskap är annorstädes, än hvarest den egna skepnad af Sannt, som befinner sig hos Mannen, motsvarar den egna skepnad af Godt, som befinner sig hos Hustrun, och tvärtom; och lika visst är, att sådant – i sin fullkomlighet nämligen – är sällan förhållandet vid något äktenskaps början, eller under dess första tid. Men att tillvägabringa denna fulla motsvarighet, är just den uppgift, som hvarje sannt äktenskap äger att lösa; och hafva makarne i sanning blifvit af en rätt kärlek sammanbundna, så närma de sig, under loppet af sitt samlif, småningom till hvarandra ända derhän, att den äskade motsvarigheten inträder i sin fullhet. Motsatsen emellan dem har då rentaf uppgått i en numera, och för alltid, oskiljaktig enhet. Närmandet sker på det vis, som (inneburet i hvarje slags sammanhörighet af Sannt och Godt) utvecklar sig i ett oaflåtligt bemödande, att foga sig till sitt älskade motsatta, för att ej mindre med hela sitt förstånd, än med hela sin vilja, genomtränga och omfatta det såsom ett annat (och kärare) sig sjelft. Det sanna hos mannen, i den mån det fogar sig till det goda hos hustrun, upplifvas, blir gladlynt, behagligt, förlorar sin tillförene utmärkande hårdhet och skarphet; det goda

hos hustrun, i den mån det fogar sig till det sanna hos mannen, erhåller kraft, mognar till ädelt allvar, ljus insigt, förlorar sin dessförinnan utmärkande vekhet, blödighet, inskränkthet. Genom sådant inbördes närmande skilja ock trofasta makar ifrån sig allt trumpet och tungt, allt som gifver dysterhet och åldring. Att i oändlighet bättre förstå hvarandras egenheter, med lika ömsesidighet i skoning som i förädling, under gemensamt stigande i grader på en lycksaliggörande vishets väg, är den äktenskapliga kärlekens oförgängliga sysselsättning. Det är den högsta sällheten för englar, som äro af samma slägt eller samfund, att meddela sig inbördes, att öfverföra på hvarandra sina fröjder, att ingjuta i hvarandras känslor sin värma och i hvarandras tankar sitt ljus. Men allt detta äger i sitt rikaste mått rum emellan makar. Derföre är äktenskapskärleken det närmaste och vidsträcktaste mottaget för den Gudomliga Kärlekens inflytelse, som har gjort dess sällheter otaliga, och danat den till ett stamhåll eller tillhåll för alla öfriga slag af sann kärlek och glädje. Deraf redan här i tiden dess oförvanskliga ungdom, som genomskiner äfven skrumpnande gestalter och förfallande anletsdrag; derifrån kommer, att i himmelen, der enhvar invärtes skönhet jemväl utvärtes är och förblifver det, hvarje äkta pars utseende är en evärdlig fägring af yngling och jungfru. Men man fattar begreppet af sådan kärlek endast så långt, som man sjelf lefver i det Godas och Sannas rymd. Förstår man detta begrepp, så inser man ock utan möda, att den höjd af äktenskaplig sällhet, på hvilken tvenne verkliga makar stå, är tillika deras höjd af godhet och vishet; eller att de äro sälla jemntupp i samma grad, som de genom ömsesidigt bistånd äro goda och visa. Så mycket, som de i denna kärlek äro trogna mot hvarandra, så mycket äro de trogna mot Herren sjelf; hvars brud de då, såsom en gemensam personlighet, äro. De i hans namn hopvigda två utgöra då nämligen hans församling i sammandrag.

Någon påminner oss härvid, att det finnes mången, som ej lyckas att på jorden träffa en motsvarande maka eller make; och att således ett stort antal menniskor uteslutes från tillfället att erfara de välsignelserikaste af gudomliga inflytelser. Sådant är en Försynens skickelse, som måste med tålamod fördragas. Men till tröst länder, att hvar och en, som beredt sin själ för mottagande af äktenskaplig kärlek, möter i den himmelska verlden den hälft, som han i denna förgäfves efterspanat, och som der, i engla-skönhet, afbidar sin hälfts ankomst[20]. Ty då ingen mensklig själ, eller ingen ande, är annorlunda till, än såsom antingen manlig eller qvinlig: så följer ovillkorligt deraf, att hvar och en ande, såsom manlig eller qvinlig, har sig från evighet beskärd en för sig skapad motbild, ett sitt odödliga Jags odödliga Du; hvilket han, så framt han trofast rigtar sina böjelser och tankar åt det Heliga, förr eller sednare upptäcker. Att så måste ske, är egentligen inneburet redan i den allmänna omständighet, att de väsenden, som vi kalla Englar, äro himmelska Menniskor, som för detta varit jordiska; eller som på jorden börjat sin i salig oändlighet fortfarande lefnad. Icke heller uppstår vid sådant möte någon svårighet derifrån, att endera af de sammanträffande hälfterna, eller bägge, tilläfventyrs befunnit sig i äktenskapliga förbindelser af den art, som, äfven i bästa fall, dock är endast ett band af vänskapligt umgänge, men icke af en i sin innersta mening tillstädesvarande kärlek. Ty efter döden behåller man ingenting annat qvar såsom verkligen införlifvadt med sin personlighet, än just det, som har ingått i personlighetens allra-innersta och blifvit dettas tillhörighet. Från vårt jordlif fortsättes i den högre verlden, utom grundteckningen till den åskådlighet af gestalter, som omgifver vår der framträdande andliga och egentliga kropp, intet annat, än den rigtning, som vi gifvit oss i följd af våra själskrafters bruk, och sådant endast, som i väsendtlig måtto står med denna rigtning i sammanhang. Nu är väl onekligt, att allt detta utgör den andliga erfarenhet, som vi förvärfvat under vår jordiska uppfostringstid. I menniskans andesjäl *(anima)* är icke blott det utvärtes eller naturliga minnet, som, i egenskap af slikt, måste upphöra med det förgängliga natur-lifvet; utan der är ett vida fullkomligare minne, – det andliga; och detta kommer först efter döden, småningom, till sin fulla utveckling. I detta hennes rena ande-minne står då förvaradt allt, hvad hon i vår nuvarande verld har tänkt, talat och gjort, ända ifrån sin spädaste barna-ålder; och denna lefvande tafla eller bild-bok, i hvilken intet felas och intet kan utplånas, är den i Ordet flerstädes omnämnda ”lifsens bok”, der hennes samtliga görande och låtande står uppskrifvet, för att bestämma hennes dom. Men i det fall, som här blifvit ifrågasatt, innebär denna outplånliga bildskrift allenast sjelfva factum, att hon samlefvat med en maka, som icke, i egentlig mening, varit hennes; den är så långt ifrån att innebära

nödvändigheten af slik samlefnads fortsättning, att denna, tvärtom, vore omöjlig der, hvarest just vår innersta personlighet är den enda qvarblifvande. Och då således allt det, som i förhållande till personlighetens medelpunkt varit ett blott utvändigt, der, utan undantag och inskränkning, från den afskiljes; så är hon, med detsamma, återställd eller försatt i det rena skick af ungman eller jungfru, af brudgum eller brud, kort sagdt, i samma skick att mottaga den annalkande verkliga lifshälften, som om aldrig någon annan maka hade varit henne bekant. Hågkomsten af det i sådant hänseende förflutna kan, om den ej föröfrigt är förknippad med förebrående omständigheter, icke i och för sig sjelf föranleda något obehag, eller någon känsla af mindre sällhet. Ty antingen kan denna hågkomst vara en vänlig, och det band, som ej var ett egentligt band af äktenskaplig kärlek, ändock fortfara såsom ett vänskapsband; eller ock, i motsatt fall, upphör det smärtsamma deraf att längre kännas såsom smärta, i en verld, bland hvars förnämsta sällheter är, att man i ständigt klarare ljus uppdagar Försynens skickelser och vägar.

Det är alltså både en sanning, och en af de vigtigaste bland alla sanningar, att äktenskaplig kärlek och äktenskapliga förbindelser, med alla dem tillhöriga väsendtligheter, äro till icke blott på Jorden, utan äfven i Himlarne; ja, att de äro egentligen hemmastadda der. Häremot skola förmodligen de, som ”fara ville och veta icke Skriften, ej heller Guds kraft”, åberopa Herren Christi utlåtande till Sadduceerne 21: ”denna verldens barn taga sig hustrur och gifvas mannom; men i uppståndelsen tager hvarken man sig hustru, eller gifs qvinna månne; utan de äro likasom Guds Englar i himmelen” (hos Lucas: ”ty de varda like med Englarne”). Man kunde på sådan invändning svara med frågan: ”Huru läs du?” Samme Gudomlige Lärare, som sagt åt Phariseerne22, att ”Gud hafver af första skapelsen gjort menniskan man och qvinna, för att de tu skola varda icke tu, utan ett kött”; han, som tillade: ”hvad Gud hafver tillhopafogat, det skall Menniskan icke åtskilja”: han skulle tillika hafva förkunnat, att det förhållande, som nekas menniskan att slita, det har döden rättighet och makt att tillintetgöra? Bort det! Meningen med yttrandet till Sadduceerne är, att äktenskap på ”denna verldens” sätt, – eller sådant, som det för Sadduceerne var kändt och i deras spörsmål framställdt, – kan endast här på jorden tillvara; men att här, eller redan före döden, måste möjligheten för den art af äktenskaplig förening, som är i Himlen, vara inledd eller förberedd; så väl i afseende på Menniskans äktenskap med Herren, som i afseende på Makars äktenskap sins emellan. Hvarest så förhåller sig, börjar ej i någotdera fallet ett på jordiskt vis nytt föreningsband: emedan den uppståndne, sjelf numera engel, blott fortsätter de bägge redan knutna; och emedan han, äfven om först nu den efterlängtade lifs-hälften honom tillföres, endast sammanträffar med denna såsom med en från evighet honom medskapad, ehuru den hittills lefde i hans inre såsom en tankbild blott. – Lätt borde alltså kunna begripas, huru det skulle gå med den sju gånger gifta qvinnan, i det af Sadduceerne angifna exemplet. Antingen hade hon, i egentlig inre betydelse, icke varit någondera mannens maka; och i det fallet var, efter uppståndelsen, hennes förbindelse med dem samtligen upplöst. Eller ock hade hon, i verklig betydelse, varit t. ex. den förstes, – änskönt hon, enligt den mosaiska föreskriften och af önskan att erhålla barn, beqvämt sig till de följande giftermålen; och i det fallet förblef hon, efter uppståndelsen, uteslutande och evärdligt denne förstes hustru. Ett tredje fall låter tänka sig: nämligen, att sanna förhållandet kan, en tid framåt, för makarnes eget medvetande förblifva outredt; men då vistas de tillsammans i den förberedande Ande-verlden så länge, tills deras inre personlighet hunnit nog utveckla sig för att bestämma, om de för evigheten sammanhöra eller icke. – Också synes oss härmed, i allmänhet, frågan om omgifte utredd. Ett fullständigt äktenskapsband kan lika litet knytas oftare, än en enda gång, som det kan knytas på samma gång mellan en maka och flera; och den, som känner sig hafva varit i ett sådant, ingår, sedan detta – tills vidare – brutits genom döden, icke lätteligen något nytt, gällande blott för den korta jordiska mellantiden. Bevekande skäl dertill kunna dock stundom finnas: t. ex. (i främsta rummet) späda barns behof af fortsatt moderlig eller faderlig omvårdnad. I en tid, som denna, då sann äktenskaplig kärlek är så sällsynt,23 förete sig skälen till nytt giftermål desto oftare och vältaligare. Godt är så väl i slika fall, som öfverhufvud, när ett utvärtes äktenskap är, genom ömsesidig välvilja, aktning och erkänsla, fullkomligt åtminstone i sitt slag. Det upplyftes dymedelst från det rentaf blott naturliga; som i sitt väsende är ett concubinat, ehuru det genom sin lånta vigsel-form

nödtorfteligen bevarar den yttre anständigheten.

När vi sagt, att sannt äktenskapliga förbindelser, såsom varande på engång den innersta själen, den djupaste roten och den första enkla grundformen af allt verkligt samhälle, äfven fortfara eller äro i den himmelska verlden, och det med alla dem tillhöriga väsendtligheter: så är detta sista att förstå i hela sin fullständighet. Men förstås kan det icke af någon annan, än den, som antingen af egen erfarenhet vet, eller åtminstone har rent sinne nog att ana, att äktenskaps-kärlekens väsende är idel kyskhet, och att den högsta graden af denna kärlek är, i och med detsamma, den högsta graden af oskuld. Han genomgår alla himla-sphärerna: men hans egentliga hem är den innersta eller öfversta himmeln; der lefver han i sin innerligaste anda och skepnad; och denna himmel är just Oskuldens himmel. Af så beskaffadt väsende genomträngs och förklaras hans sinnbildliga form, till alla, äfven sina yttersta, beståndsdelar; hvilket mängden af menniskor icke begriper, och de bättre ibland dem anse sig böra förkasta såsom en oskärande föreställning; men i grunden blott derföre, att de sjelfva dit inlägga sina egna lustars och tankars orenhet. Alla gudomliga nyttors ljufheter sammanfattas i hans väsende och inre form: deraf är en omedelbar följd, att hans yttre form är en sammanfattning af alla menskliga sinnens ljufheter; och att dervid känsel-sinnet visar sig vara den yttersta sphär, inom hvilken alla de öfriga, med sina på olika vis harmoniska intryck af outsägligt behag, sammansluta sig till ett enda gemensamt. I den förberedande Andeverlden pröfvas, understundom, nykomlingar från jorden sålunda till sina begrepp (eller till sin imagination) om köns-kärlek och äktenskap, att de införas i en sällskapskrets af engla-skönheter: dessa förnimma genast, hvad de i sitt innersta tänka och åtrå; och är detta någonting okyskt, fly de heliga varelserna i ögonblicket undan, förskräckta för de satyr-gestalter, till hvilka då, inför deras åsyn, ankomlingarne förvandlas; hvarefter de vidriga gästerne strax ur sällskapet utstötas, att de ej må besmitta dess luftkrets.

Vid allt detta får likväl icke förgätas, att för fortplantningen af personliga varelser, eller för nya mennisko-individuers tillkomst genom physiskt-andlig aflelse, är Jorden, eller det jordiska Naturlifvet, den allmänna och den enda verldskretsen. Af allt, hvad inom denna krets qvarlefver såsom fortsättning af vår egen förflutna lefnad, är ingenting, som mera djupt ingriper i Mensklighetens framtid, och således äfven i Andeverldens, än barns aflande och uppfostrande. Sanna ändamålet med de äktenskap, som på jorden knytas, är derföre ett dubbelt: det ena, makarnes kärlek, samt all deraf härflytande förädling och förljufning; det andra, att genom denna kärlek skall antalet af Himlarnas invånare förökas, eller nya ämnen till Englar frambringas. I de himmelska äktenskapen åter, så väl de redan före döden började, som de, hvilka först efter döden kommit till de sammanhöriga hälfternas medvetenhet, kan blott det förra ändamålet qvarstå. De enda barn, som af äktenskapen i denna högre verld framalstras, äro nya godheter och sanningar; nya oförgängliga, i klarhet, värma, fägring städse växande, tankar af vishet och kärlek. – Men dessa förhållanden tarfva, tvifvelsutan, att ännu nogare belysas.

Det synes vara en af Guds vanligaste ynnest-bevisningar, att äktenskapliga förbindelser välsignas med fruktsamhet; men hvilken stor nåd i denna ynnest innebor, visar sig då i sitt fulla ljus, när den vederfares verkliga makar. Ty den lifs-sphär, som närmast utgår ifrån och närmast omgifver den i ett sannt äktenskap fullständig vordna mennisko-personligheten, blifver då en dubbel-sphär, som noga motsvarar den, hvilken närmast utgår ifrån och närmast omgifver Gud sjelf. Den gudomliga dubbelsphären, sådan den emanerar från den Andesol, i hvars medelpunkt Guds egen personlighet befinner sig, är nämligen Skapandets sphär i förening med Omvårdandets; en förening, medelst hvars allmänna och enskilda samverkningar han uppenbarar sin egenskap af Försyn. Men det är just den äktenskapligt-menskliga motsvarigheten härtill, som yttrar sig i dubbelsphären af Äktenskaps-kärlek och Barn-kärlek, – öfverallt, hvarest denna dubbelsphär är lika innerligt förenad i menskligt mått, som dess urbild är förenad i gudomligt. Sannt är, tyvärr, att den sednare kärleken kan finnas utan den förra; eller äfven i blott utvändiga, ja disharmoniska och således olyckliga äktenskaps-förhållanden. Den kan finnas till och med hos elaka menniskor; och bör då ej endast anses för en naturdrift, som äfven hos dem fortfar; ty den är tillika en för dem bevarad möjlighet till

räddning: emedan barnens sphär har i sig sjelf, eller ursprungligen, den egenskap, att vara en rymd, inom hvilken allt är impregneradt af en från Guds närmaste grannskap utflödande oskyldighet och fridfullhet, genom hvilken föräldrarna på ett ljuft sätt beröras till förbättrande väckelser. En slik åtskillnad mellan Äktenskaps-kärlekens och Barnkärlekens sphärer är dock alltid en abnormitet, ett genom Synden uppkommet, eller något, som icke borde tillvara; och att den sistnämnda kärleken har sin upprinnelse från den förstnämnda, är icke dessmindre visst. Också skönjes deras ursprungliga inre enhet deraf, att ehvar den förra verkligen är, der är jemväl den sednare tillstädes i lika verklighet; äfvenledes deraf, att känsel-sinnet, om än under förändrade modificationer, spelar i Barnkärleken samma role, som i Äktenskapskärleken. Hvilket, först och främst, alla mödrar nogsamt veta; men sedermera ock fäderne, förmedelst dem. Qvinnan är nämligen den, som omedelbarast och först känner sig berörd och genomträngd af Barnkärlekens inflytelser. Genom henne, och (när äktenskapet är ett verkligt) i mån af sin kärlek till henne, gripes mannen af samma inflytelser: ungefär sammalunda, som han ock genom henne mottager den lefvande känslan af äktenskapskärlek, hvilken känsla är hos henne en ursprunglig; då deremot hos honom, före hans förening med henne, finnes blotta begreppet af denna kärlek, – beledsagadt af någon mer eller mindre sväfvande fantasibild. Men sedan han af henne blifvit äfven i barnkärlekens erfarenhet invigd, samdelar han med henne denna kärleksart; som, i kraft af sin oegennytta och sina uppoffringar, i hvilka den sätter sin vällust, är, af alla menskliga kärlekar, närmast den gudomliga jemnlik. Hvaraf klarligen synes, huru stora och välgörande Barnkärlekens inflytelser måste vara hos makar, som i sanning äro lif af hvarandras lif, eller till ”ett kött vordna” – i detta yttrandes fulla heliga mening. Och utredas behöfver icke, hvilken sällhet det för dem är, när dem tillåtes att behålla sina barn lefvande omkring sig, ända tills i så ljuflig omgifning deras egna ögon lyckas. Men äfven det är en välsignelse, att hafva (såsom man plägar uttrycka sig) förlorat barn, genom döden, i deras späda ålder. Ty dessa, som då i Himmelen uppfostras genom dertill enkom tillförordnade Englar, tilldess de sjelfva mognat att blifva det, sammanhänga med de på jorden qvarvarande föräldrarna genom det sympathiska band, hvari Kärlekens skapande odödlighet är fortsatt. Detta band är roten af deras varelse; deraf följer, att det, i och med deras medvetandes utveckling, sjelft utvecklas i ständigt förökad innerlighet, och gör, att de från den tredje eller högsta himlen, som just är Oskuldens och Barnens himmel, oaflåtligt besöka föräldrarna i vederqvickande och renande inflytelser. – Nu skulle i hast kunna tyckas, att de äktenskap, hvari sammanhöriga makar först på hinsidan om döden förbindas, och af hvilka inga barn, i ordets vanliga mening, aflas, vore, i anledning häraf, beröfvade en af de öfriga äktenskapens vigtigaste välsignelser. Men det bör ihågkommas, hvad förut blifvit visadt, att den renaste och innerligaste grad af äktenskapskärlek är, med detsamma, graden af den högsta oskuld; och att således hvarje kärlek, som är i denna grad, befinner sig derigenom, omedelbarligen, i sjelfva den innersta Oskuldshimlen, eller i midten af allt dess innehåll.

Alla barn, som i sin första spädhet borttagas från jorden, uppfödas först inom den himlakrets, som nyss blef nämnd; dertill begagnas qvinliga englar, hvilkas utmärkande egenskap under jordlifvets förlopp varit hög gudsfruktan och hög barnkärlek i förening. Sedan fortsättes deras fostran af manliga englar, i de slag af himmelsk kunskap och vishet, åt hvilka deras anlag äro rigtade. Under denna sednare fostran, eller såsom uppväxande, förflyttas de till andra himlakretsar; det beror sedermera på dem, huruvida de kunna ånyo inom den tredje himlakretsen upptagas. Fullt vuxna och uppfostrade äro de, när Barndomens Oskuld är hos dem förvandlad till Vishetens; ty just derigenom, och icke förr, äro de verkliga Englar. – I sin allmänlighet, är denna förvandling allt himmelskt lifs gemensamma grundvillkor; fastän särskilda grader äro möjliga, ett mer eller mindre, i fullkomligheten af dess utveckling. Det är detta grundvillkor, som finnes utsagdt i Herrens ord: ”hvilken, som icke undfår Guds rike såsom ett barn, han kommer der aldrig in”. – Efter fullbordad uppväxt och uppfostran erhålla de varelser, som sålunda blifvit beredda för en himmelsk samhällslefnad, de engla-makar, hvilka från evighet varit dem ämnade. Men i daningen af gestalter och anleten stanna de, för alltid, vid utseendet af yngling eller jungfru.

Öfverhufvud bör vara tydligt, att vår betraktelse här befinner sig inom den egentliga Ungdomens verld. Huru skulle lifvet här, der allt synes hvad det är, och der allt lif är ett oafbrutet lefvande i renad kraft, ljus insigt och glad frid, hvilka samtligen i oändlighet tilltaga, kunna medföra någon annan följd, än att man der blifver, lika mycket utvärtes som invärtes, oupphörligt yngre i samma mån, som det enligt jordisk tideräkning skulle heta, att man blifver äldre? När menniskan dör såsom gammal eller ålderstigen, bibehåller hon, i fall hennes inre lefver i afgjord rigtning åt det Sanna och Goda, endast helt kort sitt utseende af åldrig; ty med hvarje stund, som hon tillbringar i sitt nya hemvist, föryngras hon. Emedan englarnes lekamlighet alltid på det nogaste motsvarar och afbildar deras andlighet, tilltaga de i blommande skönhet utan uppehör, och fortgå i en lefnadsvår, ständigt mera vårfrisk, ju längre den utsträckes. Ju flera tusen år de lefva, – såsom det kallas i jordisk föreställning, – desto ljufligare och sällare blomstring; och så i evighet: att åldras i himlarna, är att yngras. Detta kommer icke blott deraf, att dessa saliga varelsers sinnen äro långt finare och förträffligare, än den jordiska menniskans; den innersta orsaken, hvarifrån ock den nyssnämnda sinne-fullkomligheten upprinner, är, att de lefva i en oafbruten kärlekens och vishetens tillväxt. Derföre har, i denna verld, jordens tideräkning förlorat all sin giltighet. Himlaverldens sol, den herrlighetsring inom hvilken Herren understundom visar sig, går icke upp och ned, utan synes såsom stillastående i fästets östliga trakt, i medelhöjd, och således icke öfver englarnes hufvuden, utan framför deras ansigten; i följd hvaraf de äro i ett ständigt ljus. Denna sol är den yttre synbilden af den, som de i sin inre å-skådning uppfatta, – nämligen af den, i hvars ur-enhet af Vishetens ljus och Kärlekens värma Herren är; derföre ser hvarje engel henne, och alla de af henne belysta föremålen, skinande och sköna i motsvarighets-mått till klarheten och värman af hans eget sinnestillstånd. Här kunna således ej finnas våra dagar, veckor, månader, år. Väl gifves äfven här, på visst sätt, en Tid, liksom, på visst sätt, ett Rum; men dessa äro, såsom vi redan tillförne ådagalagt, blotta uttryck, blotta återspeglingar af andarnes invärtes tillstånds-förändringar och tillstånds-beskaffenheter. Af samma orsak gifves jemväl här något, som liknar dagar, och dagens stunder: det är motsvariga uttryck, eller yttre åskådligheter, af vishets- ljusets och kärleks-värmans omskiftande mått i englarnes inre. Ty väl giller i allmänhet, att englarne lefva i ett oupphörligt stigande af detta ljus och denna värma: men emedan alltså deras fullkomlighet ändock icke är sjelfva den gudomliga, så kunna de skiftevis vara i ett mer eller mindre af innerlighet och klarhet; och derifrån uppkomma likheter af hvad vi kalla morgon, middag, afton. Öfverhufvud är tilltagande i fullkomlighet, samt det successiva af nuancerne i detta tilltagande, detsamma för englarne, som tid är för oss. Efter dessa nuancer, dessa sig utvärtes återspeglande tillstånds-förändringar, tälja de sin tid, eller beräkna sina yttre lefnadsskiften och lifslängder. Förändringarna fortgå i oändlighet, liksom sjelfva tilltagandet. Man behöfver alltså lika litet rädas, att den himmelska sällheten skall någonsin bli enformig och entonig, som att den skall mattas genom tidslängd; bådadera så mycket mindre, som i engla-samfunden gifves en ändlöst fortfarande otalighet af tillfallen för hvarje sann och god böjelse, att yttra sig i verksamma bekräftelser. – Somliga läsare torde föreställa sig, att i detta slags Tid och Rum saknas all den objectiva gemensamhet och consistens, hvarförutan de upplösas i ett drömspel. Men objectiviteten och consistensen qvarstå, – ehuru (om vi så få uttrycka oss) för-inrade. Således väl icke på det viset lika för alla individuer utan undantag, som jordens tid och rum äro: men dock i ett skick, hvilket är gemensamt för alla dem, som befinna sig i samma (och nästbeslägtade) sphärer af lif, kärlek, samfund; hvadan följer en – åtminstone i det allmännaste – ungefärlig gemensamhet för alla dem, som bebo samma himmel. Redan i vår nuvarande verld, som dock är den egentliga Tids- och Rum-verlden, äro ju (såsom redan blifvit erinradt) tiden och rummet långt ifrån, att vara helt och hållet lika för alla.

Man kan, efter det nu anförda, desto mindre förundra sig, att dessa förhållanden, att all denna ungdom skola företrädesvis i Äktenskapen uppenbara sin verklighet. Älskande makars lif är i synnerligt mått ett lif af evig ungdom: emedan det är ett lif i ett ständigt mer af sällhet; och detta, emedan det är ett lif i ett ständigt mer af oskuld; hvarigenom det af alla himlar Innersta får ett obegränsadt tillfälle, att med sin glädje inflyta på allting af deras lefnad. Och i samma mån, som det just är kärleken mellan Gud och hans Himlar, hvilken återspeglas i hvarje sann kärlek mellan Makar, följer af sig sjelft, att det i grunden är från beskaffenheten af

sin äktenskaps-kärlek, som Englarne undfå all sin skönhet. Deraf kommer ock, att i allt det, hvarigenom Ande- och Engla-verlden motsvarar hvad vi kalla Natur, äro inga ting skönare än de, genom hvilka denna kärlek sinnebildas. I sådana bilder framställes den för dem, som i Andeverlden ännu derom behöfva upplysas: stundom t. ex. såsom en jungfru af outsäglig fägring; stundom såsom en den skäraste luftkrets, gnistrande af demanter och rubiner. Skönast framställes den likväl genom sig sjelf: såsom när ett par af engla-makar nalkas; på afstånd synes det vara blott en enda engel, oåtskiljelig så i gestalt, som i röst; och vid närmandet skönjes, att det skimmer, hvaraf de båda makarne stråla, förhöjes alltmer genom deras på hvarandra rigtade åskådning. Hvarföre? Emedan deras lif är ett fullkomligt samlif, och det i de tvenne innersta af Himlaverldens innerligheter: hvilkas namn äro Oskulden och Friden. – Den förra är det innersta af allt himmelskt godt; den sednare är det innersta af allt himmelskt nöje. Englafridens sinnebild visar sig i vår timliga naturverld hos alla menlösa barn: derföre är hela deras lif en lek; men denna frid är hos dem likväl i en ännu blott naturlig månto, och fördenskull af förgänglig art. Här åter är fridsnöjet, som hos onda menniskor aldrig finnes, och som äfven hos goda menniskor, under deras jordiska lefnad, till det mesta ligger inom dem såsom ett fördoldt och hämmadt, icke längre underkastadt förgängligheten: ty det är numera ett fullständigt framträdande invärtes, är en uppnådd ren vishets; och derföre nu en ostörbar fullkänsla af uppnådd harmoni, så i afseende på hvarje persons egen inre varelse, som i afseende på den himmel och det samhälle, hvaraf han är medlem.

Härmed är således ock sagdt, att det nu skildrade tillståndet äfven genomlifvar och stämplar alla denna verlds Samhällen: hvilka – liksom redan i vår jordiska verld – samtligen grunda sig på Äktenskapen, och innerst från dem, eller deras beskaffenhet, leda sitt skaplynne. Vet man, hvad "sphär" ursprungligen är, – nämligen den från hvarje subjects väsende emanerande och detta väsende omslutande krets, hvilken, i sitt förhållande till hvarje annat subject och till dess sphär, utöfvar en antingen tilldragande eller aflägsnande verkan: då vet man, med detsamma, både huru äktenskaps-förbund och samhälls- förbund erhålla tillvarelse. Hvart och ett samhälle, i sin himmelska och rena mening, är en gemensam stor sphär, sammansatt af, och omslutande, en hel (större eller mindre) mängd enskilda personlighets- och familj- sphärer. Liksom himlarne tillsammans, och hvarje himmel för sig, inför Gud föreställa i stort hans motbild, eller bilden af en Menniska: så föreställer äfven hvarje samhälle denna bild, liksom i sammandrag, och på ett visst eget vis; hvadan ock sker, att när en engel betraktar på afstånd något samhälle, synes det för honom så, som vore det blott en enda person, – ehuru det kan bestå af millioner. Himlaverldens samhällen äga sina egna namn, likasom Jordens: dylika namn äro t. ex. de i Ordet förekommande Gabriel, Raphael, med flera. Man bar ansett dem vara vissa engla-personers: men när det t. ex. förtäljes om Gabriels bådskap till Maria, menas med honom en engel från ett himla-samfund af detta namn. De i allmänhet förnämligaste af engla-kretsarne äro de, som betecknas med namnen Cherubini och Seraphim. Den samfäldta karakteren af alla dessa samhällen är, att enhvar medlem älskar de andra mer än sig sjelf, och önskar ingenting högre, än deras upphöjelse och sällhet; hvarvid han skattar sitt lif endast så till vida dyrbart, som det är ett medel, att, i syskonlig samverkan med de öfriga, befrämja hela samhällets bästa. Härigenom äro de himmelska samhällena idel theokratier: de styras nämligen – hurudant än föröfrigt styrelse-sättet må vara – egentligen blott af den inbördes kärlekens regering, hvars själ är Guds egen Kärlek och Vishet; derföre äro här alla de, som varmast älska och klarast förstå hvad Godt är, sjelfskrifne till Styresmän. Här tänkes, från den högsta ledamoten till den lägsta, endast på skyldigheter och tjenst; men alla dessa skyldigheter äro frivilligheter, och det ömsesidiga tjenarskapet är en ömsesidig brödratrefnad. Det motsatta af allt detta gäller om Helvetets samhällen. Der tänker fördenskull enhvar på ingenting så mycket, som på rättigheter och herravälde; och syftar desto afgjordare åt väldet, ju ifrigare han bär rättigheterna på tungan; hvarvid en vanlig (men aldrig felslående) fint till värfvande af anhang är, att föregifva sig strida för arma och förtryckta med-djeflars rättigheter, icke för sina. Det gifves ej i Helvetet, liksom i Himmelen, någon för alltid fortfarande Herrskare: der är ingen Satan såsom permanent; utan de ypperste af djeflarne, de, som öfverträffa de andra i Ondskans energi, snillegåfvor och ränker, tillrycka sig vexelvis högsta makten, och lefva i en ständig täfling om

rangen af Öfver-Djefvul eller Satan; hvilken de öfriga, gemensamt, högligen afundas. Dessa samhällen påstå sig derföre vara fristater, som styras blott förmedelst ett noga afvägdt rättstillstånd, hvilket åligger alla att sorgfälligt bevaka; och hvars hemlighet är, att enhvar vill tillskansa åt sig så mycken höghet, vinning och njutning som möjligt, under möjligaste gäckande af det tvång, hvari alla de andras lika beskaffade anspråk hålla honom.

Till det, som vi om de himmelska samhällena funnit oss böra anmärka, må tilläggas: att ett af de älskvärdaste är de englars, hvilka på jorden voro de menniskor, som lefde i Gullåldern. De bo på höjden af en bergsrygg, i fagra tält, bland hjordar af lam, spridda på yppigt grönskande marker, inom en cederskog, dit man kommer mellan oljoträd och vingårdar. Deras älsklighet härleder sig från fullkomligheten af deras äktenskaps-kärlek; hvilken jemväl, fastän i aftagande grad, qvarlefde hos Silfverålderns menniskor, och åt Kopparålderns efterlemnade åtminstone sin monogamiska form såsom en förpligtande tradition. De bägge sistnämnda tidehvarfven voro de äldsta repräsentativa visheternas; eller de verlds-åldrar, i hvilka Correspondens-kunskapen öfvergick, från åskådning, till lära och bildskrift. Men under Jernåldern, som var det tidehvarf, der – på samma gång – Afguderiet och Polygamien utvecklade sig, försvann den äktenskapliga kärleken, både till sitt väsende och till sin form; ända tills de dagar kommo, då en ny möjlighet, genom Guds uppenbarelse i Christus-Ordet, blef gifven, icke blott till denna kärleks återställning, utan till dess än högre fullkomning.

3.

Oskulden och Skönheten.

Det väsendtligaste härom kan, i sjelfva verket, redan anses vara framställdt. Märkligt är, att emedan en tillfredsställande utsigt öfver den rymd, hvilken menniskorna älska och prisa såsom det Skönas, upplåter sig endast i och med ett rigtigt begrepp om Kärlek, hvaraf Äktenskapet är den rikaste menskliga verkligheten: så är den sanna läran om Skönhet, utom det att hon i allmänhet är en underafdelning af den sanna läran om Kärlek, tillika en underafdelning af den sanna läran om Kärlek såsom Äktenskap. Ty om, såsom visadt är, i Äktenskapet möter oss den fullkomligaste formen af den enhet, i hvilken omöjligt Nytta och Nöje kunna från hvarandra skiljas: då kan i närmaste följd deraf sägas, att i Skönheten, sådan den af sina älskare i och för sig sjelf betraktas, möter oss den fullkomligaste formen af den sida i denna enhet, der det högsta nöjet, rentaf såsom sådant, innebär den högsta nytta; eller der nyttan består just i, att vara och gifva idel nöje – af det renaste slag.

Uppmärksamma läsare hafva tvifvelsutan funnit, att genom hela vår lära går en teleologisk utvecklingstråd, och att hon egentligen genom denna tråd till ett helt sammanslingas. Men liksom denna teleologi grundar sig på ett alltlifvande och alltomfattande begrepp om Ändamål, hvarom denna tidens tänkare knappt äga någon aning: så är med den fullkomligt öfverensstämmande, ja, måste ur den följa, att äfven ett Nöje kan gifvas, som, utan att vara något annat än Nöje, ändock är en sann, en det högsta Ändamålet befrämjande och på sitt vis uppenbarande Nytta. Det är detta nöje, som innebäres och meddelar sig i åskådningen (eller öfverhufvud förnimmelsen) af allt, hvad vi kalla Skönt eller Skönhet. Det Sköna består derföre ock i idel form; men denna form är sjelf, såsom sådan, det rikaste och verkligaste väsende.

Skönhetens lif är nämligen detsamma, som Godhetens; hvilket i sin innersta varelse är Oskuld. Ursprungligen är alltså äfven Skönhetens innersta varelse ingenting annat. Den allraskäraste af hennes gestalter är derföre den, som tillhör invånarne af Oskuldens himmel. Vi hafva sett, att denna himmel är den öfversta. Det bör nu tilläggas, att inom denna himmel är englaskönheten icke, såsom i de andra himlarna, mer eller mindre höljd af någon beklädnad, några drägter: den visar sig här alldeles obeklädd, och alltså naken; ty Nakenheten är, i sin första betydelse, Oskuldens motsvarighet. I denna sin nakenhet synas

Oskuldshimlens englar, ehuru i sig sjelfva lika fullvuxne som de öfriga, för de andra himlarnas englar såsom barn, af den outsägligaste fägring. Nedstiger till de andra himlarna, eller uppträder i mellan-andeverlden, någon engel från denna öfversta himmel: så erfar den åskådande en hänryckning, hvarmed ingen annan förtjusning kan jemnföras; ty det, som då genomströmmar hans sinne, är det högsta måttet af englafrid. Friden är Oskuldens nöje; och förbunden med Oskulden, såsom det Godas nöje med det Goda. I de harmonier, som från denna himmel inflyta, har all annan företeelse af Skönt, så i Himlarna, som på Jorden, sin upprinnelse. Derföre har ock all annan skönhet det kall, att påminna om dessa urförsta harmonier; eller vara, om än i aftagande grader, deras fortsättning.

Inom Oskuldens egen sphär finnas föröfrigt tre grader: som i Ordet, ej sällan (t. ex. i Es. c. 11. v. 6), förekomma betecknade med tre slags späda djur; af hvilka Lammet alltid betecknar den innersta eller högsta oskulds-graden. Bland menniskorna äro dessa tre grader sinnebildade genom dibarn, småbarn, och sådana barn, som stå närmare sin fullväxt. En särdeles djup betydelse ligger i den omständighet, att menniskor, som uppnå en hög ålder, blifva, i flera afseenden, såsom barn (eller, såsom det heter, ”barn på nytt”): det är en förebådande bild af det engla-tillstånd, der okunnighetens oskuld, hvari menniskan befann sig såsom barn, är förenad med visdomens oskuld, till hvilken hon bör vara kommen såsom gammal. Äfven hos Englarne är en ”okunnighetens oskuld” i den mening, att deras erfarenhet af det Onda, såsom af något dem sjelfva vidlådande, har upphört. Hos goda ålderstigna menniskor träffar man någonting liknande: de minnas i allmänhet, att åtskilligt Ondt finnes; men deras egen närmare bekantskap dermed är liksom utplånad.

Den nakna fullkomlighet, som Skönheten äger i tredje himmelen, kan hon icke i någon annan af lifvets kretsar äga; och allraminst inom jordlifvets. Dock är deraf i allt, hvad vi kalla rent Natur-behag, ett omisskänneligt spår. Man märke det nu sagda: ty redan detta bör kunna visa, att vi allsicke fordra eller prisa någon skönhet, som ej förmår i sjelfva Naturen bekräfta sin varelse såsom en verklig. I det föregående har blifvit oss tydligt, att intet Äktenskap kan anses för verkligt, utan så vida det å sin ena sida är helgadt genom presterlig välsignelse på Herrens och Församlingens vägnar, och å sin andra sida är fullbordadt inom den naturliga sphär, som är fästet och omhöljet för äktenskapskärlekens inre sphärer. Så måste jemväl all Skönhet, för att vara verklig, äga, tillika med en himmelsk själ eller betydelse, äfven en natur-basis, hvarpå denna betydelse kan ställa sig liksom på ett fotfäste, för att komma till förnimmeligt uttryck eller till den uppenbaring, som icke vore skön, om den icke vore det just genom slik blandning af inre-sinnliga och yttre-sinnliga beståndsdelar.

Det hittills anförda torde vara nog att göra den sats begriplig, hvari vi nu, med få ord, sammanfatta det sanna Skönhets-begreppet: Skön är hvarje företeelse, i hvars form den himmelska lifs-formen, hvars väsende och orsak är föreningen af Kärlek och Vishet, genomskiner eller afbildar sig med omedelbar varsebliflighet. Skönheten är af två allmänna slag: öfverjordisk, när hon är det himmelska lifvets form eller skepnad såsom betraktad i och för sig sjelf; jordisk, när hon är denna himmelska form sådan, som den kan förnimmas i sjelfva de naturliga lifs-former, af hvilka vi omgifvas inom vår nuvarande tillvarelsekrets. Äfven i första fallet är hon, fastän på ännu finare (nämligen ännu andligare) vis, en sammansmältning af en inre form med en yttre, af hvilka den förra genomskiner, och dermed inom sig upptager, den sednare. Den inre formen är der den rena urhimmelska, eller den omedelbara meddelningen af Gudomlighetens egen. I sistnämnda fallet åter befinner hon sig, när hon på vår jord gläder oss med ett möte, der hennes himmelska form, genom den förmedlande andliga lifs-formens tillhjelp, så genomgriper och genomglänser företeelsernas naturliga slöjor, att hon ur dem, såsom ur idel i högre ljus förklarade omhöljen, på alla punkter framblickar lifvande och ordnande.

Föröfrigt skiljer sig det för hvarje slags Skönhet allmänna eller gemensamma i två delar: den egentliga formens skönhet *(Pulchritudo Formæ),* och förnimmelsens eller intryckets skönhet *(Pulchritudo Aspectus).* Den förra förhåller sig till den sednare, som väsende *(essentia)* till tillvarelse *(existentia).* Man ser, att den

förra är det objectiva sköna, och den sednare det subjectiva. Den sednare har i den förra sin grund och sitt innehåll; den förra åter har i den sednare sin fulla lefvande bekräftelse. Blott i och med bådadera är Skönhetens lif fullständigt; och de äro äfven alltid oskiljeligt tillsammans, så ofta hon möter en själ, som förmår fatta och mottaga henne. – Häraf kommer, att i religiös mening betecknar den objectiva skönheten Lifvets gudomliga Goda; hvaremot den subjectiva, eller intryckets skönhet, betecknar den affect, med hvilken Tron uppfattar det Sanna. Intrycket af ett mechaniskt väl måladt eller uthugget anlete, i jemnförelse med intrycket af ett verkligen lifvadt, är derföre alldeles motsvarigt till det intryck, som anblicken af en död eller såkallad blott tro gifver, i jemnförelse med den tro, hvars väsende yttrar sig i goda gerningar24.

Allt, som tillhör det sanna begreppet om Skönhet, grundar sig på sammanhanget af fem grundtankar. Den första: att i samma mån, som något lif är fullkomligt, måste den invärtes fullkomligheten uttrycka sig i en motsvarande utvärtes; emedan lifvets yttre då, just i samma mån, beror af och noggrannt återspeglar lifvets inre. Den andra: att denna lag gäller oinskränkt om den himmelska lifsform, till hvars liknelse all annan form är skapad. Den tredje: att derföre allt det utvärtes af nyssnämnda form är idel sinnebildlighet, som i objectiva motsvarigheter företer det inres gudaliknande förhållanden. Den fjerde: att denna sinnebildlighet är Skönhet. Den femte: att således, i vår nuvarande jordiskt-naturliga verldskrets, det Sköna är den himmelska lifsformen såsom uppenbarad i den naturliga, medelst en transfiguration, hvarigenom denna förvandlas till full genomskinlighet åt den förra.

Men hvad gör den himmelska lifsformen till himmelsk? Att den är åskådlig form af alla den eviga Kärlekens böjelser. Skall den kunna omdana eller nyföda någon annan form till sitt genomskinliga hölje, så måste ock denna andra kunna förete en liknande åskådlighet af kärleks-böjelsers fullständiga samvaro. Men af de på Naturlifvets grad befintliga varelserna är Menniskan den enda, hvars organism, yttre så väl som inre, är skapad att fullständigt, och alltså egentligen, vara en sådan skepnad; hvilket de andras organismer äro på oegentligare vis, eller blott i ofullständiga motsvarigheter och förebådningar. Det, hvari dessa ringare varelseformer väsendtligen stämma öfverens, när de repräsentera både sitt inre och något vida högre än detta, låna de i sjelfva verket från den menskliga; eller de äga det endast genom det förhållande till denna, att de om den, liksom figurer i en dröm-symbolik, gifva en antydning. Men hvad som härvid, så i de lägre formerna som i den högsta, närmar till den himmelska urformen eller fjermar derifrån, är ett mer eller mindre af välordning i böjelsernas uttryck och inbördes proportioner. Att någon vår åskådning mötande företeelse behagar vår känsla och lockar oss såsom älsklig, kommer deraf, att det, som då möter oss, är någonting i sin art högsta af välordnadt skick, så att i detta meddelar sig ett harmoniskt helt af böjelser. Redan vid anblicken af vackra djur yppar sig detta förhållande tydligt. Så påminner oss t. ex. en vacker häst, ovillkorligen och harmoniskt, om vissa ädla lifs-böjelser, som deraf i vårt eget inre väckas till förnimmelse af en mellan dem och syn-föremålet tillvarande sympathi. I himlaverlden sker ofta, att englar, som fördjupa sig i tankar på Herren och på hans i Ordet uppenbarade vishet, i hast se omkring sig hvita hästar af den vackraste skapnad: ty hästens gestalt motsvarar i allmänhet hög tanka och insigt, samt det glada mod, som i hvarje sådan innebor; och hvita hästar motsvara just de högsta insigterna, – nämligen insigter i Ordets andemening. Flera exempel kunde ur djur-riket anföras: men äfven här är Menniskan hufvudsaken. Ingenting annat kan vara välordnadt, än det, som uttrycker sanna kärleks-böjelser: det är, sådana, som hänföra till det sannt Goda och Saliga. Der de flesta och fullaste krafterna till sannt kärlekslif finnas, och således till ett kärlekslif, som förmår vara på engång Kärlek och Vishet, der är alltså jemväl möjligheten till den fullkomligaste välordning gifven. I följd häraf kan först hos Menniskan framstå i hela sin klarhet, hvad det såsom gestalt framträdande Älskliga är; d. v. s. hvari Skönheten och dess ändamål består. Först på denna punkt kunna derföre begreppen om Skönhetens väsende, form och ändamål sammanfattas i denna bestämning: att hon är den bild, i hvilken Vishet och Kärlek ömsesidigt varseblifva och uppfatta sin enhet, såsom en i sinnlig skepnad omedelbart förnummen; en glansbild, som förenar Vishetens kärlek och Kärlekens visdom till en enda strålande ljufhet, hvilken genomtränger alla vårt andelifs förnimmelser, och dermed gjuter öfver alla deras naturliga motsvarigheter ett verkligt sken af himlaverldens dager. Det är detta

återsken, som gör, att all sann fägring på samma gång förtjusar och förädlar.

Tydligt är, att i denna sin beskaffenhet är Skönheten, ursprungligt, gemensam för Menniskan; eller för både Mannen och Qvinnan. Men det har redan blifvit visadt, att Qvinnan är det föremål, hvarigenom Mannen på närmaste och omedelbaraste vis erhåller det Skönas fulla förnimmelse: ty uti henne möter honom den nyssnämnda bilden såsom en just enkom för honom object-vorden skepnad af Kärlekens vishet (eller af Kärlekens åtrå efter vishet); och fördenskull såsom en gestalt, hvars lockande makt kommer innerst från egenskapen att föreställa vishetsbegäret i allt det behag, som detta begär får ifrån en oskyldig eller oskulds-artad vilja. Det är denna hemlighet, hvars aning uppgryr i den jungfruliga fägringen såsom en morgonrodnad, och hvars klara (om än obegripna) fullkänsla utvecklar sig hos makan, till den qvinliga skönhetens middagsglans. Och då således Qvinnan ur det första föremål, hvarigenom Mannen kommer till egentlig medvetenhet om Skönhet och Kärlek: så kan det synas honom, som vore Skönheten uteslutande en qvinlig egenskap; eller som vore den tagen från honom och öfverförd på (eller öfverflyttad till) henne. Det vissa är, att han endast genom Qvinnans betraktande igenkänner den såsom någonting sitt eget väsendes innersta tillhörigt, hvilket han medelst älskande uppfattning återförvärfvar, och således med sig införlifvar till återställd ursprunglig helhet. Dock gifves en art af skönhet, som, oberoende af denna fullständiggörelse, är upprinneligen hans, eller honom egen; och denna utgör hemligheten af hans älsklighet för Qvinnan (ehuruväl det, som hon hos Mannen söker, icke egentligen är det Sköna såsom skönt). Denna honom egendomliga skönhets-art härstammar från hans bestämmelse, att föreställa den Vishet, som evigt går Kärleken till mötes. Det element, som i all sann Manlighet öfverväger, är derföre den till Vishet adlade eller utbildade Styrkans; och så långt, som från detta kraftiga vishets-väsende strålar ett uttryck af Majestätligt eller Högt, kan med skäl sägas, att jemväl en manlig skönhet gifves. Hos den qvinliga skönheten deremot, såsom uttryckande öfvervigten af Kärlekens element, är det en alltid förblifvande väsendtlighet, att framförallt vara behaglig och huld.

———

Skönheten är, öfverhufvud, ett åskådningens nöje (ett *delitium visus)*. Men det får ej glömmas, att det ursprungliga och hufvudsakliga i denna åskådning är andesinnets syn; och således, att den sköna företeelsens intryck äro blott i den mån äkta eller sanna, som det verkligen är nyssnämnda syn eller syn-organ, hvaraf den yttre-sinnliga synen bestämmes. Hvarje i sanning skönt föremål förlustar derföre ännu mer andesinnets syn, än natursinnets; nämligen genom sin för den andliga synen uppenbara betydelse, att vara någon viss den himmelska lifs-formens afspegling. Deraf kommer, att när Gud stundom visar sig i himlaverlden under antagen engla-skepnad, hvilken dock åtskiljer sig från alla de öfriga genom en egen gudoms-gloria kring hans anlete, synes han visserligen alltid i majestätisk skönhet, och såsom det högsta af allt skönt; men ändock skön endast i förhållande till det mått, hvari de honom betraktandes inre är brinnande af kärlek och klart af vishet. Alltefter som englarne tilltaga i dessa, synes dem Herren ännu skönare, eller (om så får sägas) ännu mera sig lik; hvadan han ock – i viss mån – skådas olika af hvarje himmel och hvarje samhälle, äfvensom af hvarje engel inom ett och samma samfund. Detta förhållande mellan skådning och föremål, att de sednare visa sig skönare alltefter som den förra stiger i eld och klarhet, är således äfven det allmänna förhållandet mellan englarne och deras omgifningar. Det gäller t ex. om de luftkretsar, lunder, blomstergårdar, palatser, drägter m. m. som – nämligen i sådana tings högsta förträfflighet – äfven inom den verlden finnas; det gäller om de paradisiska trakter, der löfven äro såsom af silfver, och frukterna såsom af guld, och blomstren skimrande af regnbågens färgor; det gäller om den färg-harmoni, som alstras af englarnes ständiga ljus och ständiga vår; och i hvilken rödt är Kärlekens motsvarighet, emedan det uttrycker andesolens eld, liksom hvitt är Vishetens motsvarighet, emedan det uttrycker andesolens ljus, hvars dager är en blänkande hvithet. En färg-harmoni, hvarvid i förbigående må anmärkas, att derifrån uppkommer jemväl all i Himlarna möjlig skugga och skuggning. Ty äfven i dem måste någonting utgöra skugga, såsom motsvarighet till den inskränkning, hvarigenom Englarnes lif åtskiljer sig från Herrens eget; men mörker

kan i den verlden icke finnas: derföre kan skuggan der, då hon icke består i mörker, endast bestå i en viss sammansättning af färgor, eller ett visst mattare och dunklare färgspel. Med få ord: allt det vackra, som gläder deras yttre sinnen af den grund, att det än mera förlustar deras inre sinne genom de vackra föremålens gudomliga betydelser, förhöjes i sin fägring, alltefter som det inre sinnet djupare uppfattar dessa betydelser, såsom lika många den Eviges återspeglingar. – Att utan sådant sinne betrakta de sköna föremålen, skulle snart leda till den följd, som jag engång såg bildligt föreställas i Andeverlden: der några flockar af jordiska nykomlingar, tillsporda huru de tänkte sig himlen och himmelrikets fröjder, genast blefvo införda, hvarje flock särskildt, i det slags gamman, som motsvarade hans tankbild derom. En af dessa flockar, som hade tänkt sig den himmelska saligheten såsom en overksam njutnings-lefnad i paradisiska lustgårdar, träffades, få dagar derefter, sittande mellan rosenhäckar under citronträd, oranger och drufvor, men bitterligen gråtande, att paradiset vore så ledsamt och att ingen utväg derur kunde hittas.

Lätt kan begripas, att det angifna förhållandet mellan inre och yttre skönhets-förnimmelse skall ännu fullkomligare yttra sig i allt sådant, som på långt innerligare vis, än allting annat, tolkar det älskande och visa af englarnes sinnesstämning: således i deras tal och deras sång. Det förra, såsom det innersta uttrycket af deras kärlek, är, likt en sakta flod, lent, sammansmältande, och mera i ett enda ord sägande, än jordens menniska kan uttala i tusen. Englarnes språk är själens urförsta, omedelbara, samt derföre icke blott för alla englar gemensamt, utan äfven genast för menniskorna fattligt, såsnart dessa genom döden förlorat sina jordiska tungomål. När de eljest, eller dessförinnan, tala med menniskan, höres det för henne så, som talte de hennes eget språk: men det göra de likväl icke, ty hvarken englar, eller andar i allmänhet, kunna intvinga rösten i så hårda och arma ordformer; utan de väcka menniskans andliga hörsel på ett vis, hvarigenom hennes egna språkljud framkallas för henne till motsvarigheter af den högre varelsens tilltal. Det om deras tal sagda gäller, blott i förhöjd ljuflighet, om deras sång; äfvensom i allmänhet om deras musik. Likaså förhåller sig med deras öfriga sätt, att glädjefullt uttrycka sitt inre genom företeelser, som tillhöra hvad vi på jorden kalla ”sköna konster”. Ty ej blott Sång och Musik, utan tillika Architektur, Måleri och annan Bildkonst, Skådespel, Dans och Lekar, älskas och fortsättas äfven i Himlaverlden. Men allt dylikt förekommer der i sådan fullkomlighet, att blott der kan Konsten sägas vara i sin konst, d. v. s. i sin fulla sanning och höjd; och derifrån hämtas fördenskull, ehuru af de flesta konstnärer omedvetet, alla verkliga reglor för sköna konst-skapelser i vår jordiska verld 25. I den himmelska är hvarje sådan skapelse en blixtsnabbt framkommande motsvarighet till den invärtes skönheten af konstnärens uppfinning. Men hela dess herrlighet skulle förblekna eller förfalla i det ögonblick, då uppfinnaren tänkte på sin ära deraf, och icke endast på sakens gagn; som består i det nyssbeskrifna rena englanöjet. Detsamma skulle inträffa för dem, som äga sköna ting, i fall de ville äga dem för att skryta med dem. Då jag engång hänryckt beság en underskön trädgårds-anläggning vid ett palats, som tillhörde ett visst engla-samhälles furste, sade mig en vägvisande engel, att i det nyssnämnda fallet skulle lustparkens hela skick genast förvandlas till utseendet af en ödslig skogstrakt.

Djupt underlägsen är all jordisk skönhets-konst; – och huru kunde hon annat vara? – Men hon äger det ändamål, att förbereda menniskosinnet till den himmelska, från hvars inflytelser hon uppkommit, och hvars afbild hon ämnades vara; detta heliga ändamål gifver henne ett oförnekligt värde. Menniskan skall, i den natur-verld der hennes bana begynner, förberedas, likasom till det Högsta Godas, äfven till det Högsta Skönas umgänge. Till denna förberedelse ligger den allmänna möjligheten deri, att på liknande vis, som Menniskan är en omedelbar reflex af Gud, är Naturen en omedelbar reflex af Menniskan; ty deraf följer sjelfnödvändigt, att menniskan kan begagna natur-egenskaper såsom medel till objectiva uttryck af enhvar inom sin själ uppstrålande form för urbilds-lik väldaning. Härigenom är, i allmänhet, Skön Konst inom vår nuvarande tillvarelsekrets möjlig. Men det tidehvarf, som utgör vår samtid, lägger många svårigheter i vägen för den, som vill frambringa något skönt af sann och helig art; så många, att de företeelser deraf, som ändock någongång framkomma, förefalla nästan såsom underverk. Ja, de skulle allmänneligen synas menniskorna sådana, om de ej på ett sätt, hvarvid Naturens vanliga ordning tyckes fortbestå, tillvägabragtes

genom personer, som äfvenledes, i allt öfrigt, tyckas likna betraktarne sjelfva. Visserligen bör aldrig jemnförelse kunna anställas mellan någon mensklig snilleverksamhet och de under, genom hvilka Herren, vid sin jordiska vandring, väckte de i den lägsta naturlighet försunkna menniskorna till uppmärksamhet på sitt gudomliga värf: men säkert är, att ungefär samma skäl, samma döda begrepp om Naturkraft, om Andekraft och om bådas vexelförhållande, med hvilka jordens nuvarande Sophister bevisa omöjligheten af dessa högre under, skulle kunna användas äfven mot möjligheten af det Förgängligas transfigurationer till Skönt26. Också gifvas menniskor, för hvilka det Sköna egentligen icke är till. Dessa äro dock ej farliga för de vackra konsternas idkare. Farligare äro de, för hvilka det är till på ett falskt sätt: ty dessa sympathisera med konstnärens invärtes frestelser,

————

net") till ett innerligt och lifgifvande Sannt ("Vin"). I slika utvändiga eller natur-sinnliga gestalter, äro sådana underverk numera öfverflödiga. Hvad åter beträffar de gängse inkasten mot deras historiska verklighet: så härleda sig dessa, samtligen, ifrån en förstelning i vissa blinda och mechaniska föreställningar, på hvilkas auctoritet man ständigt förblandar begreppen Öfvernaturligt och Onaturligt. De i dessa föreställningar fångne kunna lika litet fatta Naturens verkliga kraft och ordning, som de fatta Guds kraft och ordning, äfvensom det (i högre mening) reella af Viljans och Trons krafter, hvilkas lifliga och uppriktiga mötande Christus plägade förutsätta såsom sitt underfulla bistånds villkor (emedan hans kärlek och makt endast genom det mötandet erhöllo tillfälle, att på ett med menniskans frihet öfverensstämmande vis meddela henne sin frälsande inflytelse). – Blott om ett enda af hans underverk kan sägas, att det ännu alltjemnt förnyas på ett sätt, hvarigenom det är ett på samma gång andligt och naturligt: det är hans närvaro och meddelelse af Sig Sjelf i Nattvards-sacramentet. Ty väl är det en vidskepelse, att dervid tänka sig hans lekamen och blod närvarande i någon materiell mening: men man får icke glömma, att de andligt-lekamliga och himmelskt-själiska substanser, som i brödets och vinets rätta njutande mottagas, äro af en ojemnförligt verkligare art, än de förutnämnda. Endast derigenom kan Nattvardens kärleks-måltid medföra en närmare införlifning med Herren, till förebild och försmak af upptagandet i hans Himmel; likasom Döpelsen betecknar menniskans upptagande i hans Församling, genom förutgående andlig rening och pånyttfödelse. Äfven Döpelsens sacrament får man, enligt Swedenborg, lika litet anse för någon i blott ytlig mening betecknande ceremoni. Det är, tvärtom, af sådan kraft och vigt, att i samma ögonblick, som barnet med vatten begjutes och döpelse-orden läsas, inräknas det bland englarne såsom ett ämne till medlem af deras samfund; och vissa englar tillsättas då af Herren enkom att vårda det, samt hålla det i ett tillstånd, hvarigenom dess tillkommande inre pånyttfödelse kan blifva möjlig.

att glömma dess rätta ändamål och betydelse; frestelser, som ej heller öfvervinnas annorlunda, än med anropande om gudomligt bistånd.

Äfven Qvickhetens, Skämtets, Ironiens och Satirens snillelekar höra till det Vackras krets; och äro tillåteliga inom Jordverldens vitterhet och konst, emedan de äro det inom Himlaverldens. Dock endast med det villkor, här liksom der, att de alltid äro godhjertiga och till förbättring syftande. Huru mycket englarne älska godt Skämt, och huru uppfinningsrika deri de äro, har jag, i mångfaldiga syner, haft tillfällen att se ådagalagdt. Särdeles nyttja de ofta sådana medel vid de bildliga föreställningar, genom hvilka de befrämja sans och klarare insigt hos andarne i den mellan-andeverld, hvars innevånare ännu befinna sig stadda mellan inverkningar både från himmelska och helvetiska makter. Men jemväl i sjelfva Himlarna, vid de Skådespel som blifvit omnämnda, och hvilkas afsigt är, att stundom åt englarnes sinnen skänka en vederqvickande hvila mellan deras göromål och täflingar, omvexlar, icke sällan, det Skämtsamma med det Allvarliga: så att utom stycken, som på skådebanan framställa lynnen och handlingar ur sede-lifvets vördnadsvärdaste sphärer, ser man der också stycken af komisk art. Orsaken är, att det Allvarliga, det Dygdiga och Ärevärda *(Honestum et Decorum),* just då framstår i sin lifligaste åskådlighet, när det visas i förhållanden mellan sitt

största och sitt minsta *(per relativa ab illorum maximis ad minima)*. Det Löjliga, såsom allmänna ämnet för komisk behandling, består i vissa allt smärre och smärre småheter af Dygdigt och Ärevärdt, hvilka befinna sig på dettas yttersta gräns och gradvis öfvergå till ett *minimum,* bortom hvilket börja de raka Motsatserna, – nämligen det Odygdiga och Ohöfviska eller Vanhedrande *(Inhonestum et Indecorum).* Om sådant åter är tydligt, att det hvarken får eller kan i någon himmel framställas; åtminstone aldrig annorlunda, än såsom något blott på längsta afstånd betecknadt eller antydt. Hvarföre? Emedan det har sin rymd endast i sitt hem; och alltså – i Helvetet. Väl äro vansinnigheterna der ofta sådana, att de skulle inför högre åskådare kunna antaga ett komiskt utseende: såsom t. ex. när egenkärlekens eld, hvaraf djeflarne i oändlighet förbrännas, uppblossar ända derhän, att de anse sig för Gudar, eller åtminstone för alla Konungars Konungar och Kejsares Kejsare; i det förra yttrar sig då den ecclesiastiska, i det sednare den politiska egenkärlekens högsta stegring. Men i allt detta är förmycken hemskhet, för att det skulle kunna roa27.

Bekant är, att i vår verld förekomma icke blott sådana ting, som vi tillerkänna egenskapen af sköna; utan jemväl andra, som yttra en motsatt egenskap; genom hvilken de synas oss fula, ja ohyggliga. Också detta härleder sig derifrån, att Naturen är en reflex af Menniskan; och att fördenskull äfven det hos menniskan onda kan (i likhet med det hos menniskan goda) så väl utom, som inom henne föreställas. Derföre äro, liksom hon sjelf, alla naturliga ting speglar, i hvilka vi kunna skåda, antingen de eviga ting som tillhöra Guds rike, eller de eviga ting som tillhöra Mörkrets och Afgrundens. De sednare gifva oss då intrycket af Styggt och Vämjeligt, med alldeles samma nödvändighet, som de förra gifva oss intrycket af Skönt och Älskeligt. Det Fula, såsom (i sina mindre gracier) den inledande begynnelsen till det Ohyggliga eller Stygga, uppkommer såsom motsvarighet af den utvärtes menniskans bemödande, att lösrycka sig från den invärtes menniskan och underkufva henne. Skönheten kan endast från den invärtes menniskan utgå; det är klart, att hon alltså genom hvarje dylikt bemödande, om det fortfar, skall vanskapas eller förloras28.

I denna naturliga verld äro vackra varelser och föremål tillsammans med fula; af den anledning, att goda och onda äro der blandade med hvarandra. I den oförgängliga verlden äro de noggrannt åtskilda: der finnas de goda och vackra endast i Himmelen; de onda och fula deremot endast i Helvetet. Blott i mellan-andeverlden är ännu möjligt, att onda väsenden kunna, för andar som de önska tubba eller på hvilka de vilja imponera, förställa sig och antaga vackra ytor; dock aldrig inför högre andar; som i blinken genomskåda dem, och, när så behöfves, blotta deras verkliga utseende. – Föröfrigt händer i denna sistnämnda rymd ej sällan, att undersökningar anställas och tal hållas öfver det Skönas ursprung, väsende och lagar. Talarne äro då vanligtvis andar, som ankommit från Frankrike. De tala i allmänhet väl, men oftast föga grundligt; dock gifvas undantag. Englarnes lif är ett lif i det Skönas innersta: derföre undervisa de derom; men undersöka det, behöfva de icke.

Forntidens Skalder voro sjelfve Sopher, eller Vise. Det bibehölls bland dem länge en förmåga, att läsa Ordets natur-symbolik; den de, i helig hänryckning, tolkade och meddelade. Den tidigaste skaldesången framqvällde från en Oskuld, som förenade Kärlek och Vishet. Hos flertalet af nutidens qvädare finnes hvarken Kärlek eller Vishet, och allraminst Oskuld. Menniskorna öfverhufvud, liksom i annat mörker, dväljas äfven i ett gemensamt obegrepp om det Sköna; emedan de icke förstå det Goda och det Sanna; hvilka, äfvensom det Sköna, endast förstås såsom Herrens. Men det Nya Jerusalem, som nederstiger, skall i alla dessa rigtningar, genom Hans kraft, öppna menniskornas ögon. De skola då, med oförvirrade och osöndrade förnimmelser, gladeligen skåda, huru Hans herrlighet återskiner för alla sinnen; i den kristallklara älfven, ”som ifrån Guds stol och Lammets utgår”.

Syn.

Jag såg åt himlen upp, en morgonstund,
Med klarnadt sinne, åt det klara blå:
Då uppl ät fästet sig; i trenne hvalf,
Det ena ofvanför det andra, sågs
Dess rund fördelt; på hvarje hvalfvet stod
En särskild engla-flock i skimmerkrets.
Då hördes ett basunskall, och en röst,
Som sade: ”Okändt är på jorden nu,
Hvad äkta kärlek är; till din själ dock
Skall flöda ljus derom, ifrån hans hem,
Från tredje himlen sjelf; så Herren vill!”

Och se! från tredje himlen kom en vagn,
Som sken, liksom af diamant, och drogs
Af fålar, hvita såsom nyfälld snö.
I vagnen satt en engel, underskön:
Han syntes en; men när han närmre kom,
Jag såg, att engeln var ett engla-par;
Och att i handen hvardera, med smek,
En paradisets turturdufva höll.
De ropte till mig nu, – men englars tal
Är som ett ljufligt sus af löf och våg,
För själens hörsel upplöst i ett språk
Af lena stämmors smältande musik:

”Vi nalkas, vän; men vakta dig, då än
Du jordens dunkla stoftbeklädnad bär,
Att icke sphären af vår himmels eld
Förtär dess trådar med sin öfvermakt!
Och huru vill, inom din arma verld,
Din lunga finna ord för sådan syn?”

Jag svarade: ”Väl är jag jordisk blott;
Men Herren gifver kraft, och gifver ord.
Så kommen tveklöst!”

Och med ökad fart,
På väg, af morgonröda strimmor bredd,
Det hvita spannets hofvar blänkte tätt,
Tills det framför mig stannade; och se!
En Man i vagnen, med sin Hustru, satt.
Och åter talte de: ”Ett evigt band
Förenar oss se’n Gyllne Ålderns dar,
I samma oförgångna ungdomsfröjd;
Dess namn är Äktenskap: men oss är sagdt,
Att nu blott namnet finns på jorden qvar”.

Hvad nu mig synligt blef – jag det förstod –
Var idel bild af Kärleks lif och prakt:
Form af hans lif var anlet och gestalt,
Form af hans prakt var drägtens herrlighet.
Ty Mannen, mognadt ung, med blick och hy

Af vishet blixtrande och genomglänst,
Var klädd uti en purpurröd talar,
Och hyacint-blå lifråck innanför,
Som af en gyllne gördel sammanhölls
Med spänne af sapphirer, böjdt i ring
Omkring sin medelpunkt, en klar rubin;
Men underklädseln, ned till föttren, var
Af hvitt, det skäraste, med silfver väfdt.
Dock, när jag såg till Qvinnan upp, – en glans
Mitt öga slog, hvaraf jag bländad stod,
Liksom på engång seende och blind.
Hon märkte det, och sporde mig derom;
Men vid mitt svar: ”Jag ser – och ser dock ej”,
Hon smålog, och åt sidan vände sig
Från Mannen bort; i ögonblicket sken
Det fagra anletet med minskadt ljus;
Väl var det tredje himlens skimmer än,
Men mera måttadt till min synkraft nu.
Dock fåfängt vore här allt skilderi!
Ty dertill ingen målare har färg,
Och ingen teckning konst, och ingen skald
Beskrifning: nog, att allt var kärlek, – ren
Som hjertats himlakälla i sin frid,
Med stilla spegling vänd mot lifvets sol;
Så, när, sin Makes hulda spegelbild,
Hon vishet tog och ömhet återgaf,
I hvarje blick, låg en odödlighet,
I hvarje löje blommade en vår.
En tunica, af hög skarlakansfärg,
Och med rubiner framtill sammanfäst,
Betäckte bröst och lif; kring armar, hals,
Hon perlesmycken bar; af chrysolith
Ett radband glimmade på hennes barm;
Men hårets enkla prydnad var en krans
Af blommor, sådana, som jorden gaf
Åt sina första morgondagars barn.
Af allt var minnesvärdast det ändock,
Att detta hela af behag och prakt
I skimmer steg och aftog vexelvis,
Alltsom hon såg på Mannen eller ej;
Ja, vid än nogare betraktning fanns,
Att lika med dem båda sig förhöll.
Ty, fästade på annat föremål
En, eller bägge, sina blickar, – strax
I strålar och i färgor mera matt
Blef deras fägrings, deras drägters glans;
Men när de åter sågo på hvarann,
På nytt den brann med outsäglig eld.

De talte nu mig båda till, igen,
Och hörde vänligt mina frågors mängd;
Ett samtal, ljuft att minnas! Mycket har
Med trogen flit jag tecknat upp deraf,
För mången själ, helt visst, till ljus och tröst.
Men eget var, att uti bägges tal
Beständigt blott en enda röst förnams;
Gemensam för dem båda två: ty när
Han talte, talte han ur henne ock,
Och hon jemväl hur honom, likaså;
Ett samljud, ännu mer oskiljeligt,
Än när i jordisk sång, som likna vill,
Tvåstämmigt klinga hörs en melodi.

Men, bäst jag så i lyssning stod försänkt,
Ur fjerran kom liksom en harpoton,
Följd av en plötslig ljusström, ljungelds-snar,
Men hvit och blid, ur tredje himlens port.
Då sade till mig Makarne: ”Farväl!
Man återkallar oss; förglöm oss ej!” –
Och åter i sin vagn de fördes hän,
Som förr: dock med den skillnad, att hvad nyss
Mig turturdufvor syntes, var förbytt
Till fagra barn; af hvilka nu enhvar
Höll ett på sina knän och vid sitt bröst.
Det hvita spannet ilade, på väg
Ånyo, likt med friska rosor, strödd,
Och träd vid träd, med gullfrukt, gåfvo skygd.
Ur öppningen en ring af jungfrur kom
Till mötes: och bortom den ringen sken,
Utöfver underbara ängders rymd,
En sol, hvarur – i hast så tycktes mig –
Ett anlet, majestäteligt, men mildt,
På engla-paret såg med välbehag – – –
Men nu sig slöt min syn: jag böjde knä
Och tillbad; då gick ut ur skyn ett bud:

”Gack, Siare! och för din jord förtälj,
Hvad himmelsk kärlek i sin skönhet är”.

* * *

EHRENSVÄRD.

När man det skönaste sett, som jorden oss mäktar att
bjuda, –
Landet, der Konst och Natur lefva i evigt förbund,
Bilder från fordom och minnen, af hvilka en endaste skugga
Mer är värd, än ett helt menniskoslägte af Nu;

När man från Arno, från Rom, från Sorrento, från ”Lyck-
liga Fälten”
Återvändt till ett hem, splittradt af hätsk politik,
”Hetsiga tröghetens” bygd, der förgäfves ”de glada be-
hofven”
Kämpa mot dimmor och frost, kämpa mot glitter och nöd:
Hvad är, att göra, då qvar? Att bygga sig villor, som
Byström?
Tömma, som Sergel, sitt glas? dö, som Nicander, af
sorg?
Stänga sig inne, som jag, från sorlet af gatornas vishet? –
Herrligast synes mig ditt sätt att fördrifva din tid!
Först ur din skådning du skref, men med marmorns ta-
lande stumhet,
Liksom i taflor af sten, Skönhetens eviga lag;
Drog med en flotta så ut, att i präktiga fyrverkerier
Slunga, från Holmgårds fjärd, Jotuna-skaror åt skyn;
Sist in i templet du gick, den beslöjade ”Stora Gudinnans”,
Vågande rönet, att der heliga anletet se.
Hela ditt lif var antikt; och sjelf en olympisk sculpturbild
På den Gustaviska tids graf är din höga gestalt.
Greklands morgon oss helsar i Dig, och Italiens afton:
Nordisk ändock är din själ, djup i sitt speglande haf.

KARL AUGUST EHRENSVÄRDS Lära om Skönhet och Konst.

Inledning.

Min mening härmed har ej varit fram-
visa esprit, vårt tidehvarfs få-
fänga; utan jag söker framvisa tan-
kar åt min nation.
Ehrensvärd.

”Hvarom skola vi bedja Gud?” frågar, i en af sina skrifter, Goethe; och svarar: ”Om stora tankar och ett rent hjerta”. Bäggedera – äfven det sednare, så långt ett menskligt hjerta kan vara rent – drista vi väl nu tillerkänna den underbare man, hvars verlds-åsigt vi nyss lyktat skildra; och hvars lefnadslopp företer ett märkvärdigt helt af sysselsättningar med idel stora föremål, fortgående i en kedja från jordiska till öfverjordiska. Såsom yngling, på romarspråket lofsångare af den föga äldre Karl XII, med de varmaste toner af hänryckt beundran[29]; under sin mognare ungdom, som sammanträffade med de sista åren af Dennes för sig och Sverige så tragiska kämpaspel, biträdande honom i krigiska företag med sitt mathematiska och mechaniska snille; derefter, sedan han sett både Hjelten och det Gustavo-Carolinska Sverige falla, sökande sin tröst inom Naturforskningens och Philosophiens rymd, tidigt förbindande bägge och i bägge vandrande en egen, lika själfull som snillrik, bana; sådan uppnådde han, theoretiskt och praktiskt, ett af de högsta rummen i vetenskapernas samhälle; tills omsider på en mandom, hvarunder han genomspanat den synliga Naturverlden, följde en ålderdom, hvarunder han, vid Englars vägledning, genomspanade den för oss andra jordsöner osynliga. I sanning: en lefnad, så öfverflödande af allt slags storartadt och heligt innehåll, att icke många dödliges kunna dermed uthärda jemnförelse. Och vore än de skådningar, som uppfyllde hela den sednare delen af hans långa lifstid, endast en verldsomfattande – och förunderligt sammanhängande – dröm: så måste vi prisa den man afundsvärd, hvars lott blifvit, att tillbringa hälften af en vanlig menniskoålder,

oafbrutet intill sin yttersta stund, i att drömma så mycken glädje och skönhet.

Vare härmed huru som helst: läsaren har nu dessa skådningar framför sig, tecknade i ett skick, hvari en-

---

mathematico-physikaliska tidskrift *Dædalus Hyperboreus* (utgifven under åren 1716 och 1717); der äfven Karl XII:s vetenskapliga sinne och bildning vittsordas i en uppsats om Bombers och Kulors Bågskott säges der, med anledning af General-Majoren Cronstedt ("som skiutarkonsten i sielfva vercket högre har bracht än någor i vår tid"): "Thet lender till vårt vittra beröm, att i then stora Monarchens vår allernådigste Konungz Regeringz tid, Sverje har en så vidt berömd förmohn af the monga kloka och ehrfarna i the saker, som Attollerie, Mechanie och Skeps-byggnad angår; hvilket tilskrifvas bör thet höga förstånd Hans Majestet sielf ther uti äger."

hvar kan, utan möda, enligt sitt väsende uppfatta och enligt sin synpunkt bedömma dem. Vår framställning har, utom andra fel, äfven det, att hafva fullständigare behandlat sitt ämne, än egentligen var utlofvadt; men detta fel torde dock, numera, befinnas förlåtligt. Skildringens trohet, åtminstone i allt hvad hufvudsakligt är, skola tvifvelsutan de tänkande af Swedenborgs anhängare intyga: och dervid icke ogilla, att vi på deras Mästare tillämpat hans eget föredöme, då vi mera sett på andemeningen af hans skrifter, än på den blotta bokstafliga; vid hvilken, i allmänhet, både hans vänner och hans motståndare alltför mycket fästat sig. Så är möjligt, att hans Treenighets-lära, äfvensom åtskilligt annat, i vår framställning afviker, till sin fördel, från det gängse begreppet eller obegreppet derom; utan att någon derföre må skylla oss för förfalskning. Just för att kunna vara i högre betydelse trogen, skyr den äkta portraitmålaren aldrig, att stundom vara i lägre betydelse otrogen; än i afvikelser, än i tillsatser: att likväl bådadera äro blott skenbara, ådagalägges genom hvarje grundlig bekantskap med föremålet. Ty hvari bestå de? Ej i något annat, än att detta är så måladt, att dess själ, alltigenom, fattad i sin rena eller högsta egendomlighet, obehindradt genomskiner och förklarar det. – Så mycket för dem, som känna sjelfva urskrifterna, eller ämna genom eget studium förvärfva sig deras kännedom. Föröfrigt är troligt, att våra flesta läsare skola anse det hela för en sällsam blandning af oneklig sanning och besynnerligt svärmeri: men också, att några – kanske många – skola just i detta hela finna en förvånande divinatorisk anticipation af de högsta utvecklingar, till hvilka, i våra dagar, en ur lefvande Natur-uppfattning framgången Religions-philosophi hunnit; ja, till och med sätta i fråga, om ej Swedenborg ännu, i ett och annat, behåller sitt försprång. Från de Skriftlärde skall, nu liksom förr, hans lära framkalla mångahanda invändningar; de hafva skäl dertill. För egen räkning tillåta vi oss blott, att härvid begagna ett fordom åt andra Skriftlärda gifvet svar: "Han är åldrig nog, spörjer honom till; tale sjelf för sig!"[30]

Vi vända oss nu till en annan högsinnad Svensk Vis; i de flesta afseenden honom olik: ty lika uteslutande, som Swedenborg var i presterlig mening Siare eller Hierophant, var denne sednare det i artistisk; hvari ock, med detsamma, är antydt, att denne var – i ordets ljusaste och vackraste bemärkelse – lika mycket Hedning, som den förre var Christen. Beröringspunkter saknas dock icke. Det följande skall visa, att dessa äro ännu flera, än de tvenne allmänna: att båda voro snillen af första ordningen, och att äfven den sednare var en man af "stora tankar och rent hjerta". – Denne andre är Karl August Ehrensvärd: den bekante, och nu ändtligen, om icke allmänt förstådde, åtminstone allmänt beprisade författaren af "Resan till Italien" och "De fria Konsternas Philosophi".

Så långt lysande borgerliga omständigheter lemna skydd mot snillets lidanden, var Ehrensvärds öde visserligen ett förmånligare, än t. ex. Thorilds. Men den Ehrensvärd, som vi här betrakta, är icke Grefven, General-Amiralen, med mera; icke Befälhafvaren i den första drabbningen vid Svensksund, der han, såsom värdig son af Sveaborgs och Svenska Galer-flottans skapare, slog den förstkommande Ryska Eskadern, och sedan, ur den af Konungens envishet vållade olyckan, räddade åtminstone sin och svenska tapperhetens ära; icke den slutligen i Naturens doldaste verkstäder, i Chemiens, ja i Magiens hemligheter inträngande syftaren

åt en jemväl i sina fragmentariska begynnelser vördnadsbjudande Natur-philosophi, hvarpå tillika Sedelära, Samhällslära, Konstlära och Gudalära skulle grundas; icke ens, hvad mera är än allt detta, den af hans lefnads-förtäljare, Adlerbeth, så oöfverträffligt tecknade ädle mannen och älskvärda menniskan. Det är, af hela denna stora och vackra personlighet, endast konstvännen och konstläraren, med hvilken vi här äga att sysselsätta oss; och om honom gäller till fullo, hvad Schelling sagt om hans själafrände Winkelmann, att han "stod i sin samtid så ensam som ett berg". Att det herrskande i denna tid var småaktighet, flärd och smaklöshet, kunde ej undfalla en man med så genomträngande blick för det höga, ädla och sköna; i sitt fädernesland, hardt nära, den ende med smak (i stor mening) begåfvade, gjorde han sig ingen illusion öfver det deltagande begrepp eller den svarande känsla, som i detta fädernesland voro att påräkna; han visste ganska väl, att han i de flestes omdöme gällde blott för en genialisk synnerling, eller en qvick fantast, med hvilken de hade fördrag dels i följd af hans rang, dels äfven i följd af de sedliga och medborgerliga egenskaper, som ej i något tidehvarf kunna förfela att tillvinna sig aktning. Vi finna desto mera naturligt, att han, hvars medborgar-kärlek ändock alltid fortfor att brinna för Sverige, fästade all sin konstnärs-kärlek vid Italiens en gång njutna luftstreck; ända derhän, att begreppen Konst och Söder snart sammansmälte till ett enda; i hans ästhetik, liksom i hans hjerta. Bekant är, att hans närmaste vän, Sergel, genom trånsjuka efter Konstens hemland, gick under i en nästan oafbruten vexling af nedstämmande melancholi och öfvermåttligt uppstämmande bacchanalier. Till det ädlaste hos Ehrensvärd bör räknas, att han, i liknande själs-ställning, uthärdade lifvet som en man, en hjelte, med outtröttlig rigtning, att städse djupare begripa och städse värdigare behandla det såsom ett harmoniskt helt. Första orsaken dertill bör väl sökas i det hos honom ej blott inom fantasien stannande, utan till full karakter vordna plastiska gry eller urlynne, hvari låg en beständig inre grund till jemnvigt, till måtta, till allt det lugn, som sansning och sjelfbeherrskning medföra: ett sinnestillstånd, företrädesvis behöfligt i Norden, "der den medfödda driften att förstöra, tillbakahållen ifrån andras förderf, gör det förderfvet, alt man förstör sig sjelf"31. Men också bör ihågkommas, att i hans själ ägde det plastiska lynnet jemväl en humoristisk beståndsdel, som, under det den utgjorde just det i hans föröfrigt antika natur moderna, tillika kom till så mycken utveckling, att den förmådde spegla Modernitetens oredor och fulheter i en på samma gång skarp och mild ironi, hvarigenom de blefvo drägliga i den mån de blefvo löjliga. Dessutom var denna personlighet nog rik, att lifvas genom en flerfald af interessen, som höllo den i spänning, äfven då det ursprungligaste och mäktigaste, det artistiska, ej fick tillfälle att gifva sig luft. Han var på allvar patriot; militär; till och med agronom; och ändtligen naturforskare på ett vis, hvarigenom den ästhetiska synpunkt, som var honom egen för betraktandet af Allt, vidgade sig till en både physikaliskt och ethiskt speculatif. Man begriper, att för en så utrustad varelse kunde ingenting matta, än mindre qväfva, den heroiska lusten att lefva och verka.

Ännu ett! Vi bibehöllo nyss de ord om hans samtids flärd och småsinnighet, som för tjugusju år sedan yttrades i den uppsats, hvilken härmed för läsaren framlägges i förnyad skepnad. Men den sanning, som de innehålla, och för hvars skull de qvarstå, är en ofullständig, om den vill gälla för det tidehvarfvets total-bild. Med de upprepade orden betecknas nämligen blott den sida deraf, som genom sednare dagars polemik, till en del poetisk, till en del politisk, råkat blifva den för nutiden nästan ensamt framhållna åtsidan. Den, som skrifver detta, har dertill i sin mån bidragit: och finner sig, just derföre, desto kraftigare uppmanad, både att sjelf taga i skärskådning den bortglömda frånsidan, och alt befrämja en större allmänlighet af sådan skärskådning, än hittills på länge varit vanlig. I den ungdomligt berusande föreställningen, att befinna sig i en för Konst och Vetenskap vida gynnsammare tidsålders gryning, förgat han, att mycket af det, som han sökte, och hvars framträdande han hoppades få upplefva – herrliga förhoppningar, till det mesta felslagna! – hade tillvarit redan då; och det förekommer honom nu besynnerligt, huru han kunde förbise den företrädesvis just åt skön konstverksamhet rigtade sammanstämning af bemödanden och ynnest, genom hvilken då, om än sjelf icke alldeles flärdfri, dock onekligt en högstämdare sinnesart hos nationen var på väg att beredas. Denna rigtning var dessutom i mången hänsyn oberoende af den, som i tidens vitterhet föranledde de svagare företeelser, på hvilka den nyssnämnda polemikens ögon uteslutande fästades; man

påminne sig t. ex. Sergel! Och nu, efter de tre årtionden som förflutit sedan denna uppsats första gången offentliggjordes, äro vi ej nödsakade tillstå, att Gustaf III:s tidehvarf, betraktadt såsom ett tidehvarf för konst, ännu är i Sveriges häfder det enda? – Det är således ingalunda troligt, åtminstone hvad fäderneslandet beträffar, att Ehrensvärd, om han lefvat nu, skulle kännt sig mera belåten med skönhetskänslans, smakens, konstodlingens, öfverhufvud den högre culturens allmänna beskaffenhet; ingalunda troligt, att han, om det lemnats i hans makt att jemnföra sin tidsålder med vår och välja den med sitt lynne mest enliga, hade gifvit företrädet åt den sednare, eller tyckt sig i nutiden finna mera gensvar och trefnad. Han, denne store hatare af allt fuskeri, äfvensom af all egoism och materialism; han, som redan i sina dagar fann skäl öfverklaga, att "alla vilja nu lagstifta", och att "penningen, som uppfört njutningslystnaden i moralens högsäte, samt handeln, som begär till sin trefnad alla statsfel och oseder, göra återgången till dygd och måtta omöjlig": huru skulle han betett sig vid öfverblicken af de dagar, som äro? Antingen utbrustit i nya epigrammatiska philippiker, dubbelt hvassare än de hvassaste af sina fordna; eller ock – hvilket är sannolikast – af harm inneslutit sig i obrytelig tystnad.

Sägom det alltså frimodigt: sådan, som han var, må han skattas lycklig, att hafva lefvat i en tids-omgifning, mot hvilken hvarje nästföljande skulle synts honom odräglig. Högaktad och rådfrågad af en Konung, som visst ej var hans jemnlike i ästhetiskt snille, men dock enthusiast för Skönheten, för Konstens Ära (liksom för all annan), och tillbedjare af allt hvad snillrikt var; ägande till vänner Sergel, den sjelf antikt sinnade Adlerbeth, Masrelier, Desprez; hjertligt beundrad af Thorild, och hjertligt värderande denne tillbaka: hvad hade han, med sin frånvaro af all fåfänga, all liten ärelystnad, med sitt system af *odi profanum vulgus,* kunnat på ett slikt tids-utbyte vinna? – Tegnér har, på sitt vanliga fyndiga sätt, ej mindre sannt än glänsande, sagt om "det skimmer som låg öfver Gustafs dagar" (och hvarvid han erkänner åtskilliga beståndsdelars mindre äkthet), att "det var dock sol deri". Det är just solen, – ingenting vidare, – som alltsedan felats oss. Dåvarande sol var en vårsol; men äfven en höstsol vore bättre, än allsingen. I stället har trädt en grå nattdimma, der ej ens något stjernskimmer hugnar de ensliga vandrarne åt Konstens land; åtminstone intet annat, än det, som (visserligen ymnigare, än någonsin) tindrar från deras – råckar.

Nekas må emellertid icke, att en följd af åratal varit, då Ehrensvärds höga betydelse för Sveriges litteratur och nationalbildning var mestadels obekant; och har i nuvarande tid, såsom det synes, en fullständigare rättvisa verkligen börjat honom vederfaras, så är detta tvifvelsutan ett bland tecknen, att det ästhetiska begreppet har en smula framryckt i allmännare utveckling. Den form, hvari han sjelf skriftligen meddelat sin lära, har mera utseendet af infallsvis framkastade fragmenter och antydningar, än af något i system genomtänkt och genomfördt sammanhang. Ett sådant finnes der likväl; men det var länge – och är tilläfventyrs ännu – för flertalet af läsare fördoldt eller förklädt, genom det alltid sinnrika, men alltid afbrutna, alltid ytterst lakoniska och esomoftast paradoxa skrifsättet. Detta, tillika med bokens långvariga okändhet, gaf anledningen till det med oväntad uppmärksamhet belönta ynglings-försök, hvars afsigt var, att, genom en sammanbunden och lättare öfverskådlig framställning, bereda en möjlighet för mera utbredd och fruktbärande kännedom. Dervid var billigtvis meningen, att så litet, som ske kunde, afvika från urskrifternas ordalag, eller att så mycket, som görligt, bibehålla det egendomliga i uttryckens tankdigerhet, träffande uddighet och fina förskuggningar; samt alltså icke heller våga någon tillsats, hvars behörighet ej kan bevisas af ställen i dessa skrifter, eller framförallt af deras i sin lefvande helhet uppfattade anda. Ur samma synpunkt har den förnyade bearbetningen utgått. Föga vanlig var alltid förmågan, att i någonting, som bär utseendet af det minsta och mest sparsamma, genast skönja närvaron af det största och mest rikhaltiga. I en tid, som så gerna slösar och braskar med ord, har denna förmåga näppligen hunnit redan blifva så allmän, att icke ännu mången läsare torde med nöje mottaga en anvisning, huru han bör rätt förstå och njuta detta i stenstil, ja ofta blott i hieroglypher sig meddelande snille.

Källor, som vid nyssnämnda försök voro oss obekanta eller otillgängliga, hafva sedan blifvit upplåtna. Sjelfva Promemorian till Konung Gustaf III var då ännu icke kommen till vår kunskap! – I det värdiga

Minne, som Svenska Akademien egnat åt Sveriges djupsinnigaste och naivaste tänkare öfver de Fria Konsterna[32], har man ock, bland annat, erhållit en öfverblick af de genialiska sinnebilder, i hvilka han användt sitt mästarskap i teckning att framställa sin åsigt af fäderneslandets häfder. Men särdeles ovärderliga äro de med flerahanda utdrag ur hans bref och öfriga handskrifter försedda underrättelser, som innehållas i Beskows nyss utkomna förträffliga afhandling[33]; en af de i Sveriges nuvarande litteratur högst sällsynta företeelser, der man ser ett ämne behandladt med insigt och kärlek, eller en författare, som förgätit sig sjelf, för att med tacksamhet och grundlighet göra en annan författare rättvisa.

De Fria Konsters Philosophi.

En artist behöfver mycket. Icke nog
ha vett, icke nog ha eld; han skall,
som en ungdom känner kärlek, kän-
na det Ädla.
Ehrensvärd.

I.
De glada behofven. Det Sköna. Det Högsta Sköna.

Första grunden till allt Skönt är densamma, som första grunden till allt Sannt: Enheten. Verlden, i och för sig sjelf, är endast Ett. Väl består hon, i en summa af fullkomliga och ofullkomliga tal, hvilken, utan vidare början och slut, innebäres i detta ursprungliga Ena; men hon bevarar sin enhets-egenskap genom deras sammanbindning och sammanslutning till ett symmetriskt Helt. – Också älska vi blott sådant, som är i enhet med oss. Och hvad annat, än Enheten, eller ett klarskådligt uttryck deraf, är det i skön konst egentligen vackra ?

Vore denna Enhet en inom sig stillastående, så vore hon intet annat, än Död. Men i henne är en med henne sjelf lika evärdlig Tvåfald, som ståndigt försätter henne i ändring, vexling, utveckling. Vi kalla den Frid och Oro, eller Hvila och Rörelse. Det är förmedelst denna tvåfald, som hon visar sig vara idel Lif, och utgår i otaliga lifs-verkningar. Så är Materien, så är Naturen, så är Sede-verlden (såsom en högre Natur) blifven; hvardera för sig, äfvensom tillsammans, en hopfattning af lefvande partiklar, som alla äro smärre enheter. I dessa uppenbarar sig den stora, redan genom deras egen tillvaro; men allramest genom deras öfverensstämmelse med hvarandra till en enda gemensam helhet.

Resultatet och fortsättningen af de fullkomligaste lifsverkningarna är Menniskan. Hos henne måste derföre yppa sig företrädesvis, hvad som utgör lefvande väsendens högsta lycka och förträfflighet: en tillvarelse, som befinner sig i harmoni med det Hela – med Naturen i största mening – och derigenom tillika med sig sjelf. Hon är den förnämsta delen af Naturen: derföre har hon den allmänna förebilden för sitt Vara och Göra just i Naturens egenskap, att, såsom ett sannt Helt, i alla sina delar harmoniskt lefva och samlefva. Naturen åter hörsammar deruti den ursprungliga Enhetens allbestämningskraft, som i vighet och skönhet afmåttar Hvilans och Rörelsens vexlingar, samt dermed äfven alla derifrån utgående verkningar, till en ständigt fortsatt harmonisk lifsskapelse. Såsom denna kraft, är Enheten Gud. Närmare sedt, kan således idealet för mensklig verksamhet ej vara något ringare, än Gud; hvilket, såsom vi snart skola finna, är en grundsanning för menniskan jemväl såsom konstnär.

Inga verkningar kunna uppkomma, utan att en verkande kraft försättes i rörlighet. Frågas nu: hvilken är den makt, som rycker Menniskan ur hvila till rörelse? – Vi svara: förmågan af behof. Man torde förundra sig, om vi säga, att Behofvet är den första öfverdjurliga rörelsekraft, som sätter Menniskan i verksamhet: ty behof finnas ju äfven hos Djuret? Ja, men icke behofvens förmåga; nämligen i egenskap af djurets egen.

Hvad som i djuret behöfver, är i sjelfva verket det slägte, hvartill djuret hör, och hvari den allmänna Materien, här ännu blott physiskt lifvad, har antagit en viss skepnad, som hon af ren naturnödvändighet sträfvar att nära och vidmakthålla. Deraf kommer, att djurens behof aldrig kunna utveckla sig till reflexion, eller aldrig höja sig ur instinktens mörker. Menniskan kan tvifvelsutan sägas dela vissa behof med djuren: men i allmänhet är den stora grundskillnaden, att hon äger de behof, af hvilka djuren ägas. Derföre visar sig snart, att hos henne innebära dessa behof äfven andra och högre, som tillhöra Mennisko-varelsen ensam. Redan de med djurlifvet gemensamma behofvens fyllnad söker Menniskan på det vis, att hon hänför dem till sig såsom ett Jag, med en (mer eller mindre) sjelfmedveten bestämning af sitt förhållande till det ändamål, som åsyftas. Den i denna bestämning liggande nödvändigheten, att uträkna och utfinna medlen, måste småningom föranleda eller framträda i en mångfald af yttringar, som motsvarar mångfalden af de för mensklig åsyftning möjliga ändamålen. Häri alltså det lyckliga tvång, som drifver till vettighet, uppfinningar, odling af förmögenheter: kort sagdt, till allt, hvad vi nu kalla Cultur.

Culturens framskridande från de första begynnelserna beror derpå, att en tvåfaldighet af menskliga själsverktyg kommer till utveckling. Det ena slaget må kallas de angelägnaste organerna, emedan det är inrättadt för menniskans jordiska angelägenheter, och emedan all annan odling är möjlig blott så till vida, som dessa organers uppodling förutgått. Det andra slaget deremot består af de organer, hvilka må heta de finare, emedan genom dem tillvägabringas den förfining eller förädling, som åtföljer vaknandet och fyllandet af menniskans högre behof. De förra äro våra fem sinnen, och kroppens uthärdighet; de sednare, i sin samverkan, utgöra Inbildningskraften, Eftertankan, Forskningsdriften. Först igenom dessa sistnämnda kan en cultur i egentlig bemärkelse uppkomma. De folkslag, som ännu behöfva blott de angelägnare organernas uppodling, äro derföre vilda; de åter, för hvilka odlingen af de finare blifvit ett lika trängande behof, civiliserade. Men endast i lagoma (tempererade) klimater, såsom Greklands och Italiens, är civilisationen en frivillig följd af jordens och mensklighettens lynne. I allmänhet gäller den sats, att de i physisk mening bästa luftstrecken icke äro de bästa i ethisk; eller att hårdare klimater äro för civilisation mera gynnsamma. Ty med de förra plägar följa, att menniskorna der behöfva blott sig sjelfva; hvaremot i de sednare alla behöfva hvarandra. Ett hårdt klimat ger många behof; derföre måste der allting påtänkas, och allas krafter samfäldt till inbördes bistånd påkallas. Ur denna källa upprinna vetenskaper och sällskapsdygder. Orätt skulle dock häraf slutledas: ju sämre klimat, ju mer civiliserade folkslag. Första villkoret för civilisation är ett viss beqvämlighet, ett visst mellanstånd af nöd och lycka. Det gifves en nöd i klimatet, som förtager eller förqväfver all drift och mångtanka; det gifves en lycka i klimatet, som gör dem umbärliga: båda två lägga således lika stora hinder i vägen för uppodling. Man finner derföre, att de mest civiliserade folkslagen hafva lefvat i sådana klimater, som hvarken stämplas af nödens eller af lyckans öfvermått. I de andra dukar menniskan under, antingen för träl-lefnaden, eller för väl-lefnaden. Grönländarn måste använda all sin kraft till att skydda sig mot den utifrån öfverallt påträngande förstörelsen, och hans enda sällhet, efter en med otroliga mödor anskaffad rå föda, består i att kunna förlänga mellanskofven af en djurisk hvila: Negern åter arbetar föga eller intet, emedan Naturen gifver honom allting till skänks; hettan föranleder hos honom samma benägenhet till dvala, som arbetet hos Grönländarn, och han förblifver ett ouppfostradt barn hela sitt lif igenom. Bägge hafva fått Naturens ytterligheter: och ingendera har, mellan de allraförsta behofvens fyllnad, någon mera tid öfrig, än den han tillbringar att hvila sig på. Också är hos bägge lika ögonskenligt, att menniskor i sådana förhållanden kunna för det mesta vara utan hvarandra. I den förkylande zonen är hvar och en tillräckligt sysselsatt med att hjelpa sig sjelf, i den brännande åter känner man förmycket att man kan hjelpa sig sjelf: samhälligheten stannar bäggestädes vid ytterst lösa förbindelser. Skall hvilan ej blifva dåsighet och beqvämligheten sömn, så fordras klimater, der något arbete ger mycken vinst, och någon möda mycken styrka i behåll. I dem hvilar man sig mindre; och i dem äger man råd, att upptäcka glada behof i naturen.

Äro icke alla behof, som kunna fyllas och bli fyllda, glada behof? I allmännelig mening, tvifvelsutan; men icke i egentlig. Sannt är, att Naturlifvet i sitt hela är en vexelverkan af behof och njutning, hvilken sista

består i behofvens fyllnad. Allt behof är i sig sjelft, såsom sådant, en nöd; allt behof, som är fylldt, är, såsom sådant, en lycka: och lifslyckan öfverhufvud grundar sig derpå, att man å ena sidan erhåller fylldt hvad man behöfver, under det man å andra sidan ej behöfver annat, än hvad som kan fyllas. Men behof gifvas, hvilka äro i den art nödvändiga, att de måste räknas bland mödor; och i deras fyllande är mera en stark, ja öfverväldigande kroppslig lifskänsla, än den frigjorda själsliflighet, som innehåller eller alstrar glädje. Med de behof deremot, som vi här äga i sigte, förhåller det sig tvärtom: och derföre äro dessa, i sin åtskillnad från de nyssnämnda eller rent nödvändiga behofven, de rent glada. Hvilket likväl bör så förstås, att äfven dessa glada behof äro nödvändiga, – i en högre betydelse; de skulle eljest ej finnas till i Naturen: ty nödvändigt är allt, hvad der finnes. I viss mening nödvändiga äro de för somliga folkslag, af den orsak, att der, hvarest en lindrig möda ger en lindrig hvila, skulle i denna hvila inträffa ledsnad, om icke just i sjelfva hvilan upptänktes och gjordes arbeten, som äro enkom afpassade för henne. I högsta mening nödvändiga äro de af den orsak, att på dem grundar sig alla sedliga vetenskapers och konsters tillvarelse. Ty deraf, att menniskans sinnesverktyg skilja sig i angelägnare och finare, äfvensom af den motsvarande skillnad, hvarigenom hennes behof dela sig i nödvändiga och glada, uppkommer äfven en Culturens och Litteraturens tvådelning i allvarsamma och vittra kunskaps-arter. De allvarsamma äro de physiska och praktiska; de vittra äro de ethiska, de humana, de enkom menskliga (eller som angå menniskan omedelbart såsom menniska). Inom vitterheten måste alltså äfven philosophi, moral och skön konst inbegripas. De allvarsamma vetenskaperna uppdaga Naturens dolda verk. De vittra vetenskaperna utvisa lifslagarnes och lifsverkningarnas betydelser: sammanhanget mellan physiken och moralen, mellan känslan och tankan, mellan våld och frihet, mellan mörker och upplysning, mellan fördomar och sanning. Den ena klassen är för menniskans physiska understöd; den andra är för hennes sedebehof: båda äro förbundna i samma harmoni, som skapat vår verld i sammanhang. – Föröfrigt bör väl numera begripas, att de vittra vetenskaperna också äro allvarsamma; i den mening, hvari de fina organerna också äro angelägna, samt de glada behofven också nödvändiga.

Härvid en anmärkning af vigt. Med uppbrukandet af de skickligheter, som förmedelst de finare organerna utveckla sig ur de glada behofven, följer en underlägsenhet i utbildandet af de skickligheter, som närmast sammanhänga med de nödvändiga. Att så är, visar hvarje jemnförelse mellan vilda och civiliserade folk; äfvensom, inom dessa sednare, mellan de mer eller mindre odlade samfundsklasserna. Detta kan ej hjelpas, och kommer deraf, att menniskans lif och physik ha en gräns. Kunde man bevara det ena slaget af skickligheter, under det man förvärfvar det andra, så skulle menniskorna stiga till gudar: men det enas förkofran gör det andras förlust. Menniskan har af Naturen undfått en viss och lika summa; deraf skulle tyckas, att alla menniskor äro jemnlika: men summan är icke delad på ett lika sätt. Detta är grunden till all olikhet mellan menniskor. – Ännu ett. Det är på summans ursprungliga delning, som klimaterna utöfva sin hufvudsakliga inflytelse. Den brist i harmonisk lifsordning, som härigenom inträdt hos i sämre klimater boende nationer, kan fyllas endast genom en öfverenskommen ordning, utgående från menniskorna sjelfva. Det är denna, som lagstiftning och seder böra åsyfta.

Taga vi nu de glada behofven i närmare skärskådning: så blifva vi varse, att de, i allmänhet, äro behof af ett ordnadt för ögat, ett klart för eftertankan, ett behagligt för känslan: således behof af någonting, som åt våra sinnen – yttre och inre tillsammans – gifver ett fullkomligt intryck af fullkomlig väldaning. I sitt allrainnersta tagna, äro de alltså behof af Skönt: ty med det namnet beteckna vi det Fullkomliga, när det i en varelse, eller öfverhufvud ett föremål, visar sig såsom ett sinnligen uppfattligt, hvilket der förenar den fullständigaste harmoni af innehåll för vår känsla och innehåll för vårt begrepp. Naturen, ursprungligen och i sitt hela, är sjelf en sådan harmoni: men vi förmå blott öfversinnligt – eller endast genom tankan – tillegna oss detta hela. I sinnligheten, eller för vår närmaste förnimmelse, förekommer det såsom ett deladt; och af dess delar synas då många snarare föreställa ett chaos, än en verldslag. Blott när ögat får se något Skönt, råkar det just en bild af det harmoniska Natur-hela: det råkar nämligen då en ordning, en lefvande lag, som sätter saken för vårt sinne i ett outsägligt begrepp, der man på samma gång känner allt och begriper allt; i en

själens handling, som är hvarken känsla såsom känsla eller begrepp såsom begrepp, men en osöndrad och oupplöslig enhet af bägge. Det är klart, att häri ligger den renaste lycksalighet; eller, om hvarje fylldt behof är en lycka, att ingen lycka kan tänkas ljufvare, än de glada behofvens fyllnad. Vi upprepa fördenskull ännu engång: dessa behof äro ingalunda mindre nödvändiga, än de mödosamma, som slafva under villkoren för animaliskt, ekonomiskt, statistiskt bestånd; men de äro nödvändiga blott för de menniskor, som i odling stigit nog, att antingen hafva uppnått, eller vara på väg att uppnå, civilisationens finaste spetsar.

Menniskan har således ett väsendtligt behof af det Sköna; och detta sälla behof yttrar sig öfverallt, der hon njuter ett erforderligen sundt och beqvämt tillstånd. Men detta behof har en ännu djupare betydelse: ty, såsom ett behof i allmänhet af Skönt, är det äfven – och innerst – ett behof af det Högsta Sköna. Och hvar finnes den Högsta Skönheten? Blott i det Högsta Väsendet; emedan den icke annorstädes kan finnas. På frågan om det Skönas egentliga Urbild, är alltså vårt svar: Gud. Naturen har sin mönster-skönhet endast igenom Honom; såsom hans allmänna reflex eller återglans.

Gud är icke synlig såsom Person. Vore han, eller gjorde han sig, på detta sätt synlig: då skulle hans skönhet så öfverträffa vårt begrepp och gripa våra känslor, att organerna vid hans åsyn försattes i en rörelse, som förstörde menniskovarelsen. Detta kan slutas deraf, att, när man i allmänhet erfar något Stort och Förträffligt, blir man betagen. Men emedan Naturen är det stora hela af Guds väsendes lifsverkningar; och emedan Menniskan är icke blott en del af detta gemensamma lif, utan tillika sjelf äger en hufvud-andel deraf: så är oss derigenom en möjlighet gifven, att skildra Gud; hvilket ock nästan alla uppodlade folkslag hafva gjort. Att skildra honom, är att framställa honom för vår åskådning i någon skapnad, som genom sin fullkomlighet förmår vara hans sinnliga liknelse. Naturen, lemnad sig sjelf eller af inga tillfälliga små lagar hämmad, är alltid skön: af Naturens former åter (så långt vi känna dem) är den vackraste, och den mest färdiggjorda, Menniskoskapnaden i sin friskhet. Vi säga ”i sin friskhet”; ty med det ordet bör, i rent språk, menas natur-organisationens fullkomlighet. Är med denna friskhet också förenad samma fullkomlighets möjligast fullkomliga uttryck, så dömma vi med skäl, att en sådan skapnad är skön; hvarmed då äfven är sagdt, att den yttre välskapnaden der betecknar närvaron af en inre, eller en lika väldanad och på ädla verkningar igenkännlig själ. Det är således blott af menniskoformen, – nämligen den friska och äkta, – som den skapnad bör tagas, hvilken vi åt Gud gifva; och han är, af samma orsak, genom den verkligen skildrad. En så beskaffad skildring kan icke vara honom oanständig; icke heller i något annat afseende otillåtlig. Hafva vi tillstånd att ge honom ett namn på våra menniskospråk, så bör det ej vara oss nekadt, att ge honom en skapnad för vårt öga. Ja, detta skildrande medför till och med en stor nytta: ty man bör på alla sätt uppväcka menniskornas tankar att rigta sig på honom; och ögat (det inre liksom det yttre) fattar hastigare, fattar mer på engång, än örat, som hör blott ordas om hans majestät. Otillåtligt är blott, att framställa Gud i ofullkomligare gestalter; t. ex. (såsom vissa folkslag gjort) i djurskapnader: ty derigenom fråntages honom den väsendtliga egenskapen, att vara skön; och den första känsla för Gud, som bör uppväckas hos menniskan, är behaget. Men denna känsla af behag är tillika en djup känsla af vördnad: ju mindre fullkomlig mängden af menniskor är, desto mera vördnadsbjudande inverka de menniskogestalter, som bära fullkomlighetens stämpel; och desto mera omedelbart synes denna vara en Gudomlighetens liknelse. En hemlig känsla för fullkomlighet ligger i hvar menniska: hon har en aning derom, att den fullkomligaste form uttrycker inneboendet af det fullkomligaste väsende; hvadan ock Naturens ursprungliga mening är, att den vackraste kropp och den vackraste själ alltid skulle finnas i oskiljaktigt samband. Obehörig vore således äfven farhågan, att genom en dylik värdig bild af Gud föranleda en ringare vördnad, än den man borde känna vid en skildrad Guds anblick; obehörig så mycket mera, som, i fall möjligt vore att i stället sätta någonting hvaraf menniskonaturen öfverginges, inga rediga känslor skulle derigenom kunna åstadkommas. Våra organer äro nämligen ej inrättade för andra känslor, än dem, som åtfölja vårt begrepp; och i detta förekommer ingen förträffligare form, än den i sin fullkomlighet fattade menniskans.

Häraf följer, att om konstfärdigheter gifvas, genom hvilka en fri mensklig afsigt kan frambringa Skönhet;

och om dessa färdigheter sammanbindas till ett helt af en för dem alla gemensam skapelsekraft, som i dem alla är det Skönas Konst, ehuru med olika medel: så kan all denna konstverksamhets högsta syftning och bestämmelse ej vara någon annan, än att i värdiga sinnebilder meddela en klar åskådning af Guds egenskaper. Men fåfängt vore, att vilja beteckna dessa egenskaper samtligen i en enda liknelse, en enda figur, och derjemte bibehålla hos figuren ett skönt utseende. Konstnären, bunden vid menskliga medel, kan ej ostraffad öfverskrida det möjligas gräns. Genom ett försök, som det ifrågavarande, skulle egenskaper och beteckningar, om icke rentaf chaotiskt sammanröras, åtminstone tillvägabringa blott den mest vidunderliga vanskapnad. Derföre nödgas man, i konst, beteckna hvarje gudomlig egenskap för sig sjelf eller särskildt; hvar och en med en egen, på sitt vis individuerad figur. Att skildra Guds egenskaper, är således att personificera dem. Man äger dertill utvägar, i det skönaste af kön, ålder, styrka; dessutom i betydelser eller attributer, såsom spira, vingar, blixtar, och så vidare. – Det må vara, ”att Gud skulle kunna helt målas, om man i en menniskoskapnad renast uttryckte en sann hvilande makt”34: men just detta är ogörligt; i en tafla kunna Guds verkningar ej föreställas såsom hvilande. Det nödvändiga af vår menskliga ofullkomlighet fordrar, att de ställas för ögat i action, om det skall se dem. Hos Grekerne finner man derföre alltid personificationen och actionen förenade.

En religion, som bestod i sådan personificering, var Hellenismen. Men den varar, i sjelfva verket, ännu; och det midt i Christenheten. Nämligen, inom snillets och de förfinade nöjenas krets; alltså just der, hvarest sann Christendom i sitt högsta, såsom det af all religion innersta, behöfves, att denna prakt af snille och nöjen ej må varda gemen, stygg och förhatlig.

Korteligen: det högsta målet för de glada behofven är det Sköna; det högsta af allt skönt är Gud; höjden af all ringare skönhet är att vara denna högstas liknelse. Men en sådan liknelse, ett Guds sinnliga återsken, är allt Skönt: om än icke på det nyssnämnda närmaste sättet, likväl äfven på fjermare; eller såsom i allmänhet, på hvad vis som helst, uppenbarande den gudomliga harmoni, som är Verldens lif och lag.

2.
Det Skönas motsatser och arter. Nödvändigheten att uppfostras till det Skönas insigt. Flärd och Ädelhet.

Om det Sköna, såsom vi funnit, är en form af fullkomlighet, gifven för vårt sinne i en omedelbar uppfattning, med lika oskiljelig, som fullständig och outtömlig harmoni af innehåll för både känsla och begrepp: så säger sig sjelft, att ingenting annat är Skönt, än det Fullkomliga.

Men vi möta, både i Naturen och bland Menniskorna, någonting, som är det Sköna rakt motsatt: detta kalla vi det Stygga. Det består icke i en blott frånvaro af fullkomlighet, utan i en positif ofullkomlighet: det är sinnebild af en disharmonisk, en form-upphäfvande princip; det är en i gestalt fixerad förstörelse. Man eftertänke, huru hvarje förnimmande af något Styggt verkar; och man skall inse, att när ögat skådar det Stygga, råkar det alltid en genom Naturen gående förstörelse, som antyder för menniskan att varelser få slut; ja, att hon sjelf, som i skönhet känner och begriper allt, är underkastad samma öde. Eller, hvi förekomma oss vissa varelser, såsom t. ex. spindeln och ormen, ohyggliga? Derföre, att i sådana djur tyckes ett lif, som syftar tillbaka åt formlöshet, åt o-organism, åt villervalla för begreppet, liksom framskymta ur Naturens bakgrund eller dunkla frånsida; den gamla Natten, hvarur några forntida folk ansågo vår glada Ljusverld vara född, synes i dem ånyo öppna sig och framsända sina äldsta, ännu oordnade, rörelsers missfoster. De liksom gömma sig undan för vårt begrepp; och jemväl när man tycker sig begripa dem, påminnes man, i första förnimmelsen eller känslan, ovillkorligt om intet annat, än den skada, som de kunna göra; således om mötet af ett Ondt. Huru kunde eljest förskräckelsen för någonting sådant, som Ormen, vara så allmän, och menniskorna medfödd? Den lönliga rysning, som vid hans anblick stjäl sig på oss, ehuru vi genom reflexion öfverrösta den, har den ej sin egentliga anledning i hans egenskap, att sinnebilda det mot ordning, mot helsa,

mot lif fiendtliga, som förmodas lura, såsom ett giftigt och vådligt, inom hvarje slingrande, egoistiskt och amphibiskt väsende? – På annat vis gifver Markattan en förstörelse tillkänna: nämligen en förstörelse af menniskan genom urartning. Denna antydes derigenom, att hon äger af menniskan blott den mechaniska likheten och ingen af de höga lifsverkningar, som äro menniskan tillhöriga, men deremot alla de fel eller lyten, hvilka synes utesluta hvarje högre lifsverknings tillvarelse och liksom parodiera hvarje föreställning derom; så att menniskan der ser sig i ett förnedringstillstånd, för hvars vidrighet hon skygger tillbaka.

Icke dessmindre är Naturen, i sig sjelf, ifrån det största till det minsta, ett öfverallt i fullkomlighet organiseradt lif; och stode det i vår förmåga, att när som helst uppfatta detta Hela i vårt begrepp, skulle vi uti allt varseblifva skönhet, hvari äfven sjelfva det Osköna upplöstes och försvunne. Vore menniskan född att begripa allting: så vore dermed ock motsatsen mellan Skönt och Styggt i vår åskådning på det vis utplånad, att det Stygga visade sig vara ett af den allmänna Skönheten besegradt, som derigenom sjelft utgjorde en af dess beståndsdelar. Men vi äro icke födda till ett dylikt allbegrepp; och derföre måste motsatsen qvarstå. Det är således icke för menniskan möjligt, att i alla ting finna behag: så mycket mindre, som behag kommer endast af begär. Och hvilka ting äga Behag? Blott de, som i första känslan lofva ett Godt; med lika plötsligt och ovillkorligt intryck, som ett Ondt, med väckande af vämjelse och hat, lofvas i första känslan af de nyss beskrifna ting, hvilka misshaga.

I det innersta af menniskans natur, hvarigenom hon befinner sig i det stora sammanhanget med det Natur-Hela, är visserligen medfödt, att framförallt älska det fullkomliga, det sköna, det i stort färdiggjorda. Men det plötsliga, det öfverrumplande eller hastigt öfverväldigande i den behags-känsla, som vi skildrat, föranleder lätt en besynnerlig omständighet: ett slags förhäxning eller förbländning i omdömesförmågan; så framt man ej tryggas genom en förening af lycklig själsdaning och behörig uppfostran. Det gifves nämligen en talrik klass af föremål, som – i den strängaste betydelsen af Skönt och Styggt – hvarken äro sköna eller stygga. De meddela en ljuf retelse, en lockande känsla: men en känsla, som icke (liksom känslan af sann skönhet) tillika innebär ett begrepp; de lofva ett godt, men hålla blott ofullständigt sitt löfte; emedan i dem är mer af det godas sken, än af det goda sjelft. Med få ord: de kunna af skönheten äga allt, – utom ideen och harmonien; hvilken sednare är ideens klara, i friskhet och fulldaning mötande verklighet. Hvad skola vi om dem annat säga, än att deras grund-egenskap är en oreda; om än en behaglig? Denna egenskap – denna (mer eller mindre) behagliga oreda – kalla vi det Täcka. Liksom ögat, vid åsynen af det Sköna, råkar i tingens eller varelsernas natur en ordning, som leder sinnet att fatta den förevarande saken i den fullaste enhet af känsla och begrepp: så råkar det, vid åsynen af det Täcka, endast en vacker oreda, som leder sinnet att känna mycket och begripa ingenting. Det Täcka är således, tydligtvis, ett mellanbegrepp af det Sköna och af dess motsats. Det har två grader: i den ena äger det så mycket af den verkliga Skönhetens art, att det omotsägligen står henne närmast; ofta med en, i hast, knappt märklig skiljegräns; i den andra åter står det, lika påtagligt, närmare intill det Stygga. Det förra slagets Täcka kalla vi Vackert: ett täckt närmast intill skönhet. Det sednare slagets Täcka, såsom ett täckt närmare intill stygghet, kalla vi Fult.

Man har förundrat sig öfver detta begrepp om Täckhet, och huru vi kunna tänka oss en oreda, som är vacker[35]. Tvifvelsutan är oredan i och för sig sjelf, eller blott och bart såsom oreda, ingenting mindre än täck. Men dermed, att täckhet är oreda, påstås icke, att all oreda är täckhet. Man besinne, att det Täcka är sammansatt af ett är och ett intet är, eller af ett verkligt och ett skenbart: det är sväfvande mellan Skönt och Styggt; men för att vara detta, och ej tillfalla det sistnämnda, måste det kunna visa ett lifligt uttryck af frändskap med det förra. Täckheten blifver dymedelst en oreda, der åskådaren är bestört att se ordning: en oreda ordnad till gestalt, liksom Styggheten är en förstörelse ordnad till gestalt. I sträng mening är en organisation icke frisk, utan sjuk, redan när den har blott ett solgrand i olag (antingen med eller utan sveda); och sjukdomen är då en oreda i helsan. Likaså är, i sträng mening, ett ting icke skönt, utan fult, redan när ett solgrand der är i olag; och fulheten är då en oreda i utseendet. Det minsta olag gör skönt till fult, liksom friskt till sjukt; bådadera genom tillvägabragt oreda. Men om nu denna oreda ej går längre, än att hon har

och visar ett visst ändock bibehållet mått: så inträffar, i ena fallet, att det friskas iråkade ställning af sjukt, eller lutning till sjukt, kan yttra sig endast i en öfverdrift af ömhet eller ett slags för stor känslofullhet; och i andra fallet, att det skönas iråkade ställning af fult, eller lutning till fult, äfvenså kan stanna vid att yttra sig i någonting det nyssnämnda motsvarigt, – hvilket vi då kalla Täckhet. En oreda i högre grad, gör afgjord sjukdom och afgjord fulhet; en ännu större oreda gör förstörelse och alltså stygghet. I det Stygga uttrycker sig den största satsen af förstörelse; i det Fula en större sats deraf, än i det öfriga (eller egentliga) Täcka: men äfven i detta, som i sin fullkomlighet utgör det Vackra, är dock åtminstone en begynnelse dertill. Thorild säger, att det Täcka är det behagande i små och ofullkomliga saker; deri har han ej orätt. Men småheten och ofullkomligheten äro just oredorna i sakerna; och det vackra af detta lilla och ofullkomliga kan således sjelft ej vara annat, än en oreda i utseendet. Förstår man, att hela den ifrågavarande klassen är oreda, men att inom klassen finnas grader af mer eller mindre sådan: då har man fattat vår mening. – Påminner man sig slutligen, att ”Täckt” kommer af ”Täckelse”: så torde man, efter det nu anförda, finna begripligt, om vi tillägga, att det Täcka, i sin egenskap af ”vacker oreda”, är, i sjelfva verket, ett Fult som är betäckt med Vackert. Hopen ser blott täckelset; och ser, på sitt vis, rätt. Endast philosophen med smak, och artisten i stort, se tvärtigenom det; och skönja derunder en fulhet, som det blott glest öfverskyler.

Men de flesta menniskor, vanligen genom en hindrande samverkan af klimat och cultur-grad, äro oförmögne att förstå och fördraga de stora sanningarna i naturen. Deraf sker, att de helst vända sig till de granna skenen, som vid första anblicken locka deras behagskänsla och tända den till ett häftigare begär. Så t. ex. tjusas Nordens inbyggare långt förr af ansigten, som likna omogna och nyss utspruckna blomster, än af de räta drag, det allvarsamma tycke, den fullmogna färg och de svarta ögon, som utmärka Grekiska anleten. Ett sådant anlete utvisar en makt, som imponerar, och sätter den nordiske åskådaren i tvifvelsmål om hans egen; det verkar känsla på ett kraftigt sätt, men icke på ett häftigt; och bland Nordens inbyggare, hvilkas lynne har en viss hetsighet, väcker ett så beskaffadt ansigte mera en kall vördnad, än någon tilldragande hängifvenhet. Det blir dymedelst för Nordländarn, på ett visst sätt, snarare obehagligt. Sjelfva den ideala, den utsökt vackra och en sann helsa bemärkande hyn, der färgen, med alla sina skiftningar väl utförda och med sitt starka alltid på rätta ställen utspridt, ingenstädes är för röd, för hvit, för blå, för gul, talar långt mindre till hans sinnen, än den färgton af celadon och rosenrödt, som herrskar hos den nordiska qvinnan. Hvad han, åt sin egen smak lemnad, icke varsnar, är att skapnaden, som dock i all verklig fägring är det första, under allt färgskimmer oftast är oproportionerad och sjuklig; att ansigtets teckning är i en sämre styl, der contouren går i en mera låg och slapp ton. Äfven till strängare fordringar uppfostrad, glömmer han dem lätt, emedan den täcka nordiska qvinnans fägring, just i sin svaghet, bär en mer eller mindre hemlig prägel af melancholi, som är oändligt intagande. Den är sammansmält med en flygtig ungdomsglans, en solblink, ett infall, som ställer i tycke hvad som brister i sanning; friskhetsglädjen blandar sig med lidandet af klimatets tryckning, och sätter på ansigtet en ömhetsstämpel, som ger åskådarn en villa af förtjusning. Kanhända vore det bäst, att enhvar åtnöjdes med sitt nationella vackra: men denna förnöjelse är icke Konstkännaren, och allraminst Konstläraren, tillåten. Har han engång blifvit van att se, så kan han ej vidare blunda. Hvad ser han då? Att i Södern regerar det Sköna; och att i Norden är det Täckas hufvudort.

Till sann känsla och kunskap i dessa ämnen fordras desto afgjordare två saker i förening: någonting medfödt i egen natur; och uppfostran. Det förra består i en inre välskapnad, som yttrar sig i en liflig sympathi med all välskapnad i Naturen och Konsten; den sednare består i en handledande anvisning, hvarigenom sinnet och uppmärksamheten tidigt rigtas på det i all skapnad verkliga, friska, fullkomliga, eller på Naturens väsendtliga skick och hufvudlagar. Der dessa hufvudlagar obehindradt få verka, der visar hon sig alltid såsom en sann skönhet. Men händelser och förfång kunna oroa henne, kunna hämma henne; derigenom kan hennes bildningskraft bli oartad och antaga ett fult skaplynne. En myra kan förvilla växten af ett masteträd; ett klimat kan tillbakahålla naturdaningens färdiggörelse; veklig, utsväfvande lefnad kan vanställa fägring, eller förtaga dess utveckling; brist på lycka kan gifva spelöjet och låga åthäfvan. Sådana förfång komma af de små lagar i Naturen, hvilka ej sällan lägga sig i vägen för de stora. Och hvilken är orsaken till detta? Att i

allt lefvande måste innehållas någonting, som är tillfälligt. De små naturlagarne äro de tillfälliga; de stora naturlagarne äro de eviga. Väl torde hända, att de små lagarne äro i det Natur-Helas sammanhang långt större, än de synas oss; ja, stundom tilläfventyrs större, än till och med de här såkallade stora: men på den tafla, hvari vi nu skåda Naturen, äro de i alla fall ställda så långt bort i taflans horisont, att de för oss alltid måste se små ut. Till exempel: onekligen är Rättvisan en stor och evärdligt förblifvande hufvudlag; men stundom är ogörligt, att ett ändamål, som äfven kan vara stort, vinnes utan någon orättvisa. Äfven lilla myrans rätt, att vara till, är oneklig; men för det ändamålet nödgades hon tillfoga det eljest blifvande mast-trädet den orättvisa, att på dess ännu späda telning äta sig mätt och lifnära sitt lilla väsende. Än ett exempel: Menniskan är skapad att uppnå en viss fullkomlighet; den tänkande menniskan vet det, och i hennes ögon är fördenskull, med allt skäl, en den största lag, att bli fullkomlig. Om hon då finner klimatet i en socken, eller i ett landskap, eller i ett rike, vara sådant, att det hämmar den stora lagens verkan och tvingar menniskorna på detta ställe att bli ofullkomligare, än på andra ställen: så kan hon omöjligen annat, än i denna sednare omständighet skada en liten och ett undanlag utgörande lag, i motsättning till den förutnämnda, som är en stor och allmännelig. – Detta om Naturen. Men likaså kan, å andra sidan, Menniskans medfödda känsla för det Fullkomliga förvillas, och hennes egen bildningskraft bli oartad, när den icke får någon behörig uppfostran: ty derigenom skall inträffa, att äfven en ursprunglig väldaning blottställes för att lockas af flärd; och således, att hvarje daning, som ursprungligen är behäftad med någon brist, mer och mer utvecklar denna till förstoring eller förvärring. I bägge fallen – och särdeles i Norden – ställer sig då omkring henne en myckenhet barna-intryck, antagna bruk, sedvanor, fördomar, som bortskymma det sanna Sköna, och hindra från att komma till sann lära derom. Hvarvid ock, i afseende på mängden af menniskor, måste erinras, huru deras allmänna sysslotid är af helt andra saker upptagen; huru de skulle behöfva ett nytt klimat; huru de flesta icke erhålla någon lärare. Desto lyckligare böra de personer skatta sig, för hvilka en uppfostran till det Skönas insigt är åtkomlig. Vänjande sig från alla fördomar tillbaka till den rena Naturen, lära sig desse lycklige urskilja den ifrån hvarje slag af oartad Natur, – så utom, som inom Menniskan. Blott genom sådan uppfostran sättes man i stånd att obedrägligt skönja, hvad i Naturalster och Menniskoverk är egentligen skönt.

Och hvilket är nu detta? – I Naturens alster, allt det, som för de glada behofven är närmast nyttigt; det vill säga, närmast och enklast länder dem till fyllnad; i Menniskans verk, allt det, som, ur samma synpunkt, är gjordt rätt på saken, eller med rakaste och klaraste sigte åt en frisk mensklighets renaste behof. Ju mera tingens skepnader bli sammansatta, och för en oartad menniskonatur tjenliga i samma mån, som onyttiga för den välartade eller rena, ju mera flyr ifrån dessa skepnader skönheten. Just ur det angifna skälet kunna, af Naturens alster, inga vara skönare, än den i Naturens medelpunkt stående Menniskan, och – när vi blicka åt växtriket – Trädet. Ur samma skäl finna vi, när vi gå till Menniskoverken, att en slöja är vackrare än en styfkjortel och en frack; ett naturligt hår vackrare, än en lock med hårnål; en gammal romersk vagn vackrare, än våra nyare med sitt nakna inkråm af remmar, jernböglar och träverk. Att de nyare vagnarne äro mindre vackra, härrör deraf, att allt slikt blottande motstrider Naturens egen sed, som i sina saker öfvertäcker det konstiga, för att framvisa endast det sköna. Men skönt är endast sådant, som antingen uttrycker höga lifsverkningar, eller åtminstone närmar sig till detta uttryck genom sin skapnads höga enfald.

Vi hafva härmed berört den hemlighet, som öfverhufvud, i Naturverk och Menniskoverk, bestämmer Skönhetens grader. Så att, om det frågas: hvad står, af natur-alstren i allmänhet, Menniskan närmast i fägring? eller hvad visar sig bland dem vackrast, näst intill Menniskan sjelf? kunna vi nu svara: det, som mest liknar henne i förmågan att uttrycka höga lifsverkningar. Det är detta uttryck, som tillika gör, att hennes organisation synes mindre än alla andra beräknad på små ändamål, och dymedelst erhåller en herrskarstämpel af sjelfständighet och fullkraft. I följd häraf är Markattan, oaktadt den skenbara större likheten, i sjelfva verket henne minst liknande; emedan likheten är en blott mechanisk och förvrängande, i hvilken blott liksom en parodi af de höga lifsverkningarna framgrinar. Deremot likna Lejonet och Hästen, oaktadt den skenbara större olikheten, i sjelfva verket Menniskan mest; ty de stå henne närmast i höga

lifsverkningars uttryck. Och deraf kommer, att bland Djur-rikets varelser äro dessa bägge de, som stå i närmaste skönhets-graden intill Menniskan 36. Största antalet af de andra djuren har sig förbehållna endast de låga delarne af lifvets verkningar; hos dem blir det fördenskull mindre Skapnaden, än enkannerligen Färgen, som bestämmer fägrings-graden och förtjusar. Ty ju mindre djuren deltaga i de höga lifsverkningarna, desto mer förlora deras organismer den plastiska fullkomligheten, eller skapnadens förträfflighet, med sitt uttryck af makt och sjelfbestånd; den enda förträfflighet, som sedan kan återstå och gifva intryck af fägring, är färgens. – Hvad mena vi med det höga i lifvets verkningar? Uttrycken af Vilja (eller åtminstone af något med Vilja beslägtadt), i en Organisation, hvilken så i proportioner, som i sak, är frisk, fullmognad, fullbordad, fullkomlig; hvartill äfven hör, nödvändigt och alltid, en viss naturgåfva af styrka. Verkningarna äro eller visa de utvägar, som den viljande kraften väljer och tager, för att komma till sitt ändamål. Klart är, att när ändamålet är ädelt, så bli utvägarne ädla, och yttra sig såsom sådana; äfvensom, tvärtom, att ett lågt ändamål alltid gör utvägarna låga. Således sker, att kroppsrörelser, tycke, blick, röst, måste få en stämpel af antingen höghet, eller låghet. Allt detta är lifsverkningarnas följd och tillbehör.

Noga taget, är Menniskan den enda positift sköna bland Naturens varelser: emedan blott hon äger alla de lifsverkningar, hvilkas uttryck fordras till skönhet. Äfven de varelser, som i skönhet stå henne närmast, hafva dock inom sig åtminstone en liten sats – en milliondel – af något, som är skönheten motsatt. Så förhåller sig med Trädet; som, i växtriket, innnehar den närmaste graden. Det är, mellertid, onekligen skönt: och hemligheten deraf är, att ett stort der visar sig vara så lätt, och att det behagar genom ett utseende, som så vänligt erbjuder skuggans och skygdens njutning. Icke dessmindre sker, att det, som af alla natur-alster mest förtjusar oss, är Blomstren; ehuru de stå på en lägre lifsgrad, än både Djuren och (i visst afseende) Trädet. Ingenting innehåller en så hänförande retelse, som en liflig och präktig colorit; skälet är, att färgens klarhet gifver oss första känningen af friskhetens lycksalighet; eller alltid återväcker den ursprungliga känslan deraf. Likväl är skapnaden alltid vigtigare, än färgen, till att göra en sak (i strängaste mening) vacker; på samma sätt, som – i samma hänsyn – tankan alltid är vigtigare, än orden. Färgen är, liksom orden, det första som afficierar behag-känslan, och således ger det första nöjet. Men i det slags sinnliga framställningar, som för det inre sinnet gifvas genom språk, är tankan af saken, eller sakens betydelse och sammanhang, det angelägnaste; likaså, i framställningar för den yttre synen, sakens skapnad eller teckning. Tankan och skapnaden visa på ett obedrägligt sätt sakens värde, eller mindre värde; orden och färgen kunna bedraga. En menniska med blomsterfärg kan vara ful, och är det esomoftast; likväl synes hon mången, ja mängden, skönare än den välskapta menniskan med mindre färg: men det förhåller sig alldeles tvärtom. Både orden och färgen kunna göra prål; hvilket är omöjligt för tankan och skapnaden. Man må ej invända, att äfven tankan bedrager: ty om hon är falsk, men utförd i vackra ord, så är det orden, som förkläda henne och derigenom bedraga till nöje; är hon deremot sann och hög, men utförd i låga eller osäkra ord, så är det äfvenledes orden, som förkläda henne och derigenom bedraga till afsmak. I bägge fallen bedrages dock blott den okunnige. Sker åter så i ena, som andra fallet, att orden motsvara tankan: så är det ju på tankan, och icke på orden, som denna motsvarighet igenkännes. Ord äro på ett så lefvande vis tankans yta, att om låga ord foga sig väl ihop, har man med säkerhet framför sig en låg tanka; är deremot en god eller skön tanka bakom de låga orden, så foga de sig ingalunda väl ihop, utan göra emellan sig tomheter37; vill jag ändtligen med stora ord utföra en låg tanka, så skjuta orden öfver hvarandra och göra ett prålande töcken. Man bör nu inse, att orden äro den liksom genom osynliga prickar eller streck åstadkomna färgläggning och förskuggning, hvarigenom tankans skick, eller af henne sjelf tecknade gestalt, ytterligare utmärkes och förhöjes. Häraf den inbördes motsvarigheten mellan Ord och Färg; samt den omständighet, att man alldeles så, som man med den vackraste färg kan vara ful, kan med de vackraste ord säga en lögn, en platthet, eller ett intet. Men härmed är jemväl Tankans och Skapnadens – eller Teckningens – hufvudvigt ådagalagd. Kunde menniskan, såsom konstnär, göra allt: så vore tvifvelsutan höjden af förträfflighet, att skapnadens fullkomlighet alltid förenades med färgens. Men en sådan förening är och förblifver ytterst sällsynt. Det är då rådligast, att mest

beflita sig om den förra fullkomligheten; såsom den mest angelägna.

I allmänhet består sann uppfostran till det Sköna deruti, att lära öfverallt skilja flärd från sak eller verklighet. All tjusning af föremål, som äro blänkande bländverk, eller med grannlåt göras för konstlade och konstlande syften, har, liksom dessa föremål sjelfva, sin grund i menniskans flärd. Och hvad är Flärden? Uttrycket af en sjukdom i hennes inre sinnesverktyg. Denna sjukdom har gjort, att mot hvarje mått af sak i Sanningens rike, svarar alltid ett mått af flärd i Lögnens. Flärd är saken ditåt: ett stort sken af verklighet; det är en dunstbild af sakens skapnad, som det kan mångdubbla, men icke vara eller rätt framvisa; det har icke heller den sanna färgens klarhet, men kan lysa mer, än all möjlig sak och all möjlig färg; det har ett lif, men är ändock ett phantom. Det visar allt – och icke nog; det visar mer – och icke allt; liksom en dimma kring en bergspets visar på långt håll en skapnad deraf, som är sakens, utan att ändå vara sakens egen. Ser man deremot den verkliga ytan af en sak, så är ytan sjelf saken: och när den synes, gör ögat med rigtighet slutsatsen; dimman är borta, känslan är tillfreds, begreppet fylldt, och man ser ett sannt. Det anförda förklarar, hvarföre flärden af en sak kan frappera mer än saken sjelf, och huru det väsenlösa kan, i viss mån, ersättas genom en storhet af massa och glitter. Sjelfva sjukdomen, hvars uttryck flärden är, eller hvaraf den uppkommer, är en syftning till falsk harmoni, å ena sidan mellan menniskans själsförmågor, å andra sidan mellan dessa och de yttre föremålen. Missbildning, till någon del medfödd, och till en större del förvärfvad, gör, att man öfverskrider den gräns, som Naturen åt enhvar utstakat för de rena, ursprungliga njutnings-behofven, för sjelfbestånd och verklig lycka: det blir sedan naturligt, att man känner sig mindre lycklig; man trifves ej mer vid det förra sättet af tillvarelse, utan önskar ett annat; man känner att man förlorat en sällhet, men vill skapa en ny, och förespeglar sig att kunna det; man råkar i en villervalla af uträkningar, påhitt och öfverdrifter; man får nya begär, som grunda sig på behof, dem en förvirrad inbillning diktar; i stället att vända om, fortfar man, och arbetar sig framåt; men emedan man i detta arbete icke förmår öfverspringa Naturen sjelf, fördubblar man mängden af det som njutes, i hopp att dermed ersätta bristen på nöje hos den som njuter. Hvad blir slutet? Att öfverflöden hopa sig öfver en varelse, som förlorat styrkan till ett verkligt begär; att physiken utslites; att inbillningen uppretar mer, än behofvet gjorde förut; att de inre organerne på sistone sysselsättas med ledsnad och upptäckts-jagt; att uträkningarna tilltaga, och känslorna gå förlorade; att man, sedan allt i dessa organer är förslappadt, sedan man skiljt sig från kraft och sanning, yrar, liksom i feber; – men ändå, fastän man sålunda är en sjukling och sjelf känner blott ofullkomliga tillfredsställelser, söker inbilla de friska, att man af idel bildning kommit till begrepp om högre njutningar än deras, eller upphittat nöjen i högre grader. Detta är flärden, och dess frukt; eller den smak och det lefnadssätt, som, efter att hafva försatt menniskorna ur Skönhetens tillstånd, äfven försätter deras verk derur, och kastar dessa ned i klassen af det Sammansatta och Orediga.

Det bör nu förstås, att folkslag, som äro smittade af detta slags sjuklighet, eller vidlådas af flärd, måste, i sina sinnesverkningar, vara till afteckningsmönster för Målare och Poeter alldeles otjenliga. I sannt artistiska framställningar af historiska ämnen får ingen flärd synas. Hvart vill man då komma med figurer, der kropp och själ sammanstämma i lika expressioner af flärd? – Ej mindre tydligt är, att en så beskaffad person, om han sjelf befattar sig med att vara konstnär, alltid skall eftersträfva det mångartade och konstiga hellre än det enkla, det granna hellre än det friska. Sinnesverkningarna hos ett flärdsjukt folk yttra sig på det vis, att de lemna gränsen af Måtta bakom sig: antingen krypa de under denna gräns, och heta då låga; eller flöja de öfver den, och heta då öfverdrifna. Bägge slagen leda till oskönhet i expressionen. Vi ha sett, hvad flärd i ting och flärd i menniskan är; hvad är flärd i expression? Uppenbarligen ett falskt uttryck; som vill ersätta sin brist, antingen genom en viss onödighet i behag, eller en viss öfverdrift i höghet. Men hvarje ren natur verkar enkelt; och hvarpå beror det sanna i behag och höghet? Alltid på en Måtta, ett Lagom.

Hvaraf består Expression? – All expression förutsätter en yta. Men det är icke nog, att denna yta, öfverhufvud, är det första i synämnet, eller det för ögat första, hvilket man sedan punkt för punkt ser; såsom t. ex. barken af ett träd, fina hullet af en qvinna, klarheten af en himmel; allt sådant är en yta, som ögat äfven

tanklöst får skåda. Här fordras en yta, som utvisar sakens sammanhang, och som derföre kräfver tankarnes samling, kräfver begrepp; en yta, som visar sakens själ, och derigenom innebär dess expression. Hvarje verklig expression består af två delar: sinnets verkan på kroppen, och kroppens tillbakaverkan på sinnet. Men uppgiften är, att expressionen skall bli en expression af skönhet; och detta ändamål vinnes blott genom iakttagande af det, som i hvarje expression utgör det ärbara. När en välskapnad, som är både en inre och en yttre, äger inom alla sina egenskaper en jemnvigt, sådan, att sinnet icke drifver kroppen starkare än denna jemnvigt medgifver, och att icke kroppen, hvarken genom svaghet eller obändighet, nekar sin tjenande verkan: då säga vi, att en expression, hvari detta är iakttaget, har ärbarhet. Der vi se någonting exprimeradt, hvari den äskade jemnvigten mellan sinne och kropp är borta, der faller expressionen än i en öfverdrift af åthäfvor, än i det löjliga af ett sinnets eller kroppens lyte, än i det oskickliga, eller rentaf föraktliga. Ämnen, som föranleda slika skildringar, – såsom t. ex. en högfärdig, en drucken, en arg, – äro för den ädlare konsten förbjudna. Man inkommer genom dem på de förutnämnda små naturlagarnes område. Det må vara, att dessa äro delvis framskymtande sammanbindningar af större, dem ingen fullt begriper: men oss angår blott, hvad vi begripa; och menniskan bör, så ofta hon kan, afböja deras verkan i de ting, som henne angå. Ärbarheten består i ett uttryck, som påminner om medvetandet af det inom och utom menniskan Fullkomliga. Utan denna ärbarhet, blir expressionens lynne alltid flärd; det är: der kan finnas allt, utom jemnvigt och måtta.

Måttan af sinnesrörelser och sinnesverkningar, hvad kalla vi henne? – Det Ädla. Flärds-menniskor äga i sina sinnesrörelser antingen låghet eller öfverdrift; aldrig ädelhet. Men det Ädla är sjelfva den omisskännliga physionomien, åtbörden, ställningen, af sann Skönhet. Det är fördenskull ock det nödvändigaste, eller sjelfva hufvudsaken, i hvarje framställning af någon sinnesrörelse; likasom teckningen, eller skapnaden, är det nödvändigaste i hvarje framställning af föremålets utvändiga skick. Och ehuru mycken vigt man bör lägga på sträng teckning, så är dock uttrycket af ädel sinnesrörelse ännu en betydlig grad angelägnare: ty i den visar sig omedelbart de inre organernes tillstånd; hvadan följer, att endast i den uppenbarar sig det af en skön mensklighet egentligen sköna. – Man inser häraf, huru en artist behöfver mycket. Icke nog ha vett; icke nog ha eld: han skall, som en ungdom känner kärlek, känna det Ädla.

Också torde man nu begripa oss, om vi säga: det är i ädel Historie-målning icke tillåtligt att skildra högfärdiga, men väl högsinnade; icke spotska, men väl trotsiga; icke arga, men väl vreda; icke kättjefulla, men väl vällustiga – och så vidare; alldeles af samma orsak, som man i sådan målning ej heller får skildra en fett-belastad, en dvärg, en lytt. Ty slikt förer allsingen nytta eller uppbyggelse med sig. Denna gifves endast af ett Fullkomligt, eller af ett sannt Vackert. Här deremot har i Naturen uppkommit ett fel; den är rubbad, och saken är ej vacker mer. – I artistisk mening är en sak ädel eller låg alltefter det sätt, hvarpå den göres. Att äta, är ingen låghet; att dricka, icke heller; att smyga sig till ett kärleks-möte, är ingen låghet; att röfva, är ingen låghet (nämligen inför den blott artistiska synpunkten): men ett visst sätt att äta, att dricka, med mera, kan vara lågt

Smak i konst är aktningsvärd af samma skäl, som dygd i lefnad: ty uti båda skönjer man de sanna harmonierna af menniskans högsta förmögenheter. Men till smak kommer man blott i den mån, som god uppfostran förbindes med lyckliga anlag. Att uppfostra en ungdom så, som vi fordra, är att för dess uppmärksamhet städa alla saker i den ordning, som låter klart framblicka hufvudlagarne af allt det i dager ställda; och sedan befrämja egen öfning i delarne, – eller i det speciella, – för att fästa genom vana det, som blifvit fattadt genom begrepp. Tyvärr! oftast händer, att man i sina anlag är antingen illa danad, men har fatt en god uppfostran; eller ock väl danad, men har fått en dålig uppfostran. I förra fallet, hvad sker? Att man i sina alster sätter lag, men ej lif; att man i sina tankar, ord och gerningar fäster sig vid det lagbundna i saken, men ej vid sjelfva lifsandan; att man blir van, men icke vis. I sednare fallet? Att man sammanfogar nyheter, och skrider från skönhetens allmänna ordning; att man antager flärd; och med snille förvirrar hela sekler.

3.
De Fria Konsterna. Snille och Smak. Styl. Antikt och Modernt.

Fordom, då lefvande erfarenhet förde ordet, behöfdes ingen lärd nagelfaring. Man fann, och begrep, nog af ändå. Nu är uppkommen en trilskhet, under begabbandet af alla allvarsamma saker, att man, för skratt och vårdslöshet skull, nödgas gripa hvarann i örat och anhålla om en stunds besinning. Jag vill derföre fortfara, att säga mina underliga tankar: i anmärkningar, som åtminstone äro nya; äfvensom nakna från allt mörker. Min mening härmed har ej varit framvisa esprit, vårt tidehvarfs fåfänga; utan jag söker framvisa tankar åt min nation.

Ändamålet för all den Konst, genom hvilken menniskan sjelf utöfvar en makt att skapa Skönhet, är i sitt allmänna väsende lika och detsamma. Men det ernås genom olika medel, och således på olika vägar; derigenom utgrenar sig den gemensamma Konsten i flera hufvud-arter, så från hvarandra åtskilda, att hvar och en måste anses för – och verkligen blifver – en egen konst. Det är visadt, hvarföre Naturen, sådan hon i det nuvarande förhållandet mellan henne och Menniskan är, icke kan i allt antagas af konstnären för giltig till mönster: ty dels är den synpunkt, hvarur menniskan vanligen ser henne, så beskaffad, att den företer henne söndrad i sköna och osköna delar; dels är hon förklädd och bortfuskad genom den menskliga flärden, på mångahanda vis. Följden har blifvit, att såsom menniskoverk kan det Sköna framkomma blott genom en sammanletning och sammanfogning af det Sköna, som i den nuvarande Naturen möter liksom kringspridt, eller liksom blandadt med det bortskymda och oartade. Det, som i alla de konster, om hvilka här talas, utgör den gemensamma egentliga konsten, är derföre, i sin första yttring (eller i den, som grundlägger alla följande yttringar), en sjelfmakt, en frihet, att kunna välja – nämligen det sannt Vackra, det äkta Sköna; hvilket genom den behandling, som grundar sig på detta urval, förhöjes till någonting ännu skönare, än det var i sitt föregående tillstånd. Det är i anledning af nyssnämnda frihet, som alla dessa konster, rätteligen, kallas ”fria”; hvartill ock ännu en anledning är, att de icke stå i något tjenstförhållande till menniskans lägre – eller i lägre betydelse angelägna – behof.

Hvilka äro de Fria Konsterna? – Byggnaden; Måleriet; Bildhuggeriet; Poesien.

Icke af slump, och än mindre af missaktning, nämndes här Poesien sist, i stället för strax eller först. Ty vid begreppet af konst fogar sig genast ett begrepp af handtverk, såsom – äfven i dessa fria konster – utgörande en dess beståndsdel: och af sådant är i Poesien minst, eller så litet, att det, som der är handtverk, snarare bör kallas en skicklighet, eller en uppöfvad egenskap; så mycket hellre, som den ligger helt och hållet i tankan och språket; dem poeten, under sin uppväxt eller i sin ungdom, lär sig använda. För öfrigt äga Poesien och Måleriet de närmaste likheterna. Poeten målar med ord, hvad Målaren med pensel; äfven den förre målar Historie-taflor, nämligen Hjeltedikter och Theaterstycken; och i verserna, i rimsluten har poemet någonting, som motsvarar glas och ram för en tafla. Rimmet är för Poetens tankar ungefär, hvad ramen är för Målarens. Hvad rimsluten egentligen äro, skulle, i en målning för ögat, vara en oreda, ett bullrande tillbehör: men i en målning för örat, såsom Poesien är, i hvilken känslorna röras efter hvarandra, öro de en städning, och en stor hjelpreda för åhöraren; helst ju mera folkslagen falla till tankspriddhet; ty ju mer behöfvas besynnerligheter, att fästa deras tankar vid ämnet. Målaren deremot måste noga undvika allt, hvad hos honom blefve biverk: sådant skulle hos honom göra onödiga återsken och förvillande påhängsel; i hans skildring bör allt hvila, utom sjelfva ämnet. Den allmänna grund-likhet förblifver dock alltid mellan bägge, fastän den ene talar för örat och den andre för ögat, att bägge tala för känslorna.

Men när bägge kunna sitt språk – hvilket hos Poeten är hans modersmål, och hos Målaren menniskokroppens anatomi; när den ene har säkert uttal på sin tunga, den andre säker vana i sin hand; den ene en vacker röst, och den andre en vacker pensel: så äro de likväl ännu ingenting, utan det, som vi funnit i alla de fria konsterna vara just konsten sjelf; nämligen konsten att välja det verkligen Vackra. Ty hvarken äro för Poeten alla tankar och känslor, eller för Målaren och Bildhuggaren alla naturdelar, eller för

Architekten allt hvad i byggnad grundar sig på mathematik och mechanik, derigenom sköna, att de äro sanna. I Naturens Hela äro de det visserligen, emedan de verka der i fullständigt samband med andra oss okända sanningar, eller verka såsom beståndsdelar af de stora lagar, hvilka, i sina verkningars obehindrade skick, alltid åstadkomma skönhet. Men i menniskohand äro de blotta åtskilda utdrag af dessa lagar; och kunna, i sådan åtskillnad, ingenting fullkomligt åstadkomma, utan en särskild menniskans kännedom af det, som i deras verkningar, äfven såsom delade, tillvägabringar fullkomliga skildringar af det Natur-Helas gudomliga skönhet. Sådant utgör alltså, i en särskild eller egnare mening, det Skönas sanningar och lagar. Hvart vill man eljest, med Naturen sådan hon nu för menniskan är, komma? Huru förskämmas icke teckning, färg, helsa, åtbörder, ögonkast, genom elak uppfostran, oartad luft, oöfvade kroppar och vrång klädedrägt, ostädadt eller tvunget sinnelag, veklig lefnads sjelfsvåldiga utbrott, med mera? Eller är allt detta Vackert? – Man finner således, att den konst, som vi mena, eller konsten att välja, är för Målaren och Poeten, för Bildhuggaren och Architekten, något annat och mer, än konsten att härma.

Hvad fordras då till det fria urval, som här äskas, eller till konsten att välja, och välja väl? Smak. Och hvad är Smak? Känslan af Naturens allrahemligaste sanningar. Konstsmak är förmågan, att af sak, och ur sak, alltid välja det vackraste. Den är en ursprunglig – och (när allting är som det bör) genom behörig uppfostran tryggad – sympathi med det i Naturen evigt Unga, Friska och Harmoniska. Utan smak, är man Barbar; med smak, är man (så mycket man i våra dagar kan vara det) hvad Greker och Romare voro. Se vi oss om, så finna vi, att den, som är barbar, väljer det Fula; och att endast den, som har smak, väljer det Sköna. Derföre målade Greker och Romare alltid den sköna och stora naturen; Italienarne ärfde från dem samma syftning, ehuru icke samma fullkomlighet af konstsmak. Fransosen åter, Flamändarn och Tysken måla den fula och låga naturen, eller ock den småtäcka; allt detta måla de till och med bra; men gripa de sig an med den stora naturen, så misslyckas de. Sannt är, att om det fria urvalet skall yttra sig i någon skapande följd, eller i ett eget alster, så är Smaken ensam icke tillräcklig; utan med den måste då vara förenad den makt, som vi kalla Genie, eller Snille: ett öfversvämmande – eller, bättre38, ett öfverstigande – af själsegenskaper, till någon höjd öfver allmänheten. Men lika sannt är, att om skapandet skall bli ett skönt, eller frambringa skönhet, måste alla dessa egenskaper, som öfverflöda, stå med hvarandra i rätta förhållanden, mått och öfverensstämmelser. Äger en menniska dessa egenskaper i sådan lycklig ställning, så äger hon, med detsamma, både Snille och Smak; och så borde det visserligen alltid vara. Men nödvändigheten af denna lycka är icke gifven endast i sjelfva snillegåfvorna, såsom sådana: derföre händer så ofta den olycka, att en menniska har dessa höga egenskaper i orätta och ojemna förhållanden; då äger hon likafullt Snille – men ingen Smak. Snillet är skaparmaktens styrka; Smaken är dess proportion. Klart är, att likasom en menniska kan äga både snille och smak, när de utomordentliga egenskaperna sammanstämma i rätta förhållanden, såsom en harmonisk naturordning; och deremot (hvilket oftare inträffar) en annan menniska äga snille utan smak, när de öfverflödande krafterna förhålla sig till hvarandra ojemnt: så kan en tredje äga en liflig känsla af det Sköna förenad i rätta förhållanden med föröfrigt vanliga, men härigenom förädlade egenskaper; och denna menniska äger då smak utan snille. Detta fall inträffar oftare, än bägge de förra. Men sådant är ingen olycka: ty derigenom uppkommer just en ”allmänhet” för de vackra konsterna, en samling af konstvänner; och det urval, som af konstnären verkställes på skapande väg, verkställes då åf konstvännen på mottagande. Dock kan äfven inträffa, – och händer särdeles i våra dagar ofta, – att ovanliga egenskaper kunna äga ett slags jemnvigt i förhållanden, som, utan att sönderfalla, äro liksom sönderfallande, eller i det skick, att somliga ligga liksom uppföre, och somliga liksom nedföre: detta är den genialiska oreda, som kallas Qvickhet, I den physiska naturen har Qvickheten sin liknelse i det Meteoriska, som med oneklig kraft uttrycker ett slags inre lagbundenhet, men likväl framträder såsom någonting nyckfullt och regellöst. Det ligger i Qvickhetens väsende, att mer vara blänkande och fladdrande, än skapande; det ligger i Smakens väsende, att de Qvickas smak ej kan vara ren, utan alltid är (mer eller mindre) bisarr. Det bör ej förvåna oss, att vi möta Qvickhet nästan öfverallt, då tvärtom Smaken – i sin fullkomliga renhet – är vida sällsyntare, och allra-sällsyntast i sin fullkomliga förening med Snillet. Naturen har nämligen långt mera lätt att löpa öfver

proportionerna, än att hålla sig inom dem; och Smaken ar alldeles af samma egenskap, som Skönhet, eller fin Sanning.

Smaken i sin grund är en: men det gifves likväl en stor smak, och en liten. Den, som har den stora smaken, väljer den friska, den fullkomliga, den sannt vackra naturen; den, som har den lilla smaken, väljer den hvardags-vackra 39, den medelmåttiga. Föröfrigt kan man i bägge slagen ha smak; äfvensom det kan inträffa, att man i bägge är den förutan. Och hvaraf kommer detta? Deraf, att i hvardera slaget kan man antingen nog, eller icke nog, se det hemligaste och finaste af sanningarna. T. ex. Italienska skolan har ofta målat med stor smak, men ändock utan dess fullkomlighet; sjelfve Raphael, ehuru med mera smak än alla de andra, kan ej från det omdömet frikännas. Deremot har Fransosen i den stora smaken en tvungen, och i den lilla en öfverdrifven; Flamändarn åter i den stora smaken en plump, och Holländarn i denna plumpa smak en naif. Hvad är Naivetet? Det är det innerliga, eller känslan af hvad man gör: det är detta innerliga, eller denna känsla, som sätter smak af storhet i den friska naturens afskildrande, och smak af låghet i den sjukas; hvaraf är tydligt, att i naiveteten ligger det största värde, när man målar det som är friskt; men också det minsta värde, när man målar det som är sjukt. Likväl händer, att man måste måla äfven ett mindre stort, eller till och med ett fult. Hvad är då att göra? Då bör det fula förvandlas i ett starkt; ty derigenom visas allt det, som i detta fula är (på sitt vis) vackert. Naivetet kan föröfrigt finnas i både stor och liten smak, äfvensom smak finnas utan naivetet, och naivetet utan smak. En stor smak utan naivetet liknar låga menniskor, som sträfva att vara ädla. Italienska skolan är af alla nyare den bästa; men fullmåttet af det Ädla har den ändå icke. Den har en stor smak, men icke i allt naivetet; den har i det vackra stundom ett slags brist, stundom ett slags öfverflöd, som lutar åt låghet; men alltid på ett stort sätt. Raphael, af alla de nyare folkens målare den störste, är jemväl den ädlaste: men har en liten öfverdrift; icke i ett för starkt, men i ett för godt. Ty uti förmycken godhet ligger ett slags svaghet; älskansvärd, ljuft rörande, men likväl svaghet: så att, om det förmyckna vore borta, visades oss en säkrare, en kraftigare godhet; denna vore då i allo ädel. Han har fullkomligheten af det Vackra i högre grad, än någon annan; i en grad, som lemnar under sig hela det Vackras vanliga rymd. Ägde han i detta Vackra alltid det Sköna: då ägde han antik styl, och vore, hvad Apelles var.

Vi nämnde Styl. Hvad beteckna vi med det ordet? – Det sätt, hvarmed konstnären har kännt; uttrycket, åskådligheten af det honom egna känslosättet. Det är derföre med ordet "styl", som man åtskiljer stor smak, liten smak, naivetet, lågt o. s. v. från hvarandra. Styl, i sin högsta mening, är en dråplig sak; den är då detsamma i konsten, som kongligt blod i familjer, som dygd i allmänna lefnaden, som pengar för fåfängan – den är högsta spetsen! Men alla stylar kunna sammanföras i två hufvudslag: den ideala, och den låga. Den ideala stylen är den naiva härmningen af det fullfriska eller fullkomliga, i yttre och inre lifsverkningar; som är utan låghet och prunk så i det lilla, som i det stora; som visar naturen, icke der hon är, utan der hon skall vara; som i expressionen har mognad och återhåll; som har det innerliga af allting; och som derigenom gifver en naturkänsla, på samma gång allvarsam och älskvärd. Den låga stylen deremot är en sådan, som på något sätt, om ock blott på det allraminsta, har en känsla af sjuklighet, af ett öfver eller under måttan, ett förmycket i styrka eller i behag. Man kan äfven i denna styl visa stort snille, stor talent, stor skicklighet; ty skickligheten består i, att göra väl det man uttänkt, hurudant det än föröfrigt må vara: men, med allt detta, har stylen likafullt något, som strider mot ett sannt, ett lagom, ett friskt, ett ädelt.

I den ideala stylen hafva Antikens konstnärer arbetat; och den är för dem så gemensam, att den ända ned i en grekisk krukmakares kladd är igenkännlig. Med Antiken mena vi sammanfattningen af grekiska arbeten, och romerska gjorda efter dessas mönster. I den låga stylen är allt det Moderna gjordt: hvarmed vi mena de Nordiska folkslagens arbeten; d. v. s. de folkslags, hvilka bo mellan Alperna och Norra Polcirkeln. Man har – strängt taget – målat i den låga stylen alltifrån Cimabue och Giotto, med inbegrepp af Raphael sjelf, till nuvarande tid. Raphael har dock tycke af den ideala stylen. Leonardo da Vinci, i sin stora tafla Nattvarden, står vid Raphaels sida. Giulio Romano var en stor artist. Tycket af styl har från Raphael meddelat sig åt hans

skola. Förunderligare är, att man träffar taflor med Raphaels styl, målade innan Raphael. Bland de sednare står Correggio högst: man ser och återser hans vackra målningar gerna. I allmänhet går den Italienska konsten, oaktadt någon smitta af de nordiska eröfrarnes lynne och sitt efter Raphaels tid (särdeles genom Caraccierne) började förfall, närmast intill Antikens konst; så att det italienskt moderna är ett idealt, när det jemnföres med det nordiskt moderna.

När man får se antika konstverk, tycker man i början ett af två: antingen, att allting deraf, eller ock, att ganska litet deraf, har skönhet. Bland de nordiska folken är – i fall man vill vara uppriktig mot sig och andra – det sednare det vanligare. Erfarenheten visar, att det sköna ej är det, som de i sin första känsla omtycka. Vår allmänhet ger sin aktning – om den ger någon – åt snille-mödan i en konst, och åt det öfverdrifna i en smak. Man vill se en konst vara konstig; man vill se det yppiga kring det täcka. Huru skulle man då strax förstå en ren skönhet? Äfven artisterne ha, i våra tider, en tung idee om Skönt. Vår lefnad, vår ro, och vår mellan så många folk-klasser olika uppfostran, förbjuda känslan af ett Sannt; vi lefva således i okunnighet om det rätt vackra i Naturen, om det rätt sanna i Ordning, kort sagdt, om sann Smak. Antikens verk grunda sig på utkast efter ett skönt, som man ej i hast förstår. Men det moderna ögat söker efter hvad det förstår; och just detta är, hvad de Gamles konstverk vårdslösa. De äro gjorda åt sin egen lyckliga tid, och uttrycka blott hvad det antika ögat förstod. Hemligheten är, att Antiken har en styl af stor naivetet, som de Moderna dels hatat, dels ej kunnat skaffa sig.

Intränger man dock slutligen i denna hemlighet: då erfar man en liflig njutning att se, hvilken fullkomlighet menniskan kan lägga i sitt allraminsta; med hvad ordning hon följt Naturen, blott för att komma till ett stort nöje; och hvart hon är mäktig att gå, då hon alltid behåller det känslosättet, att arbeta för efterkommande. Allt detta synes, i enhvar af de Gamles Konster; och huru de hade uppsigt på prydnaden, för att föra den till nytta, genom ett evigtvarande stort ändamål. De behandlade derigenom Konsterna såsom en egentlig del i statslifvets sammanhang, och deras skyldigheter, deras smak såsom en stor fråga i Lagstiftningen. – Begriplig är derföre den likformighet i manér, som gör, att alla deras verk tyckas kommit från en enda mästares hand; ty skönhetens hufvudprinciper voro nog gemensamma, att åstadkomma en gemensam smakens fullkomning. Till denna gemensamhet af sinnesart och smak hörde, att, med bortseende från lefnadens låga delar och privata händelser, endast skildra religion och fosterländska häfdeminnen; att aldrig välja det pittoreska ur en söndrig och nyckfull natur (såsom att sira grafvårdar med dödskallar); och att så i sina ämnen alllid söka blott det vackra, att man, sedan hufvudsaken var tagen, uteslöt en hop accessoirer, som stundom utgjorde det fula dervid.

Hvad man i moderna arbeten träffar, är nästan alltid motsatsen af allt detta. Eller, när ser man der en tafla med full värdighet framvisa ett stort ämne? Antingen har konstnären glömt skönheten, och sökt täckheten; eller har han sökt skönheten, och glömt behaget; aldrig har han fattat det i menniskokroppen fullt friska; och själens uttryck har han öfverdrifvit, eller lagt i det låga (såsom i ett smicker med fint skinn, len färg, lat ställning, lysande draperier och häftigt skuggspel, – under det teckning, composition, färg och expression gå miste om måtta och ärbarhet.) Men sådant passar för artisternes tidehvarf, eller ock för deras egna känslor. Mestadels vilja de blott gifva en städad afbildning af hvad ögat dagligen ser, och der accessoirerne intaga äfven så stora fält, som hufvudämnet. I allmänhet sker, att artisten, i detsamma han tycks visa begrepp om Konsten, syndar emot Smaken, och i detsamma han tycks söka Smaken, syndar emot Konsten. – Endast den Italienska Skolan, som väl ock är en ny byggnad, men uppförd på en gammal god grundval, har denna i sin smak verkligen bibehållen; men byggnaden svarar ändå ej alldeles till grundvalen.

Kort sagdt: Antikens konstnärer ha ägt smak; Nordens konstnärer ha sökt smak; Italiens konstnärer (de störste nämligen) befinna sig i ett mellanförhållande. Men genie och skicklighet ha de Nordiska konstnärerne lika mycket, som både Italiens och Antikens. Häraf den tvistfråga, som hos Nordens folkslag länge varat, ännu varar, och alltid skall fortsättas: åt hvilkendera formen af Konst – den Antika, eller den

Moderna – företrädet bör tillerkännas?

4.
Särskilda tillämpningar på Byggnad, Måleri och Bildhuggeri.

Ursprungligen äro Målningen och Bilden ornamenter, eller prydnader, som leda sin nödvändighet och tillvarelse från Byggnadens väsende. När en vägg har fått sin golflist, sin taklist, sina hörnlister, står en fyrkantig tomhet qvar, som begär fyllnad och prydnad. Detta sker genom en Tafla; likaså genom ett Bildhuggarverk.

För Byggnaden, så framt den skall sammanhänga med det Skönas lagar, gälla i allmänhet samma två föreskrifter, som för hvarje annat Konstens verk. Af dessa föreskrifter är den ena, att byggnaden bör vara verkställd efter menniskans sanna behof i ett friskt tillstånd. Men vanligtvis bygger man med afseende än på högfärd, än på veklighet; båda förhindra möjligheten af sannt omdöme. Så har man t ex. af högfärd, ehuru af ett slags välment, byggt St. Petri Kyrka i Rom – andra misstag att förtiga – så stor, att hon, genom idel afvikningar från menniskobehofvens och menniskoögats naturliga synmått, oaktadt sin ofantliga storlek förlorat storhetens uttryck; man har fallit i det felet, att med den utomordentligaste ansträngning och prakt göra en stor sak liten 40. Åter, när man, såsom i Norra Italien, ser arcader under hus taga öfverhand: då möter man någonting, hvars nytta är lika veklig, som dess utseende är fult. Alla ”commoditeter” tillhöra de moderna; ett fullt fyllande af sanna behof tillhörde antiken. Det är otroligt, hvad en mångfaldig sammansättning till dolda behof är ful; och hvad deremot en sak blir vacker, när ögat röjer en sannfärdig orsak till allt. – Den andra föreskriften innebärs i den omständighet, att hvarje konst har sin särskilda skönhet grundad på någon viss förebildlig naturskepnad. Byggnadskonsten äger sin natur-förebild i Trädet: hvars egenskaper (i denna hänsyn) äro räta linien, fyrkanten och stockens cirkelrundning till colonn. Stenen är ett varaktigare ämne, att bygga af: men den är ämne blott, eller ingenting annat, än hvad jag skapar honom till; han gifver således inga lagar i byggnad. Endast trädets natur är här den lag-gifvande, och blott enligt den kan ett hus erhålla naturlig skapnad. Detta grundar sig egentligen på Trädets ursprungliga, och förut omnämnda, förhållande till Menniskan; hvilket igenkännes äfven deruti, att af allt virke till hus är trädvirke både det beqvämligaste att arbeta i, och det som för menniskan gifver den helsosammaste boningen. Väl finnes i Naturen ännu ett byggnads-mönster: det är Jordkulan; alla hvalf härstamma ifrån den. Man har förälskat sig i hvalf; men rättast är, äfvensom nyttigast, att ofvanpå jorden härma trädet, och inunder den sätta hvalfven – i källarn. Äfven de Gamle roade sig stundom med hvalf: så är t. ex. Pantheon, i Rom, en stor härmning af en jordkula. Utanpå är det i en styl, som förblandat egenskaperne af träd- och jord-arbete: men inuti är det en fullkomlig likhet af en sann sak; förhållandet af blandningsfelen har en mästerlig måtta; man godkänner massan med nöje, och glömmer gerna att skärskåda. Sådant är, i byggnader, det Vackra. Fult i byggnader är, att gifva dem utsprång, och i deras façader sätta den såkallade ”rörelsen”. Ingen konst fordrar en så allvarsam smak, som Byggnadens: emedan all Byggnad i sig sjelf är utan rörelse, eller ett ständigt stillastående. Styggt i hus är, att bygga dem med höga tak; emedan dessa tyckas innehålla en förlorad våning. Men skönt (i sträng mening) är icke ens sjelfva Pantheon; ty genom kärleken för hvalf faller man redan i leksak. Häraf begripa vi, hvarföre de Nyare finna ett sådant behag i hvalf, att de till och med helst ställa dem på sina torn, liksom sväfvande i luften. Man tycker dervid ej om, att innefatta dem i mur. Pantheon är en kupa infattad i sidoväggar, och ej högt i luften; den ger derigenom ett uttryck af säkerhet, och det nöjet, att vid en så stor saks anblick känna sig trygg. Men man vill just, att hvalfven skola se farliga ut, och förvåna såsom stora i luften hängande massor. På vissa folkslag imponerar blott den hotande storleken af en massa såsom massa.

Det gifves en förkastlig byggnads-smak, som man i allmänhet kallar Götisk: men det namnet är en orimlighet. Göterne hade ingen smak. De apade, eller röfvade; tvenne saker, som med hvarandra beslägtas. I

Pompejis och Herculani arabesker är denna såkallade götiska architektur redan målad.

När uppfyller en Målning, såsom prydnad, fullständigast all prydnads bestämmelse, att vara en behagande ordning för ögat? När den dertill använder Menniskofiguren, som redan i och för sig sjelf, nämligen i sin friska natur-enlighet, är Naturens vackraste prydnad. Detsamma, som Trädet är för Byggnaden (naturligtvis redan med ständig hänsyn till menskliga proportioner), är Menniskan sjelf för Målningen. Det förstås, att när Konsten skildrar en menniska, är det ej nog, att den menniskan ser lefvande ut; den bör ock vara lefvande på det vackraste sätt. Då uppkommer i sitt rätta skick den tafla, som vi kalla Historie-tafla: skildringen af ett ämne, en händelse, ur den sedliga verlden. Men ingalunda har man gjort nog med ämnets blotta framställning; man måste äfven iakttaga det framställningssätt, hvarigenom man åstadkommer den verkan man åsyftar. Härvid märke man, att i sådana framställningar är mycket, hvari man icke får följa Naturen: denna bör både följas på ett stort och ifrångås på ett stort sätt. Skall ämnet i sin sammansättning utgöra ett vackert mönster, så måste ofta små naturliga saker derföre uppoffras, och vissa orimligheter ej undvikas. Om t. ex. på theatern två tjenstehjon hviska så, att del höres af hela allmänheten, men icke af deras herre, som står bredvid: så är detta en omöjlighet; men ändå en i theaterstycken oundviklig öfverenskommelse. Likaså, att skådespelarne icke få efter godtfinnande gå fram och tillbaka, icke ställa sig vända ifrån åskådarne o. s. v. På samma vis i basrelieffer: såsom på Colonna Trajana, der alla strömmar löpa upp och ner, soldaterne äro stora som de hus i hvilka de tända eld, med mera. Kan någon inbilla sig, att mästaren sjelf ej insåg detta? Han gjorde så med flit; ty afsigten med basreliefferna är att framställa ämnets betydelser, och icke dess portraiter. En taflas eller ett bildverks ursprungliga ändamål, sade vi, är att pryda. Derföre måste i henne, framför allt annat, iakttagas en städning åt prydnad; d. v. s. ett sådant ordnande, att mönstret behagar ögat och väcker den verkan, som är hvarje taflas första skyldighet. Mönster kalla vi det ordnade ögonspel, som ritade ting hafva för ögat: så, att alla dessa ting ha, i behöriga förhållanden, en viss storlek, ett visst afstånd från hvarandra, ett visst afstånd inom taflan och ett visst afstånd utur henne.

Hvilka ämnen böra Målaren och Bildhuggaren välja till behandling? – Dem, som alla (med förutsättning af någon uppfostran) känna, och dem, som tillika – i högre mening – göra en nytta med sitt framställande. Det ena: emedan första nöjet är förloradt, om det skildrade behöfver uttydas; vid tydande af ett fint sammanhang ser man det långsamt, som bör ses på en gång. Det andra: emedan i ett välbeställdt samfund allt bör göras för allmänheten, antingen till dess nöje, eller jemväl till dess nytta. All skön Konst är till sitt väsende offentlig; den står i ett omedelbart förhållande till Staten. Och hvad följer häraf? Att landets religion och förfäders dygder innehålla de skildrande konsternas egentliga ämnen. Äfven Grekernes gudar kan och får man afskildra, så långt, som de kunna nyttjas till egna betydelser. En särskild fråga blir, om det nu, i ett handels-tidehvarf, medför någon stor nytta, att för allmänheten skildra förfäders dater, stora Regenter, och ett folkslags ära. Derpå måste vi svara Nej; af det skäl, att nu hafva folkslagen mera uträkning, än känslor.

Se vi frågan endast från Konstens sida: hvad finna vi? Att öfverflöden sätta ett glitter i lefnaden; att den stora allmänhetens smak ger lagar åt artisten; och att man slutligen förlorar smaken genom smaken sjelf. Den menskliga svagheten, beqväm i en viss vana, hatar sanning; och hatar följaktligen skönhet, som är en fullkomning af sanning. Det qvicka och granna försöker hvar dag förgäfves, att ge stora känslor. I dylikt tillstånd vore hela verldens kraft otillräcklig, att blott genom genie skaffa sig smak. Det är icke af öfverflöden, som konsterna drifvas till sin höjd; hvilket somlige auctorer mena. Desse räkna dervid smaken som ett intet, och anse Regenten för stor, då han endast vet beställa och betala. Men allt detta tjenar blott att föröka artisternes antal; hvarpå smaken går förlorad i grund.

Se vi frågan tillika från Samhällets sida: månne ej den punkt, der Europa nu står, bekräftar vårt redan gifna svar? Fordom rådde styrka, och man fick i sina nöjen ordning och varaktighet. Nu ha nerverna fått en stöt; och man kan icke uthärda hvad som sker allvarsamt. Man har tappat på utbytet. Fordom voro olyckorna af en grof art; nu äro de af en känslofull. Fordom voro lyckorna på ett starkt sätt; nu äro de på ett ovisst.

Innerst kommer sådant från tvenne orsaker: den ena, att Handeln trädt i stället för Moral och Fädernesland; den andra, att Presterne, som äro till för att hämta sitt lefnadsnöje ur det Gudomliga, tvärtom hämta det ur det Verldsliga. Handels-andan har gjort, att allt i samhället föres med blotta uträkningar, i hvilka Moralen ej är inbegripen; den har lagt grundvalen för orättvisa, och väckt begär för saker utan gagn; den har gått sina egna steg, utan att vara innefattad i Lagstiftningen; den har dagligen gjort uppror mot Lagstiftaren, och tagit ett herravälde utan namn. Handels-andan är egoismens, materialismens och flärdens anda. Det var Handeln, som öfverändakastade Prestväldet; den omkullkastar, med tiden, Kungaväldet; den tål inga moraliska sammanband; all sinnesordning skall vika, om icke Handelns yrsel fjettras. Den motståndskraft, som främst behöfde tillitas, är Religionens. Men om ingenstädes på jorden är en så sann Religion, som i Europa, och ändock folket ingenstädes på jorden så förderfvadt: hos hvilka ligger felet? Hos dem, som sköta en sann Religion. Ty det inträffar med hvilken religion som helst, att den blir illa skött, då Presterne hämta sitt lefnadsnöje ur det Verldsliga; och likaså med hvilken religion som helst, att den blir väl skött, då Presterne vända sig till sitt lefnadsnöjes sanna källa.

Derföre såg jag i de länder af Europa, der jag varit, tillståndet ungefär likadant. Mesta omsorgen var att skapa straff, i brist på medel att sätta folket ur stånd till fel. Denna omsorg låg i obehöriges händer. Ingen sann borgerlig ordning; ingen sann uppfostran. Regenten kunde ej mer än rätta, men icke tillskapa; allting framfördes i skeppsbrott; ändamålet var ständigt, icke att komma i lycka, men att komma ur nöd. Detta har förstört allt naturligt nöje, och satt en stor försummelse i det hela; hvadan det hela ock blifvit – hvad det är: en oredig kringspridning af öfverflöd, krigsfolk under gevär, nyheter som skola vara nöjen, oartad föda, ohelsa och hastverk. Jag såg ingens omtanka kunna rå på folkhopen: och värst är, att en envålds-regent öfver alla regenter har uppstigit; nämligen en samling af varelser, som alla hafva sin lust i väldet. Häri ligger hufvud-hindret, för de Vise att stifta lagar, och för Folken att komma till ordning.

Sammanlägga vi nu allt detta – hvad följer? Att man icke bör måla någonting allvarsamt och heligt, innan handels-andan, som förstör sederna, och de nya philosopherne, som förstöra religionen, hafva försvunnit. Detta tal är hårdt. Men skall en tafla målas för att göra sann verkan, så bör hon målas med skönhet i sin ton: då blir det ingen, som förstår henne. Målas hon utan skönhet i sin ton: så är all möjlighet till sann verkan henne fråntagen. Härvid får ej förgätas, hvilken olycka det är, att saker kunna målas väl äfven med låg styl. Hvad utväg är då att välja? Talar man förstånd på en gata – hvem begriper det? Talar man gatspråk – hvad har man uträttat?

Man bör aldrig gå emot strömmen: om icke vid den tiden, då alla saker ske utan sammanhang[41].

5.
Italien och Norden. Klimat; Lagstiftning; Fädernesland.

Farväl, folk på andra sidan om Apenninerna; farväl, styrka och helsa, orsak till skönhet och smak; farväl, land af trakter, der man blir lycklig att se verlden bebodd; farväl, vackra Natur! – Norden nalkas: välkommen, oreda!

Gemena folket i ett land utvisar national-arten; det såkallade bättre folket utvisar national-odlingen: men odlingen hos det sednare behåller ett lynne af arten hos det förra. Hvad framsteg nationens uppodling gör, ankommer på detta lynne – som ytterst grundar sig på klimatet; graden af framstegen ankommer, från begynnelsen, på nationens Prester – som förbjuda, eller tillåta vissa saker; men i hvilka delar odlingen befinnes skedd, eller framstegen äro gjorda, ankommer på nationens Regeringssätt – som behöfver, eller icke behöfver, vissa saker.

Italienarn sätter icke det sanna i klassen af det fåfänga, och icke det fåfänga i klassen af det sanna: han äter i

stillhet och tarfligt, är enkel i sina naturligaste behof, men visar prakt i byggnad, i konstsaker och i hofhållning; han har alltjemnt ett slags ordning. Nordens folk förbyta saken: i sina naturliga behof sätta de prakt, och hvarest prakt skulle göra verkan, der sätta de hushållning; de gå således tvärt emot det förnuftiga. Sådant kommer deraf, att deras naturliga öfverdrift och lättsinnighet påminner dem i hvart ögonblick om den öfverflöds-lycka, som de möjligen kunna ha; och att detta föranleder en fattigdom, som förbjuder dem, hvad de borde ha.

Italienarn är icke löjlig, icke plump, icke hård. Superi, skryteri, slagskämperi äro honom obekanta. Han är allvarsam i böjelser, eldig i lek och stark i hämnd; han har inga öfverdrifter i sättet att lefva. Just föreningen af detta böjelsernas allvar med (å ena sidan) den stora naturliga lättheten att finna, se, begripa, och med (å andra sidan) en vårdslös Regering, föder det slags skälmstycken och brott, som äro honom egna. Med uppfostran och tillsyn, skulle samma folk använda sin styrka på helt annat sätt. Men styrka är der: af styrka komma dess hufvud-odygder, äfvensom dess hufvud- dygder.

Nordens folkslag deremot äro, i stigande alltsom de bo högre upp åt norr, behäftade med öfverdrifning i lynne och lefnadssätt. De utöfva sin styrka endast med språng. Detta sätt ger ingen kraft, men en hetsighet; häraf komma inga storverk, men de vanliga hastverken. De supa, de skryta, de slåss, äro fåfänga, och äga det största smickret i sina ändamål: deremellan hvila de ut sig i en långvarig dvala. Klimatet, som gifver dem ett slags nöd, en kort arbetstid och en lång hvilotid, bjuder dem således, att ha detta lynne; som i motgången (verklig eller inbillad) alstrar afund, och i medgången obändighet. Deras hufvud-odygd är Afund; deras hufvud-dygd Våld; källan till båda är Öfverdrift. Blott om Fransosen, som i sin öfverdrift är mindre tung eller mera hastig, samt i följd deraf mera qvick och mera hård, kan sägas, att Lättsinnigheten är både hans hufvud-odygd och hans hufvud-dygd.

Om man ej i Norden lockades af mat och prål, skulle man kunna glädja hvarandra med ädla och varaktiga foster af nöjen. Men Norden är ej danad för det varaktiga. Norden är danad att förstöra, att gripa och njuta, i stället för att skapa och underhålla. Den förra driften, tillbakahållen från andras förderf, gör det förderfvet, att man förstör sig sjelf. Driften är gifven, och tål inga hinder; Naturen har befallt – och saken verkställes.

I den yttersta Norden bor en tung nation, som har sin tröghet full af hetsigheter. I en sydligare del af Norden bor en glad nation, men också full af hetsigheter: det är Fransosen. Italienarn är mogen, och full af eld: han söker måtta, och får vällust; då de förra söka vällust, och få öfverdrift. Han söker i Naturen ett sannt, och får ett stort; de förra söka ett stort, och få ett förmycket. Han är gjord, att njuta starkt och länge; de förre, att njuta hastigt och ofta. Derföre – han, att skapa; de – att förstöra. Uti allt, hvari han tillåtes att tänka och alstra, hinner han fördenskull alltid längre, än de Nordiske. Just af detta skäl kan han ej lysa i ett tidehvarf, som ideligen philosopherar och politiserar.

Hvad han gör såsom konstnär, visar alltid åtminstone anlaget till ideal smak: det är, äfven i sin medelmåtta (såsom i Neapolitanska Skolan), naturligt, gladt, godt, utan möda; vackra ansigten, täcka lemmar, klar färg, fri, men begriplig sammansättning. Det kan hända honom, att sätta grannlåt på sak; men aldrig, att förvandla saken i grannlåt. Den barnsligt lekande Neapolitanska Skolan kan närmast jemnföras med den Fransyska, emedan bägge ha en glad ton. Men Fransosen, alltid kärf, stympad och öfverdrifven, är ur stånd, att i någon konst hinna ett oskyldigt lynne. Han har af nöden att stödja sig på andra, och vara qvick. Fransosen tänker mycket, och är skicklig med ett slags behag (särdeles för fruntimmers-ögat); men liten, och hinner icke halfvägs öfver den omåttliga gränsen, som är emellan det Sanna och det Qvicka. Egentligen vill Fransyskt säga detsamma, som qvickt, stympadt, obetänkt, torrt, fattigt – och gladt.

Hos Tyskarne är mycket anlag åt grannlåt; men litet eller intet åt sann smak. I konsterna ha de täckhet, men blandad med tungt; liksom Fransosen har sin täckhet blandad med qvickt, och Svensken sin med torrt. Genie och skicklighet felas icke; hvilket man i synnerhet finner hos Flamändarne och Holländarne. Deras mästare

ha en otrolig skicklighet i det sanna; men en stygg smak i sitt val och sitt sätt. De äro smakliga i handtverket, osmakliga i hufvudsaken. Deras historiemålare hafva målat lågt det höga. Rubens, med rikt genie, dråpligt handtverk, stor konst, poetisk eld, har en medelmåttig smak; om man icke näns kalla den ful. Den förträffligaste tafla är ett foster af blott handtverk, om den icke har sammanbindningen med tycket af fullkomlighet. Men i allmänhet har man hos somliga nationer haft en sällhet, att måla fula ting väl. – Det sistnämnda folket, i sig sjelft mindre skickligt än Fransoserne, öfvergår dem likväl i konst. Orsaken är, att det har mera ordning i sin allmänna lefnad; denna ordning motväger klimatets hårdhet.

Visst är ändock, att den sanna smaken blifvit alla dessa folkslag nekad. Man behöfver blott resa genom Tyskland, för att finna, hvilken ren ogörlighet det är för Norden, att hafva den. Tänkom då aldrig på sköna konster i Sverige, som är så långt norr opp! Låtom oss glömma möjligheten dertill. Ehrenstrahl, Tessin, Sergel, med flera, äro icke egentliga Svenskar; utan af Tyskt ursprung, och således i alla fall, vid jemnförelsen med oss, ett slags Söderlänningar. – Emellertid är icke så lätt, att glömma det man älskar. Men kanske borde hvar och en, i stället för att söka härma andra nationers Vackra, åtnöjas med den art af vackert, som kan – om än på ett olika sätt – finnas hos hans nation. Man bör nämligen förmoda, att den lag, enligt hvilken i Naturens verk det Nyttiga och Vackra beledsaga hvarandra, skall jemväl i Menniskoverk kunna öfverallt hitta någon utväg, att göra sig gällande.

Det kan icke nekas, att de Nationer, som ägt det bästa klimatet, äro de, hos hvilka Konsterna hafva med mesta smak utvecklat sig. Deremot synes skickligheten i Konsterna utmärktast hos dem, som ägt den mesta ordning i seder. Grekerne, i sin blomstringstid, förenade bägge. De visade dermed, att konster och smak rätta sig efter Klimat – och Seder. Konsterna öfvas, nu för tiden, egentligen af de Nordiska folkslagen; men också känna vi Konsternas nuvarande värden. Fåfängt vore, att neka Klimatets makt; det är den, som ursprungligen delar de menskliga skickligheterna i vissa gifna summor. Det händer således, att Smaken, hvilken är den finaste egenskap hos den menniska som har den, kan i ett visst klimat försvagas, på det att några andra angelägnare förmögenheter, som äro menniskan till nytta i detta klimat, må fördubblas. Insigten häraf är på engång nedslående och tröstande. Äfven under de lyckligaste luftstreck är en god Lagstiftning lika nödvändig, som det goda Klimatet; ty lagstiftningen verkar lika hufvudsakligt på handtverket af allting, som klimatet verkar på smaken. Hemligheten af Grekernes höjd är, att hos dem understödde en vis lagstiftning klimatets gunst till anlagens utveckling. Och hvad är det första i en lagstiftning? Sederna. Dessa äga på konsterna den ganska stora verkan, att de, i det de göra ungdomens första uppfostran, vänja menniskan antingen till ordning eller till oordning; antingen till allvar, eller till flärd. Allvaret i seder gör, att allting blir bra och varaktigt gjordt. Flärden i seder gör, att allting blir oaktsamt och vårdslöst gjordt. Sjelfva lyckan af klimatet fordrar, att i viss mån motvägas af lagstiftningen. Se t. ex. Italien (och särdeles det södra); som emellertid visar, huru högt Naturens ynnest ensam kan lyfta konstnärer, hvilkas nationer ej äro väl styrda och väl uppfostrade. – Hvad följer häraf? Att när vi på frågan: Hvad är Lagstiftning? svara: det är, att genom en öfverenskommen ordning fylla den ordning man tappar genom klimatet; – så måste just i Norden detta svar finna sin oinskränktaste tillämpning.

Klart är, att ett godt klimat, som gör att organerne vinna en stor styrka och behålla en stor måtta, gynnar uppkommandet af ordning, och ordningens utbildning till herravälde. Man har der mera tid både att tänka och njuta, än i Norr; der den mesta tiden, för Menniskan liksom för Naturen, upptages af slummer. Klimatet, som sätter en stor nöd i våra behof, gifver behofvet af lika stor sinneshvila, då nöden är förbi. Det kastar ur hvila i hastverk, och från hastverk åter i hvila. Derföre vexla känslorna mellan tillstånd af våldsamhet och lättja: hvadan kommer, än en dristighet, som afstympar den för en saks mognad erforderliga tiden, än en nedstämning, hvarunder elden aftynar, om ock tiden bibehålles. Huru kan man i slika omständigheter begära en sann konst och en sann smak? – Store artister i Norden hafva, med jättesnille och jättekraft, sökt besegra detta öde; men derjemte, med stor ära för dem sjelfve, bevisat sanningen af hvad här blifvit sagdt.

En lycka dock, att ordningsbrist i lefnaden är i Norden mindre sedligt farlig, än i Södern. I Norden hjelper man sig fram; i Södern är man antingen stor, eller förlorad. Detta minskar likväl ingalunda nödvändigheten hos oss, att genom en god lagstiftning fylla, så långt vi kunna, hvad klimatet beröfvat oss af medfödd ordning och jemnvigt. Men, med okunnighet om de naturliga lagarna för Menniskan, skall lagstiftaren begå lika stora fel, som konstnären med okunnighet om lagarna för det Sköna, och menniskan öfverhufvud med okunnighet om lagarna för Lyckan. Hvad? om det är vår skyldighet, att i stället för Konstens fullkomlighet söka någon annan?– Och månne vi, med behjertande häraf, böra afundas de södra folkslagen deras fördelar? Så stor är icke skillnaden, att den åstadkommer verklig olycka. Men att gå utur sin natur och sitt gry, och vilja det Läckra med förlusten af det Nödiga,– det måste oundvikligen medbringa förstörelse.

I hvad klimat och tidehvarf som helst bör man taga sitt parti, och vara någonting med besked: ettdera, Grek, Pers, Scyth. Grek kan Nordbon icke blifva; Pers bör han icke blifva, om han än kunde det; således återstår att blifva, hvad folkstammen ursprungligen varit – Scythisk. När natur och klimat äro stränga, böra äfven seder och lagar vara det. Man bör hämta lyckan ur eget sköte. Vår nuvarande civilisation är blott att lätta nöd och hyfsa grofhet, under det man låter stammen af olyckorna stå qvar. Den odling, som hos andra är natur, blir hos oss förvekning; en annan ordning behöfs i ett land, der årstiderna anfalla som krigshärar. Vi stryka omkring alla verlds-stränder, och slarfva i hemlandet. Ingenting i Naturen visar, att menniskorna behöfva utbyta sin födelseort, och att icke hvarje slägte kan inom sig odlas till sann lycka; alltså gifves ingen rättare måttstock för nationers odling, än de gränsor, hvilka Naturen sjelf har genom klimat utstakat. Nordens uppfostran bör så inrättas, att den ersätter naturbristerna, och att Norden undandrages all jemnförelse med Södern.

Kunna icke, ur en sådan uppfostran, de fria konsterna på något eget vis framgå – undvarom dem hellre, än att klimat och seder göra deras bemödanden till blotta härmningar och sminkverk, värdiga toilettens evigheter! Ett slikt lekande med snillesplittror, lånade från Söderlänningars odling, alstrar endast ett orangeri-lynne, som undergräfver villkoren för Nordens bestånd. Ingen odling är sämre, än den brådfödda, falska, naturvidriga, som i sjelfva roten bär förstörelsen inympad.

Låtom Greken i alla sina verk ådagalägga, huru han genom skönhet gjorde lifvet lefvande! Deri mäkta vi ej med honom täfla. Må vår bestämmelse vara, att med en nöjd trefnad föra till våra efterkommande en ordning, sträf, men sann, och en heligt bevarad ära. Men när Greken syftade efter frihet och sans – lofvom oss, att der följa hans spår, trognare än vår egen skugga!

Rättelser.

Sid. 20	rad.	11	*står* Helsningar *läs* Helsingar
– 54	–	1	– redar *l.* redan
– 60	–	2	– krifterna *l.* skrifterna
– 64	–	11	– Correspondenten *l.* Correspondensen
– 67	–	15	*efter* utveckling *sättes* comma
– 71	–	27	– nödig *sättes* comma
– 87	–	9	*st.* hvilket *l.* i hvilket
– 90	–	11	*st.* detta *l.* af detta
– 114	–	1	(*nedifr.*) *st.* verdens *l.* verldens
– 155	–	20	*st.* ifrån *l.* i från
– 195	–	1	(*nedifr.*) *efter* understundom *sättes* comma
– 202	–	16	*st.* vår *l.* i vår
– 224	–	2	*efter* Är *borttages* comma

Anmärkningar.

Forn-Svenska Bilder. Redan första blicken visar, att dessa stycken ej böra anses för öfversättningar, utan för fria bearbetningar, i hvilka jag sökt antyda det svenska lifvets och snillets grund-ljud; samt återgifva, så långt jag förmått, urskrifternas anda, styl och till en del äfven versklang. – Den i Valas Qväde innehållna verldsåsigten har jag (såsom kännare lätteligen skönja) på ett par ställen tillåtit mig supplera, ur närbeslägtade framställningar; på det ena, ur Snorra- Eddan; på det andra, ur Hyndlas Sång. – Läsare, som äro mindre bevandrade i det fordna Skaldespråket, torde vid Ragnars Bjarkamal behöfva upplysas, att med ”ljungens ål” betecknas ormen; ”valens vågor”, drabbningens blodströmmar; ”branden”, det flammande eller gnistrande svärdet; ”hafvets hästar”, skepp; ”sjöfågelns mark”, hafvet; ”bågsträngs-djuret”, pilen; ”skärejernet”, svärdet; ”randmånen”, skölden; ”hirdfolk”, hofkämpar; ”likljus”, glänsande spjut; ”vin” ur såren, blod; ”häxornas hästar”, ulfvar; ”strängmör”, pilar: ”sår-ingräfvarn”, svärdet; ”sjökonungs-skidor”, härskepp; ”Odda- messa”, pil-messa eller ock Odins messa, – namn på fältslag, med en hånblick åt de Christnes gudstjenst; ”sjudande dagg”, blod; ”hamrade skjortor”, brynjor; ”stridsmånar”, sköldar; ”slidans törne”, svärdet; ”Hamders lifråck”, sjökonungs-brynjan: ”Hildurs klädnad”, detsamma; ”sårens drake”, pilen; ”Odins oväder”, drabbningen; ”blodfalken”, korpen; ”Fjolner”, Odin; ”Vidrers vred-skott”, Odins spjut; ”pilars ombud”, uppbrotts-befallning genom krigs-pilen, skickad kring landet såsom budkafle.– Enligt all sannolikhet är Brage den Gamle Boddason, en af Björn Jernsidas hofskalder, om hvilken man vet, att han på denne Konungs begäran diktat ett vidtberömdt qväde öfver hans fader, den verklige författaren till originalet; eller måhända fulländaren af Drottning Aslögs (Krakas) utkast.

Sid. 38. Näppeligen hade bemälte Anmärkare gjort någon annan bekantskap med Swedenborgs skrifter, än den han hämtat ur en af någon Swedenborgian författad dålig compilation, tryckt 1787, kallad Utkast om Äktenskapsnöjen. Ur den äro alla hans citater tagna.

Sid. 46. Med allt det poetiska behag, som utmärker skriften *De Cultu et Amore Dei,* kunde dock visserligen sjelfva compositionen, såsom sådan, sedd ur ästhetisk synpunkt, vara i en och annan hänsigt fullkomligare. Så t. ex. förekommer det besynnerligt, att författaren låter, icke den förste Mannen, utan den första Qvinnan, – och det såsom flicka, – vara den lärjunge, för hvilken de himmelska intelligenserna utveckla hans ontologiska Formlära, äfvensom hans Physiologi och Anatomi. (Se slut-afdelningen *de Conjugio Primogeniti).*

Sid. 59. Den här nyttjade liknelsen passar dock mera på Karl XII, än på Swedenborg: ty hvad denne angår, är ”domkyrkan” verkligen fullfärdig; och det, som der kan saknas, tillhör snarare inredningen, än byggnaden.

Sidd. 81, 82. Vid denna skildring af Adams födelse torde väl en och annan läsarinna, ehuru i allt öfrigt olik Goethes Philine, tänka med henne: ”Es wäre doch immer hübsch, wenn man die Kinder von den Bäumen schüttelte”.

Sid. 111. (Noten). Se skriften *De Cultu et Amore Dei,* sidd. 107, 108.

Sid. 205. ”Öfver-Djefvul eller Satan”. Uttrycket är lämpadt efter den vanliga föreställningen; men enligt Swedenborg är ”Satan” egentligen ett rang-namn för den förnämsta klassen af afgrunds-andar. Således rättare: ”Öfver-Djefvul eller Öfver-Satan”.

Sid. 232. Bland de, i alla rigtningar, underbart aningsrika ”Fragmenterna” af Novalis, träffas också ett, der

det Swedenborgska begreppet af Andeverlden, utan att författaren (såsom det synes) vetat derom, finnes uttaladt. Stället lyder så:

”Die Fantasie setzt die künstige Welt entweder in die Höhe, oder in die Tiefe, oder in der Metempsychose zu uns. Wir träumen von Reisen durch das Weltall. Ist denn das Weltall nicht in uns? Die Tiefe unsers Geistes kennen wir nicht. – Nach Innen geht der geheimnissvolle Weg. In uns, oder nirgend, ist die Ewigkeit mit ihren Welten, die Vergangenheit und Zukunft. Die Aussenwelt ist die Schattenwelt; sie wirft ihren Schatten in das Lichtreich. Jetzt scheint es uns freilich innerlich so dunkel, einsam, gestaltlos; aber wie ganz anders wird es uns dünken, wenn diese Verfinsterung vorbei und der Schattenkörper hinweg gerückt ist. Wir werden mehr geniessen, als je; denn unser Geist hat entbehrt. – Der Tod ist Endigung und Anfang zugleich, Scheidung und nähere Selbstverbindung zugleich. Durch den Tod wird die Reduction vollendet.”

Sid. 252. Förmodligen tänkte sig Ehrensvärd, från sin antik-artade ståndpunkt, Christendomens innersta sanning såsom någonting esoteriskt, ett Mysterium, hvari man inviges endast genom den högsta grad af bildning.

Sid. 271. ”Det är märkvärdigt, att Ehrensvärd i denna uppräkning allsicke nämner Musiken; och ej heller på något annat ställe. Ansåg han henne icke för någon skön konst? – Han må ha förbigått henne af öfvertygelse, eller af glömska: båda fallen tyckas bevisa, att han för denna konst rentaf saknat sinne. Denna brist förklarar, till stor del åtminstone, hans ensidiga ynnest för Antiken, hans orättvisa mot det Christna Måleriet, och hans misströstan om möjligheten af sann konst i Norden.” Så yttrades för tjugusju år sedan, i tidskriften Phosphoros. Det förunderliga har nu blifvit än mer förunderligt, sedan vi genom de af Beskow meddelade upplysningarna veta, att Adlerbeth bestämdt tillsport sin vän om orsaken, hvarföre Musiken och Dansen uteslutits ur de fria konsternas antal. Ty på det öfriga af den anmärkning, hvari frågan gjordes, har han svarat; men på denna fråga – intet ord. Beskow gissar, att han teg, emedan han i afseende på Musik och Dans ej fann sig kunna bevisa – hvad han dock ej ville i någon måtto frångå – Antikens klassiska företräde. Om Dansen synes mig dock, att sådan bevisning kunde lätt nog verkställas; oaktadt det flor, hvari denna konst nu skulle tyckas befinna sig, enligt vissa nyliga tilldragelser; som i ett tidehvarf, om hvilket företrädesvis gälla Skaldens ord:

”Es liebt die Welt, das Strahlende zu schwärzen
Und das Erhabne in den Staub zu ziehn”,

ögonskenligt ådagalägga, att om än sinnet och vördnaden för all annan storhet gått förlorade, man åtminstone mäktar beundra storheten af en – Dansös. Det är alltid något, att begynna med. Men Musiken? Visserligen skulle den göra större svårighet: dock hade jag, med Ehrensvärds synpunkt, ej skyggat för att åtaga mig tillämpningen deraf äfven på henne, så, att bevisningen skolat låta plausibel nog. – Det omusikaliska hos Ehrensvärd yttrar sig ock, såsom man sett, i hans begrepp om Versen och Rimmet: ett begrepp, icke rentaf origtigt, men högst torftigt.

Sid. 276. Att Ehrensvärd ingenstädes omnämner Engelsmännen, kommer deraf, att desse aldrig i egentlig mening ägt någon egen konst eller konst-skola, utom i Skaldekonsten.

Sid. 280. Ehrensvärd var (se sid. 278) engång på spåren, att äfven hos de Nyare upptäcka någonting, som liknar den här anmärkta ”likformigheten”: nämligen den frändskap, som sammanbinder Raphael med vissa af sina föregångare (närmast med sin lärare Perugino) och sina omedelbara lärjungar.

Sid. 283. Det nästan oinskränkta fördömmandet af hvalf måste räknas till den Ehrensvärdska synpunktens ensidigheter. Troligen hade det försvunnit, eller betydligt mildrats, om han insett, att de äldsta tempel-hvalfven togo sitt mönster, icke från Jordkulan, utan från Himlafästet. – Att den Götiska byggnads-smaken

förkastas helt och hållet, är, ur denna synpunkt, naturligt och conseqvent; men i påståendet, att nyssnämnda smak är ingen annan än den ”förskämda Grekiska” (hvarmed väl egentligen menas den Byzantinska, emedan utlåtandet fälles just i anledning af Venedigs Marcus-kyrka), ligger en flerfald af misstag.

Egentliga commentarier öfver Ehrensvärd, dels upplysande, dels berigtigande, nekar oss utrymmet, att denna gång meddela. – Likaså den eljest redan åt denna första del ämnade, och i betydlig mån på hittills okända materialier grundade, skildringen af Thorilds lefnadsöden och lära.

Eremitens Tackoffer.

”Den unga Tiden du beprise!
Han är en Gud; det hvar man vet”.
Är han en gud – välan! han vise
En strimma af gudomlighet!
Sin börd, sitt kall han uppenbare
Med anletsdrag, med blick och röst;
Hans verk, hans medel vittnen vare
Om gudakraft ur gudabröst!

Men om hans dunstbild storm betyder,
Mig skrämmer ej, hvad sorlet vill:
Ty de Odödliga jag lyder,
Och dem, blott dem min tro hör till.
När stormen dött, i Sveas trakter
Än lefva Nordens stjernor qvar,
Och Valas sång om helga makter,
Och Karla-minnens återsvar.

Fri Skalden är, och fri är Mannen,
Med egen röst, med egen ton,
Och trotsa vågar han tyrannen,
Om ock den kallar sig ”nation”.
Af väntadt skalf må jorden gunga:
Tills remnan sväljt, tills bilan slår,
Jag ämnar tänka, tala, sjunga
Som lefde jag i bättre år.

Om vett och sans, om evig lära
Att rätt blott grundar sig på pligt,
Om tacksamhet, om tro och ära,
Om nit för noggrann pröfnings vigt,
Om ädla krafter, som sig samla
Med mod att gå martyrers fjät, –
Om detta är ”det murkna Gamla”,
Jag lust att ”ramla” har med det

Så qvad jag förr; så än jag qväder:
Och så er tolk jag blifvit har,

J, ädla Skuggor, stora Fäder,
J, hvilkas sällskap är mig qvar!
Emellan eder verld, och denna,
En himlastege finns, att gå – – –
Hur lycklig är jag, att er känna!
Hur afundsvärd, att er förstå!

När kring min skogssjö nu blott slagan
Från alla bygdens logar hörs,
När knappast mer, till enslig klagan,
Bland gula löf en fågel rörs:
Utöfver sjön er helsning hviskar,
Af blida sommarstrålar följd;
Och för dess flägt, som allt förfriskar,
Är ingen hjertats gömsla döljd.

Må andra möda gom och lunga
Med rop af tvist-namn, fjär och när!
Jag hyllar blott det evigt Unga,
Som lika evigt Gammalt är.
Det vet ej af partiers tider,
Det räknar icke jordens år;
Högt ofvan alla moln af strider
Dess sol sin trygga bana går.

Så, Swedenborg! står opp ur natten
Din englalära, morgonskön;
Så glimmar ur din grufva skatten,
O Ehrensvärd! till nya rön;
Så sällar sig till brödra-ljusen
Din stjerna, Thorild! djerf och stor, –
Med dem att flamma i årtusen,
Ifrån ett fäste utan flor.

Först sedan grafvens port sig slutit
Bakom en bortflydd himmelsk gäst,
Då anas här, hvad man förskjutit,
Då tänkes på en vördnads-fest.
För Er den festens tid är inne:
Mitt ringa bidrag fram jag bär;
Att skåda er – hvad heligt minne!
Att måla er – hvad kärt besvär!

Ej mera dyrbart rökverk brinner,
Än det, som tacksam kärlek sändt;
På höjden, dit ej larmet hinner,
Hans sälla offereld jag tändt.
Hvad fröjd, att kunna der förklara,
Af ingen träskets dunst betryckt:
Så rikt kan svenska hjertat vara!
Så hög det svenska snillets flygt!

Än, hur ock vreda åskor dundra,
Står tjället upprätt, som är mitt;
Och der jag lefver, att beundra
Hvad Sverige ägt af Stort och Fritt.
Men, när ej strängen längre klingar,
När frosten fällt hvar blomma ner, –
Då lyften mig, på gudavingar,
Till de Evärdliga – till Er!

* * *

Noter

1)

Vale.

2)

Hávamál.

3)

T. ex. att ”andlig kärlek är Guds beläte, men himmelsk kärlek Guds liknelse”; att ”menniskan är Himmel i minsta form, och himmelen Menniska i största”; att ”menniskan har så mycket Himmelen i sig, som hon är i (sann) Äktenskaps-kärlek”; att ”Mannen är skapad att föreställa det Sannas förstånd, och Qvinnan det Godas tillgifvenhet; följaktligen Mannen att vara Sannt och Qvinnan att vara Godt”; att ”horerier äro mer och mindre helvetiska.”; o. s. v. Till och med sådana föreställningar och uttryck, som ”det högsta sköna och sanna”, ”sphärernas harmoni”, ”himmelsk flägt”, med flera dylika, ogillar han hos vissa sin samtids poeter såsom betänkliga och swedenborgska; d. v. s. så beskaffade, i hvilka man ”afviker från ordens bokstafsmening, det är: ej förstår hvad man säger.” –! – (Icke dessmindre finner man Kellgren sjelf, under sina sednare lefnadsår, med god smak använda dem).

4)

Jemnf. Studier till Philosophiens Historia och System, I. D. s. 34.

5)

T. ex. denna enkla ock i hvarje hänsigt bestämda försäkran, hvarmed boken *de Amore Conjugiali* begynner: *Prævideo, quod multi, qui legunt sequentia hæ, et Memorabilia post Capita, creditari sint, quod sint imaginationis inventa: sed assevero in veritate, quod non sint inventa, sed vere facta et visa*; *nec visa in quodam statu mentis sopitæ, sed in statu plenæ vigiliæ. Placuit enim Domino Se Ipsum mihi manifestare, et me mittere ad docendum illa, quæ erunt Novæ Ecclesiæ*, *quæ per Novam Hierosolymam in Apocalypsi intelligitur; propter quem finem interiora mentis et spiritus mei aperuit*; *ex quo mihi datum est, in Mundo Spirituali cum Angelis esse, et simul in Mundo Naturali cum Hominibus; et hoc nunc per viginti quinque annos*. (Det mest underbara af allt, hvad hos Swedenborg är underbart, betecknas just af detta *simul)*. Samma försäkran upprepade han ock mundtligen, med full sansning, i sin dödsstund.

6)

Fischer: Der Somnambulismus. Basel 1839. – Förf:s omdöme öfver Swedenborgs skrifter är detta: ”Nie hat sich wohl die originelle, gestalten- und gedankenvolle Dichterkraft der somnambulen Plastik geistreicher und piquanter entfaltet. Vor dieser Erfindung steht die Tagesphantasie eines Swift in Gullivers Reisen, eines Nicotet in seinen Herschelschen Entdeckungen der Mondswelt, die neue Welten erfinden wollten, beschämt; hier könnte ein Novellist, der Sternenreisen schreiben wollte, Studien machen.”

7)

Nordberg.

8)

Swedenborg anmärker härvid ganska träffande: att Universum icke vore Universum, om det icke vore den

allmänna sammanfattningen af just idel synnerligheter eller särskildheter, hvars verkliga lif och begrepp består endast förmedelst dessa; och att alldeles likaså en Försyn, som vore Försyn endast i allmänhet men icke i synnerhet, är ett oting både till sak och föreställning.

9)

Nämligen "syn" i vidsträcktare bemärkelse, eller hvad man nu vanligtvis betecknar med "åskådning."

10)

Ordet *Intelligentiæ,* som Swedenborg här nyttjar, kan på detta och några andra ställen ej annorlunda tolkas; ehuru han eljest, vida oftare, dermed betecknar Tankväsenden i allmänhet (mer eller mindre personificerade).

11)

Dubbelmeningen af urskriftens *sapere,* på detta ställe, torde näppligen kunna återgifvas med ett annat ord, än "känna."

12)

Swedenborg sträcker detta så långt, att han icke blott säger: *da mihi quæso unum morbum, non ab intemperantiâ ac prædominio Animi, sive in Parente sive in Hærede, oriundum, et mihi eris magnus Apollo*; utan äfven tillägger: *et ne quidem excipiendi sunt morbi a casibus fortuitis existentes, nam etiam illos casus evitavissent, si non sub potestate istius Principis fuissent*; ett påstående, som väl dock hade tålt betydlig både utredning och inskränkning.

13)

Man har tvifvelsutan blifvit varse, att denna uppsats esomoftast nyttjat ordet "himmelsk" i en mening, som dock, enligt den på sidd. 67 och 68 angifna terminologien, hade bort betecknas med ordet "öfverhimmelsk". Men denna dubbeltydighet förekommer hos Swedenborg sjelf; och derföre har jag ej ansett mig böra undanrödja den; så mycket mindre, som den ändock, för eftertänksamma läsare, ingenstädes torde medföra något missförstånd. I hans sednare skrifter, eller de egentligen theosophiska, förekommer den ej längre. Der har termen "himmelsk" öfverallt den högsta betydelsen, eller betydelsen af lifvets fullkomlighet, – hvilken, såsom sådan, är det andligas fullkomlighet: hvaremot den lifs-form, som är närmast under denna öfversta (eller innersta), der allestädes heter den "andliga" rätt och slätt; såsom en, som väl är närmast delaktig af fullkomligheten, men ännu dock af fullkomlighet och ofullkomlighet blandad.

14)

Nämligen Swedenborg.

15)

In Tartaria magna, säger Swedenborg.

16)

2. Mos. cap. 33, v. 20, 23.

17)

Den svenska öfversättningen af detta ord ("Skärseld") är en ganska omotsvarig tolkning.

18)

Se t. ex. *Sapientia Angelica de Divino Amore,* P. II. §. 157.

19)

Nämligen de yttersta verkningarnas.

20)

Swedenborg lefde och dog ogift.

21)

Matth. c. 22 v. 29, 30. Marc. c. 12 v. 24, 25. Luc. c. 20 v. 34–36.

22)

Matth. c. 19 v. 4–6. Marc. c. 10 v. 6–9.

23)

Quia accessio ad hunc amorem raro hodie fit nisi ad aliquot passus – – – – Hodie est ille amor rarus, et sunt pauci qui digito attingunt illum.

(*Delit. Sapient. de Amore Conjugiali, p. 197, 198.*)

24)

Den utförliga religiöst-ästhetiska tillämpningen af allt detta finner man i *Arcana Cœlestia.*

25)

Quare hic est Ars in ipsâ suâ arte, et ex hâc sunt omnes artis regulæ in Mundo. Se *Delit. Sap. de Amore Conjugiali,* s. 13; föröfrigt flerstädes.

26)

Enligt Swedenborg, äro Christi Underverk sinnebildande motsvarigheter af hans andliga under i afseende på menniskans frälsande och saliggörande: de flesta, af hennes botande från andliga sjukdomar (som genom de kroppsliga sjukdomarna betecknas); de öfriga, af andra till frälsningen hörande sanningar; såsom t. ex. af den förädlande kraft, hvarmed det Godas Kärlek förvandlar det klara och renande Sanna ("Vatt

27)

Jemnför härmed, i *Delit. Sapient. de Amore Conjugiali,* sidd. 18, 19, 162, 163. Distinctionen mellan *comædorum theatra* och *histrionum repræsentationes* är tydlig.

28)

Se t. ex. *Arc. Cœlest.* §. 1598.

29)

Se t. ex. det i spetsen för hans *Carmina Miscellanea* ställda qvädet till Stenbock öfver segren vid Helsingborg. I allmänhet bevittna dessa *Carmina* en omisskännelig skaldegåfva; och särdeles (hvad man troligen minst väntat) för det epigrammatiska slaget. – Förtjusningen öfver hans Hjeltekonung gifver sig vidare luft, flerstädes, i hans till Monarken dedicerade

30)

Först i detta ögonblick påminner jag mig, att för många år sedan hafva last en interessant skrift öfver Swedenborg af Görres. Jag hade eljest visserligen skaffat mig den, i hopp att der träffa åtskilligt, som i min bearbetning kunnat begagnas. För det närvarande ihågkommer jag af nämnda bok endast detta påstående: att de bättre bland Protestanternes Theologer behandla Swedenborg ganska orättvist och oförståndigt, emedan hans lära är den enda ur Protestantismens sköte framgångna, hvarpå en Församling, som med något sken af sanning skulle kunna kallas Kyrka, vore möjlig att bygga; icke blott derföre, att han på ett fullkomligare sätt, än någon annan Protestant, har utbildat ett alltomfattande och stråligt sammanhängande system af både verkligt christliga och verkligt rationala elementer; utan ock derföre, att han deråt gifvit en positif stödjepunkt, i en af honom sjelf mottagen ny uppenbarelses auctoritet. – Detta omdöme är yttradt af en bland Katholska Kyrkans både ifrigaste och snillrikaste medlemmar; och erhåller derigenom, tvifvelsutan, en märkvärdighet, som berättigar det att icke här med tystnad förbigås.

31)

Resan till Italien, sid. 59 (af Strengnäs-upplagan 1816).

32)

Svenska Akademiens Handlingar, Femtonde Delen, sidd 253–306.

33)

Vitterhets-, Historie- och Antiqvitets-Akademiens Handlingar, Sextonde Delen, sidd. 208–329.

34)

Påstående af Thorild.

35)

Adlerbeth och Thorild hade meddelat Ehrensvärd anmärkningar vid hans bok, hvilka i handskrift, med genmälen och förklaringar af honom skrifna i brädden, funnits bland hans efterlemnade papper. Adlerbeths

anmärkningar äro de utförligaste. Thorilds hafva blifvit tryckta, i samlingen af hans skrifter; enligt ett manuscript, der han, i ett och annat, jemnkat dem efter Ehrensvärds svar. – Bägge hade fästat sig vid den ifrågavarande ”oredan”: Adlerbeth ogillade denna föreställning alldeles, Thorild ville ha den uttryckt på annat vis.

36)

En ytterligare rättmätig anledning, hvarföre lejonet bör anses för skönare än markattan och i allmänhet för skönt, hade Ehrensvärd icke behöft framställa i den besynnerliga förklaring, att ”lejonet är för menniskan långt nyttigare än markattan, och af alla djur i natursammanhanget det mest nyttiga, emedan det rensar jordklotet från ett öfverflöd i djurriket, som eljest hade legat menniskan i vägen”.

37)

Någongång – om ock sällan – kan detta lämpas på Ehrensvärds egen skrifart.

38)

Ehrensvärd fogade sig häri efter Thorild, som hade anmärkt, att ”öfversvämmande” betecknade egentligen ett fel, och att ”öfverstigande” vore rigtigare.

39)

Hvad Ehrensvärd här uttryckligen kallar ”hvardagsvackert”, är den Täckhet, åt hvars högre grad han, i sin tillförne angifna terminologi, vill enkom förbehålla namnet ”Vackert”. Men i nyttjandet af denna term bröt han sedan lika ofta mot sin terminologi, som Swedenborg (under sin förra period) bröt mot sin, i bruket af termen ”himmelsk”: så att nästan på de flesta ställen, der ”Vackert” eller ”det Vackra” sedermera förekommer i hans konstlära, borde – enligt hans egna definitioner – stå Skönt eller det Sköna. Besynnerligt, att detta undgick både Adlerbeth och Thorild. Jag har stundom rättat uttrycket till noggrann enlighet med definitionerna, stundom utmärkt det såsom Skönt tänkta Vackra med tillsatsen ”sannt” (det ”sannt Vackra”); der jag icke befarat missförstånd, har jag ej brytt mig om någon ändring.

40)

Kritiken öfver denna Kyrka, i ”Resan” (sidd. 64– 68), är beundransvärd.

41)

Om Ehrensvärd skulle nu hafva tyckt denna tid vara kommen?